

ЎЗБЕК АДАБИЁТИ БЎСТОНИ

МУБОРАК МАКТУБЛАР

ХОРАЗМИЙ. МУҲАББАТНОМА
ХЎЖАНДИЙ. ЛАТОФАТНОМА
ЮСУФ АМИРИЙ. ДАҲНОМА
САЙИД АҲМАД. ТААШШУҚНОМА
САЙИД ҚОСИМИЙ. ҲАҚИҚАТНОМА
САДОҚАТНОМА
ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙ. ГУЛШАН-УЛ-АСРОР
ЯҚИНИЙ. ЎҚ ВА ЁЙ
АҲМАДИЙ. СОЗЛАР МУНОЗАРАСИ
НИШОТИЙ. БОЗ ВА БУЛБУЛ
ҲАМЗА ҲАКИМЗОДА НИЁЗИЙ. МЕВАЛАР
МОЖАРОСИ

Тошкент
Гафур Гулом номидаги
Адабиёт санъат нашриёти
1987

Ўз1
М 81

ЎЗБЕКИСТОН ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИНИНГ
Ҳ. СУЛАЙМОНОВ НОМИДАГИ ҚЎЛЁЗМАЛАР ИНСТИТУТИ

Таҳрир ҳайъати:

Азиз Қаюмов, Суйима Ғаниева, Бегали Қосимов, Натан Маллаев,
Хайриддин Султонов, Абдуқодир Ҳайитметов, Одил Ёкубов.

Нашрга тайёрловчилар:

М. Абдувоҳидова, Ҳ. Мухторова, Б. Қосимхонов, О. Жўраев

С 4702570100 — 51 1 — 87
М 352(04) — 87

© Ғафур Ғуллом номидаги Алабӣст натиғ нaшриети, 1987.

МУБОРАК МАКТУБЛАР

«Муборак мактублар» деб аталувчи ушбу тўплам «Ўзбек адабиёти бўстони» туркумининг тўртинчи китобидир. Бунда қатор мунозаралар, шеърий номалар ҳамда «Гулшан-ул-асрор» сингари ноёб ёдгорликлар берилаётир.

Ўзбек мунозараларининг тарихи жуда узоқ бўлиб, ибтидоий жамоа даврларига бориб боғланади. Бу жанрнинг яратилиш сарчашмаларига назар ташлар эканмиз, унинг яратувчиси меҳнаткаш халқ эканлигига ишончимиз комил бўлади. Маҳмуд Қошғарийнинг «Девону луғатит турк» китоби орқали бизгача етиб келган «Қиш билан Ёз тортишуви» асари шундай ҳукм чиқаришимизга асос бўлади.

Халқчил ғоялар «Қиш билан Ёз тортишуви» асарининг бош лейтмотивини ташкил қилади. Меҳнаткаш халқ ўзи яратаётган образларнинг моҳиятини ўз идеаллари, манфаатлари нуқтаи назардан баҳолаб кўради. Мазкур мунозарадаги образларнинг маърифий-эстетик аҳамияти энг аввало улар воситасида ифодаланаётган поэтик мазмунни халқ манфаатларига нечоғлик матлуб ёхуд номатлублиги билан изоҳланади.

Мунозара жанрининг бутун тараққиёти давомида образ яратишдаги ана шу мезон сақланиб қолган. Икки хил даврда яратилган мунозараларни бир-бирлари билан таққослаб кўрадиган бўлсак, фикримизнинг ёрқин исботларини топамиз.

Агар олдинги мунозараларда салбий образ билан ижобий образлар мувозанати сақланган бўлса, Юсуф Амирийнинг «Чоғир ва Банг» асарида фош қилинувчи образлар кўпроқдир. Чоғир ҳам, Банг ҳам салбий образлар, жамият тараққиётига тўсиқ бўлувчи образлардир. Фақат мунозаранинг сўнгида Бол образи яратилган бўлиб, у феодал иллатлар тўлиб-тошган бир шароитда ялт этиб кўзга ташланадиган ёрқин нур сингари жуда кам топиладиган ижобий мутафаккирлар образларининг умумлашмаси даражасига кўтарилган.

Халқчиллик ўзгарувчан тушунчадир. Агар Юсуф Амирийнинг мунозарасида халққа зиён етказадиган урф-одатлар фош қилиниб ташланган, шу йўл билан халқчилликка эришилган ва халқ манфаати ҳимоя қилинган бўлса, Яқинийнинг «Ўқ ва Ёй мунозараси»да

халқчиллик бошқачароқ тарзда кўзга ташланади. Бу мунозарада халқ бошига оғир кулфатлар келтирувчи ўзаро қирғин урушлар қораланади. Уларнинг вайроналик келтирувчи қонли ва мудҳиш ақидалари очиб ташланади. Бу мунозарада Уқ тўғрилиқ, Ёй эгрилик символи. Улар ўртасидаги кураш феодализм давридаги тўғрилиқ ва эгрилик ўртасидаги курашдан иборат.

Ҳар бир мунозарада шу мунозараларни яратган даврнинг изи сақланиб қолади. Агар «Уқ билан Ёй мунозараси»да теурийдлар даврининг қонли ва қирғин урушлари ўз изини қолдирган бўлса, Аҳмадийнинг «Созлар мунозараси»да феодализмнинг ниқирозга юз тутган даврларидаги ўзаро ўзбошимчаликлар фош қилиниб ташланган. Жамиятда турли мансабдор шахсларнинг ғийбатга, фитна-фасодга, бўҳтонга берилиб, ҳаттоки шоҳга ҳам бўйсунмай қўйганликлари созлар мунозараси орқали, созларнинг ҳар бирининг фаолиятлари орқали индивидуаллаштириб берилган.

Мунозаранависликда XVIII аср шоири Мавлоно Нишотий алоҳида ўринни нишол қилади. У ўз устозлари изилан бориб, «Боз ва Булбул», «Даф ва Гул», «Най ва Шамшод», «Косан Чин ва Наргис»; «Бинафша ва Чанг», «Мунозаран Мурғон» сингари қатор асарлар яратди ва ўз давридаги мунозара жанри тараққиётга салмоқли ҳисса қўшди. Биз Нишотий мунозараларини олдинги даврлардаги мунозаранависларнинг ижодларига таққослаб кўрадиган бўлсак, ҳам маҳсулдорлик жиҳатидан, ҳам бадий камолот жиҳатидан бу мутафаккир шоирнинг анча юқори чўққинга кўтарилганлигини кўрамиз. Унинг мунозараларида даврнинг бир проблемаси эмас, балки бир қанча проблемалари қўйилди. Босқинчилик урушларини ҳоралаш, мақтанчоқликни фош этиш, камбағалликнинг жабр-ситамларини очиб ташлаш, хотин-қизларнинг эрксизлигини акс эттириш, мағрурлик, худбинлик, сотқинлик, югурдаклик, динпарастлик, қаллоблик, ноиттифоқлик фожеаларини тасвирлаш мунозараларда марказий ўринда туради.

Мунозаранавислик, ўтмиш адабиёт билан совет адабиётини боғлаб турувчи йирик санъаткор Ҳамза ижодида ҳам жамол кўрсатди. Ҳамзанинг «Мевалар можароси» асари мунозара шаклида ёзилган бўлиб, ўтмиш мунозарачилигининг бир кўринишидир. Унда синфий кураш авж олган, эзувчилар синфи ағдариб ташланган, эзилувчилар синфи ўз озодлигини қўлга киритган давр руҳи бўртиб кўришиб туради.

Маълумки, ижтимоий ҳаёт, меҳнаткаш халқ турмуши бадий ижоднинг доимий тасвир объекти бўлиб келган. Бу қонунят халқ оғзаки ижодиётида таркиб топиб, кейинчалик ёзма адабиётга ҳам ўтган. Демак, ҳаётдаги ҳар бир тарихий қимматга эга бўлган воқеа-ҳодиса бадий ижод манбаига айланиб, ўзининг бадий талқинини, образларда қайта мужассамлаштиришни, нодир ёлгорликлар сифатида кашф этилиб, тарих ва халқ мулкига айланиб қолишини кутади,

Ҳозирга қадар Хоразмийнинг «Муҳаббатнома» асари ўзбек адабиёти тарихида нома жанрининг илк ёдгорлиги сифатида эъзозланиб келинмоқда. Ҳақиқатан ҳам шундай. Бироқ туркий халқлар ёзма адабиётига чуқурроқ назар ташланса, номачиликнинг аввалроқ шакллана бошланганига дуч келамиз. Масалан, XII аср ёдгорлиги Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу Билиг» асарида Кунтуғдиннинг Узғурмиш билан шеърый номалар орқали бир-бирларига мурожаат қилишлари фикримизнинг далилидир.

«Муҳаббатнома» ўн битта номадан иборат бўлиб, XIV аср бошларида диний-мистик адабиёт билан дунёвий адабиёт ўртасида кескин ғоявий кураш кетаётган бир пайтда яратилди ва ўзбек прогрессив адабиётининг тараққиётида муҳим ва унутилмас из қолдирди. Бу асарда ҳаётсеварлик, реал ишқий муҳаббат куйланди.

Шоир Хўжандий ўз асарларини яратишда устоз Хоразмий изидан борганини очиқ-ошкор баён қилган. «Латофатнома»нинг композицион тузилишини «Муҳаббатнома» композицион қурилишига монанд қилиб яратган. Бироқ ўнта номада ўз шоирлик қобилиятини, оригинал ижодкор эканлигини, мутафаккирлигини намоян қила олган Хўжандий маъшуқа образини яратар экан, турмушдаги, она-табиатдаги барча гўзалликларни саралаб олиб шу маъшуқа сиймосида типиклаштириб беради.

Хотин-қизлар қадр-қиммати ерга урилган феодализм шаронтида Хўжандий сингарли шоирлар томонидан яратилган маъшуқа образи ва шу образ орқали олға сурилаётган ғоявий мотивлар давр учуи жуда катта жасорат эди.

Юсуф Амирий ҳам ўнта ишқий номадан иборат бўлган «Даҳнома»сини яратиб, жанр тараққиётига салмоқли ҳисса қўшди.

«Даҳнома»да олдинги асарларга нисбатан бир янгилик шундаки, ошиқ ва маъшуқалар тез-тез учрашиб турадилар, реал ҳаётдагидек баҳслашадилар, юрак дардларини тўкиб соладилар, висол онларидан халқ оғзаки ижодиёти асарларидаги қаҳрамонлардек баҳраманд бўладилар.

Юсуф Амирийдан сўнг ишқий саргузашт нома жанри тараққиётига ўз улушини қўшган шоирлардан бири — XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод этган Темурнинг учинчи ўғли Мироншоҳнинг фарзанди Сайид Аҳмаддир. Сайид Аҳмад ўзбек ва форс тилларида Сайидий тахаллуси билан жуда кўп шеърлар ижод қилган. У «Муҳаббатнома», «Латофатнома»га ўхшатма тарзида «Таашшуқнома» номли асар яратган. «Таашшуқнома» ҳам ўн номадан иборат.

«Таашшуқнома»да ошиқ образининг яратилишига алоҳида эътибор берилган. Ошиқ жасур, мард, вафодор шахс қилиб яратилган. Айниқса, у сабр тоқатли, ўз ёрининг барча жабр-ситамларига бардош бера олади.

Кўриниб турибдики, юқоридаги тўрт мутафаккир тўртта нома ёдгорлик яратиб, ўзбек адабиёти тарихида шеърый нома жанрининг

шаклланишида ўзларига хос такрорланмас нурли из қолдирганлар. Бу нодир ёдгорликларнинг маърифий ва тарбиявий аҳамияти ҳозирга қадар ҳам сақланиб келаётганини эътиборга олиб, уларнинг тўртталасини тўпламга киритдик.

Тўпламга кирган асарлардан яна бири Ҳайдар Хоразмийнинг «Гулшан-ул-асрор» асаридир. Бу асар илгари «Маҳзан-ул-асрор» деб аталар эди. Бу асар моҳият эътибори билан Низомий Ганжавийнинг «Маҳзан-ул-асрор» асарининг оддий таржимаси бўлмай, балки оригинал кашфиёт даражасига кўтарилган.

Ҳайдар Хоразмий ўз даврининг етук сўз санъаткоридир, унинг асари эса адабиётимиз тарихи хазинасининг ноёб ёдгорликларидандир. Буни файласуф шоирнинг Оқил ва Ориф кишилар ҳақидаги поэтик тасвирлари билан ҳам исботлаш мумкин. Шоирнинг тасвирича Оқил ижодкор, сўз санъаткори, турмушдаги барча воқеликни баддий образларга кўчирувчи, яъни яратувчи шахс, Ориф эса билимли, ўқимишли, фаросатли китобхон. Шоирнинг бутун умиди ана шундай китобхонда. Бундай китобхонларнинг келажакда кўплаб топилишига у ишонади.

М. Абдувоҳидова,
филология фанлари кандидати.

ХОРАЗМИЙНИНГ «МУҲАББАТНОМА» АСАРИ ҲАҚИДА

Хоразмий XIV аср ўзбек адабиётида дунёвий лириканинг ривожланишига муносиб ҳисса қўшган шоир. Хоразмий — унинг адабий таҳаллуси бўлиб, аниқ номи бизга маълум эмас.

Ўзбек адабиётида биринчи марта нома жанрини бошлаб берган шоир Хоразмийдир. Унинг «Муҳаббатнома» асари Олтин Ўрда территориясида ҳукмронлик қилган Муҳаммад Хўжабекнинг илтимосига кўра ёзилган. Шоир ўз асарини Сирдарё ёқаларида ёзганлигини таъкидлайди.

Ҳозиргача «Муҳаббатнома»нинг фақат икки нусхаси фан оламида маълумдир. Улардан бири араб ёзувида бўлиб, XVI асрда кўчирилган, иккинчи нусхаси эса ундан анча олдинроқ, уйғур ёзувида кўчирилган, унда анча камчиликлар мавжуд. Ҳар иккала нусха Лондондаги Шарқ қўлёзмалари музейида сақланади.

«Муҳаббатнома»нинг XVI асрда кўчирилган ва Британия музейида сақланаётган нусхасининг фотокопияси асосида совет турколог олимлари илмий ишлар яратишган.

«Муҳаббатнома» асари ошиқнинг ўз маъшуқасига ёзган шеърини мактублари формасида тузилган. Асар 11 номадан иборат бўлиб, унинг 8 номаси ўзбек тилида ва учтаси (4, 8, 11) форс-тожик тилида ёзилган.

Маълумки, форс-тожик тилида яратилган номаларда маълум аъёнага қатъий амал қилинади. Хоразмий ҳам шу традицияни сақлаган. Нома жанридаги асарлар худога ҳамд, пайгамбарларга наът билан бошланиб, сўнгра асарнинг кимга бағишланганлиги ва унинг мадҳи, лирик чекиниши — ғазал келтирилади. Шундан кейин эса асарнинг ёзилиш сабаби айтилиб, номалар келтирилади. Ҳар қайси номадан кейин маснавий ёки ғазал берилади. Натижада асар яхлит бир композицион қурилишга эга бўлади. Хоразмийнинг «Муҳаббатнома» асари ҳам шу тарзда тузилган.

Асарнинг ёзилиш йилни шоирнинг ўзи ҳижрий 754 йил (мелодий 1353 йил) деб айтади.

Ушбу тўпламга киритилган «Муҳаббатнома» асари биринчи дафъа ҳозирги ўзбек ёзувида тўла ҳолда нашрга тайёрланди. Бу эса ҳозирги замон ўқувчиларини XIV аср ўзбек дунёвий адабиётининг энг нодир ва гўзал бадий намунаси билан яқиндан танишишларига имкон яратади.

ХОРАЗМИЙ

МУҲАББАТНОМА

АВВАЛ ҚУРУШГОНИН АЙТУР

Тун оқшам ким кўрунди байрам ойи,
Муҳаммад Хўжабек давлат ҳумойи.

Буюрди урга шодирвон урулди,
Қадаҳ келтурдилар мажлис қурулди.

Хусайний пардаси узра тузуб соз,
Муғанний бу ғазални қилди оғоз.

ҒАЗАЛ

Чи маҳрўе ту, эй сарви сарафроз,
Ки мемонад ба рўят гулдаҳан боз.

Ба ёди қоматат мебўсамаш пой,
Ниҳолероки мебиннам сарафроз.

Бадон монад туро дур дар баногӯш,
Ки гардад Зухра бо хурцид ҳамроз.

Хати сабзат бирезад жаъди мушкин,
Чу тўтибаччаи дар чангали боз.

Чи монанд бо лабат ҳар лаълу ёқут,
На дар ҳар хотаме мебошад эжоз.

Ту бо мо то тавони ноз мекун,
Ки хуш бошад зи ёри нозанин ноз.

Каманд афкан чу зулфат ҳиндусе нест.
Чу чашмат тез турки новак андоз.

Ту султони сарри мулки ҳусни,
Ба мо бечорагон гаҳ гоҳ пардоз.

Гулистон кай бувад холи зи булбул,
Жамоли рӯйи хубон бе назар боз.

Хушо рӯзеки Хоразмий бимолад,
Қадамҳои туро бар дийдаҳо боз.

БАЕНИ ВОҚИИН АНТУР

Табассум қилди айди, «Эй фалони,
Кетурғил бизга лойиқ армуғони.

Кўнгул баҳринда кўп гавҳарларинг бор,
Очунда порси дафтарларинг бор.

Муҳаббат нардани кўплардин ўттунг,
Шакартек тил била оламини туттунг.

Тилармен ким бизинг тил бирла пайдо,
Китоби айласанг бу қиш қотимда.

Ким уш елтек кечар айёми фоний,
Жаҳонда қолса биздин армуғони.

Қабул қилдим ер ўптум айдим, эй шоҳ!
Эшикинг тупроғи давлати даргоҳ.

Кучум етмишча кўп хизмат қилойин,
Жаҳонга неку отингни ёяйин.

Бу кун тонгқа текин май нўш қилгин,
Бадиҳа бу ғазални гўш қилгин.

ҲАЗАЛ

Юзунгда кўрдум, эй жон байрам ойин,
Мунунг шукронаси қурбон бўлойин.

Агар кун туғмаса ҳам ёқту қилғай,
Юзунг нури бу дунйининг саройин.

Гар Афлотун сенинг ишқингда тушса,
Берур елга қамуқ тадбиру ройин.

Шакартек тил била тўти тилинғиз,
Неча кўп сайд этар жонлар ҳумойин.

Саодат бирла бахт икиси бичти,
Бўйинғизға латофатнинг буқойин.

Ижозат берсанғиз тонг ёқтуситек,
Жаҳонға ҳуснунғиз жовин ёяйин.

Сиза теб келди, Хоразмийни асранг,
Ким асрарлар қамуқ шаҳлар гадойин.

МАСНАВИЙ

Дависқинча ғазал шаҳ гўш қилди,
Манго хилъат киюруб қўш тутти.

Бир оз кечти доғи мажлис исинди,
Қадаҳ жаврулди-ю, май бошқа минди.

Яна фурсат била бўлдум маҳални,
Ўқудум хизматинда бу ғазални.

ҲАЗАЛ

Яротқон ким тан ичра жон яротти,
Сени кўрклуқлар узра хон яротти.

Қуёш янглиғ юзунғизни ёрутти,
Фалактек бизни саргардон яротти.

Халойиқ қибласи бўлди жамолинг,
Ушал кунким сени йздон яротти.

Тулун ой таъбия сарв узра қилди,
Ой ичра гунчаи хандон яротти.

Жамолингни жаҳонга жилва қилди,
Мени ул сурата ҳайрон яротти.

Эшиттинг эрса Юсуфнинг жамолин,
Сени ҳусн ичра сад чандон яротти.

Карим тангри камолин қилса изҳор,
Сен ойни бўйла бенуқсон яротти.

Зиҳи қодир ким ул бир қатра сунӣ,
Муҳаббат гавҳаринга кон яротти.

Азалда қилди Хоразмийни муҳтож,
Тоғи манзурини султон яротти.

Китобат бошладим анжома етгай,
Муҳаббатнома Мисру Шома етгай.

Бу хон узра салои ома қилдим.
Муҳаббатномани ўн нома қилдим.

Қилойин икки бобин порсий ҳам,
Ким атлас тўн ярошур бўлса муълам.

Бурун алқисса бек мадҳин аёйин,
Уш андин сўнгра нома бошлағойин.

* * *

Зиҳи арслонюрак Қўнғирот уруғи,
Кичик ёшдин улуғларнинг улуғи.

Саодат маъдани иқбол ганжи,
Муҳаммад Хўжабек олам кунжи.

Ўза жонсиз тан эрди мулк сенсиз,
Шаҳаншоҳ Жонибекхонға етансиз.

Сипоҳинг тақвиятлар динга берур,
Фаридун ганжини мискинга берур.

Сулаймон салтанатлиқ подшо сен,
Масиҳ анфослик Юсуф лиқо сен.

Ошар йелдин сенинг йилганда отинг,
Қуёш янглиқ жаҳонни тутти отинг.

Агар минг йил тирилса Ҳотами тай,
Сенинг отинг эшитгач ерлар ўпгай.

Эрур давлатқа дийдоринг тафовул,
Бўлубтур талъатингго муштарий қул.

Улус туттунг қамуқ ақлинг кучиндин,
Черикта қон томар қамчинг учиндин.

Санго жуду шижоат бўлди пеша,
Шижоат бирла жудунгдин ҳамиша.

Гаҳе Ҳотам уёлур базм ичинда,
Гаҳе Рустам юпонур разм ичинда.

Қачонким икки саф бўлса муқобил,
Сенинг чокарларинг ўқ кўкраюр бил.

Киран разм ичра тўйға киру янглиқ,
Ачиқмиш бўри қўйға киру янглиқ.

Агар десам сени Рустам ярарсен,
Қиличинг бирла сафларни ёрарсен.

Агар мадҳинг битиса кўк дабири,
Туганмас минг йил ичра мингда бири.

Неча ким бўлсалар кўк ичра жовид,
Аторид битгачи барбатчи Ноҳид.

Қуёштек давлатинг тобанда бўлсун,
Эшикингда ети кўк банда бўлсун.

Айтсун банда Хоразмий дуолар,
Карамдин ҳар замон қилғин атолар.

Санодин ўзга навъ атлас тўқуйин,
Қиш ўртада баҳориёт ўқуйин.

Ким учмоқтур сенинг базминг биноси,
Ҳамиша ёз эрур жаннат ҳавоси.

ҒАЗАЛ

Қадақ чаврулди уш бўстон ичинда,
Хуш ичгил роҳни райҳон ичинда.

Чаман фарроши яъне тонг насими,
Гул афшонлиқ қилур бўстон ичинда.

Очилди ёз кечти ул ким эрди,
Чаман Юсуфлари зиндон ичинда.

Чечак япроқлари ерга тушубтур,
Анингтеқ ким ақиқлар қон ичинда.

Кел, эй, учмоқ гули чимгонга чиққил,
Бу кун ўлтурмоғил айвон ичинда.

Бизинг бек ёдиға ишрат қилоли,
Нечақим йўқтурур биз сон ичинда.

Муҳаммад Хўжабек улким Алитеқ,
Укуш жавлон қилур майдон ичинда.

Уқи ногаҳ агар сандонға текса,
Башоғи итланур сандон ичинда.

Аё соҳибқирони ким узарлар,
Қиличингдан адулар қон ичинда.

Укуш йиллар яротқон боқий тутсун,
Ҳаётингни бегим даврон ичинда.

Нишон бермас ким эрса мислингизни,
Проқу Руму ҳам Қанъон ичинда.

Хоразмийнинг кетиб ақли бошиндин,
Турур тек сурати йўқ жон ичинда.

ВАСФУЛ ҲОЛ АЙТУР

Нагитсен бода ичкил нуқл ошоғил
Бугундин сўнг юз эллик йил яшоғил.

Нишоту айш нўшонуш қилғил,
Хирадни май била мадҳуш қилғил.

Ким асру бевафодур бу замона,
Жаҳон қолмас кишига жовидона.

Улусқа раҳм этиб гамхор бўлғил,
Ҳамиша шоду бархурдор бўлғил.

Жаҳонни эгу отинг тутти мутлақ,
Ямон кўздин йироқ тутсун сени ҳақ.

Муҳаббат бирла жониндин бу мискин,
Дуо қилди ижобат бўлсун, омин.

Муҳаммад Хўжабек мадҳин тугаттим,
«Муҳаббатнома»ни бунёд эттим.

АВВАЛҒИ НОМАНИ АЙТУР

Аё кўрк ичра олам подшоҳи,
Жаҳон тутти сенинг ҳуснунг сипоҳи.

Пари рухсораларнинг кўркка бойи,
Юзунг наврўзу қошинг байрам ойи.

Кўнгул Ширин сўзунгга бўлди Фарҳод,
Кўзунг Кашмир жодусига устод.

Қаро менг ол янгоқингда ярошур,
Бошим дойим адоқингқа ярошур.

Бўйунг сарву санубартек, белинг қил,
Вафо қилгон кишиларга вафо қил.

Ақиқинг суҳбатиндин жон бўлур сўз.
Қамартек чеҳрангга боқса қамар кўз.

Урур наргисларинг новакни жонга,
Кулар чеҳранг чечактек арғувонга.

Муҳаббат нори жондин кетмади ҳеч,
Қўлум сим олмангизга етмади ҳеч.

Саройдин борди Чин-мочинга човинг,
Қиё боқсанг, бўлур арслонлар овинг.

Табассум қилсангиз шакар уёлур,
Тишинг инжусидин гавҳар уёлур.

Жамолинг етти оламға сипаҳлар,
Қотингда ер ўпарлар жумла шаҳлар.

Фалак ишқинг йўлинда бесару пой,
Исирғанг донаси Зухра, юзунг ой,

Латофат мулкида султонсен, эй жон,
Қамуқ бошдин-аёққа жон сен, эй жон.

Қатиқ кулсанг магар оғзинг билургай,
Пари кўрса сени мендек телургай.

Сочинг бир торина минг ҳур етмас,
Юзунгнунг нурина минг нур етмас.

Агар берса суюрғаб ҳақ таоло,
Керакмас сенсизин фирдавси аъло.

Кўнгулнинг қони қайнаб барча тошқай,
Кўзумнинг ёшидин кавсар булашқай.

Кишининг сенсизин не жони бўлсун,
Анингтеқ умрнинг не сони бўлсун.

Шакар эрнинг наботи Хизра ўхшар,
Аёфинг кимки ўпса мангу яшар.

Жамолингтеқ кишининг йўқ жамоли,
Дареғо бўлмаса эрди заволи.

Қиёмат кўрклусен ҳуснунгға не сўз
Йироқ бўлсун жамолингдин ёвуз кўз.

Бу кун йўқтур сен ойтеқ кўкта асра,
Кулунг бечора Хоразмийни асра.

МАСНАВИЙ

Келди эй, соқин, келди бил бодаи ноб,
Кулунг асраи исуила бу асҳоб.

РЎТ РЕСУРС МАҚОЛДІ ЙІМІ ФОНІЙ,
Ажалдин келди кишининг йўқ амони.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ИККИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Саломим гулга элт, эй тонг насими,
Қим эрур Ой қули, Ахтар надими.

Саломиким кўнгул жонона эса,
Эрур кўзлар саводидин битиса.

Саломимни текур ул дилситонга,
Раҳмсиз бевафо жону жаҳонга.

Саломимни текур ул кўрки бойга
Қим, урур чеҳраси минг таъна ойга.

Саломимни текур ул хуш лиқога,
Қамуқ бошдин-оёқ оби бақога.

Айитқил эй бўюнг тубий бутоқи,
Қулунг (нунг) ҳаддин ошти иштиёқи.

Айитқил эй висолинг умр боғи,
Эшикинг тупроғи кавсар булоғи.

Айитқил эй сўзи ёлгон жафокор,
Қароқлари қароқчи, ўзи айёр.

Айит, эй меҳринг оз ишванг фаровон,
Нетар ул оғизда мунча ёлгон.

Айит, мандин ким ул мискин урур оҳ,
Қачон ингай гадонинг уйина шоҳ.

Қачон қилгай кўзумни ёқту ул ой,
Эрур юзи қуёштек олам орой.

Қачон лаълинг қадаҳлар нуш қилгай,
Қарашманг бандани мадҳуш қилгай.

Зиҳи фархунда толиъ бахтиёри,
Қим ул ҳазратта бир кун топса бори.

Юзунгдин билгурур давлат нишони;
Ўромунг тупроғи бахт ошёни.

Жаҳон тутти жамолинг дод қилғил,
Бу мискинни бирар ҳам ёд қилғил.

Сенингтеқ подшоҳнинг марҳабоси,
Менингтеқ минг гадонинг хун баҳоси.

Кучум етгунча кўп қилдим вафолар,
Вафолиқ қулни асрар подшолар.

Манго сенсиз ўлумдур бу ҳаётим,
Сенинг меҳринг била йўғрилди зотим.

Қўнгулга ўзганинг меҳрин ёвутмон,
Йироқ (лиқ) бирла мен сизни унутмон.

Эрурман васлингго дойим талабкор,
Нечаким тун узун бўлса тонги бор.

Топилғай мақсудум топқунгда бори,
Саодат қилса Хоразмийға ёри.

Оғир уйқучи бахтим неча ётқай,
Висолнинг машриқиндин ҳам тонг отқай.

МАСНАВИЙ

Кел, эй, соқий кетурғил жоми Жамни,
Кишининг кўнглидин май юр ғамни.

Қим ошти кўкка оҳим ихтироқи,
Қуюрди кўнглуми дилбар фироқи.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

УЧУНЧИ НОМАСИН АИТУР

Аё хуршидтеқ олам чароғи,
Мунаввар чеҳрангиз фирдавс боғи.

Қамуқ кўрклуклар узра подшосен,
Масиҳ анфослиқ Юсуф лиқосен.

Очилса лаълингиз шаккар сочилур,
Кўриб гулғунчанинг оғзи очилур.

Бўюнгтек сарв йўқ бўстон ичинда,
Юзунг нуридин ой нуқсон ичинда.

Жаҳон бўлди жамолингдин мунаввар,
Зиҳи ҳусну жамол оллоду акбар!

Қилур зулфунг қамуқ оламни шайдо,
Бўлур жоду кўзунгдин фитна пайдо.

Ярар минг жон бир ишколинг фидоси,
Кўзум мардуми холингнинг фидоси.

Сени кўрган ўзиндин ёт бўлур,
Рухунгни кўрса, минг шаҳ мот бўлур.

Икки зулфунг кўнгулларни паноҳи,
Эшикинг тупроғи жон саждагоҳи.

Рақибингдур тикан, сиз тоза гулсиз,
Чечак чимган аро бўлмас тикансиз.

Шакардин тотли сўзли дилрабосен,
Дарегоким, чечактеқ бевафосен.

Сенинг ёдинг қилурмен кўп ғазалда,
Ким эрдим онўнга ошиқ азалда.

Манго ҳаддин оширма бу жафони,
Кўзунгдин солма бу мискин гадони.

Эшиткил бу ғазалда ишларидин,
Муҳаммад Хўжабек аймишларидин.

ҲАЗАЛ

Жаҳонда сентек эй жонон йўқ, эй жон,
Сенинг дардингга ҳеч дармон йўқ, эй жон.

Анингдек ерга қўл сунди иликким,
Пироқтин боқмағо имкон йўқ, эй жон.

Бу кун минг жон била кимки кўнгулни,
Санго бермас танинда жон йўқ, эй жон.

Ети иқлим ичинда кўркка ҳоли,
Сенингтеқ бир тоғи султён йўқ, эй жон.

Бизинг мазҳабта ошиқларни сизлар,
Агар ўлтурсангиз товон йўқ, эй жон.

Унуттунг бу Муҳаммад Хўжани оҳ,
Бизингтеklarга анда сон йўқ, эй жон.

Сени жонимдин ортиқроқ севармен,
Бу сўзда ҳақ билур ёлғон йўқ, эй жон.

Сенинг ишқингда сайрарга Хоразмий,
Бу кун оламда бир бўстон йўқ, эй жон.

МАСНАВИЙ

Кел, эй, гулчеҳра соқий май кетургил,
Мени ҳайрат мақоминга етургил.

Ҳабибим нақшидин маъний бўлайин,
Таҳайюрда ўзимдин қуртулойин.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ТЎРТЎНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Кужойи эй шаҳи хубони олам,
Ҳавохоҳи ту маҳбубони олам.

Ба пеши нахли қаддат сарв кўтоҳ,
Зи хоки пой ту хуршид ҳам моҳ.

Гирифта ҳусни рўят қоф то қоф,
Рухат гулгуну равшан чун майи соф.

Зи сунбулзори зулфат хун шуда мушк,
Лаби гулғунча пеши лаъли ту хушк.

Ба назди оразат гул қатраи об,
Жаҳон ҳамчун шабу рўи ту маҳтоб.

Зи қаддат сарв ларзон ҳамчу бедаст,
Баногўшат чу гулбарги сабидаст.

Баногўши ту обу дурри тобон,
Гирифта ахтари маҳро гиребон.

Жабинат рӯзи равшан зи кокулат шаб,
Зи хуршидат ба рӯ афтода ғабғаб.

Лаби хандон ба бўят сабзаи нав,
Шуда қарсу хӯр аз рӯи ту жаз-жав.

Хизир бар ёди лаълат медиҳат жон,
Зи лаълат хок бар сар оби ҳайвон.

Ғаҳ мастаст чашмат гоҳ махмур,
Зи чашми хуби мастат чашми бад дур.

Даҳони танги ту чун дийдан мӯр,
Зи нури рӯи ту бийно шавад кӯр.

Миёни нозикат бас нопадидаст,
Магар бар сояи муре ки дидаст.

Ба пеши рӯи хубат маҳ кабутаст,
Қадатро шохи тубий дар сужудаст.

Надори чун маҳ сайёра монанд,
Маҳи гулрӯйи-у шамъи шакарханд.

Жаҳоне дил ба савдоят супурда,
Ба бўйи себи симини ту мурда.

Туро холест туш бар тарфи рухсор,
Чу занги баччае дар саҳни гулзор.

Намеояд туро тиру камон кор,
Ту бо ин ғамзаи хунхор бигзор.

Ба хуби абруят эй қурратул айн,
Расад сад офарин аз қобу қавсайн.

Мабодо аз жамолат дийда холи,
Ки султонию урдуйи жамоли.

Маро он соади симини ту кушт,
Хирадро бар лаб аз ишқи ту ангушт.

Надорад боғ умри чун ту гулбун,
Зи сар то пой хуби то ба нохун.

Ба рӯят хӯрдаам роҳе дил афруз,
Хушо роҳу хушо рӯй-ю хушо рӯз.

Инони жони ман дар дасти меҳраст.
Ту хуршиди ва аспи ту сипеҳраст.

Вале шоҳон ту бар фитрок дори,
Кужо парвойи ин ғамнок дори.

Маро як қасди жони мекунад дил,
Ба пирон сар жавони мекунад дил.

Нахоҳам бе ту жони мумтаҳанро,
Ки бе жон эътиборест нест танро.

Чу мурғе мондаам дар қайди доме,
Димоғам сӯхт аз савдои хоме.

Ба Хоразмий кужо васлат расад оҳ,
Кужо меҳмони дарвеше шавад шоҳ.

Ту чун дарёи покию мани хок,
Чи нисбат хокро бо гавҳари пок.

Вале то жон бувад дар жусту жӯям,
Забон то ҳаст ман дар гуфту гӯям.

Ману ишқи туву ин шӯру масти,
Найи аз дил берун ҳар жоки ҳасти.

Хаёлат то саҳар бо ман ҳамегуфт,
Шаби алҳақ чи хуш равшан ҳамегуфт.

Қадам дарнеҳ ки дар ишқи мажози,
Ба мақсуде раси гар покбози.

МАСНАВИЙ

Ало, эй соқийи жони маоний,
Маро боядки аз ман вораҳони.

Зи хористон ба гулзорам расони,
Ба базми васли дилдорам расони.

Ду олавро ба як жоме фурушам,
Ба ёди шоҳ Муҳаммадхўжа нўшам,

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

БЕШИНЧИ НОМАСИН АИТУР

Аё гулчеҳралар молик рикоби,
Қамуқ олам сенинг ғамзанг хароби,

Латофат мулкининг соҳибқирони,
Мувофиқ суратинг бирла маоний.

Хирадни оздурур ғамзанг хумори,
Янгоқларинг Халиллуллоҳ нори.

Сенинг ҳуснунг қамуқ оламда машҳур,
Юзунгдин кезланибтур хулд аро ҳур.

Кўнгулга жондин ортуқроқ кераксен,
Париу ҳурдин ҳам кўрклуроқсен.

Фаришта кўрса бўлгай сизга мойил,
Сизингдек кимда бор шаклу шамойил.

Ярар жон десалар ёқутунгузга,
Тенг этмон Зухрани Хорутунгузга.

Мен асру бенаво сиз муҳташамсиз,
Латифу нозикун зебо санамсиз.

Қилур ўз жонига қаст ўзи бойиқ,
Гадойиким бўлур султона ошиқ.

Менинг дардимга дармон васл эрур бас,
Вале ҳаргиз улашмас гавҳара хас.

Саботек билмас охир ўз чоғини,
Босар ҳар дам эшикнинг тупроғини.

Куяр кўнглум сабонинг ул ишидин,
Нечукким куйса хирманлар ёшидин.

Кулар ой ҳуснунгга гултек энгингиз,
Қародур лола кўнглитек менгингиз.

Манго учмоқ эрур васлинг ҳузури,
Юзунгдин шуъла урур тенгри нури.

Уромунг итларининг иттиҳоди,
Кўнгуллар мақсуди жонлар муроди.

Чечак дермен юзунгузго қамар ҳам,
Халойиқ севганин холиқ севар ҳам.

Сенинг ишқинг каманди бизни тортар,
Жамолинг равнақи оламни ўртар.

Ушул кунким, сени холиқ яратти,
Сени дилбар мени ошиқ яратти.

Манго топқунгда ҳаргиз бўлмади сон,
Киши ул салтанатни бўлмас инсон.

Анингким сидқи бўлса сизга зоҳир,
Ани сизинглар асрар бўлур охир.

Нечаким берса чеҳранг кўзлара нур.
Чечактек бўлмағил ҳуснунгға мағрур.

Сенинг ишқингда Хоразмий йўқолди,
Валекин ер юзинда оти қолди.

МАСНАВИИ

Кел, эй, ой юзлу дилбар тут бирор қўш,
Бирор қўш бирла қилғил бизни мадҳуш.

Бўлоли айшу ишрат пешалардин,
Қутулсун кўнглумиз андешалардин.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ОЛТИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё бўйи санубар, чеҳраси ой,
Қуёш янглиғ жамолинг оламорой.

Хатинг тўтиси лаъл узра қўнуб бор,
Берибтур пистага қанду шакарбор.

Турубтур кўзда қаддингиз хаёли,
Анингдекким сув узра тол ниҳоли.

Сенинг чеҳрангда эй фирдавс сарви,
Энгин қон бирла юр чимгон тазарви.

Юзунг нури қуёшнинг нурин ўртар,
Сақоқинг шуъласи оламни ўртар.

Утурсанг, ўлтурур фитна кетар ғам,
Агар қўпсанг қиёматлар қўпар ҳам.

Сумантек оразинг гулдур тикансиз,
Манго дўзах эрур учмоқ сенсиз.

Юзунгузда кўрунур кўзгутек нур,
Бўюнгузга латофат кисвати туз.

Тишинг, лаълинг гуҳар жон дуржи ичра,
Юзунг қошинг Қуёш, Ой буржи ичра.

Не билур қадрингизни текма нодон,
Гуҳар қадрини аъмо билмас, эй жон.

Кўзимдин ҳар замон йўлтек фаровон,
Висолинг орзусиндин кўп оқар қон.

Кўнгуллар оҳидин иймонгил эй моҳ,
Қим ойина тунар кўп қилсалар оҳ.

Жаҳон тутти қаро зулфунг балоси,
Куюрди халқни чеҳранг юлоси.

Буйунсундум бу йўлда минг балоға,
Кўнгул парвона бўлди ул йўлоға.

Билурсизким эрур айём фоний,
Нелук ҳаддин ошурурсиз жафони.

Жаҳонда салтанатро қул била хуш,
Чаманнинг гуллари булбул била хуш.

Қачонким шод эсанг, ғамгина раҳм эт,
Агар султон эсанг, мискина раҳм эт.

Сенинг зулфунг каманди бизни тортар,
Жамолинг равнақи оламни ўртар.

Бўлур ҳаққо зиёдат дийда нури,
Қачонким бўлса мен дилбар ҳузур.

Суюрмен кўзни сизни кўрмак учун,
Юрурмен ерда изни кўрмак учун,

Қулунг не қилсун ўз ҳаддини тақсир,
Кўнгул бир, қибла бир, жонона ҳам бир.

Муҳаббаттин туғар минг турли асрор,
Кўнгул асрорини жон бирла асрор.

Чечаксен банда сайрар булбулулгдур,
Неча боринча Хоразмий қулунгдур.

МАСНАВИЙ

Кел, эй соқий, кетургил лолагун май,
Қим ул май қилди кўпни Ҳотами-тай.

Суроҳий тўлса куп, оғзин очолинг,
Бу кун майхонада ярмоқ сочолинг.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ЕТТИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё зебо санам шоҳи қабойил,
Таолиллоҳ зиҳи шаклу шамойил.

Шакар эрнинг қачон сўз қилса оғоз,
Қилур жон тўтиси танларда парвоз.

Шакарму эрнингиз ё қанд, ё жон,
Уёлур лаълингиздан оби ҳайвон.

Қачонким бўлса тор оғзинг шакарбор,
Сабо гулғунчанинг оғзини йиртор.

Қаро қошингда юз минг фитналар бор,
Қўеунг оҳуси арслонларни овлар.

Санго пайваста эй кони малоҳат,
Қўзунг қошинг била ўқ ё не ҳожат.

Сўзунг Ширин ўзунг Хисравдин афзун,
Бўлур Лайли сенинг ҳуснунгга Мажнун,

Билик билмак ичинда жавҳарисен,
Вале ҳусн ичра жавҳардин арисен.

Қуёш ҳар кун юз урур ул қобуққа,
Жамолинг солди Юсуфни қудуққа.

Қаро кирпукунгга қундуз тенголмас,
Сақоқингни ёқанг киши ўпар бас.

Дудоғингдин кўнгул жон ҳосил этмас,
Аёқинг тупроғин ўпсам не етмас.

Тилармен ким юзунгга сажда қилсам,
Висолинг қадрининг шукрини билсам.

Сенинг ишқингда бағримдин оқар қон,
Жамолингнинг тамошосин тилар жон.

Жамолингдин хирад шайдо бўлубтур,
Ичим бағрим қамуқ савдо тўлубтур.

Қачон ўлсам санго қадрим билургай,
Бу йўлга тушса Афлотун телургай.

Карашма бирла ошиқ ўлтурурсиз,
Сиз ўлтурган киши ўлгайму ҳаргиз.

Қилибтур халқни шайдо карашманг,
Қиёматлар қўпар пайдо карашманг.

Нечук меҳрингни жонимдин бўёйин,
Кўнгул сиздин олиб кимга беройин.

Биҳамдуллоҳ сенинг ҳуснунг чоғинда,
Еримиз бор эшикинг тупроғинда.

Тирик бўлунг шаҳо даврон боринча,
Қулунгузмен танимда жон боринча.

Умр кечти қамуқ савдо ичинда,
Неча юзгай киши даръё ичинда.

Кўнгул икки жаҳонни кўзга илмас,
Сенинг ишқинг умрнинг ҳосили бас.

Жаҳондин ошуну минг йил қилди холиқ,
Сенинг ҳуснунгга Хоразмийни ошиқ.

Довур сизнинг турур даврон боринча,
Қулунгузмен танимда жон боринча.

МАСНАВИЙ

Кел, эй соқий, назардин солмоғил гал,
Кетур ул майки бўлғай бизга сайқал.

Эрур бечора Хоразмий муроди,
Ики оламда дилбар иттиҳоди.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

САККИЗИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Ало, эй, ояти лутфи илоҳи,
Ту дар иқлими хуби подшоҳи.

Жамолат фитнаи офоқ гашта,
Ду абруят ба хуби тоқ гашта.

Гаҳе лаълат диҳад ёқутро об,
Гаҳе чашмат диҳад Хорутро хоб.

Зи қаддат монда пои сарв дар гил,
Рухат афканда маҳро шўъла дар дил.

Зи шарми рӯи ту хуршиди ховар,
Кашад дар сар зи шаб то субҳ чодар.

Баровард аз жаҳон ҳусни ту ғавғо,
Фалак дар жустужўят бе сару по.

Зи килки нақшбанди сунъи бечун,
Наёяд сурате ҳамчун ту мавзун.

Дилам аз соғари базме аластаст,
Ки чун чашми хушат пайваста мастаст.

Шабихун кардани чашми ту то кай,
Ҳама бар жони ман хашми ту то кай.

Дар ин мазҳаб агарчи хун баҳо нест,
Мақун хун бар дарат кинжо раво нест.

Чу хоки рӯят омад каъбаи жон,
Нашояд кардан андар каъба қурбон.

Чи мегӯям ман охир ин хаёласт,
Ки жон аз ишқи ту бурдан маҳоласт.

Висоли шаҳ чу хоҳад марди дарвеш,
Занад оташ ҳаме дар хирмани хеш.

Кунун бошадки ҳамчун тан барин жой,
Фитад ногаҳ сарам чун шамъ бар пой.

Агар парвона жон бар каф надорад,
Ба гирди шамъ гардидан наёрад.

Маро сад жон агар бошад ба ҳар мӯй,
Фидои сокинони ин сари кӯй.

Зи ҳуснат оламе афтода дарҳам,
Сазад к-аз бевафон ҳамчу олам.

Дари ишқи ту аввал ман кушодам,
Аз он чун ҳалқа бар дар уфтодам.

Зи кор афтодаи дар кори ишқам,
Самар шуд з-он ҳама дар кори ишқам.

Магар огаҳ наи аз нолаи ман,
Дар ин тӯфон зи сейли жолаи ман.

Сарам аз ишқи ту боло гирифта,
Зи ашқам оламе даръё гирифта.

Зи ҳоли зори ман бингарки гардун,
Чи сон ҳар дам ба доман мехурад хун.

Агар дил дар ҳавоят чарх басти,
Зи бори меҳнатат дарҳам шикасти.

Ғамат чун кўҳу ман умре тапидам,
Ба як мўй ончунон кўҳе кашидам.

Макун бедод метарс аз қатоли,
Ки аз хуни манат бошад вуболи.

Бинон аҳдро обод мекун,
Ба ёде гаҳ гаҳам дилшод мекун.

Дар он дам кофаринеш гашт мавжуд
Ҳавоят дар ҳувайдои дилам буд.

На чун ҳар бод паймои ба кўйе,
Шавам дар жустужўи рангу бўйе,

Чу хоке гарчи дар кўи ту хорам,
Зи хоки дарғаҳат сар бар надорам.

Чу сарв озод ҳар озод мебош,
Чу гул аз ҳусни хубат шод мебош.

Саодатро жамолат бод манзур,
Ба сад манзил зи ҳуснат чашми бад дур.

Пас аз умреки Хоразмий шавад хок,
Дами ишқи туро гўяд бар афлок.

Рақам бар жони ман зад хомаи ишқ,
Ба болои ман омад жомаи ишқ.

Навои ишқи ту оғоз кардам,
Чу чанги базми дилро соз кардам.

Сипоҳи субҳ бар шаб буд пирўз,
Ки иншо гашт ин саринома то рўз.

Агар з-ин пеш пардозам ба гуфтор,
Ҳусайнийро намонад рўзи бозор.

МАСНАВИИ

Ало эй соқни навбода бархез,
Биёр он кўҳна май дар коми жон рез,

Ки месўзад маро жон аз тафу тоб,
Магар биншинад ин оташ бадон об.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ТУҚҚУЗУНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё оҳу назарлар шахриёри,
Ҳусн майдонининг чобуксувори.

Қилич урсанг қулунгман жовидона,
Вагар ўқ отсангиз бағрим нишона.

Таним боринча сендин юз жовурман,
Эшикинг тупроқиндин бош кўтурман.

Қамуқ умрум сенинг нозинг фидоси,
Менинг кўнглум қуши бозинг фидоси.

Латифу нозику Юсуф лиқосен,
Зарофат бирла оламда аламсен.

Нечаким илмасангиз кўзга бизни,
Кўнгул жон ичра асрар меҳрингизни.

Ғанимат ту(р) умур навқони бизга,
Мубоҳ эрур кўнгуллар қони сизга.

Жамолинг мадҳидин офсқ тўлди,
Санго олмоқ кўнгулни хатм бўлди.

Ачиқ сўзи Қирим шахдиға ўхшар,
Жамол айёми гул аҳдиға ўхшар.

Сени кўрса кечар тарсо санамдин,
Вужудқа келмади септек адамдин.

Қачон зулфунг насимди Рума эсгай,
Ким ул ё қошларинг зуннор кесгай.

Манго ишқинг йўлинда қон кўрунур,
Юзунг ойинасинда жон кўрунур.

Яротти ой бикин зебо сени ҳақ
Ким, уш чехранг берур оламға равнақ.

Мени қилди фалактек бесару пой,
Тоғи минг йилда сендек туғмағай ой.

Жаҳоннинг фитнаси усрук кўзунгда,
Аён Исо дами ширин сўзунгда.

Кишининг покларға кўнгли тортар,
Хусн худпок доманлиқтин ортар.

Агар кўрса сени ҳам лола сўлғай,
Сенингдек гул магар учмохта бўлғай.

Аёқинг ўпмакин қул қилди одат,
Сулаймон бўлмади мундоқ саодат.

Висолингнинг бу кун шукрин қилурман,
Хаёлинг кўзда учқонин билурман.

Қуёш акси юзунгдин роҳ ичинда,
Сенингдек йўқ чечак учмох ичинда.

Қулунг кўптур вале мен инжу қулмен,
Висолинг қадрини билмас дугулмен.

Кўнгул сенсиз тиламас танда жонни,
Кўрар юзунгда Хоразмий жаҳонни.

МАСНАВИЙ

Кел, эй соқий, кетур паймона бизга,
Иноятлар қилур жонона бизга.

Ичолинг бодани жонон юзига,
Хизир суйин сочолинг жон юзига.

Сабурдин яхши йўқтур пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ андиша қилсам.

ЎНУНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, номехрибон аҳди бақосиз,
Жаҳон елтек умур гултек вафосиз.

Қамуқ ёқут эринли сўзи дурлар,
Вафосизлиқни сиздин ўгранурлар.

Умур меҳнат била поёна келди,
Кўнгул жаврунг алидин жона келди.

Мени ўлтурди ишқинг бермадинг дод,
Борурмен остонангдин ёр хайрбод.

Кўзум кўрди жамолинг шевасини,
Кўнгул тотмади боғинг мевасини.

Эрур жон мақсуди эрнинг наботи,
Хуснунг ҳам бўлур охир закоти.

Санго то бўлдум эй жон ошномен,
Жафонг элгиндин усру мубталомен.

Салойин ўзуми ўзга диёра,
Кўнгулни боғлағойин ўзга ёра.

Толим гулчеҳра наргис кўзлилар бор,
Шакар дудоғли ширин сўзлилар бор.

Вале кўнгул қутулмас домингиздин,
Қамуқ шақкар томар дашномингиздин.

Боғингласанг қоним султонсен охир,
Кўзумга нур танимга жонсен охир.

Довур сизнингдурур даврон боринча,
Қулунгузмен танимда жон боринча.

Билурменким сизингдек бўлмай, эй жон,
Бўйунсундум жафоға — қулмен, эй жон.

Қиши қайда улардин билса бўлмас,
Ҳақиқат ёридин айрилса бўлмас.

Хирад бирла жаҳон афсонаси мен,
Вале занжирингиз девонаси мен.

Ўлумдур бизга жононсиз тирилмак,
Маҳол эрур тана жонсиз тирилмак.

Кўнгул меҳри назар йўлиндин ортар,
Нигори жаврини жон бирла тортар.

Ҳусни то ҳувайдо қилди холиқ,
Ҳусн бирла вафо бўлмас мувофиқ.

Жафодин инграмас бу йўлда ушшоқ,
Вафодин жаврингиз минг қатла хушроқ.

Эвурмен юз нечаким келса меҳнат,
Жафо сиздин, тағи биздин муҳаббат.

Уғон Юсуф жамолин сизга берди,
Муҳаббат кимиёсин бизга берди.

Бу Хоразмий муҳаббат номасини,
Аторид кўрди солди хомасини.

МАСНАВИЙ

Кел, эй соқий, кетургил хуш сабуҳи,
Ким ушбу дам эрур жоннинг футуҳи.

Ичолинг бодани гуллар сўлисар,
Танимиз оқибат тупроқ бўлисар.

Бу ерга етти сўз таъхир бўлди,
Бурун ун дедим, ун бир бўлди.

УН БИРИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Ало, эй шамъ, жамъи пок бозон,
Чу шамъ аз меҳри рўят ҳар гадозон.

Руҳи хубат гули боғи биҳиштаст,
Қазо бар хотамат хатте навиштаст.

Ки мулки ҳусро соҳибқирони,
Макун бо ошиқон номехрибони.

Лабат он ё шақар, ё оби ҳайвон,
Суҳанҳоят ҳама ширинтар аз жон.

Даҳони ғунча аз лаъли ту хунаст,
Надонам то зи рўят лола чунаст.

Зи чашмат низ бемораст наргис,
Магар сарваст озода қадат бас.

Агарчи сарвро озод номаст,
Хаёли нахли қаддатро гулом аст.

Дарахти қомататро себу гулнор,
Турунжи ғабғабат дар жон занад нор.

Биҳишти лозазор аз ғозаи туст,
Жаҳон андар, жаҳон овозаи туст.

Ба шаккарханда бикшои даҳонро,
Пур аз жон сози атрофи жаҳонро.

Шаби васли ту моро умри жовид,
Зи ҳуснат заррае сад қурсу хуршид.

Чу меафтад назар бар рӯи жонон,
Ҳамагӯямки эй рйинаи жон.

Гадои муҳтарам Жамшед гаштаст,
Дилам ҳамхонаи хуршед гаштаст.

Ба рӯят мондаам чун нақши айвон,
Тамошо мекунам бар сунъи яздон.

Жамолат кард олабро мунаввар,
Зиҳи ҳусну жамол оллоҳу акбар!

Ба сад жон куштаи ишқи ту шуд дил
Ки мегардад ҳаёт аз ишқ ҳосил.

Маро ид аз жамоли фаррухи туст,
Ба чашмам рӯшноии аз рухи туст.

Мани ошифта дил ин кеш дорам,
Ки гар қурбон куни сар пеш дорам.

Зи меҳрат гаштаам машҳури офоқ,
Зи хокам бӯи меҳр ояд зи ушшоқ.

Касе кӯ меҳри жононе надорад,
Агар Исо бувад жоне надорад.

Руҳи хуршид зард аз ранжи ишқат,
Шаҳон мотанд дар шатранжи ишқат.

Ту султони-у, ман мискин'асирам,
Бувад рӯзеки дар пой ту мирам.

Ғамат то чанд сӯзад синаҳоро,
Ҷамолат тийра кард ойинаҳоро.

Диламро гаҳ навози гаҳ гудози,
Зи дилбандон хуш ояд дилнавози.

Туро бо мохрӯён подшоҳест,
Муҳаббатҳои ман бо ту илоҳист.

Ҷаҳонро навбаҳори тоза бишкуфт,
Чу Хоразмий Муҳаббатномае гуфт.

Вале бе дилситон жоне надорад,
Муҳаббат гарчи поёне надорад.

Агар пурси чи мебошад муҳаббат,
Муҳаббат онки нагреси зи меҳнат.

Кужойи соқие май деҳ равонам,
Ки к-аз май тоза мегардад равонам.

Ало, эй бахти хоб олуда бархез,
Майи дӯшин биёвар зуд бархез.

Таманноҳои хуш доранд ҳар кас,
Маро маъшуқ даме мебояду бас.

Ироқий мутрибе хоҳам хуш илҳон,
Ки хонад ин ғазалро дар Сафоҳон.

ҒАЗАЛ

Биё эй сарв, қадди гул баногӯш,
Майи гулгун ба рӯи хештан нӯш,

Агар ҳарчанд ҳам хомаст бода,
Барорад з-оташ рухсори ту жӯш.

Нигоро чашмаи меҳри ту дорад,
Ниҳон ҳар заррае сад чашмаи нӯш.

Ҷамекӯши ҳама дар дилрабойи,
Замони ҳам ба дилдори ҷамекӯш.

Ба умри хеш боре дўш будам,
Ба ту зону, ба зону дўш бар дўш.

Ба коми хештан худро дигар бор,
Магар дар хоб бинам чун шаби дўш.

Хушо сарвеки ҳамчун хирмани гул,
Ба сад ҳийла намеғунжад дар оғуш.

Ту масти шергир аз бодан ҳусн,
Мани мискин хароб аз ишқ мадҳуш.

Димор аз жон Хоразмий барорад,
Ба теги ғамза он турки сияҳпўш.

Сухан бисъёр дорам лек чашмат,
Ишорат мекунад ҳардамки хомуш.

МУНОЖОТ

Илоҳи ёқту қилғил жонимизни,
Жалалдан соқлагил имонимизни.

Тикондин қудратинг пайдо қилур гул,
Хато кўп келди мен қуддин кечургул.

Аё, фархунда толеъ, талъати кун,
Сени тенгри муродингга текурсун.

Муҳаммад Хўжабек Жамшиди сони,
Жаҳоннинг орзуси, халқ хони.

Саодатни ҳунарға ёр қилғил,
Ҳунардин бизни бархурдор қилғил.

Сўзум бикрини кўргуз шаҳға ширин,
Шаҳиким қилди хисравларни ширин.

Аёйин эмди бир қитъа эшитгил,
Нечукмен ҳолу аҳволимни билгил.

ҚИТЪА

Тамаъ доминда қолур қуш эмас мен,
Тилим айвон уза учқон Ҳумомен.

Қиличтек тил била туттум жаҳонни,
Қаноат мулки ичра подшомен.

Харобат ичра масжидда ерим бор,
Ким уш ҳам риндмен, ҳар подшомен.

Неча ҳашматли султон бўлса бўлсун,
Айтмон мол учун мадҳу саномен.

Қиёматқа текин қолсин отинг теб,
Сенинг топқунча бўлдум ошномен.

ХОТИМАТУЛ-КИТОБ

«Муҳаббатнома» сўзин мунда айттим,
Қомуғин Сир яқосинда битидим.

Назар бирла агар Жамсен гар Осаф,
«Муҳаббатнома» қилсанг мушарраф.

Уқигил фотиҳа, дур қибла ёни,
Суюнсун банда Хоразмий равони.

Бу дафтарким бўлубтур Миср қанди,
Ети юз элли тўрт ичра туганди.

Тугатмакликка ҳақ берди иноят,
Эшитгил энди ҳам бир хуш ҳикоят.

ҲИҚОЯТ

Маро солеки сўйи Шом шуд рой,
Басе будам сувора бар сари пой.

Асо дар дасту кафше зери каш буд,
Ба ҳар ҳоле ки будам низ хуш буд.

Яке обам ҳамедоду яке нон,
Чу зулфи дилбарон заврақ паришон.

Таваккал кардам аз даръё гузаштам.
Зи сар то пой мулки Рум гаштам.

Бар ҳар ғореки абдоле шунидам,
Ба качкуле ба сарвақташ расидам.

Ба шомам баъд аз он доданд дастур,
Гирифтам роҳи Шом аз мулки Тайфур.

Рафиқе доштам озодае буд,
Жавону поку саййид зодае буд.

Ду гесу тоб дода бар сари дӯш,
Фалакро дар кашида ҳалқа дар гӯш.

Гаҳе далқи гарони дар бари ӯ,
Кулоҳи боязиди бар сари ӯ.

Фақире хуш зи фақраш пеш сабру,
Чу хуршиди ниҳон дар зери абру.

Баҳам буд оби хӯр ширин агар шӯр,
Сулаймони шуда ҳамкосан мӯр.

Зи айвони салотин карда парвоз,
Ҳумоён гашта бо гунжишк ҳамроз.

Гаҳе бар гул гаҳе бар хор будем,
Ҳамадар бешау кӯҳсор будем.

Ҳама рафтем умдо ногаҳонаш,
Яке дашном дод аз корвонаш.

Ки Саййид нести ҳошо гадоӣ,
Ки мегӯяд эй насли мустафойӣ.

Дар он раҳ пирмарде буд тарсо,
Ки мешуд сӯйи қудсу дайри мийно.

Довон омад гирифт он хожаро даст,
Ки моро дар таратбидан маъбаде ҳаст.

Дар ӯ бошад кунун сесад сӯм хар,
Мурассаъ жумла бо ёқуғу гавҳар.

Ҳамедоданд ниро неку ҳам бад,
Ки як хар чор сӯм дорад на сесад.

Вале он жумла онҳоеки ҳастанд,
Ҳама баҳри хари Исо парстанд.

Ҳамебўсанд ҳар якро ба сад жон,
Ки охир з-ин ҳама бошад яке он.

Ҳаме гуфту бимонд аз раҳ бадар шуд,
Ба гумроҳи худро роҳбар шуд.

Чу тарсо таънаи исломиён кард,
Ҳамон дам хожа истиғнои он кард.

Замин бўсид то будем ҳамроҳ,
Басе хизмат намуди гоҳу бегоҳ.

Ту ҳам дар зулмате шамъе бар афрӯз,
Мусулмони зи тарсоён биёмӯз.

Сари мўе дили содот махрош,
Чу Хоразмий муҳиби хонадон бош.

Агар дори қаноат дар фақири,
Ба вақти худ ту ҳам шоҳу амири.

Хушо вақтаст ки айши тоза дори,
Бисоти нек беандоза дори.

Мабар савдон хоми к-он казофат,
Даме обу лаби нонат кафофат.

ИЛТИМОСИН АЙТУР

Муни ким ишқ бирла бир ўқугай,
Ҳақиқат оламини мунда бўлгай.

Айитқон бу китобни ҳам битигай,
Тилармен ким дуода ёд қилгай.

ФАРД

Ибтидо бу турур сендин ингоро,
Увутма бандани баҳри худоро.

ХУЖАНДИЙНИНГ «ЛАТОФАТНОМА» АСАРИ ҲАҚИДА

XIV асрнинг иккинчи ярми ва XV асрнинг биринчи чорагида яшаб ижод этган, ўзининг «Латофатнома» асари билан ўзбек адабиётини ривожлантиришга катта ҳисса қўшган шоирларнинг бири Хўжандийдир. Шоирнинг биографияси, туғилган ва вафот этган йили ҳақида ҳеч қандай маълумот йўқ. Тахаллусидан Хўжанддан эканлиги билинади.

Хўжандийнинг «Латофатнома»си XV аср бошларида (1411 йиллар) Хоразмда ҳукмронлик қилган Темурнинг авлодларидан бири Султон Маҳмудга бағишланган.

Шуни таъкидлаш керакки, бу асарда Хоразмийнинг «Муҳаббатнома»сидагидек ҳар бир номадан сўнг ғазал келтирилмайди, фард, қитъа ва муножотлар ҳам йўқ.

«Латофатнома» асари маснавий формасида (аа, бб...) ёзилган ва қофияланган.

Асарда ишлатилган бадиий тасвирлаш воситалари, усуллари эса традицион формага эга. Шоир ўзининг барча имконияти ва маҳоратини бу асарда ишга солган.

Бизгача «Латофатнома»нинг 4 нусхаси етиб келган. Унинг 2 таси Кобул кутубхонасининг музейида, бир нусхаси Истамбулда ва яна бири эса Британия музейида сақланади. Қўлёзма ҳижрий 893 (мелодий 1488) йилда кўчирилган бўлиб, 313 байтдан иборат.

«Латофатнома» асарининг Кобулда сақланаётган уйғур ёзувидаги тексти фотонусхаси асосида ҳамда Истамбул ва Лондондаги текстларининг фотонусхаларидан фойдаланилган ҳолда унинг транскрипциядаги тексти 1980 йилда Тошкентда турколог олим Э. Фозилов томонидан тайёрланиб, нашр этилди.

Шунингдек, бу асарнинг Британиядаги фотонусхасидан айрим парчалар «Ўзбек адабиёти» 4 томлигининг I-китобида ҳам нашр этилган.

Бу тўпلامга кирган «Латофатнома» асари эса ҳозирги ўзбек ёзувида тўла ҳолда биринчи марта нашр этилмоқда.

ЛАТОФАТНОМА

...Саҳар вақтинда ким султони ховар,
Жамолиндин жаҳон бўлди мунаввар.

Олиб найза иликга хусрави Чин,
Ҳабаш султонини қавди жаҳондин.

Шаҳи машриқ алам оламга урди,
Сипоҳи занги қўрқуб юз ёшурди.

Чиқарди эрса шоҳ ханжар белиндин,
Ҳабаш султони қочти Рум элиндин.

Сипоҳи турк бўлдиса сипоҳи,
Азимат тутти ҳиндулар сипоҳи.

Хурусӣ субҳдам фаръёд ошурди,
Кеча зоҳи юмurtқасин ёшурди.

Тафаккурда турур эрдим саҳаргоҳ,
Эшиктин бир жувоне кирди ногоҳ.

Фироқ ўтинда бағри пора бўлгон,
Элиндин ишқ учун овора бўлгон.

Анингким ишқи йўқ андин не ҳосил,
Севар жононасиз жондин не ҳосил.

Анингким бир севар жонони йўқтур,
Ҳақиқат бил танида жони йўқтур.

Не билсун текма нодон ишқбози,
Ҳақиқат бўлмаса бори мажози.

Люрай сўз ичинда ул бағоят,
Не бўлғай қилсангиз бизга иноят.

Сени шоир деб айтурлар халойиқ,
Сўзунгдин тухфа келтур бизга лойиқ.

Тиларман сендин эй кони малоҳат,
Ки берсанг сўз билан жонимға роҳат.

Муҳаббат жомидин ичсанг шаробе,
Муҳаббат номага айсанг жавобе.

Қабул эттим қабулнйат йўқ эркан,
Фасод олди салоҳият йўқ эркан.

Боқиб сўз шоҳидининг юзин очтим,
Бошиға дурру жавҳар, инжу сочтим.

Тафаккур баҳриға боттим ҳижобсиз,
Чиқардим дурру жавҳар кўп ҳисобсиз.

Риёзат баҳриға солдим ўзумни,
Иборат силкина торттим сўзумни.

Тилимда сўз, элимда ҳома бўлди,
Латофатнома ҳам ўн нома бўлди.

Табиаттин чиқардим назми бисъёр,
Ажунда бўлмадим эдгу харидор.

Сўзум чун донадур подон не билсун,
Бале одам тилин ҳайвон не билсун.

Хирад айтур маана тархона борғилди,
Салотин сарвари султона борғилди.

Маони бир бадантек руҳи ушдур,
Қамур шоирларинг мамдуҳи ушдур.

Жамоли бирла жонинг тоза бўлсун,
Шоҳим оти баланд овоза бўлсун.

Ўзум бирла ўзум андеша қилдим,
Шаҳим мадҳу дуосин пеша қилдим.

Аё фаҳри салотин шоҳи даврон,
Замона мафҳари Маҳмуд тархон.

Ажун фаҳри шаҳаншоҳи замона,
Сифоти савлатинг тўлди жаҳона.

Зиҳи соҳибқирон арслон юраклик,
Маони мажлиси ичра кўруклик.

Саҳоват бобида чун Ҳотами-тай,
Шижоат мулкида чун Қовусу Кай.

Қиличинг ҳайбатидин Рустами Зол,
Қилибдур дунёда гўр ичра инзол.

Жаҳон тинди сенинг адлинг кучундин,
Ёшин яшнар қиличининг учиндин.

Саҳоват мулкида соҳибқадамсен,
Латофат маъдани кони карамсен.

Бегим адлинг қамуғ оламга тўлди,
Қуёш янглиғ сифотинг жилва бўлди.

Жамолинг аксидин хуршед олур нур,
Отинг бўлди қамуғ оламда машҳур.

Булут ичра ёшунди ой юзунгдин,
Шакар сизди қамиш ичра сўзунгдин.

Қуёш юзунг кўруб ерга йиқилди,
Адоғинг туфроғини сурма қилди.

Фалак боши била эврулса минг йил,
Сенингтеқ қилмағай дунёда ҳосил.

Хирад шатранжини ўттунг жаҳондин,
Сенинг лутфуиғ била тўлди жаҳондин.

Маони ичра шоҳим қил ёрарсен,
Ажунда ҳар не қилсанг қил ярарсен.

Сўз аймоқ сиз бикии доно қотинда,
Қудуқ қазмоқ эрур даръё қотинда.

Вале мўр келтурди яроқин,
Сулаймонга чевуртканинг аёғин.

Сулаймонтек эрур жоҳу жалолинг,
Хўжандийтек заиф бўлсун чумолинг.

Асар қилса агар лутфунг жамоли,
Адоқ остинда қолмағай чумоли.

Саховат ичра сен мингда бир эрсен,
Иноят қил Хўжандийга бирор сен.

Ҳамиша зоти покинг бор бўлсун,
Саодат, бахту давлат ёр бўлсун.

Аё, сардафтари хубии олам,
Қамуғ мулки жаҳон сизга мусаллам.

Сен оқсен сарвари ҳусну малоҳат,
Қилибдур ғамзангиз жонга жароҳат.

Олур зулфунг насимидин пари зод,
Эрам боғида йўқ сентек паризод.

Хижил хуршиди тобон ой юзунгдин,
Ётур махмур ўлуб наргис кўзунгдин.

Шакар лаъли лабинг боли чин оре,
Чаманнинг сарвари, қаддинг чинори.

Бегим оғзингда сўз оре, баледур,
Сўзунгўзга жавоб оре, баледур.

Жамолингни кўруб гул ғунча бўлғай,
Тор оғзингтек магар гулғунча бўлғай.

Кулар бўлсанг қиш ичра ёз очилур,
Сочингдин анбари соро сочилур.

Кўнгул эви жамолингдин мунаввар,
Насимидин димоғи жон муаттар.

Сана боқсам юзунга жон кўрунур,
Лабингдин кўзларимга қон кўрунур.

Қадинг туби, юзунг фирдавс боғи,
Мунаввар чеҳрангиз жонлар чироғи.

Хатинг эрнинг уза тўтиу шаккар,
Хижилдур тишларингдин дурру гавҳар.

Парилар шоҳисен ҳуснунг зиёда,
Рухунг кўрса бўлур шоҳлар пиёда.

Хатинг сеҳру сочинг сўьбони Мусо,
Лабинг иглиг кўнгулларга Масихо.

Қаро зулфунг ажаб ҳиндуйи тазвир,
Эрур фаттон кўзунг жодуйи кашмир.

Набот оғзинг қошинда оғзин очмаз,
Шакар эрнинг қошинда бол су ичмаз.

Берур зулфунг насими жонга роҳат,
Сизингтек кимда бор ҳусну малоҳат.

Юзунг нури урур юз таъна ойға,
Юзунгни ойға ўхшар деб ким ойға.

Берур шаккар сўзунг жонларга мақсуд,
Эрур лаълу лабинг ҳалвойи бедуд.

Сенинг зулфунг бир ўзга дин чиқарди,
Жаҳон зоҳидларин диндин чиқарди.

Қаро қошинг эрур байрам ҳилоли,
Кўруб шукрона жон қурбон қилоли.

Қилур кофир кўзунг оламни яғмо,
Қаро менг бирла босдинг ойға тағмо.

Агар ғамзанга қилсанг бир ишорат,
Қилур бир дамда юз минг жонни ғорат.

Жаҳон хисравлари ширин сўзунгга,
Бўлуб мажнун боқа қолди юзунгга.

Исирғанг донаси чин муштарийдур,
Сочингга нофайи Чин муштарийдур.

Юзунг кундуз бикин зулфинг шаби тор,
Сочинг чининда пинҳон мушки тотор.

Сочинг белга етар билинса сочтек,
Сочинг чин мушку анбар соча сочтек.

Лабийг лаъли Бадахшон тишларинг дур,
Садаф оғзинг қурутган тишларинг дур.

Юзунгни ҳақ жаҳон гулзори қилди,
Юзунгни кўрдиу гул зори қилди.

Шакар нархин лабинг арзон қилибдур,
Тор оғзинг ғунча бағрин қон қилибдур.

Қилур зулфунг кўнгулларни паришон,
Лабингдин уфганур лаълу Бадахшон.

Паримусен бу талъат бирла ё ҳур,
Уган қилсун юзунгдин чашми бад дур.

Сенинг ишқингда жон кечти бадандин,
Севукроқсен манга жону жаҳондин.

Юзунг шамъина жон парвона бўлди,
Сочинг занжирина девона бўлди.

Юзумни қилди сариқ ол яноғинг,
Қизил қоним тўкар жоду қароғинг.

Яноғинг лаълу чеҳранг барги гулдур,
Сени севмаз киши одам дегулдур.

Висолингда кеча-кундуз эвармен,
Сени севган учун жонни севармен.

Гунаҳ бўлса сени севмаклик эй ёр,
Жаҳонда бўлмағай ментек гунаҳкор.

Сени севмаз кишига жон керакмаз.
Биҳишту кавсару ризвон керакмаз.

Кўзумга хоки пойинг тўтиёдур,
Таним тупроғу ишқинг кимиёдур.

Кел, эй соқий, шароби ноб келтур,
Фақирлар кўнглини даръёб келтур.

Аё, қадди санубар, чеҳраси гул,
Хати райҳон менгизлик зулфи сунбул.

Алифтек тўғри бўйлиқ қошлари нун,
Жаҳон Лайлилари ҳуснунгға Мажнун.

Тор оғзинг миму фаттон кўзларинг сод,
Жаҳонда сиз бикин йўқ одамизод.

Ҳилолтек чеҳрангиздин кўк уза бадр,
Юзунг кундузу зулфунг лайлатулқадр.

Пари пайкар нигори сарвқомат,
Жамолингдин жаҳон ичра қиёмат.

Жамолинг чови тўлди Чину Мочин,
Уёлур зулфунгуздин нофайи Чин.

Жамолинг шуҳра бўлди шаҳр ичинда,
Туман ментек қулунг бор даҳр ичинда.

Сенинг ишқинг мени солди балоға,
Раҳим қил, эй бегим мен мубталоға.

Нигорина жафо ҳаддин ошурма,
Фироқ ўти била бағрим пишурма.

Манга сендин жафо айни вафодур,
Жафо оз бўлса ошиққа жафодур.

Шикоятму қилур ошиқ жафодин,
Ошиқларға жафо, хушроқ вафодин.

Жафодин ушбу йўлда ошиқ армаз,
Жафодин юз чевурган ошиқ эрмаз.

Лабинг лаъли эрур дардим давоси,
Бу дардимға даво мушкил балоси.

Висолинг тегмади мен бенавоға,
Шаҳаншаҳлиқ қачон тексун гадоға.

Кўнгул мулкин ҳароб этти фироқинг,
Қамуғ оламини сайд этти қароғинг.

Ғамин то маскан этти жон ичинда,
Кўнгул мустағрақ ўлди қон ичинда.

Мана сенсиз керакмаз танда жоним,
Сен оқдурсен менинг жону жаҳоним.

Кел, эй соқий, кетургил жоми Жамни,
Кеча дунъё ғанимат тут бу дамни.

Сабо мендин салом ул бевафоға,
Бути номехрубон кони жафоға.

Саломимни тегур ёлғончи ёра,
Сўзи шаҳду шакар кўзи хумора.

Саломимни тегур ой юзлуғумга,
Шакар эринли ширин сўзлуғумга.

Саломимни тегур қоши ҳилола,
Саломимни тегур эрни зулола.

Айт, эй, меҳри ёлғон, бевафо ёр,
Қулунг бўлди фироқ ўтинда афғор.

Айтқил мендин ул номехрубона,
Фироқ ўтини өз ёқсин бу жона.

Бегим усру унуттунг мен гадони,
Унуттунг бир сорин мен мубталони.

Не бўлдиким қулунгдин юз эвурдунг,
Бир айғон сўзни шоҳим юз эвурдунг.

Қачон келгайсен эй сарви равоним,
Фидо бўлсун санга жону жаҳоним.

Қачон юзунг кўруб кўзум ёруғай,
Висолингдин кўзум ёши қуруғай.

Қачон ўксулса ҳижрон можароси,
Қачон бутгай юрагимнинг яроси.

Қиши дармон топмаз ул яроға,
Лабингдин марҳаме берсанг яроға.

Манга сенсиз бегим кундуз кечадур,
Дареґо сенсизин умрум кечадур.

Фалак ишрат бутоғини қайирди,
Ўшал кунким сени мендин айирди.

Фалак солди мени жавру жафоға,
Бўйинсундум ризо бердим қазоға.

Фироқ ўтинда бағрим бўлди бирён,
Қачон бўлғай фироқинг иши бир ён.

Висолинг қадрини билмадим эй ёр,
Фироқ элгинда ўш бўлдум гирифтор.

Ғанимат тутмадим васлингни, эй жон,
Осиф қилмаз неча есам пушаймон.

Иироқ туштум жамолингдин зарури,
Маҳол эрминш бегим сенсиз сабури.

Таоллолбў, бу не ҳусну жамол ул,
Сабур қилмоқ жамолингдин маҳол ул.

Хаёлингдин уён кўнглумда йўқдур,
Иироқ бўлсам ўзум кўнглум ёвуқдур.

Фироқингда жафо кўп чектим, эй ёр,
Вале ҳар йиғламақнинг кулмағи бор.

Не бўлғай мен гадони ёд қилсанг,
Висолинг бирла кўнглум шод қилсанг.

Кел, эй соқий, ичоли жоми гулгун,
Вафо қилмаз яқин бир дунёи дун.

Аё дилбар, кел эмди ёз очилди,
Гулистон саҳнида гуллар сочилди.

Яғиз ер кўк мешғизлик бўлди хазро,
Чаман шоҳидлари бўлди мусаффо.

Етиб келди яна фасли баҳор ул,
Дами Исодин эмди ёдгор ул.

Чечак хони урунди тахти мийно,
Калимтек қумри гулшан тури сино.

Чаман саҳнида кўп турлук чечаклар,
Тушуб қолмиштек абрешим бечаклар.

Бинафша зулфидин анбар сочилмиш,
Кўруб гулгунчанинг оғзи очилмиш.

Мурассаъ чаҳ суйидин лола тожи,
Жавоҳир инжуга йўқ эҳтиёжи.

Эликка жоми Жам олмиш шақойиқ,
Эрам боғи бикин бўлмиш ҳадоийқ.

Гулистон қушлари ғулғул қилишур,
Яғочлар ойнаюрда енг солишур.

Чин ул маъшуқу ошиқтек чибуқлар,
Бири бирини айнарда чобуқлар.

Чечак хониға наргис бирла лола,
Боши бирла тутар тун-кун пиёла.

Муғанний чангу барбат соз қилмиш.
Тараннум андалиб оғоз қилмиш.

Тараннум қилса илҳон бирла булбул,
Суроҳи қушларинг айтарки қулқул.

Ичурди жон суроҳи қулқулидин,
Гулистон тўлди қушлар ғулғулидин.

Сабо гул кўнглакини пора қилди,
Рақибларни идим овора қилди.

Кел, эй соҳий, майи гулфом келтур,
Шароби аргувондин жом келтур.

Жаҳонда айшу ишрат мавсумин ёз,
Қадаҳ келтур кўнгуллар махмурин ёз.

Қароба қони бирла жони қондур,
Қароба туйди қоним қона қондур.

Гулистон ичра гул термак не хушдур,
Бегим ишқинда жон бермак не хушдур.

Қачон ўсруб қизарса ол яноқин,
Бошим ерга қўйиб ўпсам аёқин.

Бўлуб махмур сенинг усрук кўзунгга,
Мудом ичсам боқа қолсам юзунгга.

Жаҳони бевафо елтек кечадур,
Берур додин кишиким май ичадур.

Шаробу шоҳиду чангу чағона,
Бегим, айш эт, ким ўш кечти замона.

Аё, сарви сиҳи, бўйлуқ бели қил,
Улодурмен фироқингда раҳим қил.

Раҳимсиз бевафо номехрубоним,
Фироқинг ўтида ўртанди жоним.

Унуттунг бир йўли аҳду вафони,
Фалакдинму сабақ олдинг жафони.

Сенингтеқ кўрмадим турфа нигоре,
Эрурсен бевафолиқда диноре.

Лабинг шаккар тўкар дашномингиздин,
Киши бир журъа тотмаз жомингиздин.

Шакар эрнинг дукон қўймиш давоға,
Вале тегмаз менингтеқ бенавоға.

Уромунг ити бизга бор бермаз,
Тилим ёнса гадоға бор бермаз.

Тавонгарсен бегим ҳусн ичра комил,
Гадоға маффаат тегмаз не ҳосил.

Ганисен ҳусн мулкинда бағоят,
Фақирларға бирор қилғил иноят.

Нишоби ҳусиунгиз етмиш камола,
Закот бермазмусен мундоқ жамола.

Соғинмазсен бирор, эй кўрка бойим,
Қаён борди эшикдин ул гадойим.

Гадо ҳолин ғани билмазму бўлур.
Фақирларга раҳим қилмазму бўлур.

Кўзум тўймаз юзунгга боқса тун-кун,
Гадонинг кўзи тўймаз бўлса қорун.

Бегим неча бахил бўлсанг вафода,
Очуқдур қўлларинг элчи дуода.

Тилар бўлсанг жаҳон ичра аморат,
Фақирлар кўнглини қилғил иморат.

Ғанимат тут, бу ҳусн даврони беш кун,
Кечар дунё қани Лайлиу Мажнун.

Бадал қил шодиға дунё ғамини,
Ғанимат тут йигитлик мавсумини.

Маншат бирла ғам ўтин ўчурғил,
Кечар дунёда беш кун хуш кечурғил.

Мудаббат бирла ўсруб ишларингни,
Ғани қилғил бегим дарвешларингни.

Замона бевафодур така қилма,
Бу кунги яхши ишни тонгга қўйма.

Фалақининг гардишидин бўлма ғофил,
Пушаймон бўлғасен охир не ҳосил.

Жафо ҳаддин ошурма қулларингга,
Чечаксен раҳм қил булбулларингга.

Кўнгул экиннга бол эрнинг даводур,
Раҳим қил ким Хўжандий бенаводур.

Кел, эй соқий шароби арғувон бер,
Кўнгулдин ғам кетар жонга равон бер.

Аё, қадди санубар, энги лола,
Нигори маҳваши мушкин кулола.

Юзунг гул оразинг чин настариндур,
Жамолингдин қамуғ олам чамандур.

Шақойиқ бағри қон ол энгларингдин,
Куяр анбар ўт ичра менгларингдин.

Қаро зулфунг ичинда чин кўрармен,
Хато йўқдур бу сўзда чин кўрармен.

Юзунгтек гул Эрам боғида бутмаз,
Нетук қилғай кишининг илги етмаз.

Суман кўрса анинг нозук танини,
Қабо қилғай равон пироханини.

Кўзунгни кўрса наргис хира қолғай,
Бўлуб ўсрук бошини ерга чолғай.

Саҳар гулғунчаким оламға кулди,
Тор оғзингни кўруб гул гунча бўлди.

Тор оғзинг шаккар эрнинг шаҳди фойиқ,
Сўзунгдин эл билур турлук дақойиқ.

Юзунг қоғоз, қора қошинг қаламдур,
Жамолинг чови оламда аламдур.

Қаро сочни нелук белга солурсен,
Ўзунгни ҳиндуға не тенг қилурсен.

Жамолинг шеваси жоним баҳоси,
Таним ўлса сайин жоним баҳоси.

Кўзунг ўқ отса жон ўтру тутармен,
Кишига тегмасин деб қон ютармен.

Сенинг дардинг кўнгулларнинг давоси,
Висоқинг гарди кўзлар тўтнәси.

Танинг сими юзумни қилди олтун,
Кўзу ёши ғамингда бўлди Жайхун.

Сени севган жафодин ўзга қолмаз,
Нетук қилсун вафо хубларда бўлмаз.

Юзунгда кўрса бўлур сунъи холиқ,
Нетук бўлмай мунунгтек юзга ошиқ.

Сенинг ишқингда бағрим бўлди пора,
Эригай ушбу йўлда санги хора.

Ким олгай ёридин озор бўлмаз,
Сенингтек бир йўли безор бўлмаз.

Мени ишқингда асру зор қилма,
Фақирлар кўнглини озор қилма.

Кел, эй соқий, қадаҳ келтур ичолинг,
Замоне ўсрубон жондин кечолинг.

Аё, хусн ичра олам беназири,
Зарофат чархининг бадри мунири.

Хижилдур оразингдин нуқрайи хом,
Кунгулда зулфу холинг донау дом.

Юзунгтек гул бўлунмаз боғ ичинда,
Кўзунгдин куйди наргис доғ ичинда.

Қаро зулфунг бегим олинг узола,
Гулистонда ётур ҳинду узола.

Сөзинг белга етар орам ўруми,
Кўзунг кофир юзунг тарсойи руми.

Сочинг зулмоту эринг оби ҳайвон,
Не билсун қадрингизни текма нодон.

Лабинг сарқашмиён оби ҳаёт ул,
Хатинг ул чарма қирғинда набот ул.

Қароғинг сеҳридин Ҳорут уялди,
Узин Бобил қудуғи ичра солди.

Кўзунгни Зухра кўрса хира қолгай,
Тўлуи ой сизни кўрса ярим ўлгай.

Сени кўрса жаҳон тушгай сужудға,
Адамдин келмади сентек вужудға.

Қарашманг ғорат айлар жону дилни,
Кўзунг яғмо қилур яғмо чигилини.

Қарашманг бирла жонға ўт ёқарсен,
Кўнгулга жондин ортуқроқ ёқарсен.

Юзунгга неча боқсам тўйман, эй ёр,
Сени суйдум ҳақиқат қўйман, эй жон.

Жаҳонни ўртади ишқинг балоси,
Қамуғ олам қароқинг мубталоси.

Бегим ишқинг манга кўп қилди бедод,
Замона шоҳисен кимдин тилай дод.

Уроминг тупроғида юз менингтеқ,
Бор ул тупроқда қўйған юз менингтеқ.

Емон кўз бўлмасун ҳуснунгга мойил,
Қўлумни бўйнунга қилсам ҳамойил.

Нечук йўқ бўйла ишқинг жон ичинда,
Бўлур ганжи равон вайрон ичинда.

Биҳамдуллоҳ хаёлинг кина тутмаз,
Бирор чоғда сўрар бизни унутмаз.

Хаёлинг келдиса жондин ўтар ғам,
Хаёлингни топан жондин қўпар ғам.

Неча бўлсам йироқ, эй дўст, сиздин,
Хаёлинг жели эрмаз кўнглумиздин.

Хўжандий ишқингизда бўлди охир,
Раҳим қилсанг бегим не бўлди охир.

Кел, эй соқий, кетурғил жонни гулфом,
Ғанимат тут бу дамни нечти айём.

Ало, эй аҳди ёлғон, бевафо ёр,
Қамуғ олам сенинг ишқингда афғор.

Вафосиз дилбари шўхи жафокеш,
Сенинг ишқингда шайдо шоҳи дарвеш.

Қиё боқсанг улусни ўлтурурсен,
Йилонсиз ич бағирни куйдуурсен.

Қиё боқсанг қиярсен жонимизни,
Раҳим қил дидаи гирёнимизни.

Ақиқинг орзуси қилди бағир қон,
Сени севмаклик осон эрмаз, эй жон.

Ўзини куч била солди балоға,
Гадоким ошиқ ўлди подшоға.

Ўлар бўлдум раҳим қилмадинг, эй жон,
Нетук қилғай раҳимсиз бўлса жонон.

Неча ишқ ўтиға биръён бўлайин,
Равон ўлтур мени бир ён бўлайин.

Ғар ўлтурсанг ироқтур мендин эй моҳ,
Адоқингга қоним тегмасу ногоҳ.

Ғар ўлтурмак тиларсен бизни ноҳақ,
Кўзунгнинг учи бирла бир қиё боқ.

Оюрлар ошиқ ўлса хун баҳосиз,
Равому ошиқ ўлса хун баҳосиз.

Ўлам махмур кўзунгдан бир боқа кўр,
Фано бўлган вужудумға боқа кўр.

Зиҳи фархунда толий ул ким эрса,
Жамолингни кўруб жонини берса.

Мусулмонлар фиғон ул ёр элингдин,
Раҳимсиз бевафо дилдор элиндин.

Вафоси йўқ жафоси жонға тегди,
Хароб айлаб кўнгулни жонға тегди.

Фалакка етти ўш оҳим тутуни,
Танимда жондин ўзга йўқ бутуни.

Кўзумдин қон оқадур ёшға не сан,
Ўрумунгнинг бошинда бошға не сан.

Сени севган киши девона бўлур,
Ўзидин бир йўли бегона бўлур.

Сенингтеқ дилрабо оламда йўқдур,
Менингтеқ мубтало оламда йўқдур.

Анингким сиз биқин дилдори бўлса,
Ғами йўқдур жаҳон агёри бўлса.

Қиминг сентек нигори бўлса, эй ёр,
Рақиблар жавридин не қайғуси бор.

Висолинг ганжи эмгақсиз бўлунмаз,
Тикансиз гулистон ҳаргиз бўлунмаз.

Чечак севган жафойи ёр тортар,
Рақиб жаврин рақиб ночор тортар.

Кел, эй соқий, бу кун мажлис қуроли,
Замони айш этиб хуш ўлтироли.

Аё нозик баданлар кўрки бойи,
Замона хўбларининг тўлуи ойна.

Пари рухсорларнинг жонидурсиз,
Қамуғ гулчехралар султонидурсиз.

Юзунг кўзгусида юз кўрса бўлмаз,
Юзунгга майл этиб юз кўрса бўлмаз.

Жафоу салтанат сизга ярашур,
Вафоу масканат бизга ярашур.

Хаёлинг жонда маскан қилди кетмаз,
Ғадоға мунча султонлиқ не етмаз.

Фироқ элгинда бўлдум усру ожиз,
Висолинг давлати бўлғайму ҳаргиз.

Висолинг давлатин ҳақин тилармен,
Шакар эрнингга дойим тиш бўлармен.

Фироқингда кўзум неча тўлур ёш,
Умид бир оқибат васлинг қилур бош.

Кел, эй соқий, кетурғил жоми Жамни,
Кечар дунё ғанимат тут бу дамни.

Аё аҳди вафосиз дилрабо ёр,
Нигори сарв қадди лоларухеор.

Алифтек тўғри қаддим ё ғамингда,
Кўзумнинг чашмаси даръё ғамингда.

Қошунг нуни, кўзунг айна балодур,
Уған қилсун жамолингдин бало дур.

Тор оғзинг мушкилин ҳал қилса бўлмаз,
Лабингдин сўрмағунча билса бўлмаз.

Лабингдин белгурур оғзингда тишлар
Бўлур сўзунг била ҳал мушкил ишлар.

Лаби лаълинг сўзин эй турфа дилбар,
Шакар десам бўлур сўзум муқаррар.

Қаро менг эрнингиздин холи эрмаз,
Кўнгуллар доғидур ул холи эрмаз.

Раҳим қилмазмусен, эй бағритошим,
Ичим ёнди ғамингда куйди тошим.

Бегим сенсиз бу miskin қул не қилсун,
Чечаксиз бенаво булбул не қилсун.

Чечаксиз булбулинг иши наводур,
Ошиқлар ҳар не ким қилса раводур.

Не истарсен менинг жонимдин, эй ишқ,
Не келди бир овуч қонимдин, эй ишқ.

Сенинг ишқинг мени девона қилди,
Муҳаббат жомига паймона қилди.

Муҳаббат жомини ул ошиқ ичгай,
Ки аввал ишқ учун жонини кечгай.

Киши жононидин жонни қиярму,
Кўрунғ, боруға ҳеч отдин йўнарму?

Қиши ким жонини жононға бермаз,
Ҳақиқат билса бўлур ошиқ эрмаз.

Агар сен ошиқ эрсанг сўзлама ҳеч,
Фидо қил бошни-у жондин равон кеч.

Хўжандий мухтасар қилғил сўзунгни,
Ошиқларга қато кўргил ўзунгни.

Биҳамдуллоҳ иноят қилди бори,
Латофатнома охир бўлди бори.

Тилим эмгак ёпардим қон қуруттум,
Уған қилди иноят сўз юруттум.

Латофаттин тилим ҳангома қўйдум,
Анинг отин Латофатнома қўйдум.

Қитобат қилмадим беҳуда сўзлар,
Сўзумни билмаган беҳуда сўзлар.

Сўзумни билга ким бўлса суҳандон,
Не билсун доно қадрин тегма нодон.

Хўжандий сўзларин Хоразмий мискин,
Эшитса йўлли деб қилғайди таҳсин.

Ғарибларнинг сўзи бўлур жигарсўз,
Ғариб эрмаз Хўжандийдин ғариб сўз.

Илоҳи дардима дармон қила бер,
Қамуғ душвор ишим осон қила бер.

Қамар янглиғ мунаввар қил юзумни,
Қуёштек элга машҳур эт сўзумни.

Қўнгуллар сиррини жаббори олам,
Сен ўқсен билгучи воллоҳу аълам.

ЮСУФ АМИРИЙНИНГ «ДАҲНОМА» АСАРИ ҲАҚИДА

Шоир Юсуф Амирий XV асрда яшаган бўлиб, унинг девони, «Даҳнома» ва «Банг ва Чоғир мунозараси» асарлари бизгача етиб келган.

Лекин шоирнинг ўз қўлёзма асарлари сақланмаган. Унинг бу маълум асарларининг кўчирилган қўлёзмалари ҳам чет эл музейларида сақланади.

«Даҳнома» асарининг XVI аср бошларида кўчирилган ягона нусхаси ҳам Британия музейидадир. Бу қўлёзмадинг фотонусхаси СССР Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институтида ҳамда Ўзбекистон Фанлар Академиясининг Тил ва адабиёт институтида сақланади.

Амирийнинг «Даҳнома»си ҳам номачилик традицияларига қатъий риоя қилинган ҳолда ёзилган. Асар Улугбекнинг ақаси Бойсунгур мирзога бағишланган, чунки шоир ўзининг унинг ҳимоясида яшаганлигини алоҳида таъкидлайди.

«Даҳнома» Хоразмийнинг «Муҳаббатнома»си ёзилиш услубини бир қадар такрорлаган бўлса-да, ундан тили рабоблиги ва сюжети шиқлиги билан ажралиб туради. Нома асосини маъшук ва ошиқнинг бир-бирига йўллаган мактублари ташкил этади. Амирий бу ўринда оригинал баён услубини қўллаган.

Юсуф Амирийнинг «Даҳнома» асарида айрим парчалар «Ўзбек адабиёти» китобининг I томига киритилган, холос.

Ушбу тўпламдаги асарнинг тўла тексти Ҳ. Сулаймонов номдаги Қўлёзмалар институти фондида 18 инвентарь рақами билан сақланаётган фотонусхадан ҳозирги ўзбек ёзувида биринчи бор нашрга тайёрланди.

Ўйлаймизки, бу асар ҳам ўқувчиларда катта эстетик завқ уйғотади, уларни XV асрнинг яна бир нодир асари билан танишишларига имкон яратади.

ДАҲНОМА

Кўнгулким бу азимат саз қилди,
Бу мушкил нақшни бунёд қилди.

Аритти мушку анбар бирла оғзин,
Лаболаб қилди шаккар бирла оғзин.

Тил андин сўнгра билди хизматини,
Оғизга олди султон мидҳатини.

Ғиёсулҳақ ваддин Бойсунғур,
Ки сўзига қулоқ тутғувчи дуру дур.

Саодат номасин чун бердилар арз
Битиди бахт заллаюҳ фил арз.

Юқори ҳиммат отин улки сурди,
Қамар бир ойча йўлин суғурди.

Шаҳоб элни қуруб йўл бошлағувчи
Ясовултек яғочин ташлағувчи.

Қавокиб ўрдада, ул ўртада ой,
Муганний Зухраву ул мажлис орой.

Анго ишрат ери кайвон равоқи,
Аёқ қўйғучи бахту арш, соқий.

Анинг ҳукми фалак кўйина тегиб,
Фалак чавгонитек ўз бўйнини эгиб.

Бўлуб афлок қушлоғинда сойир,
Қушининг илбусини наср тойир.

Кўруб шунқорининг баҳри очилиб,
Олиб семурғни турнотек илиб.

Қилиб адл элини бўрига ёғи,
Қўкармай ёзида қўзи қулоғи.

Ҳаводис итина заҳмат қовушқон,
Жафосин кўрмай уйқуда товушқон.

Етиб эл дардина ортуқ билиги,
Епиб фақр эгинини очуқ илиги.

Улусни қутқориб меҳнат кунидин,
Улукни уйғотиб ярмоқ унидин.

Саховат баҳрининг ямғурлуғ абри
Шижоат ерининг учлук ҳазир.

Еруғлуқда зафар кўсини чолғон,
Сикандарни қаронғулуққа солғон.

Қиличи иш куни тилин узотиб,
Йитиб олмосни лаъл ичра қотиб,

Тепиниб найзаси боқмай кишига,
Йилонтек заҳралиғ сончиш ишига,

Бориб ёғиға ўқи онда қолиб,
Гаҳе тил берибу, гаҳе тил олиб.

Уруш куни бори иши яроғлиқ,
Қаро чирики забт этмай ясоғлиқ.

Муаммо фикритек ҳар ишга бориб,
Анинг зеҳни ул иштин от чиқориб.

Эшиги Зуфунунларнинг макони,
Замири барчанинг илм ошиёни.

Кечиб оллида юз турлук дақойиқ,
Маориф бирла анвои ҳақойиқ.

Бири ҳайъат риёзидин териб гул,
Бири ҳикмат шафосидин бериб мул.

Бири иқлидис ашколин ҳал этиб,
Бири кўк жадвалинда мадҳал этиб.

Бири фақр ичида асраб мақомин,
Бири мантиқ сори элтиб каломин.

Бири жуфру ҳуруф иқлимида қоф,
Бири таърих майдонинда авсоф.

Бири ашъор баҳриндин су сочиб,
Бири адвор рудиндин сўз очиб.

Сўзум хашхошу ул мажлисдур афлок,
Не кўрунгай тенгиз ичинда хошок.

Агар мен анда келтурдум сўзумни,
Бу фан бирлан соғиндурдум ўзумни.

Менинг ишимга ўхшар ул ҳикоят,
Ки Ҳорундин қилурлар эл ривоят.

ҲИКОЯТ

Анингтеқ кўргузур сўз раҳнамуни,
Ки топти бир араб бозида сувни.

Не сув бир кўлмаки кўлмакка лойиқ,
Кўрубон тутти ул замзамқа фойиқ.

Деди:— Ераб, бу сувни нетайин мен,
Олиб елтеқ қаёна кетайин мен.

Кената тушти бу савдо бошина,
Ким элтай тўралаб Ҳорун қошина.

Олиб сувни юруди шаҳр сори,
Туғо тушмай анинг шатқа гузори.

Они иззат билан чулғаб юз алвон,
Соғин бу хизрдур ул оби ҳайвон.

Етиб Ҳорун қошина қўйди бўйин,
Узотиб сув бошида гуфту гўйин.

Ки шоҳо мен араб, мен ерда тузғон,
Тикон бирлан муҳаббатин дам урғон.

Қулондин ўзга ишда ҳамдамим йўқ,
Кийиктин ўзга ёру маҳрамин йўқ.

Кечиб сувдин юруб күз ёши бирлан,
Кун элтиб ойу йил ўт боши бирлан.

Тилаб бир пора ёмғур суйи топтим,
Зилолидин тамаъ оғзини ёптим.

Узум ичмай санго келтурдум они,
Ки кўрдум сенда султонлар нишони.

Манго эмди бу сувдин обрў қил,
Дедим улким бор эрди ўзга сен бил.

Табассум қилди чун эшитти Ҳорун,
Рноят бирлан они қилди Қорун.

Буюрдиким бировга они қотинг,
Идишин тўлдуруб ярмоқ узотинг.

Ки гар ул билсаким бор Дажла суйи,
Тўкулгусидир онинг обрўйи.

Бу кун шеърим суву мен, ул араб мен
Зиҳи густоху гўлу беадабмен.

Ки даръё оллига сувни юбордим,
Масиҳо ошига доруни бердим.

Умид улким бу жарротни гадодин,
Кечургай подшаҳ лутфу атодин.

Халифа расму ройи бирла боргай,
Иноят суйи кўкартиб чиқоргай.

Илоҳи то эрур чарх ой билан кун,
Ҳалифат тахтин андин тут ҳумоюн.

Муборак хотирини берма гамға,
Тутобергил араб бирлан Ажамға.

ДАР САБАБИ НАЗМИ КИТОБ

Манго бир дўсте бор эрди жони,
Кўнгулда меҳри онинг жовидони.

Қилиб ул ўқтек эл бирла тузлук,
Қиличтек йўққи бўлғай икки юзлук.

Кудурат зулмати кўнглидин фориғ,
Ёруғ кўзгу сифатлик ичи ориғ.

Йўлуқги бир кун кўргузди таклиф,
Ки келтургил бу кун ўюмга ташриф.

Замони ўлтуруб суҳбат тутоли,
Қилоли шишатек кўнгулни холи.

Салоли ғам черикина саримат,
Билоли айшу ишратни ғанимат.

Емас оқил бу кун тонглоғи ғамни
Эшит мендин ғанимат тут бу дамни.

Май ич паймона тўлмасдин бурунроқ,
Бу сувдин ур хирад кўзина туброқ.

Аёқ тўлдур қави тут бода дастин,
Ки то кўргузмасун даврон шикастин.

Чу ул ёрий тутар эрди ўзини,
Юрудум солмадим ерга сўзумни.

Бориб хуш хуш чу еттим манзилина,
Қилиб васфини талқин жон тилина.

Тузотиб мажлисе ул не таваққуф,
Такаллуфсиз вале айни такаллуф.

Йиғилиб базм аро исо нафаслар,
Тирилиб айшдин ўлгон ҳаваслар.

Юқори ошуруб мени оғирлаб,
Аёғ элига олиб тутти йирлаб.

Қўбузчи завқ бахшу нағма пардоз,
Қилиб паррон эли булбулдек овоз.

Тобуқдо не камар ешмай белидин,
Юкунуб чанг чангилар элидин.

Не ўтин ўчуруб унлар садоси,
Жаҳонни кўчуруб барбат навоси.

Маоширлар димоғини саросар,
Қилибон мажмар анфоси муаттар.

Самандартек товуқлар ўтқа мойил,
Қилиб бўйнига қўллар ҳамойил.

Муғанний гарм нақшин кўргузурда,
Алар ҳолат қилибон чарх урувда.

Қолибон олма кўнгли бор ичинда,
Ки солди ўсрук они нор ичинда.

Кўруб нор ичгучиларнинг ишини,
Кулуб андоқки кўргузди тишини.

Упуб соқий аёғин дам-бадам эл,
Кўнгул очилмоғиға боғлабон бел.

Қилиб суҳбатни ҳамдамлар даме гарм,
Тааммул пардасиндин кетиб озарм.

Тараб ишрат хатидин тортмай бош,
Кўнгул чини суроҳидин булуб фош.

Ҳикоятлар улошиб бир-бирига,
Қулоқ солмай йиравчилар йирига.

Босиб танбурчи эгри аёғин
Уруб танбурини тўлғаб қулоғин.

Муғаннийлар чолиб мажлисда хушлар,
Юруб соқий тутуб сар кўча қушлар,

Уланди кеча тегру эл йиғини,
Чиқорди эл чоғирдин аччиғини.

Чу май қилди мушавваш эл димоғин,
Дедим тут эмди отланур аёғин.

Аёғ ичиб, қўпуб отландим ондин,
Бағоят хурраму фориг жаҳондин.

Бошимдин элтибон май нашъаси ҳуш,
Бериб юз шеър баҳри тунду баржуш.

Мубарро бўлубон диний ғамидин,
Чиқиб яъне такаллуф оламидин.

Кўнгулда жилва бериб хўбларни,
Соғиниб эртаги маҳбубларни.

ПЕШ ОМАДАНИ СОҲИБЖАМОЛ ДАР РОҲ

Бу ҳолатда йўлуқти бир нигори,
Шакар сўзлуқ бути симин узори.

Карашма кўзларига сурма тортиб,
Кўнгул нақдина қосид кўз қаротиб.

Қоши ошиқ фиребу зулфи дарҳам,
Уруб кирбуклари динини дарҳам.

Кўзи қон қилғучи-у ғамза ғаммоз,
Юруб ул тўкулубон шевау ноз.

Қилиб ўз боши бирлан зулфи қонлар,
Бузуб жавр илиги бирлан жаҳонлар.

Юз алвон ишвалар бир боқмоғинда,
Фироқи саъй этиб қон оқмоғинда.

Каманд эрди сочидин элга бир тор,
Менингтеқ сар хамида юз гирифтор.

Йитибон ишқи тўлғоди илигим,
Янги ой эрди тутти телбалигим.

Дедим: тур тенгри учун турди ул ой,
Юрутуб эл кўзин ул шўхи худрой.

Дедим: эй, умр ўтарга қилма рағбат,
Деди: гар умр ўтар хуш, бил ғанимат.

Дедим: турғилки жоним ичра ўқтур,
Деди: жонға борурдин чора йўқтур.

Дедим: лаълинг сусоғонларға боқмақ,
Деди: усрукка шарбат онча ёқмас.

Дедим: етгайму сендин ташна суғо,
Деди: йўқтур бале айб орзуғо.

Дедим: зулфунгда боғлиқтур жафолар,
Деди: олингда бордур кўп балолар,

Дедим: сочинг хаёлидур зарарлиқ,
Деди: ул мушк бордур дардисарлиқ.

Дедим: кўзунг қароси дилрабодур,
Деди: усруктуру ичи қародур.

Дедим: қошингга элнинг майли ортар,
Деди: ёдур кўнгул ул ёни тортар.

Дедим: холинг эрур офат нишони,
Деди: келтурмагил юзумга они.

Дедим: жонимда шавқинг гулгули бор,
Деди: ҳар қонда гулдур булбули бор.

Дедим: олғил мени сен бир қулунгга,
Деди: кўп сўзлама борғил йўлунгга.

Дедим: йўлдур ёвуқ, кел, билса бўлмас,
Деди: мунда ёвуқлуқ қилса бўлмас.

Дедим: турғил, равони сурди отин,
Кўзум кўрди бородурғоч ҳаётин.

Юрудум эв сори мен зору гиръён,
Қилиб парвонатек ўзумни биръён.

ИБИДОИ ТАХАЛЛУҚ ВА НОМА НАВИШТАНИ МАҲБУБ

Саҳар симин бари чун сурди рахшин,
Паришон этмак учун нур нахшин.

Қўборди элни чорлаб тонг хуруси,
Кўрунди ожтек тун обнуси.

Кўнгултек дард кўсин чалди офоқ,
Нафири қилди элнинг тоқатин тоқ.

Юруди эл қўпуб ҳар ишга мойил,
Мени азғуруб ул шаклу шамойил.

Саҳар шамъитек ул дам жон талошиб,
Келиб ишқ ўтию бошимдин ошиб.

Тутиб суҳбат хаёли бирла ноком,
Боғир хунобасиндин тўлдуруб жом.

Кўзумдин ул санамтек уйқу бориб,
Келиб ёш ўрнига тўфон қўбориб.

Кўнгулда ғамзасиндин юз жароҳат,
Кўпуб дуду ўчуб кўзумга роҳат.

Фироқидин кўруб жавру ситамни,
Сиғишдуруб бири бирига ғамни.

Фароғат карвони рахт боғлаб,
Видоё ўти билан кўксумни доғлаб.

Паёпай танда ўксуб хўрду хобим
Дамодам елтек ортиб изтиробим.

Гаҳе қон тўкмака кофир хўйитек,
Гаҳе туфроққа ағнаб кўз суйитек.

Гаҳе сабр этаги илимда ғамнок,
Гаҳе йиғлаб қилибон пираҳан чок.

Гаҳе кўруб хадангин оҳ тортиб,
Гаҳе асраб кўнгулда, гаҳ тортиб.

Гаҳе айтиб ўзум бирлан ҳикоят
Гаҳе айтиб фироқидин шикоят.

Гаҳе бўлуб сабо бирлан ҳамовоз
Гаҳе фарёду афгон бирла дамсоз.

Сабо эрди манго чун ёру ҳамдам
Ани билдим бу мушкил ишда маҳрам.

Дедим: эй, мунису ёри сабук руҳ,
Ки сендин тоза бўлди жони мажруҳ.

Кишига йўқ муайян тулу арзинг,
Вале маълум бўлди таййи арзинг.

Сулаймон тахтининг чобуксувори
Бериб Яъқубқа Юсуф насими...

...Ҳаводорим сену мен хаста ёринг,
Не ёрингким сенинг бир хоксоринг.

Не бўлғай гар менинг ҳолимни бир-бир,
Бориб бир ерда қилсанг эмди тақдир.

Бу ниятни ўзунга фарз билсанг,
Санго ҳар неки десам арз қилсанг.

Етурсанг номае ошиқ тилидин,
Хабар берсанг бир ойнинг маъзилдин.

Сабо эшитти волиди нафасни,
Борурға тез кўргузди ҳавасни.

Битидим номае мен жонға етиб,
Қаро кўздин қалам кирбукдин отиб.

Қилиб сўз гавҳари бирла дурафшон,
Этиб кўз қонидин юзига афшон.

Равон бўлди олиб беки сабукхез,
Юрубон йўлда гаҳ оҳиста, гаҳ тез.

Хиромон етти чун ул гул қошина,
Дуо қилди ва эврлди бошина.

Ер ўбтиу туто берди илига,
Рисолат этагин санчиб белига.

НОМАИ АВВАЛ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ БА МАЪШУҚ

Ало, эй меҳрнинг тобанда моҳи,
Малоҳат кишварининг подшоҳи.

Жийрон кўзлук бути мушкин кулола,
Кўзи наргис, бўйи сарв, энги лола.

Набот оғзинг чу кўргузди шакарханд,
Юзунг берди лабингдин элга гулқанд.

Лабинг таънини лаъл ўзига олмас,
Недир ул сангсор охир уёлмас.

Белингни синжилаб топмади кўзлар,
Ки тор оғзинг бикин бор анда сўзлар.

Руҳу зулфунг сўзи гулшанда бориб,
Қарориб гул вале сунбул қизориб.

Кўзунг усрук қўбориб фитна қомат,
Қошинг меҳроб этибон юз қиёмат.

Юзунг шамъу анго бир шуъла хуршид,
Ёзуғлуққа топиб парвона жовид.

Сипанд этиб кўнгул ўзини гам сб,
Юзунгго чашм захми тегмасун деб.

Эсиб шавқинг насими жон ичинда,
Шақойиқтек кўнгуллар қон ичинда.

Юзунг ойина кўбтур муштарилар,
Ўтотиб кўзга кўрунмас парилар.

Кўнгул зулфунгда-у ондин чиқиб дуд,
Наво бирлан тузолиб игрию уд.

Лабинг ишрат сурудини демакда,
Мен оҳу нола бирлан қон емакда.

Сочинг бирлан белинг бир бўлмиға ёр
Паришон фикрларга мен гирифтор.

Мени солди буто меҳринг бу кунга,
Улошти хуш-хуш аҳволим жунунга.

Юзунгни кўрубон ошуфталикдин,
Мен ўзумдин бориб кўнглум иликдин.

Кўзунг сеҳри манго уйқуни боғлаб,
Ғаминг меъерида ҳолимни чоғлаб.

Фаровон панд бердим ўз-ўзумга,
Юзунгдин ўзга кўрунмас кўзумга.

Не ҳосил ошиқи ошуфтаға панд.
Ки зулфунг солди ҳар бандина бир банд.

Юзунг хуршидина кўптур ҳаводор,
Вале бу зарратек йўқтур вафодор.

Камна эшигингда бир гадойинг,
Тутубон эл кўзида хоки пойинг.

Агар фаръед этар бечора булбул
Сен ул ундин паришон бўлма эй гул.

Париға чора йўқ девоналардин,
Нечукким шамъга парвоналардин.

Эрур гул қошида булбул нафири
Шакардин ҳам жабиндин йўқ гузири.

Бу кун туттум ки кўзунгдур жафолиг,
Юзунг бергай худ охир ошнолиқ.

Сен ул кунки назарни мендин олма,
Билиб ўзунгни билмасликка солма.

Мени ўтқа солиб турма йироқдин,
Тамошо қилма ёт элтек қироқдин.

Кўрунди то сочингнинг ҳалқа доми,
Кўзумни тийра қилди ғусса шоми.

Қачон етгай манго ул ғамза фаръед,
Қим илингон қуш унин севар сайёд.

Мен ул парвонаменким йўқ саботим,
Вафо ўтина исинди қанотим.

Сенинг куюнгда саргардон юрурмен,
Юзунг шамъини кўруб жон берурмен.

Не кўнгулдин санго, парвона жондин,
Сени деб кечибон жону жаҳондин.

ҲАЗАЛ

Хаёлинг хайли эй жоним чароғи,
Турур кўзумдау кўнглумда доғи.

Юзунг кўрар кузумдур гар рақибинг,
Кўра олмас они чиқтек қароғи.

Қачон зулфунг кўнгул бирлан тузалгай,
Қим эгридур онинг боштин-аёғи.

Фигонимни рубоб оллиға эй дўст,
Не этойин чу эшитмас қулоғи.

Кўрунг кўнглунгда экмас меҳр тухмин,
Ажаб йўқ тушмади экин яроғи.

Юзунг гулзоридин йўқтур манго ранг
Очилғил гаҳ-гаҳе эй хусн боғи.

Амирий оллидин то ўтти ул зулф,
Насимидин мушаввашдур думоғи.

ФАРД

Димоғининг иложин қилғил эй ой,
Ки Мажнунтек бўлубтур бе сару пой.

МУТОЛИА НАМУДАНИ МАЪШУҚ НОМАН ОШИҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН

Жароҳат номанинг муҳрини ул гул,
Улоштурди или нарғисга сунбул.

Кўзин хатларға қилди кор фармой,
Қаронғу кечада юлдузтек ул ой.

Уқуб ҳар сатрини ирғатти бошин,
Юз алвон ўйнатиб кўзин ва қошин.

Тугатти-у, итоб оғоз қилди,
Ғазабни ғамзаға дамсоз қилди.

Ки кимдур бу рақамға нукта пардоз,
Муҳаббат куйиндин қилғучи парвоз.

Узини куч билан бергучи ғамға,
Ясониб ўтру борғучи аламға.

Машаққат элина солғучи жонин,
Ўзи ўз бўйнина қилғучи қонин.

Бу худ оқил кишининг иши эрмас,
Ки оқил кўнглини ҳар кимга бермас.

Магар бир телба янглиғ беқарори,
Паришони паришон рўзгори.

Ҳаво бирлан ҳавас ройина борғон,
Залолат макру олдидин қарорғон.

Не иш бўлғай бу ошиқлиқ жаҳонда,
Ўзи маҳруму эл андин гумонда.

Келиб бадномлиқ таблини чолмоқ,
Ўзини тегла эл тилига солмоқ.

Оғиз очмай ўлуб нокомлиқдин,
Қилиб фахр уни исм бадномлиқдин.

Солиб шаҳр ичра ишқ овозасини,
Очиб ғам юзига дарвозасини.

Анинг дардидин этмай ҳеч ким ёд
Етиб дардина гаҳ-гаҳ нола фаръёд.

Бирав деди: бу мискиндурким ул кун,
Сени кўрди йўл ичра бўлди мафтун.

Неким деди: сен анинг сори бординг,
Ани хуш сўз била йўлдин чиқординг.

Бери келдинг сен ул борди ўзидин,
Бориб оллида дур поло кўзидин.

Кўнгул берди санго-у тегди жонға,
Тили ишқинг сўзин ёйди жаҳонға.

Тиламас эмди жононсиз тириклик,
Ки мушкулдур анго жонсиз тириклик.

Деди: ул гул чу зойиъ бўлди авқот,
Қалам бирлан давоти келтурунг бот.

Битинг асбоби чун бўлди муроттаб,
Ғазабни лутф илан қилди мураккаб.

Битиди номау қилди таваққуъ,
Аёқтин бош бори таъризу ташйиғ.

Сабо олина ташлайберди ким ол,
Равон йўл-йўл юрувда қилма асмол.

Анго еткурки кўрдунг изтиробин,
Вале зинҳор келтургил жавобин.

НОМАИ ДУВВУМ АЗ ЗАБОНИ МАЪШУҚ БА ОШИҚ

Ало, эй, фазл мулкининг чароғи,
Топиб фикр ўтидин нуқсон димоғи.

Паришон фикрлик девоналартек,
Жиҳатсиз куйгучи парвоналартек.

Таманно курсини не ерга тортиб,
Ишинг савдойилардин доғи ортиб.

Таманно қил вале ўзунгга лойиқ,
Тамошо қил вале кўзунгга лойиқ.

Санго тегмас ки меҳримдин дам урсанг,
Ўзунгни зарра янглиғ барҳам урсанг.

Мен ул оймен ки кундур фурқатимда,
Кўяр ичию йўл топмас қотимда.

Мен ул гулмен ки баргим йўлда қолмас,
Вале бир ел келибон элта олмас.

Мен ул дурмен ки нақдимдур сафолиғ,
Енгил беҳад вале оғир баҳолиғ.

Йўқ андоқ гавҳари бе қадру миқдор,
Ки ҳар муфлис анго бўлғай харидор.

Гадо туттум ки юз минг саъй этгай,
Вале эли мунингтек дурга етгай.

Юру ижмо маломат маҳфилини,
Узатмай ўзунгга элнинг тилини.

Хаёледурки топқайсен висолим,
Кўрунгай кўзунгга ойтек жамолим.

Юзум аксини кўзум сувда кўргай,
Кўзумни ўзга эл уйқуда кўргай.

Не бұлди завқ учун гар йўлда турдум,
Сенинг бирлан бир икки ҳарф урдум.

Уюни ҳам уюн бирлан кечургил,
Санго ким дер тамаъ отини сургил.

Яроғсиз жавруғунг фикринг яроқ ҳам,
Тамаъ хому сен андин хамроқ ҳам.

Эшиттим анда йиғлаб оҳ урурсен,
Ўзунгни тегла-элга кулдурурсен.

Ўзунгни бермагил шайтон илина,
Совурма гардини тўфон елина.

Сўз эшитмай десанг, сен сўз эшигин,
Йўқ эрса ҳам кўнгул кенина етгин.

Кўнгул кенина борғондин умид уз,
Ки ҳаргиз эгри иши бўлмағай туз.

Тааллуқдурки сен ғам ҳамдамисен,
Ани тарк эт ки хуш-хуш одамисен.

Фасиҳат қилмоғил ўзунгни умдо,
Ки ҳаргиз қилмади суди бу савдо.

Кўзум ғавғосидин бир гўша тутқин,
Ҳамул бир кўрмадинг яъни унутқин.

Ниёзлуғумға ҳам чулғашмагин ҳеч,
Ким анинг қиссасидур печ дар печ.

Бўйим сарвин ки кўрдинг нозпарвар,
Тамаъ узким киши андин емас бар.

Висолим хонидин ул хаста тўйғай,
Ки жонини илик устида тутғай.

Жамолимдин ўқуғай ул рақамни,
Ким аввал бошина қўйғай қадамни.

Бу асли йўқ ҳавасқа қўйма бунёд,
Туганмас дарду ғамдин бўлмағил шод.

Ғамим дарёсина солма назарни,
Қи сув элтибтур эмди ул гузарни.

Лабимдин жонки қилдинг ул замон доқ,
Не соғиндингики ул бир тушти андоқ.

ҒАЗАЛ

Санго кўргузмагай рух зулфу холим,
Агар юз қатла бўлсанг поймолим.

Мени сен кўрмагайсен ўзга ҳаргиз,
Паритек кўзунгга учқай жамолим.

Юзум ойинасиндин гар дам урсанг,
Кўрунгай кўзунгга гаҳ-гаҳ хаёлим,

Ўзунгни қилма усру бе сару барг,
Қим эгилмас сенинг сори ниҳолим.

Неча пўбастатек сарбаста сўзлар,
Ки тутти пуч даъвидин малолим.

Менингдек ою кўк устида йўқтур,
Бу кун кўрким не ерга етти ҳолим.

Манго кўргузмасун тенгри худ ул кун,
Ки туфроқ бирла бир бўлғай зилолим.

ҒАРД

Зилолимдин кетар кўнглунг хўйини
Кўрубон ютмағил ҳасрат суйини.

МУТОЛИА НАМУДАНИ ОШИҚ НОМАИ МАЪШУҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН

Равон қилди фалак чун жоми Ҷамшид,
Аччиқланиб қизориб чиқти хуршид.

Улус юзига тортиб теғи бебок,
Иликидин яқосин субҳ этиб чок.

Жаҳонга кўргузубон тез хўйин,
Тўқубон ерга элнинг обрўйин.

Эшикдин кирди ул Исо нафаслиқ
Ки топти кун қошинда дастраслик.

Аёғи боши булғаб гард ичинда,
Иликда номау дарди ичинда.

Манго берди муҳаббатқо ишониб,
Башорат бирла кўктин ерга ийниб.

Дуотек олибон суртуб кўзумга,
Тасаллий бердим андин кўп ўзумга.

Табаррук бирла жон таъвиди қилдим,
Киши чун билмади ўзумни билдим.

Еруди хатлариндин кўз юз алвон
Қоронғулуғда топти оби ҳайвон.

Манго юз қўйди давлат ҳар тарафдин,
Саодат куни туғди ул шарафдин.

Кўнгул ҳар соате ором топти,
Ки дилдор оғзидин ул ком топти.

Битикида тааммул қилдим эрса
Битикитек даме очилдим эрса.

Кўрармен қоши этиб фитна ангиз,
Итобу ғамза бозорин қилиб тез.

Тили аччиқ сўзин шаккарга қотиб
Кўзи таъриз ўқин жонға отиб.

Сабо кунда вулуб айтиб тез сўзлар
Эшитиб анда бодангиз сўзлар.

Совуб кўнгли бу хизматқо қовушмас,
Дедим: мардона бўлким ҳеч бўшмас.

Не соғиндинг манго мундин ғам эрди,
Кўнгул захмина бу бир марҳам эрди.

Неким чиқса тилидин жон талошур,
Ачир сўз тотлиғ оғизга ярошур.

Деди: бас, жаҳд қил недур тааммул,
Жавоб айтурда кўргузма тааллул.

Ки кўрдим мен анинг нозу итобин,
Кичик бим андаким биру жавобин.

Кириштим сўз безарга хоматек тунд,
Ишимда сарзанишдин бўлмайин кунд.

Битидим сафҳа мен жону тилидин,
Қилибон арз ҳижрон мушкилидин.

Фаровон дарди дил кўргузуб анда,
Қилиб шарҳиким ул сифмас гумонда.

Анго топшурдуму ул учти дарҳол,
Этиб саъй анда этти фориғул-бол.

Ҳаминким тобти бори ҳазратина,
Тавозиъ қилдию қўйди қотина.

НОМАИ СЕЊОМ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ БА МАЪШУҚ

Ало, эй ҳусн боғининг тазарви,
Латофат жўйборининг ки сарви.

Юз алвон шевалик шўхи шакарханд,
Ки то кўрди лабингни эриди қанд.

Лабинг олида эл жон келтурурлар,
Кўзунгни кўруб имон келтурурлар.

Уқуб зоҳид муҳаббат ғоятиндин,
Қошинг меҳробида нур оятиндин.

Қилибон мушкни ул анбарин менг,
Жаҳон ичра қаро туфроқ била тенг.

Ешунуб гул юзунгдин боғларда,
Қочиб лола чиқибон тоғларда.

Келиб куюнгда сарвисин бериб,
Аёғ босиб бошини елга бериб.

Юзунг шамъ оллида ул зулф тунтек,
Кўрунуб ўтқа тўлғошқон тутунтек.

Сочингда шона ҳайрон мушкилидин,
Балоларга илиниб ўз тилидин.

Илик юб ўзидин сув хизматингда,
Ариғлиқ лофин урмай ҳазратингда.

Юзунг холи солиб ўт ичра фулфул,
Фусун қилмоққа очиб лабларинг тил.

Янгоқингдин музалзала халқ ройи,
Лабинг юзунг байрам ойи.

Гуллоб айди ки келса юз жевурма,
Анинг ул хизматин юзига урма.

Магар лоф урди гул билмай ниҳоний,
Ким ағнотинг тикан устинда они.

Мени эй бахт умдо этмагинг не,
Жароҳат устина туз сепмакинг не.

Кўнгулда ишқинг ўти солди тўлғоғ,
Яна доғ устина сен қўймоғил доғ.

Не ҳожат қасди жон тандин чу гавҳар,
Тугангон шамътек ким ўзи ўчар.

Мени синдурмаким ғам синдурубтур,
Бориб кўнглини мендин тиндурубтур.

Хуш эрмас жаврини ҳаддин ошурмоқ,
Келиб ўқ отмоқу ёни ёшурмоқ.

Тағофил дафтарин очмоқ, не яъне,
Солиб ўт уйгау қочмоқ, не яъне.

Не бўлди гўй агар арз этти ҳолин,
Деди, саргашталиқдин ўз малолин.

Ғадо аҳволини хонларга дерлар,
Яроғлик сўзни султонларга дерлар.

Лабинг туттум ки бермас ихтиёри,
Кўнгулни асрағил тил бирла бори.

Сенинг куюнгдин эй кўрк ичра боғим,
Бошим гар борса, бормағай аёғим.

Мен ул булбул эмасмен, эй гуландом,
Ки бир дам баргсиз топқаймен ором.

Куяр парвона жондин қайғу емас,
Киши парвонадин худ эксук эмас.

Мен ул кунким ғаминг созини туздум,
Сени дедим кўнгулни жондин уздум.

Ямон яхшига англади ғамимни,
Тутубмен эшикингда мотамимни.

Ўлумдин гар манго ҳижрон тунн бор,
Не ғам эй дўст чун машҳар кунн бор.

Чиқойин ер ичидин нола янглиқ,
Кафанни қонға булғаб лола янглиқ.

Тутайин этагингни тўқубон ёш,
Юзунг меҳрини элга этибон фош.

Умидим улдур эй сарви суманбар,
Ки етгай васл боғидин манго бар.

ҲАЗАЛ

Буюнғ сарвики нанг ер суҳбатимдин,
Эгилгай оқибат туз ниятимдин.

Этогингго илигин урғай, эй гул,
Чиқиб бир-бир тиконлар турбатимдин.

Лабингни кўрдуму холиғ чини,
Илигин барҳам урди ҳайратимдин.

Агар кўнглунг манго куйса ажаб йўқ,
Ки кўруб тош эригай руққатимдин.

Танимдин жон кўруб раъно қадингни,
Равон бўлди қутулди миннатимдин.

Аёғингго қўёйин зулфтек бош,
Агар тўлғонмасанг бу хизматимдин.

Умиде асрағил кўз боғи бирла
Сен ул гул неки бормасун қотимдин.

ФАРД

Қотимдин кўп хаёлингни қочурма
Жароҳат майлини кўзумга сурма.

*МУТОЛИА НАМУДАНИ МАЪШУҚ НОМАН ОШИҚРО
ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН*

Битик печина чун қулғашти ул ҳур,
Қовуштурди или анбарға кофур.

Хат ичра солди кўз ул тун чароғи,
Нетукким тун ичинда кун чароғи.

Мусалсал зулфитек чун урди барҳам,
Кўнгул ҳолини анда топти дарҳам.

Ичина дарди онинг кор қилди,
Кулуб бир зарра меҳр изҳор қилди.

Деди: нетсун киши бу мубталоға,
Ки куч бирлан ўзин солди балоға.

Маломат қибласидин юз оюрмас,
Халойиқ неча таън урса дам урмас.

Таниға чулғошиб заҳмат жунунтек,
Қўёбериб ўзин ранж ичра тунтек.

Қиличтин қил учича йўқ анго ваҳм,
Ёвутмас ўзига худ ўқдин ваҳм.

Насиҳат бирла ул келмас ўзига,
Юз оюрмай турубтур бир сўзига.

Киши кун юғро ҳам киришса бўлмас,
Сафоҳат кенина эришса бўлмас.

Борур бот ҳусну қолмас бу йигитлик,
Қолур аммо ирик сўз бирла итлик.

Не дебон мен ани кўздин билойин
Кўнгул олдим бориб ҳам жон олойин.

Биравким жон билан йўқтур низон,
Нечук мен бўлайин қонина соғий.

Улук бошина етмаклик хуш эрмас,
Совуқ су юзига сепмак хуш эрмас.

Келибтур боғда гулдин очилмоқ
Ярошмас тил тиконтек тез қилмоқ.

Кўрубтур гул юзин булбул ҳамиша,
Тиконларго ёвуқтур гул ҳамиша.

Тилабтур ўт исиниб гул чароғин,
Упубтур су тузолиб сарв аёғин.

Ёрубтур шамъдин парвона кўзи,
Суюбтур заррани хуршид ўзи.

Ародин олайин ётлиғ ҳижобин,
Очуқ ёруқ юборайин жавобин.

Тааммул қилди бир дам ўз ўзига
Қалам тилини очти сўз юзига.

Тасаввур мантиқин чун қилди тасдиқ,
Битиди номае лутф ила таълиқ.

Чу кўргузди муҳаббатни юз алвон,
Тугатти номани у қилди унвон.

Тилади оллида тинмай сабони,
Битикни бердиу тез этти они.

Деди: дам урмай отланмоқ кераксен,
Агарчи елсен ёнмоқ кераксен.

Чу қўйсанг ул хароб оллида коми,
Битикни тез еткур биздин саломи.

НОМАН ЧАҲОРУМ АЗ ЗАБОНИ МАЪШУҚ БА ОШИҚ

Ало, эй дард оҳангини тутқон,
Ўзини нақшлар бирлан овутқон.

Не емакдин на уйқудин солиб сўз,
Емактин тўюб, уйқудин юмуб кўз.

Сени, дедим, бу даъвида синойн,
Тараддуд боридин бир дам тинойн.

Қизил олтун ки васфин қилса бўлмас,
Ани куйдурмагинча билса бўлмас.

Қабоб ўтқа тушар нокомлиқтин,
Ким андин ваҳм этар эл хомлиқтин.

Ясарлар олматек эл эритиб мум,
Бўлур ул тишлаган оғизга маълум.

Манго билгурди эмди иттиҳодинг,
Бор эрмиш зулфума чин эътиқодинг.

Санго ул замзама беҳост эрмиш,
Ҳар оҳанги ки қилдинг рост эрмиш.

Кўнгул кўзгудир они билса бўлур,
Ичиндагини пайдо қилса бўлур.

Битикларингда солдим мен баче кўз,
Тиладим кўп сўзунгда топмадим сўз.

Менинг итиклигимдин бўлмадинг кунд,
Ўзунгни қийладинг ташниъдин тунд.

Евуқ келдинг ироқ солмай ўзунгни
Ачиқтин боғламай ширин сўзунгни.

Бу одат хуш яғочлар мевасидин,
Қи нўш этсанг берурлар мевасидин.

Садафтин доғи ул хуш бе тағайюр,
Ким ани неча синдурсанг берур дур.

Қамиш ҳам холи эрмас ким бирав қанд,
Неча оюрсанг онинг бандидин банд.

Қиши деса севармен урса бўлмас,
Бу ёзуқдин они ўлтурса бўлмас.

Нечук мен дўстни душман қилойн,
Илик берса аёғини силойн.

Шакар ўрнина ҳантал ким берибтур,
Ямон сўз яхшига ким юборибтур.

Севар севгучини ҳар кимки бўлса,
Сўзи ҳар нечаким оламга тўлса.

Берур тоғ одамигарлиғ нишони,
Ки ҳар не десанг айтур ул ҳам они.

Хаёлим йўлидин кўзунгни олма,
Чу бўлдум жон санго кўнглунгни солма.

ҒАЗАЛ

Узун тун қолмога олингда ғамлар,
Ёруғай айш ичинда субҳидамлар.

Очилғай меҳр бозори бўлуб гарм,
Ичингдин рахт боғлағай аламлар.

Муҳаббат кўсида кўзунг сўйиндин,
Ҳавас ўти чиқиб урғай аламлар.

Илик бергай нишот аёғи ҳар дам,
Малолат юзинна босиб қадамлар.

Келиб иқбол бош қўйғай қотингда,
Бузулмоқлиқга юз қўйғай ситамлар.

Ирилғай ғам оти жон дафтариндин,
Кўнгул жамъина тортилғай рақамлар.

Иноят номие келгай анингтеқ,
Ки васфинда қарорғай кўп қаламлар.

ҒАРД

Қаламлардин дуруст эрмас ривоят,
Ки сифмас тилларига ул ҳикоят.

*МУТОЛИА НАМУДАНИ ОШИҚ НОМАИ
МАЪШУҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН*

Чу фош этти фалак маъшуқаси меҳр,
Жаҳон авранг бўлди меҳр гулчеҳр.

Хизр қилди равон жон чашмасини,
Илики очти ҳайвон чашмасини.

Ёруди ер кўзи тун Маръямидин,
Башорат берди Исо ҳамдамидин.

Исиниб етти ул фархунда мақдам,
Ки оёғи уйиндин бутради ғам.

Нишот ангиз лаззат ғоятитек,
Ёзуғлуғларға раҳмат оятитек.

Йитик берди ва жон киргузди танга
Хабар берди тирикликтин баданга.

Очилдим ул иноят номасидин,
Қутулдум дарду ғам ҳангомасидин.

Кўнгул бўлди фараҳ уйина дохил,
Кўзумга обрўйи бўлди ҳосил.

Фигоним тинди-у фаръед учти,
Тараб келди-у ғам филҳол кўчти.

Фароғат рўдидин тегди садое,
Башорат кўкидин етти навое.

Кўзумни чун битик юзина очтим,
Суюгондин гуҳар бошина сочтим.

Не кўрармен иборатлар қилиб харж,
Фаровон лутф ёқути этиб дарж.

Қалам ҳар сатрида меҳри ёшуруб,
Кўториб заррани кўкка ошуруб.

Этиб алтоф анворини зоҳир,
Сочиб ашъор баҳриндин жавоҳир.

Навозиш ганжини очиб илиги,
Ситойишлар қилиб дарё илиги.

Этиб хошокни гавҳар билан тенг,
Қилиб туфроқни анбар билан тенг.

Манго махсус этиб нуру зиёни,
Улусқа кўргузуб кундуз ниҳони.

Сабо илини ўптум қўюбон бош,
Анго ихлос нурин этибон фош.

Дедим: ёқинг кўнгул захмина марҳам,
Даминг яхши масиҳотек қадам ҳам.

Қилойин сурма туфроқингни кўзга,
Не турлук қўлоин узрингни ўзга.

Агар сендин учар элнинг чароғи,
Манго сендин ёрур уммид боғи.

Карам кўргуз азимат маркабин сур,
Ўзунгни ҳар нечук ит анда еткур.

Битидим нома айтиб хомани тез,
Саросар дард аммо узромиз.

Дуо янглиғ они бўйпина илдим,
Анинг еткурмокин бўйнина қилдим.

Тикилиб анда чун еткурди ўзин,
Илина берди-у бошлади сўзин.

НОМАИ ПАНЖУМ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ БА МАЪШУҚ

Ало, эй ҳусну нозу шева кони,
Тириклик чашма сорининг равони.

Шакар сўзлук нигори сарвқомат,
Ки сен ўлтурдунг-у қўбти қиёмат.

Набот оғзинг ҳадисин то эшитти,
Хижолаттин бошин олди-у йитти.

Сочингдин анбар эрур кўп уётлиқ,
Қаро қулдур санго бир анбар отлиқ.

Янги ой кўрубон қошинг ҳилолин,
Чиқориб бошидин эгри хаёлин.

Сабо ўзин қотингда сола олмай,
Югуруб кўп дамани ола олмай.

Сочиб ҳар сори ямғуртек су ёшин,
Аёфингга узотиб сарв бошин.

Кўнгулни куйдуруб юзунг чароғи,
Кўрунуб лолатек ичинда доғи.

Юруб зулфунг илидин кечалар тун,
Ёшунуб хижлатингдин ойлар кун.

Қотингда қанд ўзини элга сотиб,
Унутуб ўзини сўзунгга қотиб.

Тушуб жон бўйнина зулфунг каманди,
Бўлуб саргашталикда пойбанди.

Бинафша сочинг оллида очилмай,
Уёттин бошини юқори қилмай.

Юзунгнунг ғуссасидин кун иситиб,
Фалак иситма йўқидин йнтитиб.

Қўюбон бошини хаттингга хома,
Сўзунг этиб сабони гарднома.

Қилиб ойтек юзунг нуруни пайдо,
Этиб кун заррага меҳрин ҳувайдо.

Бу кун туттум тил тамоми бўлойин,
Не тил бирлан лабинг узрин қулойин.

Агар жон тортсам жондин не ҳосил,
Кўрунмас кўзга ул андин не ҳосил.

Агар тандин десам бир хоксори,
Не кўрунгай эшигингда ғубори.

Агар олингда дам урсам фиғондин,
Эшитиб хотиринг оғригай андин.

Агар солсам назарни кўз ёшина,
Не бўлгай қатрае даръе қошина.

Мен эмди бир гадо сен подшоҳи,
Магар жон тортқай оллингда оҳи.

Аёғинг туфроғин гар топсам эрди,
Ани элнинг кўзидин ёпсам эрди.

Юзум олтунга тутгай эрди они,
Кўзида асрағай эрди ниҳоний.

Вале ул мартаба ҳар кимга етмас,
Бу савдода таманно осиқ этмас.

Итинг эй кошки бўлса қариним,
Ўзин этса бу ерда ҳамнишиним.

Қи чун кўзум суйидин ўт кўкарса,
Эшигингдин сўнгогимни кўтарса.

Мен ул итменки гар юз қатла сурсанг,
Юз оюрмон агарчи юз уюрсанг.

Тушуб туфроқтек фориғ ишидин,
Не елтек ким келиб ўтгай кишидин.

Агарчи дард уйининг маҳраимен,
Ғамингда нолаларнинг ҳамдамимен.

Умидим тангридин улдулки гаҳ-гаҳ,
Еруғай кўзларим юзунгдин эй маҳ.

Ўзатқайсен сочингдин васл бўйин,
Ўчургайсен келиб ҳижрон тутунин.

Аёғинг тузи бўлгай сурма кўзга,
Улашқаймен етиб тортинмай ўзга.

ҒАЗАЛ

Юзунг бергай манго эй ҳусн боғи,
Иноят кўргузуб ёрлиғ нишони.

Жамолинг нур солгай туфроғимга,
Суюнгай қолибим руҳу равони.

Тузолиб сарв бўюнғ эшикимдин,
Қириб келгай нитукким танга жони.

Хаёлинг юзланиб тушгай кўнгулга,
Ясониб тебрагай ғам корвони.

Узатмағай илик баҳман бикин дард,
Совулғай ранжу меҳнат достони.

Уятқай бахтни ноз уйқусидин,
Кўзин очиб фароғат посбони.

Амирийким бўлибтур эмди ғунча,
Очилғай ёзтек жону жаҳони.

ФАРД

Жаҳони ёруғай жони тирилғай,
Тириклар сонина оти кирилғай.

МУТОЛИА НАМУДАНИ МАЪШУҚ НОМАИ ОШИҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН

Чу олди номани элин узотиб,
Олурда мушк аро сандални қотиб.

Назар солди битик юзина ул ҳур,
Даҳон ичинда, яъни кўзлари нур.

Тааммул қилди эрса нукта сарфин,
Қилиб зеру забар ул ҳарф ҳарфин.

Мутавваб топти анда ишқ розин,
Муфассал ичида бир-бир баёнин.

Муваддат равзасинда гул очилиб,
Муҳаббат элидин райҳон сочилиб.

Гулум синди нишот оғзини йиғмай,
Суюнуб гул бикин тўннина сиғмай.

Деди: ул не наво булбул не ишта,
Ки бўлди ғам билан жони саришта.

Сочимға бормудур ёғлиқ хаёли,
Нечуктур ул паришонлиқда ҳоли.

Қошимнинг ёсидин тортарму ғамни,
Кўрарму гўшаларда ул аламни.

Тегарму кирбукумдин жонина ўқ,
Балони туш кўрарму кўзи ё йўқ.

Юзум хуршидидин ҳайрон юрурму,
Бўлуб бир зарра саргардон юрурму.

Тегибмудур кўзин ҳолимға ул ёр,
Агарчи айнға йўқ нуқта даркор.

Лабимдин жон етибмудур лабига,
Ҳам андоқ соф борму мистарина.

Ичинда ишқ ўтидин борму сўзе,
Тилар оғзимни ҳеч ул танг рўзе.

Тилимни оғзиға олурму, ё йўқ,
Ароға сўзини солурму, ё йўқ.

Тишим лўълусидин ул кўзи даръё,
Чиқарурму фалак янглиф сурайё.

Зақан чоҳидаким ғамдин қутулмас,
Нечуктур анда ул кўнгли тутулмас.

Гаҳе тортар хаёлим рўйна жом,
Эмастур сончидим симина худхом.

Белим розини айтурму кишига,
Камартек тўлғонурму ҳеч ишига.

Недур ҳоли анинг ғам лашкаринда,
Ё не оғрирму меҳнат бистаринда.

Итим фаръёдина гаҳ-гаҳ етарму,
Кишисизлиғина ул раҳм етарму.

Тилади қоғазу чун бўлди мавжуд,
Қалам тилини этти анбар олуд.

Битиди нома мазмуни латойиф,
Қилиб шарту этиб кўнгулни воқиф.

Равон этти сабони нома бирлан,
Тузатти йўлға туртуб хома бирлан.

Деди: борким кўзидур йўлда анинг,
Қулоғи унгадур ул бенавонинг.

НОМАИ ШАШШУМ АЗ ЗАБОНИ
МАЪШУҚ БА ОШИҚ

Ало, эй меҳри дард ангиз қилғон,
Ичинда нолаларни тез қилғон.

Замони оҳ элидин кўнгли тинмай.
Фигонлар тортибон найтек эринмай.

Тани заҳматқа қил янглиғ тузулуб,
Гаҳе яхши бўлуб, гоҳи узулуб.

Тинибон турмайин бир ерда элтек,
Кезибон кеча тонг отқунча йелтек.

Узин этиб жунун амрида маъруф,
Бўлуб кафви бузуғлар ичида қуф.

Тузуб Фарҳодтек ғамлиқ бағирин,
Лабим лаълин этиб кўнглига ширин.

Ҳамиша уйқусизлиққа қилиб ҳў,
Тушида кирмайин умрида уйқу.

Юзум бирлан сочимни этибон ёд.
Бўлубон кечаларда ойдин шод.

Сиришки тоза этиб каф ва кўйин,
Фигони елга бериб обрўйин.

Фароғат юзина эшикни ёпиб,
Маломат нардини нақшиға топиб.

Қилибон ишқи юз мансуба тасниф,
Топиб шатранж эвитек тасниф.

Рухина кўз ёшин этиб равона,
Хаёлим бирла ўйнаб ғойибона.

Этиб элдин ўтуб саҳро елитек,
Юруб кўз ёшида даръё илитек.

Қилиб ғам илидин ҳайҳотни тағйир,
Этиб ишқ оятин ўзига тафсир.

Манго йўқтур фигоре сендин ўзга,
Санго йўқтур нигоре мендин ўзга.

Мени десанг дема сен ўзга жондин,
Кўзунгни юм бори жону жаҳондин.

Кечар жонидин аввал сувда ғаввос,
Ки то охир бўлур бир дурга ул хос.

Утар кўп чашмадин сайёди мағбун,
Ки то моҳи кирар илина бир кун.

Кесар кўп шохни деҳқон билиги,
Ки то бир мевага етар илиги.

Басе тошларни ҳар ён ташлар огоҳ,
Ки то юз кўргузур бир лаъл ногоҳ.

Сен эмди ким янгидур ишқ доғи,
Исинибтур арода меҳр аёғи.

Илик бергил манго паймон ичинда,
Вафо шартини асраб жон ичинда.

Ки қолмас одаме бир хўйи бирлан,
Ариф йўқтур ҳамиша суйи бирлан.

Ғамямни ул жамоат ким едилар,
Тариқингдин манго андоқ дедилар.

Ки ҳар наргисга ул кўз солғучидур,
Тили савсан бикин сўз солғучидур.

Кўруб ҳар сарвни борур ўзидин,
Юрур жўёну сув турмас кўзидин.

Бўлуб бир ойға ҳар кун муқобил,
Тушубтур ул назар илмида қобил.

Утар кўнглида ҳардам бир дилорой,
Тилар кўзига кўрса бир янги ой.

Нега керак киши ҳар жойи андоқ,
Не бар егай чу бўлса ройи андоқ.

Ўзи бир ердаю юз ерда кўзи,
Тили иккию юз огизда сўзи.

Киши улдурки бимдин жони тўйғай.
Кабутартек огиз огизга қўйғай.

На булбултек ки бўлмас шарми ҳойил,
Бўлур ҳар неча кун бир гулга мойил.

ФАЗАЛ

Тилар бўлсанг юзумнинг долазорин,
Унутқин ўзга гулнинг хорхорин.

Лабим нақлин олур бўлсанг огизга,
Чиқорғил боштин ул майнинг хуморин.

Парилар оразина тортқил хат,
Кўнгулда тиламас бўлсанг ғуборин.

Қўяберма ўзунгни сув сифатлик,
Чу кўрсанг бир малоҳат чашма сорин.

Кўруб ҳар гулни ел янглиғ эришма,
Совурмағил кўнгулнинг рўзгорин.

Не ҳожатким қасам киргай имоға,
Яминсиз билгил ишингнинг ясорин.

Эр улдурким кўнгул бермай кишига
Ичида асрағай жонтек нигорин.

ФАРД

Нигорин нечаға улким илинди,
Илик берди муроди кўнгли тинди.

МУТОЛИА НАМУДАНИ ОШИҚ НОМАИ МАЪШУҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН

Чу лаъл этти аён фирузагун маҳд,
Сафо қилди жаҳон бирлан этиб аҳд.

Улусға берди меҳр олтун суйини,
Қилиб байъат қўюб итик хўйини.

Узулди элга райхон рангидин қут,
Хатин сандуқ ичинда солди ёқут.

Қошимға етти ул ёри ҳақиқий,
Бўлуб ранги югурмоқтин ақиқий.

Иликда хат сўзи дурри саминтек,
Не хатким ул нигористони чинтек.

Тутоберди манго жон туҳфасини,
Тегурди яъни жонон туҳфасини.

Қародин кўзларимга нур берди,
Ёруғлуқ расмина дастур берди.

Кўнгултек хатлари мажмуъ софи,
Сафоға кўрмаги бор эрди кофи.

Қашишлар хатида аммо кўнгулга,
Бори афсун бикин шайдо кўнгулга.

Қўюб қоғаз юзина нуқтадин хол.
Жунун ҳарфина бир-бир нуқтаси дол.

Қалам тил учини анбарға булғаб,
Илиги мушкни қоғазға чулғаб.

Кўзумнинг кирбуки бўлди гуҳарпош,
Қаламтек ҳар хатина қўюбон бош.

Сенго боқтим анго чун кўз ёшитек,
Қароғи майл кўргузуб қошитек.

Шабистон ичра топтим кўп раёҳин,
Бериб ҳар гул насими руҳ роҳин.

Тили қонун билан тортиб иборат,
Кўзи ҳар нуқтада айтиб ишорат.

Қалам тортинмайин айтиб замирин,
Қилиб сўз қандидин тилини ширин.

Жалолат бирла тахт узра Сулаймон,
Тилаб бир мўрдин илиги паймён.

Салобат бирла семуғи этиб жаҳд,
Таманно кўргузуб бир сафвадин аҳд.

Саодат бирла хуршиди юруб тоқ,
Қилиб бир заррадин дархост машёқ.

Гаҳеким қилса юзин кун ҳувайдо,
Қачон худ соя бўлғай анда пайдо.

Чу мазмуни саросар бўлди маълум,
Неким борди мубҳам бўлди мафҳум.

Қаламға сув бериб очтим тилини,
Анга осон қилиб сўз мушкилини.

Битидим номаи унвони ихлос,
Баёнимни маониға этиб хос.

Сариъ ус-сайреки ошиқона,
Илимдин олди-у бўлди равона.

Чу етти анда кирди бир қироқдин,
Анго топширди у турди йироқдин.

*НОМАИ ҲАФТҶҲМ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ
БА МАЪШУҚ*

Аю, эй нур буржининг сипеҳри,
Вафо иқлимининг шойиста меҳри.

Кўзи чўлпон мунаввар орази бадр,
Янги ой қоши сочи лайлатулқадр.

Уқуб ошиқ кўзи ямғур дуосин,
Чу қошинг ўткариб олдида ёсин.

Бўюнг зулфунг оғиздин топибон ком,
Улашмас гарчи танвину алиф-лом.

Чаманда сарв бўюнгдин бўлуб шод,
Кўруб сени еридин сачраб озод.

Аёгингға кўюбон бошини қанд,
Лабингдин суйи бир сўрмоққа хурсанд.

Кўзунг шаҳр ичра этиб шўру гавго,
Бўлуб ҳар гўшадин юз фитна пайдо.

Кўнгулни қўймай ул рухсёр холи,
Димогина солиб савдо хаёли.

Тилаб зулфунг лабингтек сиҳҳатини,
Бериб андин бинафша шарбатини.

Келиб хурмо лабинг оллида хаста,
Бинафша кўрунуб зулфунгга даста.

Сўзунгни эшитиб, эй жон ҳаёти,
Чиқармай қанд ҳиндустон наботи.

Табассумда лабинг қилмай мадоро,
Гуҳарни лаълинг этиб ошкоро.

Магар қотингда очти писта оғзин,
Ким эл уруб паришон этти мағзин.

Сабо олингда бориб тортмай оҳ,
Ки қотиг келмасун кўнглунгга ногоҳ.

Нетук мен уройин ўз ғамимдин,
Ки пўлод эригай ўтлуғ дамимдин.

На андоқ ўтқа учрабменки ўчгай,
Кўнгул юртида ўртаб ўтни учгай.

Ғамимдин гар деса ичимдаги доғ,
Булуттек йиғлағай ун тортибон зор.

Манго раҳм этки кўп бўлди нафирим
Муанбар зулфни қил дастгирим.

Узун бўлди ғамим меҳнат тунитек
Тулуъ этгил манго давлат кўнитек.

Жамолингдин мунаввар қил кўзумни,
Эшитма эл сўзин, эшит сўзумни.

Мен эмди хастау ғам ортмоқда,
Хаёлинг олида жон тортмоқда.

Сен унутуб муҳаббат пешаларни,
Соғиниб қондоғи андишаларни.

Менинг жонимға не ўтлуғ фиғонлар,
Сенинг кўнгулунгда не турлук гумонлар.

Тушубтур то эшикиннг гарди кўзга,
Кўрунмабтур кўзумга сурма ўзга.

Кўрубтур то янгоқинг сори дийда,
Бўлубтур олмадин кўнглум гузида.

Борибмен то тишинг фикрида ўздин.
Солибмен баҳр аро гавҳарни кўздин.

Топибмен то юзунгдин жон навосин,
Чиқорибмен кўнгулдин гул ҳавосин.

Ким ой бурчида юлдузни топибтур,
Тиконни гул соғиниб ўхшатибтур.

Ким айтибтур асалга сирка таржиҳ,
Уқубтур мухтасар илмини талвиҳ.

Ким айтубтур ачиқ оғуни тарёк,
Тилабтур кўкнор ичинда афлок.

Ким олибтур оғизга ғўк йирин,
Билибтур ҳусн аро шаққарни ширин.

Мени сен шамътеқ куйдирмокиннг не,
Жафоу жавр этокин турмокиннг не.

ҲАЗАЛ

Юзунг кўзгудур, эй ҳусн ичра моҳим,
Ҳазар қил ким они тутмосин оҳим.

Мени сен кўрма ожиз ким қавидур.
Муҳаббат поясинда дастгоҳим.

Қародин чиқмайин зулфунгдин ўзга,
Агар бир қил учи бўлса паноҳим.

Қутулмай қайғудин гар фурқатингда,
Ғамингдин ўзга бўлса узрхоҳим.

Тузалмасун юзумдин қибла сийна.
Гар ўзга сори бўлса рўйи роҳим.

Вафосизлиғ хатини тортма кўп,
Битимас чун фаришта ул гуноҳим.

Амирийтек ки бўлсам зарра-зарра,
Кўригай меҳринг идидин гиёҳим.

ФАРД

Гиёҳим чиқса ногаҳ жонтек, эй дўст,
Кўрунгай ошиқи бежонтек, эй дўст.

МУТОЛИА НАМУДАНИ МАЪШУҚ НОМАИ ОШИҚРО ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН

Чу кўрди номани муҳр этти эҳсос,
Қотиштурди или қундуз арос.

Кўзин солди анга ул моҳпайкар,
Шабистон шамъдин қилди мунаввар.

Замоне ҳарф илмина исинди,
Ичи куйди вале қўрқуб қисинди.

Ўзини асради ул соф машраб,
Ки бор эди қамар олинда ақраб.

Анингтек ўқуди шеъре ниҳони,
Ки тўймай қолди ул элнинг ямони.

Анга ул шеър ароким қолди маҳзун,
Радифи бор эди мақбул ва мавзун.

Зарифу саркашу зебоя жаммош,
Қарин эрди анго балки қариндош.

Сўзи ширин ўзи раъноу хийра,
Нечукким бодаға ҳамшира шира.

Ҳамища соятек кунга мулозим,
Бўлуб эришмаки бўйнина лозим.

Сўзи унига найтек боғлағон бел,
Нетукким гул қошинда эврулур ел.

Очаберди анга сарбаста розин,
Деди бир-бир бори сўзу гудозин.

Замири машваратқа тузди оҳанг,
Ғами тоғ этакина урубон чанг.

Йўқ эрди нола маҳрам чиқти бехост,
Анго дедики кўргуз бир раҳи рост.

Йироқ борму они дамсоз қилсам,
Ки хориж бўлғай ўзга нор қилсам.

Не дерсен мунда гар келтурсам они,
Нуҳуфта ундасам ул бенавони.

Жавобида деди ул қошни соҳиб,
Ким анда парда очмоқ бор муносиб.

Кўк устидин солур ой ерга нурин,
Ки то касб этар андин ер ҳузурин.

Битиктин соя кўргузур ҳумойи,
Ки то давлат топар андин гадойи.

Юқоридин иниб ямғур тушар бок,
Ки то андин тирилур хору хошок.

Аларнинг чун бу сўзга тушти ройи,
Ароға кирди рағбат кадхудойи.

Битиди пома олтун суйи бирлан,
Вафоу меҳр расми хўйи бирлан.

Саодат маркабидин мужда бериб,
Башоратлиқ хабарларни юбориб.

Қалам тили чу фориг бўлди андин,
Давот оғзини ёпти таржимондин.

Сулаймон бегина топшурди Билқис,
Ки бир-бир мўрға кўргузма талбис.

Дегин анда келурға рағбат эттук,
Равон суҳбат яроғин қилки еттук.

Ало, эй ғамда топқон ранги табдил,
Равон эткон кўзи шингарфтин нил.

Шафақтек кўз ёшидин бода паймой,
Танидин кўргузуб ҳар кун янги ой.

Паришон кўнглига оғиз севар жон,
Сиришки қахрабо устина маржон.

Тириклик соридин урмай нафас ҳеч,
Чиқиб бот-бот дами аммо келиб ҳеч.

Фигоне тортиб Исрофилтек сур,
Қиёмат кунларитек шоми Дайжур.

Бериб аҳбоб савдосинда ғам даст,
Аёғи сайр аро Мажнунға ҳамдаст.

Кийиклартек кезиб этиб жигархун,
Ғами тоғу қизил ёши табархун.

Бўлуб қон кўнгли тинмай кўз ёшидин,
Кечиб ўт ўртасида су бошидин.

Ғами Фарҳод янглиғ кўргузуб зўр,
Ғами Ширин валекин толии шўр.

Тузотиб кечалар игритек унин,
Очиб тирноғи бирлан ғам тугунин.

Қилиб ўзига оҳу нолани ёр,
Қутуб бир йўли ному нангдин ор.

Ўзин қўймай замоне барҳам урмай,
Ютуб хунобау андин дам урмай.

Фироқингда кечар ҳар кеча йилтек,
Таним белимга ўхшаш бўлди қилтек.

Кўзум ҳажрингда кўп бедорлиқдин,
Кўтармас бошини беморлиқдин.

Қошим чандон сенинг фикрингни қилди
Қи қайғудин бўйи ёйтек эгилди.

Сочим азбаски ўзин урди барҳам,
Сенинг ҳолинг бикиндур вақти дарҳам.

Менинг жонимдадур кўнглунгдаги оҳ,
Кўнгулдин бор кўнгул ичина чун роҳ.

Агар сен анда кўрсанг ногаҳ озор,
Мен эшитиб бўлурмен мунда афкор.

Агар сен анда тўксанг ерга жола,
Мен олурман кўзумдин мунда лола.

Агар сен анда бўлсанг ёшқа помол,
Мен ўзумдин борурмен мунда филҳол.

Арода неча бўлғай меҳнату ғам,
Ўзунгни қайғудин қутқар мени ҳам.

Чу мен бўлдум сенинг ғамни узатма,
Бу савдода мени оламға сотма.

Чиқорғил бу муаммо мушкилидин,
Ки ёлқиб тур қулоғим эл тилидин.

Менинг номусу номимни талошқин,
Алифтек келгину элга улошқин.

Кўзунгдур айн оламдин қочурма,
Муҳаббат нуқтасин юқори урма.

Тузолиб одамийлар хўйин олгин,
Не дегай эл доғи охир уёлгин.

Илик урма маломат дафтарина,
Аёғ босқин саломат кишварина.

Танинг ҳам тонисун бир бош аёғни,
Тил очиб сўзга тиндурсун қулоғни.

Эл улус расмина кўкунгни тузгин,
Бу хориж нағмадин кўнглунгни узгин.

Жунун сархушлуғидин ўзунга кел,
Думоғингда ҳаводин солмағил ел.

Қи давлат келгусидур бўлма ғофил,
Саодат бирла тузгунгдур маҳофил.

ҲАЗАЛ

Санго юз қайғусидур дилнавозинг,
Келиб бош тўзғусидур сарвинозинг.

Иноят субҳидин совулғусидур,
Дамодам шамътек сўзу гудозинг.

Фароғат елидин очилғусидур,
Кўнгулда гунчатек сарбаста розинг.

Башорат келгусидур хизматингга,
Саодат бўлғусидур чорасозинг.

Бошингга чиққусидур май аёғи,
Иликтин борғусидур ихтирозинг.

Тараб кўргузгусидур қоматини,
Қазо бўлғусидур бир ер намозинг.

Муҳаббат сарвидин бар егусидур,
Кўзунг суйи билан ариғ ниёзинг.

ҲАРД

Ниёзинг қолмағусидур кишига,
Илигинг етгусидур васл ишига.

**МУТОЛИА НАМУДАНИ ОШИҚ НОМАИ МАЪШУҚРО
ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН**

Оғиздин ташлади чун лолани зоғ,
Зиёфат баргин этти нилгун боғ.

Қўтарилди ародин тун ғубори,
Ҳавони қилди тонг норинжи нори.

Замона чашмаси кўргузди симоб,
Ёруди ер муҳайё бўлди асбоб.

Суюниб етти ул хушсўзлу қосид,
Қи қилди мантиқи шарҳи макосид.

Таваққуъ кўргузуб ишида таҳсин,
Бериб сувтек ҳаво ўтина таскин.

Иноят топшуруб илина маншур,
Қаросидин оқарғон кўз топиб нур.

Муҳаббат бобидин тортиб неча фасл,
Узун туммор аммо ичида васл.

Манго берди ки печидек очилғин,
Қаросин кўзларингга сурма қилғин.

Ки давлат тушларингни қилди таъбир,
Маломат кўз ёшингтек бўлди бир-бир.

•Кўрунди кўзунгга эл расму хўйи
Яно оққон ариққа желди суйи.

Тулуъ этти бийиктин ҳиммат ойи,
Тузалди базм аро ишрат саройи.

Чиқарди бахт гултек дудадин юз,
Қаронгу кечада кўрунди кундуз.

Саодат саҳмидин солди сипар ғам,
Мазаллат рўзгорин урди барҳам.

Башорат манзилина етти Билқис,
Малолу қабз уйидин қўбти ангис.

Тузатти муштарий иқболу болин,
Чиқарди бўйнидин гардуну болин.

Нишот этти тараб созини тартиб,
Ҳавас кўргузди оҳангида таркиб.

Исиниб етти инак васл хони,
Совулуб тебради ҳижрон хазони.

Тилагантек санго юз қўйди мақсуд,
Тилакларингни бир-бир берди маъбуд.

Букун хулди ясо саъй эт юз алвон,
Ки тонгла келтурур ҳурини ризвон.

Дедим: эй, қутлуғ оғизлиқ қариним,
Тили ширия яроғлиғ ҳамнишиним.

Қарам қилғин яна бир қатла борғин,
Кўнгилни ғам ғуборидин чиқорғин.

Битидим номаи боғлаб хаёли,
Жавобида этиб андин саволи.

Кўнгул чун арз берди жон талошин,
Битимоктин қалам кўтарди бошин.

Илигини узатти ул ҳам овоз,
Ошуғуб олди-у кўргузди парвоз.

Ҳаминким етти анда қолмайин кеч,
Илинабердиу дам урмади ҳеч.

*НОМАИ НУҲУМ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ
БА МАЪШУҚ*

Ало, эй дийданинг рахшанда нури,
Раёҳин жашининг фархунда сури.

Бўйи шамшоду рангин орази гул,
Лаби унноб мушкин сочи сунбул.

Ўзунгни то йироқ солдинг назартек,
Кўзумдур су ичинда нилуфартек.

Ўзунг хуршиди ҳуснининг закоти,
Қамарға берибон ойлиғ бароти.

Ийбор фаттон кўзунгдин элга боқмоқ,
Не ҳожат фитналар ўтина чақмоқ.

Жамолинг шуҳрати ҳар ёни кетиб,
Паритек ҳурлар учмоққа етиб.

Тиниб тубий бўйингнинг соясинда,
Ўзин тортиб муҳаббат поясинда.

Ўзунгнинг шармидин чиқмай суманлар,
Арусин пардада асраб чаманлар.

Кўзунг сеҳри улусда жон балоси,
Аюруб бошларин зулфунг ҳавоси.

Солиб юзунг сочингдин ўтқа анбар,
Саросима қилиб элни саросар.

Шакартек эрнинг у йўқ анда қили
Жабинтек ҳар сори юз минг қатили.

Хирад этиб ўзини санго мойил,
Бўлубон ғайб асрорина мойил.

Кўнгул сачраб қаро зулфунгда қонтек
Они сончиб чу анбар сар йилонтек.

Тегиб жон захмидин кўнглунгга роҳат,
Агарчи бор ул санги жароҳат.

Санго йўқтур вуқуфе мушкилимдин,
Лабинг кулғай магар узре тилимдин.

Фироқинг ёзи сайдо эй дилорой,
Сочинг тундур мен аъроби-у, сен ой.

Неким десам юзунгдур андин ортуқ,
Кўнгул олида лаълин жондин ортуқ.

Гаҳе ким берса ой шамъи зиёдин,
Таваққуъ тутмағай таҳсин Суҳодин.

Қачонким кун чиқарса шуълалиғ юз,
Суюнмағай ситойиш қилса юядуз.

Дамеки бўлса даръё парниёнпўш
Тамавуж қилса хошок этмағай жўш.

Хиромон келурунгни то эшиттим,
Ўзумдин сабрдек бехост еттим.

Кўзумдур боғ кўнглум бир ариғ уй,
Сўзум бир дур, бу икки ерда йўқ рўй.

Қаёндур майл то фикринг қилойин,
Йибор елдин хабар то очилойин.

Агар боғ ичра ўлтурсанг чолиб чанг,
Бийикларда тузуб бўюнгатек оҳанг.

Умидимнинг ниҳоли бор бергай,
Юзум оби сиришки нор бергай.

Кўзумнинг мардуми қилгай мароғат,
Кўруб шўробасин қилсанг қаноат.

Вагар уй ичра солсанг маснади ноз,
Бўлубон айш аро не бирла дамсоз.

Кўнгул тутқай шароби кўз қониндин,
Боғир бергай кабоби ўз ёниндин.

Ичимдин ўтру чиқ, қай нолау оҳ,
Юзунг хуршидина бўлуб ҳавохоҳ.

Мени эмди ҳалок этти фироқинг,
Шикеб озу фаровон иштиёқинг.

Юзунгнунг ишқидин то лоф урубмен,
Кўпуб жону жаҳондин ўлтурубмен.

Ғамингда очибон савсан бикин сўз,
Бўюнга кўюбон наргис бикин кўз.

ҒАЗАЛ

Теку кўзумга васлинг марҳабосин,
Иликтин бермагил ориғ яқосин.

Равон бўлғил бири эй оби ҳайвон,
Кузум кўрсун доғи бир ошносин.

Висолингдан дам урғил субҳ янглиғ,
Ёрутуб меҳр аро нуру сафосин.

Кўнгулким тортадур ғам мотамини,
Қаламтек бошидан олғил қаросин.

Ямонлиғни билур яхши рақибинг,
Нетай берсун анинг тангри жазосин.

Хаёлинг келса кўзгузгай сиришким,
Тўкуб оллида бир-бир мажаросин.

Умидийким гаминг жон ичра асрар
Кўнгул ичида асроғил вафосин.

ФАРД

Вафосин соғиниб журмин унутқин,
Иноят кўзин онинг сори тутқин.

*МУТОЛИА НАМУДАНИ МАЪШУҚ НОМАИ ОШИҚРО
ВА ЖАВОБ ФИРИСТОДАН*

Чу очти номани ул зулфи занжир,
Йиғишурди илиги қор аро фир.

Назар солди солибон сўз ароға,
Нетукким кўз берур нурин қароға.

Уқур ҳолатда мими кўргузубсен,
Суюнуб бетакаллуф қилди таҳсин.

Машаққат тунида ул кўзи фаттон,
Юзини қилди ою, ғамни каттон.

Чиқарди ўзини ғам хилватидин,
Сарандоз этти улфат шарбатидин.

Эсиб вуслат баҳоридин насими,
Очилиб себсирикқа шавқ тими.

Исиниб меҳр хашхошина бозор
Сотиб мисқолини жон нақдина ёр.

Анингким хотири бир ёни тортар,
Ичида ишқ тарҳи ҳардам ортар.

Тараб жинсин чу воло кўрди ул ой,
Кетарди или қайғу тўнидин лой.

Деди: усру исиндим васл ишидин,
Нетайинким уёлурмен кишидин.

Очун рахти тилармен тила киргай,
Жахон сўфи бори тафсила киргай.

Вафо богида эмасмен ҳавойи,
Юзумдур лолау аммо хитойи.

Бу кун эви етгай чун келди чинлик,
Ки семурғ ичида қилсун жабинлик.

Қўёштек ер юзин тутсун қаноти,
Узукин ташласун гардун баноти.

Ичида пардадори Зухра бўлсун,
Мухолифни чиқориб узр қулсун.

Ошуғуб қилди отланур ярогин,
Замони жилва берди ҳусн богин.

Тилади кўзгуни-у тутти ўтру,
Юзининг ичида кўринди кўзгу.

Тутунтек эгма қоши вусма қилгай,
Кўзи худ сурмани кўзига илмай.

Юзи гулгунаси жонларга офат,
Аёқтин бош қади ҳусну латофат.

Ясамади юзин ул меҳр моҳи,
Ки гултек энглиги эрди илоҳий.

Узин чун сайрға қилди мураттаб,
Йиғилди гардина бир неча кавкаб.

Қалам урди қароға ул сўзи чин,
Қалам тилин йилонтек қилди мушкин.

Чу кўргузди кўнгул розин билиги,
Битимок соридин тинди илиги.

Анга топшурдиким бир ерда турмас,
Юрур кун югра урмоқтин дам урмас.

Деди: еткур ангаким йўқ қарори,
Йўлумда боз не ҳад интизори.

НОМАИ ДАҲУМ АЗ ЗАБОНИ ОШИҚ
БА МАЪШУҚ

Ало, эй сабр элидин тортқон жом,
Вафо Мисрида кўрган кўзлари шом.

Ғамидин оҳ ноқил нола рови,
Бўлуб умрида меҳнат умру рови.

Қилиб ғам хилъатини ошкора,
Қизил атлас ичи-у тоши хора.

Чиқариб кўкка ҳар кун нолаларни,
Сочиб хайри юзина лолаларни.

Осиқсиз умри савдо кечаситек,
Қаро кунларни ялдо кечаситек.

Тилаб уйқуни топмай кўзин очиб,
Юмуб очқунча кўзин уйқу қочиб.

Иситиб кечалар ўтлуғ дамидин,
Табиб оллида дам урмай ғамидин.

Аламдин то юзина ўлтуруб хўй,
Фараҳдин секириб набзи паёнай.

Оғизланмай лаби ишида тадбир,
Бурун чоқтин фиғон бирлан тили бир.

Чиқиб хокитек оҳи ҳардам андин,
Иироқ ташлаб они яхши-ёмондин.

Бало зиндонида кўзин яшартиб,
Қўйиб ўзини-у оҳини тортиб.

Юзум зулфумга кўргузуб ниёзин,
Узотиб кечалар ҳожат намозин.

Тегуруб васл этокина ўзини,
Қўюб миқрозтек икки кўзини.

Келиб сар-сар бикин ўтти ситамлар,
Биҳамдуллоҳки кечти барча ғамлар.

Бу күндин сўнгра очилди жаҳонинг,
Совуқ дай чилласидин чиқти жонинг.

Булуттек кўзларингдин тўкмайин ёш,
Чиқар чимган бикин туфроқтин бош.

Ки кўргузди чаман тўти қанотин,
Битиди булбула ишрат баротин.

Ғазалхон бўлди бўстон ичра дуррож,
Кўнгулдин сабрларни қилди торож.

Чиқарди сарв аро қумри сафирин,
Самандартек тўзуб ўтлуқ нафирин.

Риёҳин ранги бир-бир бўлди маҳбус,
Чамантек жилвасин кўргузди товус.

Ёвуқтурким кесаклар қилғай овоз,
Қилиб Исо қушитек кўкта парвоз.

Қуруқ қолди бу лаззатлардин ағёр.
Исиқ қилмас соғирғон бу тимор.

Бориб булбулни қилғин мажлис афруз,
Дегин, оҳанг тузким бўлди наврўз.

Равон шамшодқа суни юборгин,
Ки Монитек безасун шоҳу баргин.

Хабар қил сарвға ким бўлсун огоҳ,
Узатмасун ўзига ғамни ногоҳ.

Йиғочтин ваҳм бергил норванга,
Ки кунда соясин солсун чаманга.

Ишорат қил суманга ким очилсун,
Нисор учун дирам янглиғ сочилсун.

Чиқорғил гулни хилват хонасидин,
Ёрутқил шамънинг парвонасидин.

Тегур савсанғаким очсун тилини,
Чиқарсун ичидин дарду дилини.

Тилагин лолани сол сўз ароға,
Башорат бергил ул кўнгли қароға.

Дегин, наргисгаким билсун ўзини,
Хумор уйқусидин очсун кўзини.

Буюргил елкаким фаррош бўлсун,
Кўзунг суйи билан йўлдош бўлсун.

ҲАЗАЛ

Тузатгин мажлисе бўстон ичинда,
Бу юмки элт алифтек жон ичинда.

Юзумдин боғни қил тозаким ёр,
Ярошур ёсамин райҳон ичинда.

Лабим полудасиндин чошни ол,
Иликингни узатқил хон ичинда.

Висолим ойидин кўзумни ёрут,
Шафақтек қўйма они қон ичинда.

Шакар эрнимдин эт кўнгулни холи,
Тузолма най бикин афғон ичинда.

Илик бергинча сургил май кумайтин
Мудом асра они жавлон ичинда.

Қадаҳтин тортқил розини андоқ
Ки қолсун шуҳрати даврон ичинда.

ҲАРД

Ичинда ул кишининг ким ғами бор,
Не ғам ер чун мунингдек ҳамдами бор.

*МУТОЛИА НАМУДАНИ ОШИҚ НОМАИ МАЪШУҚ
ВА БА ТАНҲИЯИ АСБОБИ СИҲАТ МАШҒУЛ ШУДАН*

Чиқарди субҳ чун гулгун имори,
Насими куйдуруб уди қимори.

Кўнгулдин учди ғам тун қўзғунитек,
Қарориб тебради ҳижрон кунитек.

Қанотин ёпти кўк узра ҳавосил,
Фароғу бол улусқа бўлди ҳосил.

Қатимға етти ул мурғи Ҳумоюн
Ким они соя янглиғ асради кун.

Бошина қўюбон ҳудҳуд бикин тож,
Шараф ичра олиб семурғдин бож.

Қаноти ичида хатни ёшуруб,
Ишимда жаҳдини ҳаддин ошуруб.

Ҳаминким тинди волиди дамани,
Чиқориб берди ул жон марҳамини.

Кўнгулга ёқти-у келдим ўзумга,
Губорин тўтгаё қилдим кўзумга.

Битикидин саводи олди дийда,
Ким эрди васл тарихи гузида.

Кўзумнинг мардуми чун бўлди қори,
Юзидин пардасин олди юқори.

Бу эрди сўз чу қилдим эҳтиётин,
Ки ёзлиғ ерда ёй суҳбат бисотин.

Анингтек ерга топсун айши равнақ,
Фалак баҳроми ўт қўйсун Ҳаварнақ.

Зиёфат фикри чун тушди бошимга,
Тобуқчиларни ундадим қошимга.

Буюрдумким қилинг меҳмон яроғин,
Иситинг мажлис ичра хон аёғин.

Арода келтурунг кофурдин шамъ
Йироғ тутманг замоне нурдин шамъ.

Ёрутунг ўт ичин товуқ унидин
Ки то эрикмасун суҳбат тунидин.

Тиланг ўрдакни қўйманг бор ичинда,
Ки солсун олма бошин нор ичинда.

Чаман саҳнида тўкунг меваларни,
Теринг соқий кўзидин шеваларни.

Олинг куп оғзидин балчиқни филҳол,
Лабиндин сўрунгуз сарбаста аҳвол.

Чағир суйидин этинг шира гардун,
Қўюнғ ўртада қўйманг тийра гардин.

Қўбузчи бошина солинг ҳавони,
Ки тутсун юз тўрғайтек навони.

Иир авжиға дингиз яхши ясолсун,
Оғирлаб унини юқори олсун.

Мураттаб бўлди чун суҳбат яроғи,
Кўнгул тинди ва юз берди фароғи.

Хабар қилди етиб бир хўжа отлиғ,
Илиғи моя соридин уётлиғ.

Ки лаззат неъмат етти угулуб,
Машаққат заҳмати чиқти тўкулуб.

*РАСИДАНИ МАЪШУҚ БА ҚУЛБАИ ОШИҚ
ВА ДАСТ ДОДАНИ ВИСОЛ*

Жаҳон чун қирдин ёйди қаранфул,
Ҳаво экти суман устина сунбул.

Фалак қўйди энгина анбарин хол,
Аёғи мой бошидин қилди халхол.

Тегурди тун ели зулфина шона,
Қавокиб ёши бўлди дона-дона.

Кириб келди қошимға ул дилорой,
Юзи андоқки мушкин парда волой.

Сочи умру лаби жон чашмаситек,
Қаронғулуқда ҳайвон чашмаситек.

Юзи хуршид янглиғ нур этиб фош.
Юзи олдида бўлуб кеча хаффош.

Салом этмакка чун эгилди қошим,
Аёғига югуруб тушди ёшим.

Юзини очти ул давлат аруси
Илик берди саодат пойбўси.

Кўнгул тахтина андин сўнгра ошти,
Ки ўлтурмак анга андо ярошти.

Тузалди оллида руду маю жом,
Улашти суҳбату топти саранжом.

Муғанний сеҳр аро бўлди фусунсоз,
Чиқарди ҳар иликидин бир овоз.

Йиғочдин барг олиб тебратти бошин,
Биримиз важҳидин тузди маошин.

Масиҳо соридин мутриб дам урди,
Унини кўтариб кўкка ошурди.

Уни ҳар кўккаким юзланди бехост,
Ўзин еткурди қилди қўлини рост.

Бўлуб булбул чаман ичида шабхон,
Унидин очилиб гуллар юз алвон.

Аёғтек тез кийиб соқий паёпай,
Оғиздин ўтубу бошқа чиқиб май.

Ародин чун такаллуф расми етти,
Май ўти эл димоғини иситти.

Деди лутф илан ул сарви гуландом
Ким, оғзи писта эрди кўзи бодом.

Амирий туз бир оҳанге ўзунгдин,
Ўқи бир неча сўзе ўз ўзингдин.

Ишорат қилди чун ул ҳусн зайни,
Ироқийвор мен туттим Ҳусайни.

Ўқудум лаълитек бир шеъри рангин,
Латифу обдору тархи сангин.

Ҳаминким зеҳни кўргузди тааммул
Хаёлин елитек қилди тахайюл.

Аёғ олиб ичиб туркона тилни,
Кўтарди қизлар илан мўътадилни.

Тутаберди манга ул ҳусн боғи,
Юқунуб тура бирлан меҳр аёғи.

Илидин олдиму ичтим тўқуб ёш,
Аёғитек илин ўптум қўюб бош.

Газак берди манга оғзи лабиндин,
Дам урди ичгучилар машрабиндин.

Юзидин шавқ бозори бўлуб тез,
Ароға кирди ҳар соат юз ангиз.

Гаҳе шавқ ила шафтолуни узмак,
Гаҳе обини нор устина тузмак.

Гаҳе қанду ҳарир ичинда мумтоз,
Гаҳе аттор ул ишдин, гоҳ баззоз.

Гаҳе гул хирманиндин хўша термак,
Гаҳе ўйнашмоқ-у, гоҳ этабермак.

Гаҳе олмоқ назарга гавҳари пок,
Гаҳе сарроф бўлмақ, гоҳ ҳаккок.

Тонг отқунча бу иш бўлди саросар,
Ки то муқри деди, оллоҳу акбар.

Равон қўбти еридин ул сумансоқ,
Азимат нақшини кўргузди офоқ.

Тилади ошуғуб оллида шабранг,
Видои кўргузуб отланди дилтанг.

Равон бўлди олиб гул баргини ел,
Илик тишлаб анинг бормоғидин эл.

Кел, эй соқий ки борди жон чароғи,
Тутабергил манго боштанг аёғи.

Ачиқ су бер қилиб девонау маст,
Ки бериб тур манго шўробаи даст.

ДАР АРЗИ ҲОЛИ ХУД...

Замонеким тузалса айш асоси
Эрур вожиб вале неъмат сипоси.

Нечук мен қилмайин эмди дуо арз,
Ким ўзга элга вожибтур манга фарз.

Бу султон саъйи еткурди қанотим,
Ки парвоз эттиму билгурди отим.

Бу хуршид олди эҳсон соясинда,
Ким элим етти Салмон поясинда.

Бу дарё парвариш қилди баче бил,
Ки кўргуздум ариғ гавҳар очиб тил.

Бу давлат нури кўрунди кўзумга,
Ки гардун муштари бўлди сўзумга.

Бу Жамшид ўлди жоним дастгири,
Ки бўлдум шеър мулкининг Амири.

Худоё то ёрутур чархи бемехр,
Ўзин Заҳҳок кўргузур Манучеҳр.

Ерутсун ер юзини бе тағайюр,
Юрутуб ҳукми султони Бойсунғур.

ДАР ХАТМИ ҚИТОБ

Чу ногоҳ пардадин чиқти бу тимсол,
Эшикимдин севунуб кирди иқбол.

Деди: эй сўзи рангинларга арнанг,
Қаламдин кўргузубон сеҳру найранг.

Санго сўз файзи бўлмай бир замон панд,
Сўзунг сеҳри қилиб элни забон банд.

Сочиб хома тилидин мушку анбар,
Қилиб олам думоғини муаттар.

Туман минг ранг бердинг бир қародин,
Кўтардинг чин мисолини ародин.

Қаламға берди зеҳнинг тезлиғни,
Анга ўгратти ранг омизлиғни.

Бу нозик тарҳлар келмас кишидин,
Нетук мен нақл этай Моний ишидин.

Ким ул сурате қилди падидор,
Бу ишда сурату маъни бори ёр.

Дедим: эй туфроқинг кўз тутиёси,
Не туфроқ ким саодат кимиёси.

Эрур бу ранглик гуфтор мушқил,
Эмас осон хаёли бор мушқил.

Тасарруф кучидин сўзни узатмоқ,
Ер ўқ йўлида юз минг қатла отмоқ.

Илина улки сўздин олди чавгон,
Агар рад қилса инак гўю майдон.

Солиғлиғ тур бу хон отини суртек,
Илигин тузга бисмиллоҳ тегуртек.

Бу ишнинг ўзгача варзишлари бор,
Демактин бошқа анинг ишлари бор.

Аларким кўргузурлар зеҳнидин жўш,
Нечук қилғайлар охир гулни хаспўш.

Бу кун туттум Аторудтек аламдин,
Дам урғайлар бори лавҳу қаламдин.

Инод этиб анга бўлғашмағайлар,
Вале инсофтин худ ошмағайлар.

Биҳамдуллоҳки фурсат берди даврон,
Ёзилди номалар бошина унвон.

Бититек эмди тарихини котиб,
Эрур тарихи учун забти вожиб.

Илоҳи сендин ўзга йўқ паноҳим,
Исиниб хазратингда чиқти оҳим.

Гаҳеким берсанг уюкдук баротин,
Амирийга нишон бер анда отин.

Анга бердинг чу девон дафтарини,
Ато қилдинг маони кишварини.

Низомийтек ишин бедарду ранж эт,
Анинг «Даҳнома»сини «Панж ганж» эт.

Иноят элини ул гулдин олма,
Кўтаргил они нори бери солма.

Ким ул жон равзасидин чиқти ногоҳ,
Анго сен бер кўнгуллар ичина роҳ.

Ўқурғонға мазид этгил билигин,
Битигонга равон қилғил илигин.

Янги ойтек они кўргуз жаҳонға
Етургил Қирвондин Қийронға.

САИД АҲМАДНИНГ «ТААШШУҚНОМА» АСАРИ ҲАҚИДА

Сайид Аҳмаднинг ижоди XV асрнинг иккинчи ярмига тўғри келади. У Темурнинг ўғилларидан Мироншоҳнинг фарзанди бўлиб, Сайид — адабий таҳаллусидир. Сайид Аҳмад ўзбек ва форс тилларида асарлар яратиб, ўз даври адабиётининг ривожига муносиб ҳисса қўшган. Бунини улуғ шоир Алишер Навоий ҳам ўзининг «Мажolisun-nafois» асарида алоҳида таъкидлайди ва унинг девони борлигини айтади. Аммо шоирнинг девони ҳозиргача топилмаган. Унинг ёлғиз «Таашшуқнома» асари бизгача етиб келган. Бу асарнинг қўлёзма нусхаси Лондондаги Британия музейида сақланади. Тўпламга киритилган бу асарнинг тўла тексти эса шу қўлёзманинг фотонусхаси асосида биринчи бор ҳозирги ўзбек тилида нашрга тайёрланди.

«Таашшуқнома» 839 (ҳижрий) — 1435-1436 (мелодий) йилларда ёзилган бўлиб, ундан олдин яратилган «Муҳаббатнома» ва «Ла-тофатнома» асарларига ўхшатма тарзда вужудга келган. Асар 319 байтдан иборат.

Асар ўзининг содда ва равои тили, мафтункор бадний кучи ҳамда тасвирлаш воситаларининг ўз ўрнида ишлатилиши билан характерланади.

Сайид Аҳмаднинг «Таашшуқнома» асарининг транскрипциядаги тексти, туркий тилни ўрганиш нуқтаи назаридан унинг грамматик таҳлили, изоҳлари ва луғати, машҳур туркшунос олим А. Шчербак томонидан 1973 йилда нашрга тайёрланиб, «Шарқ ёзуви ёдномалари» тўпламида чиқарилган.

Шунингдек, бу асардан айрим парчаларни 1927 йилда машҳур олим А. Н. Самойлович ҳам нашр эттирган. 1959 йилда чиққан «Ўзбек адабиёти»нинг I томига ҳам «Таашшуқнома»дан айрим парчалар киритилган.

Мазкур тўпламдаги асарнинг тўла тексти ҳозирги замон ўқувчиларини XV асрнинг II ярмида яратилган нодир бадийят дурдонаси билан яқиндан танишишларига катта имконият яратади.

ТААШШУҚНОМА

КИТОБ САБАБИ

Тушумда бир кеча кўрдум саҳаргоҳ,
Ки Мажнун бирла бўлдум йўлда ҳамроҳ.

Менга дедиким: эй шўрида аҳвол,
Чиқар бошдин такаббур қилма эҳмол.

Қи ошиқлар мақоми карбалодур,
Қишиким бўлди ошиқ мубталодур.

Чу сен ҳам мубтало бўлмишсен охир,
Жафодин гул бикин сўлмишсен охир.

Бу йўлда қўй сару сомон адам бўл!
Агар васл истасанг собит қадам бўл!

Тахайюл бирла назм эт бир ҳикоят,
Валинеъмат қошинда қил ривоят.

Ҳикоятким, «Таашшуқнома» бўлғай,
Улуғлар қошида аллома бўлғай.

* * *

Шаҳаншохи жаҳон Доройи аъзам,
Фаридун сийрату Жамшид мақдам.

Сулаймон талъату Қайхисрав иршод,
Сикандар шавкату Нўширавон дод.

Улуғ султон муаззам Шоҳруххон,
Муҳаммад хулқу Султон бинни Султон.

Ҳамиша давлати маъмур бўлсун
Қўра билмас кишилар кўр бўлсун.

Илоҳи бўлмасун ҳеч интиҳоси,
Қабул эт Сайди Аҳмаднинг дуоси.

Чу шоҳаншоҳ дуосин хатм қилдим,
«Таашшуқнома» сори азм қилдим.

Сафо-етти битиган хома бўлди,
«Таашшуқнома» ҳам ўн нома бўлди.

АВВАЛҒИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, зебо санамлар кўркабойи,
Қамуқ шаҳлар гадойингнинг гадойи.

Латофат мулкининг соҳиб камоли,
Топар нуқсон юзунгдин маҳ камоли.

Бу кун ҳусн ўрдасинда подшосен,
Зарофат оламинда маҳлиқосен.

Сифотингдур сенинг оламда машҳур,
Сени ҳақ сақласун аз чашми бад дур.

Бўюнгдур эй санам чун сарви озод,
Сенга қул бўлди ҳар ким бўлди озод.

Сочингнинг исидин олам муаттар,
Сакингдин мунфаилдур мушқу-анбар.

Сенинг бирла бўлур жону жаҳон шод,
Ки жон бирла тирикдур одамизод.

Фироқингдин бўлур бу чеҳра сори,
Висолинг чун назар қилмас бу сори.

Қўша қошингдин ўлур фитна пайдо.
Қилур жоду кўзунг оламни шайдо.

Эшигингда аё моҳи қасабпўш,
Бўлур хуршиди тобон ҳалқа дарғўш.

Қаро зулфунг эрур кўнглум қарори,
Анинг учун тан ичра йўқ қарори.

Хаёлингдур ҳамиша муниси жон,
Фироқингдур ки бағримни қилур қон,

Жамолинг даврида эй кўзи қаттол,
Эрур дардинг кўнгулларго суюрғол.

Малоҳат кишваринда хонсен, эй жон,
Латофат оламинда жонсен, эй жон.

Сенинг сори кўнгул учмоқни истар,
Кўрунг бечора не учмоқни истар.

Неча жавру жафо қилгайсен, эй ёр,
Билурсенким қулунгдурмен вафодор.

Сенинг бирла менинг аҳдим ҳамондур,
Нечаким жонима жаврунг ямондур.

Фалак тегурди чун фасли ҳамални.
Ироқивор айтай бу ғазални.

ҲАЗАЛ

Сенинг дардингдин, эй шўхи мусаввар,
Қамуқ олам хароб ўлди саросар.

Нечаким жаҳд этар бечора ошиқ,
Висолинг давлати бўлмас муяссар.

Дудоғинг олдида, эй сўзи ширин,
Наботу қанду шаккардур муқаррар.

Тишингдин мунфаилдур баҳр ичинда,
Янгоқингдин хижил ёқути аҳмар.

Шаҳо даврингда жавру зулму бедод,
Бўлубтур Сайди Аҳмадқо муқаррар.

СЎЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетур жоми дилафруз,
Ки ишрат чоғидур ҳам фасли навруз.

Чалиб чангу чағона бода бирла,
Ичоли май ҳарифи сода бирла.

Ки беш кун умр елтек кечгусидур,
Сен андин кечма ул худ кечгусидур.

Тахаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

ИККИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Нигоро, олди кўнглум юзунг оли,
Қиладур қасди жон ҳам кўзунг оли.

Отиб ғамза ўқин пайваста қошинг,
Юроким қон қилур пайваста қошинг.

Жамолинг шамъини ким ёндирурсен,
Қамуқ оламини ўтқа ёндурурсен.

Энгингда менгларинг мушки хитодур,
Қаро зулфунг сари бормоқ хатодур.

Қуёшдур оразинг ё Муштарийдур,
Ки жон бирла жаҳони муштарийдур.

Висолинг завқин истаб эй дилором,
Тан ичра топмади мискин дил ором.

Кўнгул қушини ишқинг қилди шунқор,
Бу ғамдин муддаийлар бўлди шунқор.

Қарашма қилмоқ ичра қил ярорсен,
Неким жонимға қилсанг қил ярорсен.

Анингким ол юзинда холи бўлғай,
Қачон фитна қилурдин холи бўлғай.

Айтсалар сенго ғамзангдин ўқ от,
Они ўзгага отма бизга ўқ от.

Турубтурмен ўқунгнунг қаршусина,
Отар бўлсанг тутармен қаршу сийна.

Чу тортармен ҳамиша ҳажр борин,
Сенга айтай кўнгулда ҳар не борин.

Билурсенким қулунгдурмен камина,
Қарам қил боқмағил қулнунг камина.

Тўқар ҳар дам фироқинг дийда қони,
Менингдек бир доғи ғамдийда қони.

Кўнгулда гарчи ҳажринг доғи бордур,
Валекин васл умиди доғи бордур.

Нечаким ғамдамен, эй қадди шамшод,
Бўлурмен ҳар қачон кўрсам сени шод.

Тараҳхум бу гадоға қилғин охир,
Йўқ эрса қайғудин бўлғуси охир.

Улодур Сайди Аҳмад қил яроғин,
Инак бори бир ишига яроғин.

Эшитгил бу ғазални чун ироқи,
Ажам созин тузуб айтай Ироқи.

ҒАЗАЛ

Вафо боринда эй шўхи суманбар,
Жафо кўп қилма охир, эй санубар.

Латофат бирла нозуклук ичинда,
Белингдур сочу сочинг мушку анбар.

Агар оҳ урсам оҳим шуъласиндин,
Эзилгай Қоф, эригай кўҳи Хайбар.

Кўнгулнунг лавҳида ишқинг сифотин,
Битибтурлар азалдин ўқуб азбар.

Унутмайдур баён Сайди суюнур,
Неча жавру жафо кўп қилса дилбар.

СЎЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетургил бодау жом,
Ичели май ба ёди Аҳмади жом.

Майиким руҳ андин маст бўлғай,
Муҳаббат куйида сармаст бўлғай.

Ҳуморимизни ул майдин ёзоли,
Мудом ичмаганин не деб ёзоли.

Билурсенким жаҳоннинг йўқ бақоси,
Бақоси йўқ жаҳонга не бақоси.

Таҳаммул яхши иштур пеша қилмоқ,
Таҳайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

УЧУНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Саломим еткур, эй беги жаҳонгир,
Нигорим ҳазратинда қилма таъхир.

Саломим айтакўр тинмай, таянмай,
Худой учун ёвуқ етканда ёнмай.

Саломимни еткур ул дилрабоға
Сочи валлайлу юзи ваззуҳоға.

Саломим еткур ул сарви равона
Раҳмсиз дилбари номехрибона.

Айитқил, эй юзи руҳи мусаввар,
Айитқил, эй дудоғи мушку анбар.

Айитқил, эй юзи хуршиди офоқ,
Паривашлар ичинда барчадин тоқ.

Айитқил, эй-малоҳат мулкида шоҳ,
Мулозим хизматингда зуҳрау моҳ.

Айитқил, эй латофат ичра зебо,
Жамолингдин жаҳони бўлди шайдо.

Қачон келгай сенинг раҳминг гадоға,
Фақиру мустаманду мубталоға.

Ғарибларни баса ҳайрон қилибсен
Нечага тегру саргардон қилибсен.

Қомуқ олам жамолингдин мунаввар,
Аёқинг тупроғидур тожи Қайсар.

Агарчи итларинг бирла тенг эрмен,
Валекин ўлайин ишқингда дермен.

Тирик бўл сен юз эллик йил жаҳонда
Сени ҳақ соқласун дойим омонда.

Қачон сентек ажунда шоҳ туққай
Менингдек минг гадо ўлса не бушгай.

Қучум боринча тортай бори ҳижрон
Аёқдин тушсам ўзга сен бил, эй жон.

Менго сенсиз керакмас бу тириклик,
Киши истарму ўзга ҳеч ириклик.

Қўнгул меҳрингдин ўзгани ёвутмас,
Йироқ бўлди дебон сизни унутмас.

Тилармен туну кун субҳи висолинг,
Биҳамдуллоҳки кўздадур хаёлинг.

Хаёлинг бирла айтай бу ғазални,
Наво созин тузуб қўйдуқ жадални.

ҒАЗАЛ

Нигоро, ҳусн ичинда мунтаҳосен
Латифу нозику Юсуфлиқосен.

Дуочи бир қулунгдурмен вафодор,
Нечаким жонума қилсанг жафосен.

Сенинг ишқинг балоедур бошимда
Менинг бошимга билмон не балосен.

Дедим: кўнглум сенинг зулфунгни истар,
Дедиким: кет ямон кўнгли қаросен.

Аё Сайди, чу хублар бевафодур,
Алардин истама меҳру вафосен.

СЎЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий кетур жоми лаболаб,
Қўбуз қўбсаб ичоли кулуб ўйнаб.

Ки фонийдур бу дунё йўқ бақоси,
Маишаттур бу заҳматнинг давоси.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Таҳайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

ТҮРТҮНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Ало, эй сарви буйлуқ лола рухсор,
Кўзунг жейрон менгингдур мушки тотор.

Қароқчи кўзларинг эй рашки ҳуро,
Қилур юз минг балони бошқа пайдо.

Бузар пайваста қошинг кўнглум элин,
Бирор ҳам тут йиқилса кўнглум элин.

Дудоғинг рашкидин кавсар бўлур су,
Киши лоф урса ҳоли бу бўлур бу.

Бўлубтур ишқингиз чови ажунда,
Тутубтур барча оламни жунунда.

Жамолинг нуридин олам тутар нур,
Менга сенсиз керакмас жаннату ҳур.

Латофат мулкининг султонисен сен,
Малоҳат кишварининг хонисен сен.

Кунгул Фарҳоду Шириндур дудоғинг,
Вале топмас киши истаб сўроғинг.

Юзунгдур офтоби лоязоли,
Илоҳи бўлмасун ҳаргиз заволи.

Жамолинг чун жаҳонорой бўлди,
Юзунг олдинда маҳ гаррой бўлди.

Нечаким хизматингда бизга йўқ сон,
Вале ишқингни қўйгоймен не имкон.

Тирик боринча сенсен ёри зорим,
Муни таҳқиқ бил, эй ғамгузорим.

Шикаста хотиру ғамгин мен, эй жон,
Вале ишқингни қўйгоймен не имкон.

Манго сен тенгри учун раҳм қилғил,
Улармен оқибат қайғунгда билғил.

Агар ўлсам мазоримга гузар қил,
Қулунгни ёд этибон бир назар қил.

Қилур бўлсанг мазоримга нигоҳе,
Чиқарғаймен лаҳадтин гарм оҳе.

Эшитгил топтим эмди чун маҳални,
Хусайний пардасинда бу ғазални.

ҲАЗАЛ

Не бўлдиким унуттунг ёр бизни,
Қилибсен васлинг учун зор бизни.

Кўруб ёр ул сияҳрў муддаийни,
Кўрадурсен баче ағёр бизни.

Ғамингиздин ўларга рози бўлдум,
Бу жондин қилдингиз безор бизни.

Тобуғингда чу йўқтур эътиборим,
Рақибинг қувлағай ночор бизни.

Жафодин юз жовурмас Сайди Аҳмад,
Нечаким солса кўздин ёр бизни.

ХУЛОСАИ СУХАН

Кел, эй соқий, майи гулранг қил нўш
Йигитлик мавсумин қилма фаромуш.

Маишат қил замонедур замона
Фалак топмайдурур истаб баҳона.

Ки дунё маъдани ранжу балодур
Ани севган кишилар мубталодур.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

БЕШИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, ҳусн элининг тобанда моҳи,
Малоҳат кишварининг подшоҳи.

Юзунгдак лола йўқтур боғ ичинда,
Кўзунгдак ҳам жайрон улоғ ичинда.

Лабингдин мунфаилдур лаълу маржон,
Тишинг қошинда лўълуға не баён.

Табассум қилса лаълинг дур сочилур,
Юзунгни кўрса гул кўнгли очилур.

Қамуқ оламда сендек жон йўқ, эй жон,
Сенингдек дунёда жонон йўқ, эй жон.

Жамолингдур магар руҳи мусаввар,
Таъоло шаънаҳу оллоҳу акбар.

Сочингдин, эй лаби лаъли бадахшон,
Бўлур жамъияти кўнглум паришон.

Кўнгулда жонтек асрармен хаёлинг,
Кузумнинг мардумидур акси холинг.

Бўлур ҳуру пари жон бирла мойил,
Кўруб ул шевау шаклу шамойил.

Дудоғингни кўруб су бўлди яқсар,
Хижолаттин наботу қанду шаккар.

Тутубтур ҳуснунгуз офоқда анфус,
Бўлур ҳайрон сенинг васфингда Хурмус.

Урурмен то қиёмат лофи ишқинг.
Қилурмен то абад авсофи ишқинг.

Бўлубтурмен хаёлинг бирла қонё,
Менго бўлмас киши ишқингда монё.

Дареғо усру, эй жон бевафосен,
Нечога тегру қилғайсен жафо сен.

Жафолар, эй бегим ҳаддин ошибтур
Юрогим қони бу ғамдин тошибтур.

Фироқингдин бўлубтур чун юрак қон
Аёқтин туштум элик тут аё жон.

Манго чун келди бу илҳом бехост,
Эшитгил, айтайин бу ғазални рост.

ҒАЗАЛ

Ало, эй кўрк улуси ичра бардам,
Худоро тўкмагил қонимни ҳардам.

Умид улдур ки раҳминг келгай охир,
Қомуқ оламда чун сенсен мукаррам.

Хўтан мулкинда зулфунгнунг черики,
Қаро кўрсатиб элни урди барҳам.

Надиминг ҳуру соқи зуҳрау ой,
Не нисбат менгзигаи хуснунга одам.

Агар дардимни билсанг эрди эй дўст,
Қилур эрди (нг) даво дардимға ул дам.

Санго бу ҳусну хулду шевау ноз,
Мусалламдур, мусалламдур, мусаллам.

Нишоту айшу ишрат қил ҳамниша,
Унутма Сайдини воллоҳу аълам.

СУЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетур жомӣ мураввақ,
Ичоли бода бо ёри муваффақ.

Қи дунё бевафодур, бевафодур,
Қўнгул қўймоқ анга айни хатодур.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

ОЛТИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, ҳусну малоҳат ичра фохир,
Не бўлдиким унуттунг бизни охир.

Сочингдур лайлатулқадрю юзунг ой,
Бўюнг тубоу ҳуснунг жаннаторой.

Сенинг ишқинг бало бўлғайму, эй дўст,
Бало десам раво бўлғайму, эй дўст.

Ёвуз кўзлар юзунгдин дур бўлсун,
Жамолингдин жаҳон маъмур бўлсун.

Тишингнинг васфини ҳар хом билмас,
Гуҳарнинг қадрини чун оми билмас.

Кулар гул кўрса чеҳранг шодлиқтин,
Суюнур сарв ҳам озодлиқтин.

Қиёмингдин қиёмат кўпқусидур,
Утурсанг фитна ҳам ўлтурғусидур.

Ярошур ноз ила сизга ўтурмоқ,
Кўнгуллар хирманига ҳам ўт урмоқ.

Юзунгдур наргису гулдур янгоқинг,
Магар оби муаллақдур сақоқинг.

Иликингдур яди байзо нишони,
Ки бордур ҳақ таолодин нишони.

Мунаввардур юзунгдин барча офоқ,
Муаттардур сочинг исидин учмоқ.

Жафо оз қилсангиз не бўлғай, эй жон,
Билурсизким вафосиздур бу даврон.

Ажунда қулсизин султон хуш эрмас,
Нечукким дарди бедармон хуш эрмас.

Сулаймонсен шаҳо мен бир қоринча,
Дуогўймен санго то жон боринча.

Фироқинг зулмидин дод истарам дод,
Рақибинг дастидан фарёд-фарёд.

Эшитгил айтойин кўнглум ниёзин,
Қўбуз кўбсаб тузуб ушшоқ созин.

ФАЗАЛ

Иноят чоғидур эй ёр-эй ёр,
Ки кўп қилди жафо ағёр-ағёр.

Езуқсиз тўкмагил қонимни охир,
Билурсенким эмас хунхор-хунхор.

Бўлур ўз хижлатидин ҳайрат олиб,
Кўруб ҳуснунгни дар гулзор-гулзор.

Бўлур мушкин нафаснинг ҳасратидин,
Қачон бўлғуси ҳар аттор-аттор.

Аё Сайди санамлар машрабиндин,
Тамаъ тутма вафо зинҳор-зинҳор.

СУЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетур жоми пур аз май,
Ки ғамларни кўнгуллардин қилур тай.

Ичоли ул бути айёр бирла,
Қарақлари қарақчи ёр бирла.

Ки кечти бевафо бу умр елтек,
Боришоли анинг бирла бу элтек.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

ЕТТИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, жоду қарақлиқ ишвапардоз,
Қилур зулфунг сори жон қуши парвоз.

Жамолингдин мунаввардур чароғим,
Юзунг олида ўлмактур яроғим.

Қуёш ҳуснунг кўруб, эй моҳитобон,
Хижолат топтиу бўлди яро қон.

Қачонким лаълингиз бўлса шакарханд,
Набот эрнинг қошинда су бўлур қанд.

Дудоғинг чун эрур ширинтар аз жон,
Киши дегайму они оби ҳайвон.

Шаҳо пайваста қошинг қиблагоҳи,
Эрур жону кўнгулнинг саждагоҳи.

Қошинг чун ёй-у кирпукларинг ўқтур,
Сенингтеқ берк тийрандоз йўқтур.

Саросар дуняни гамзанг бузубтур,
Карашманг худ бaсe элни тўзубтур.

Фироқингдин кўнгул девона бўлди,
Ажунда ушбу сўз афсона бўлди.

Тилармен туну кун субҳи висолинг,
Кўзумдин лаҳзае кетмас хаёлинг.

Кўнгулдин дарду меҳнат бори кетмас,
Этогингга илигим чунки етмас.

Манго сенсиз керакмас танда жоним,
Чу сенсен мунису жону жаҳоним.

Малаксен, эй пари, ё ҳур, ё нур,
Ки олам барча сендин бўлди маъмур.

Камина чокаринг қуллуқчасидур,
Азизи Қайсару хоқону фағфур.

Кўнгул меҳрингни сақлар жон ичинда,
Сенингдек жон қани даврон ичинда.

Қомуқ олам сенинг бирла хуш, эй жон,
Ки сенсиздур тириклик нохуш, эй жон.

Салотинлар қачон ким бўлса пайдо,
Мубоҳ ўлур гадоларға тамошо.

Ижозат бўлса, эй султони хубон,
Уқуйин бу ғазални дар Сифаҳон.

ҒАЗАЛ

Беким сўзким сочинг васфинда борди,
Ривоят қилғучилар қилни ёрди.

Энгингни кўрди ёқут аз хижолат,
Ғаҳи сорғарди-у гоҳи қизарди.

Қилур эрди ўзини мушк таъриф,
Менгингни кўрди-ю юзи қизарди.

Эшитти чун ақиқ эрнинг сифотин,
Ўзиндин яхшилик отин кўтарди.

Қабул қилсанг не бўлғай кўнглум, эй жон,
Бу мискин келмаку бормоқдин арди.

Анинг бирла мени кўргаймусен тенг,
Сўнгоким ушбу ҳасраттин қаварди.

Кўрунма кўзга дединг ўлтурурмен,
Қошингдин кетмади Сайди қошорди.

СЎЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетургил май зи боқи,
Ки қолмас дунёда ҳеч киши боқи.

Биларсенким кечар айём охир,
Ўзунгни қилмағил бадном охир.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

САККИЗИНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, сарви равон гулчеҳра шоҳим,
Фироқингдин фалакка ошти оҳим.

Мунаввар бўлди одам талъатингдин,
Мушарраф бўлди одам хизматингдин.

Сенингтеқ дунёда бир жон топилмас,
Санго ҳам менгзайи инсон топилмас.

Жамолинг қошида хуршиди оён,
Мутеингдур фалакта моҳитобон.

Юзунгнунг нуридин ҳур ўлди пайдо,
Янгоқинг норидин нур ўлди пайдо.

Малак ходим, парилар чоқарингдур,
Улусни бузған ул кофирларингдур.

Санго нисбат ажунда туғмади шоҳ,
Юзунгдек ҳам фалакта туғмади моҳ.

Кўнгул ширин сўзунгдин шод бўлди,
Гаҳе Наврузу гаҳ Фарҳод бўлди.

Гаҳи Мажнун бикин озода бўлди,
Гаҳи Вомиқлайин бечора бўлди.

Тутубтур ҳуснунгиз васфи саросар,
Хуросону Ироқу Руму Ховар.

Сенинг бирла кўнгул бирдур ҳамиша,
Валекин сийнағондур соқла шиша.

Не келди, не қиёмат бўлди охир,
Ки боғрим қонидин кўз тўлди охир.

Фироқинг зулмидин мазлум бўлдум,
Йироқлик дардидин маълум бўлдум.

Висолинг давлати гар даст бермас,
Қароқимдин хаёлинг холи эрмас.

Жафоу жаврнунг поёни йўқтур,
Фалакнинг чун сару сомони йўқтур.

Қулоқ тутгил ривоят қилса рови,
Эшитгил бу ғазални дар ҳовойи.

ҒАЗАЛ

Шаҳо қилма манго жавру ситамлар,
Қону у аҳду эҳсону карамлар.

Қилойин теб вафо қилдинг жафони,
Қону ул аҳду паймону қасамлар.

Мутиинг бўлсалар ҳуснунгни кўруб,
Қону ул меҳру ул зебо санамлар.

Кўнгулнинг можаросин кимга айтай,
Қони ул оқилу доно ҳакамлар.

Тут, эй Сайди, ганимат фақр куйин,
Қону ул салтанатлиқ муҳташамлар.

СЎЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқий, кетур ул мири мажлис,
Ки қилди кўп ғани бегларни муфлис.

Анинг бирла замони хуш бўлоли,
Ичиб бир журъани сархуш бўлоли.

Билурсенким бақосиздур бу даврон,
Бўлубтур олами бу ишта ҳайрон.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

ТУҚҚУЗУНЧИ НОМАСИН АЙТУР

Аё, кўнглум олан жонона дилбар,
Жамолинг шуъласи оламни ўртар.

Кишиким ҳусн ичида бордур они,
Ёвуз кўздин йироқ тутсун ҳақ они.

Халойиқларниким холиқ яротти,
Сени Узро мени Вомиқ яротти.

Кўнгул ишқинг била бўлди баса ром,
Не ерга етгуси охир саранжом.

Саросар ишқким дерлар балодур,
Они деган кишилар мубталодур.

Ажунни бесару сомон қилон ишқ,
Фалакни бўйла саргардон қилон ишқ.

Бу ишқ эрмас эрур бир аждаҳойи,
Ки кўкдин инди у бўлди балойи.

Агар ишқ ўлмаса ошиққа не сон,
Кўнгулда сидқи йўқ содиққа не сон.

Кишиким ишқ ичида бўлса содиқ,
Масалдурким бўлур маъшуқу ошиқ.

Дило, жаҳд айла, сидқинг рост бўлғай,
Қамуқ ишлар бу ишдин рост бўлғай.

Нигоро, борчадин мақсудсен сен,
Адамдур бори чун мавжудсен сен.

Сенинг бирла бўлур дил шод, эй жон,
Санго нисбат дегил дилшод, эй жон.

Бўюнг тубоу жаннаттур жамолинг,
Қамуқ оламини тутти қилу қолинг.

Висолинг давлатин топмас парилар,
Не қилсун чора мискин одамилар.

Фалак бу ишта саргардон бўлубтур,
Фироқингдин юроким қон тўлубтур.

Кўнгулнинг йўқтурур сенсиз қарори,
Азалдин бу эди онинг қарори.

Мусалламдур санго бу хулқу эҳсон,
Ало, эй офтоби худпарастон.

Қилур кўнглум ҳавойи кўҳи алванд.
Эшитгил бу ғазални дар ниҳованд.

ҲАЗАЛ

Ҳаёлинг дилбаро нури басардур,
Жамолинг фитнайи даври қамардур.

Юзунг олида жон тортай нигоро,
Нечаким жон матои мухтасардур.

Мени ҳар ерга сўзлар шум рақибинг,
Анинг учун ҳамиша дарбадардур.

Рақибо манго не носих бўлурсен,
Саросар сўзларинг чун дардисардур.

Ёзуқсиз ўлтурур ошиқни ҳижрон,
Машғуллардин бори маъзул бўл.

Дедим: ногаҳ гузар қилма бу қулдин,
Деди: еткурки ахтар дар гузардур.

Эшигингда азизим, Сайди Аҳмад,
Итингнинг ити бирла сарбасардур.

СҮЗНУНГ ХУЛОСАСИ

Кел, эй соқи, ҳумор ишқин олиб кел,
Қулунгни билсаниб бингни солиб кел.

Ичоли ҳарчи бодо бод бода,
Кўнгул қойғусини бероли бода.

Ки дунё ҳеч кишига пой тутмас,
Неча эврулса ўз ишин унутмас.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ
Тахайюл бирла ҳам андиша қилмоқ.

УНУНЧИ НОМАСИН АИТУР

Аё, хиргоҳнишин моҳи қасабпўш,
Бўлубтур олами ҳуснунгго мадҳуш.

Юзунгдур, эй пари, фирдавси аъло,
Сени зебо яратти ҳақ таоло.

Улусда чунки сенсен инжу хоним,
Фидо бўлсун санго жону жаҳоним.

Не бўлди кўзга илмассен қулунгни,
Унуттунг, эй юзи гул, булбулунгни.

Кўруб пайваста ул қошинг ҳилоли,
Кўзунгнунг қошида қурбон бўлоли.

Жамолинг чун жаҳонорой бўлди,
Юзунг олинда маҳ каррой бўлди.

Қуёш ҳуснунг кўруб ҳайрон бўлубтур,
Фалак ишқингда саргардон бўлубтур.

Манго ҳажринг баче кўп қилди бедод,
Нетай, эй шоҳи хубон, бир демадинг дод.

Бўлубтур борчадин бегона кўнглум,
Сенинг зулфунг тилар девона кўнглум.

Ажаб мушкил балоларға тушубмен,
Ки етмас ерда кўз қўлни сунубмен.

Кўнгул султон ки дебтурлар чин эрмиш,
Қароча хон ки дебтурлар чин эрмиш.

Манго жон сенсизин, эй жон керакмас,
Агар дард ўлмаса дармон керакмас.

Магар дардинг манго ҳам дард бўлғай,
Ки кўнглум ҳам даводин сард бўлғай.

Кўнгулдин бори дардинг шукри кетмас,
Бу давлат мен тиланчига не етмас.

Туганди нома сўз поёна етти,
Фироқингдин кўнгул ҳам жона етти.

Сўзум кўбтур валекин айта билман,
Улуқлар сўзидин ҳам қайта билман.

Сухан кўтоҳ кунам кон табъи нозик,
Надорад тоқати чандон гарони.

Валекин бу ғазалдур хатми дафтар,
Тузуб панжгоҳ созин айтай азбар.

ҒАЗАЛ

Тутубтур дунёни ҳуснинг саропой,
Жамолинг чун бўлубтур оламорой.

Сенинг базмингда, эй султони хубон,
Аёқчи Меҳру соқи Зухрау ой.

Қаро зулфунг қилур кўнглумни гумроҳ,
Қароқинг худ жафо қилмоққа худроӣ.

Висолинг давлати бўлмас муяссар,
Фироқинг зулмидин, эй вой, эй вой.

Агар жаврунг чириклаб келса бизго,
Бўлур Сайди Аҳмадий бечора манглай.

КИТОБ ХАТМИН АЙТУР

Худовандо ёзуқлуқ бандадурман,
Ёзуғимдин баса шармандадурман.

Кулунгнунг сендин ўзга йўқ паноҳи,
Нечаким йўқтурур журму гуноҳи.

Саодат ганжидин кўрсатгил эҳсон,
Ало, эй подшоҳи подшоҳон.

Сўзумни бу улуг султон қотинда
Карам қил яхши кўрсат хизматинда.

Шаҳеким адлидин Эрону Тўрон,
Тузуклук топти-ю топмади нуқсон.

Ажунда то анингтеқ шоҳ бўлғай,
Дуогў ибни Мироншоҳ бўлғай.

ИЛТИМОСИН АЙТУР

Валекин бир сўзум бор ҳазратингда,
Ижозат бўлса айтай хидматингда.

Эшитгил, эй улуснунг подшоҳи,
Ятимларнинг бугун пушти паноҳи.

Риёзаттин тан ичра қолмади қон,
Туганса қон тирик қолғайму инсон.

Басе ошуфтау ҳайрон бўлубмен,
Фалактеқ бесару сомон бўлубмен.

Билурсен барчанинг ҳолини, эй шоҳ,
Иноят чоғидур валлоҳу биллоҳ.

«Таашшуқнома»ни ҳиммат бўлуб ёр.
Тугаттим етти кунда бемададқор.

Секиз юз ўттузу тўққузда эрди,
Қи сўз поёна элтмақ даст берди.

Сўзумни ким ўқуб қилса дуойи,
Шлоҳи кўрмасун ҳаргиз балойи.

САЙИД ҚОСИМИЙНИНГ «ҲАҚИҚАТНОМА» ВА «САДОҚАТНОМА» АСАРЛАРИ ҲАҚИДА

Сайид Қосимий XV асрнинг биринчи ярмида ўзбек дидактик дostonчилигининг ривожланишига муносиб ҳисса қўшган шоир.

Шоир Қосимий Мовароуннаҳр ёки Хуросонда темурийлар сулоласидан бўлган Султон Абу Саид Мирзо (1451—1469 й) ҳукмдорлиги даврида яшаб ижод этган истеъдодли сўз усталаридан бири.

Қосимий меросининг ҳозирги кунда бизга маълум бўлган ягона қўлёзма нусхаси Ҳиндистоннинг Рампур шаҳридаги Ризо кутубхонасида сақланади.

Унинг маданий мероси ҳақидаги илк маълумотларни 1977 йилда профессор Ҳамид Сулаймонов томонидан Ҳиндистонга уюштирилган археографик экспедиция материалларида учратамиз. Қўлёзмадан олинган фотонусхалар шоир мероси ҳақида тўлиқ тасаввур беради.

Қўлёзма тўпلامдан шоирнинг қуйидаги асарлари ўрин олган: «Мажма ул-ахбор («Хабарлар тўплами»), «Гулшани роз» (Сирлар гулшани), «Ҳақиқатнома» ва «Садоқатнома»дир. Бу қўлёзма нусха 1634 йилда Муҳаммад Содиқ Мунши томонидан кўчирилган. 1979 йилда Қўлёзмалар институтининг навбатдаги археографик экспедициясидан Сайид Қосимий асарлари мажмуасига кирган «Гулшани роз»нинг яна бир қўлёзма нусхаси топилди, бу қўлёзма XIX аср охирида кўчирилган.

Мажмуадан ўрин олган Қосимий асарларининг умумий ҳажми 4468 мисрани ташкил этади.

Ушбу тўпلامга киритилган Сайид Қосимий асарлари биринчи маротаба ҳозирги замон ўзбек ёзувида нашрга тайёрланиши, совет китобхонини XV аср ўзбек дунёвий адабиётининг энг нодир ва энг гўзал бадиий намунаси билан яқиндан таништириш имконини яратади.

ҲАҚИҚАТНОМА

МУНОЖОТ

...Ки, туркий бирла назм этсам китобе,
Анинг ҳар ҳарфи бўлса фатҳи бобе.

«Ҳақиқатнома» қўйсам онинг отин,
Баён қилсам бурунқилар сифотин.

Маъоний дуррини оламга ёйсам,
«Муҳаббатнома»нинг баҳринда айсам.

Жаҳонда боқий қолса яхши отим,
Ниёзу дарду сўз ўлди сифотим.

Манга умри азиз этса вафое,
Ажалдин тегмаса жавру жафое.

Эранлар ҳиммати дастгир бўлса,
Ниёзи дил қабули пир бўлса.

Еяйин элга сўзнинг гавҳарини,
Тузайин назмий туркий дафтарини

Манга қилса мадад лутфи илоҳий,
Дуойи шому оҳи субҳигоҳий.

Қамуғ ҳожатларим бўлғай ижобат,
Қилибман жону дил бирла инобат.

ДАР БАЕНИ НАСИҲАТ ГУЯД

Ҳақиқат гар эурсан толиби роҳ,
Ажаб бирла оёқ бос бўлғил огоҳ.

Қароқчилар баче кундуз каминда
Турубтурлар ясору ҳам яминда.

Даме гафлат била урсанг билурлар,
Равон қасди дилу жонинг қилурлар.

Эранлар руҳидин дарвеза қилғил,
Бу нафси дун бутини реза қилғил,

Чу билдинг дунёни йўқтур вафоси,
Анга етмаски, сен тортсанг жафоси.

Қадам тузлук била қўй ҳақ йўлинда
Қи, анқаб қолмағайсен ғам чўлинда.

Сулаймон қанию тахту сарири,
Асосу хотаму мулку вазири.

Кўзунгни яхши очиб бир назар қил,
Мусоҳиблар мазорина гузар қил.

Етурлар қабр ичинда бо дили зор,
Дуойи хайр учун мажруҳу афгор.

Алардин ибрат ол, эй марди оқил,
Улимдин бўлмағил бир лаҳза ғофил.

Саҳою марҳамат бўлса сифотинг,
Жаҳонда боқий қолғай яхши отинг.

Ки будур шевайи мардони раҳбин,
Кўрарлар барчадин ўксукрак ўзин.

Бу сўзни Қосимийдин ёд олғил,
Яна бир ўзгача бунёд солғил.

ОҒОЗИ КИТОБ

Саҳарким, урди дам султони ховар,
Йширди пардаи нилийда ахтар.

Ҳабаш мулкини олди Рум шоҳи,
Насиб изларга бўлди муру моҳий.

Хароботи муғондин бесарупо,
Келур эрдим чиқиб сармасту расво,

Манга бу ақли муршид бўлди ҳамроҳ,
Айитди лутф этиб, эй ёри дилхоҳ.

Қачанға тегар ушбу хоксорий,
Азиз ўзингни қилма нафс хори.

Умр савдосида не восил этдинг,
Зиёну судидин не ҳосил этдинг.

Керакса давлати дунёю уқбо.
Замоне бўлмағил беёди мавло.

Ки будур маънийи асли иродат,
Инобат қилсанг этсанг таркиодат.

Замоне хидмати маъбуд қилсанг,
Тавофи Қаъбайи мақсуд қилсанг.

Майу ваъза они даржўш қилди,
Насиҳат жомидин мадхуш қилди.

Чу таъсир этди жонға сўзу дарди,
Риёзатдин юзум кўлтарди гарди...

Кўнгулнинг каъбасини кўр зиёда,
Ки отлиғнинг ишин қилмас пиёда.

Чу ман қилдим тавофи каъбайи дил,
Манга кашф ўлди ҳал ушбу масойил.

Ки аввал одамийнинг аслидур хок,
Тақи ўту елу сув ила идрок.

Яқин бўлдики, недур қору бори,
Ҳама умрунг насиби оҳу зорий.

Ниёз сен андин этарсен бақони,
Равонроқ тут бурун роҳи фанони.

Ки хушдур ушбу йўлда хоксорий,
Дили гамгину оҳи сарду зорий.

Нетайим нимаимни билмас эрдим,
Замоне йиғламоқдин турмас эрдим.

Гузар бар олами жону дил этдим,
Макону ломаконда манзил этдим.

Манга айну-л-яқин бўлди бу асрор
Ки, ҳар бир заррада анвори ҳақ бор...

БОБИ АВВАЛ

Худованди жаҳон тавфиқ берса,
Қўлинга давлати таҳқиқ берса.

Қилур хуни жигар бирла таҳорат,
Этар вайрон кўнгулларни иморат.

Ўзиндин мўрини озор қилмас,
Дилини хастаю афгор қилмас.

Саховатни қилур ўзига одат
Ки будур шевайи аҳли саодат.

Кўрар ўзидин ортиқ ҳар кишини,
На билсун ҳар киши онинг ишини.

Бошин ўйнар эранлар хизматинда,
Ки тобса обрў ҳақ ҳазратинда.

Эранлар жону боши дармиёндур,
Қачон эрман деган дарбанди жондур?!

Наким десанг келур аҳли саходин,
Қилурлар жон фидо меҳру вафодин.

Аларга Қосимий бозанда бўлғай,
Камина зархариди банда бўлғай.

* * *

Алийи Муртазо шоҳи диловар,
Имоми барҳақ ул соқийи кавсар.

Миниб дулдулини ул кунлардан бир кун,
Ўйудин сайр этарга бўлди берун.

Кўрунди олниндин гарду губоре,
Ичиндин чигди бир ёлғуз суворе.

Анингдек девфеъле аждаҳое,
Сулаймон бандидин топмиш раҳойй.

Ҳавола қилди шаҳға тийғу гурзин,
Ки шаҳға боғласа чун фили диззин.

Анинг шаҳ ҳамласини тўш қилди,
Чу дарёйи равона жўш қилди.

Юруб қарши равон тутди белини,
Қиличин ташлади тўлғаб элини.

Анингдак кўлтариб отди ҳавога,
Дегайсен етди ул сўйи самоға.

Камандин ешдию боғлади дардам,
Чу ўқтак кўксида ул турди бирдам.

Чиқарди зулфиқорин кесса бошин,
Пиширса ул лаъини хом ошин.

Назар қилгач шуои зулфиқори,
Кўтарди нолаю фарёду зорий.

Айитди: эй дарифо кому ноком,
Берурман жони ширин топмайин ком.

Эшиткач сўзини шоҳи диловар,
Анга айитдиким: эй маълуну кофар.

Недур коми дилу жонинг муроде,
Айит баста ишинг топсун кушоде.

Айитди: ошиқи жанонае мен,
Асири ғамзайи мастонае мен.

Анинг бирла бўлибман хешу пайванд,
Тутушиб қўл қилибман аҳду савганд.

Олиб борсам анга Ҳайдар бошини,
Битурсам хешу пайвандлиқ ишини.

Анинг учун қилурман нолаю зор,
Йўқ эрса ўлмагимдин не ғамим бор.

Эшиткач ушбу сўзни Шоҳи Мардон,
Ушул кони мурувват шери яздон,

Қўпуп устидин отин берди зинҳор,
Қўлин ештию қилди узр бисёр.

Айитди: мен Алиман ишбошу жон,
Турубман ҳар на қилсанг ҳукму фармон.

Муҳаббат нури тутти ичу тошин,
Кўзиндин оқузуб ол қону ёшин.

Айитди: тавба қилдим, сен кечиргил,
Манга жоми шаҳодатдин ичиргил.

Шаҳодат шарбатидин нўш қилди,
Муҳаббат ҳалқасин дар гўш қилди.

Қаро кўнглин оқартди нури иймон,
Кешиндин кечди қилди неча қурбон.

Чу кўнгли сирридин огоҳ бўлди,
Шаҳи Мардон анга ҳамроҳ бўлди.

Бориб дилдорин олди ҳисорин,
Кифоят қилди борча кору борин.

Юрутди дамни чун Исои Марям,
Асоси динни қилди асру муҳкам.

Бу йўлда Қосимий жонни фидо қил,
Бошингни ҳоки пойи муртазо қил.

ДАР МАЪНИИ СУХАН

Бошингдин кеч кераксан¹ сарфарозий,
Ким эрмас жонбозе корбозе.

Кўнгул элга кетур гар марди раҳсен,
Кўнгуллардин гадойлиқ² қилки шаҳсен.

Бу йўлда жон фидо қилмоқ ҳунардур,
Бу иш худ пешайи аҳли назардур.

Тиларсен хушдил этсанг ҳар дилени,
Фидо қил икки олам ҳосилини.

Ки то мақсуд этсанг тарки сар қил,
Маломат ўқина сийна сипар қил.

¹ «н» ортиқча, «керакса» бўлиши керак эди.

² «й» ортиқча, «гадолиқ» бўлиши керак эди.

Саховатни ўзунга айла одат
Ки, будур мойи бахту саодат.

Бу дамда Қосимий сўрмас кишини,
Ки қилса сидқ ила тангри ишини.

БОБИ ДУИЮМ

Кетур, соқий, равон ўл жоми Жамдин,
Халос этгил мани бу дарду ғамдин.

Ки меҳнат ўтина ёнди кўнгул пок,
Ўтубдур жонға ҳаддин жаври афлок.

Ки ҳар дам кори оламини дигаргун,
Қилур юз муҳрабозий бирла гардун.

Майи гулгун ичу қил порсойий,
Гадолиқ кисватинда подшойий.

На қилсанг қил, ўзунгни кўр гунаҳкор,
Ки қулға ғайри таслим ўзга не бор?

Бийик кўргонлар ўзин, паст бўлди,
Бу йўлда йўқ кўрган ҳаст бўлди.

Керак масжид керак бўлсун ҳаробот,
Чу туздур эътиқодинг бўтди ҳожот.

Кўнгулким, йўқтур анга сиккайи ғам,
Жаҳонда бўлмасун ул қалб бир дам.

Бу йўлда Қосимий сен хок бўлғил,
Чу сувдай софию дилпок бўлғил.

ҲИКОЯТИ ҲАСАН БАСРИИ

Ҳасан Басри маъоний мулха Шоҳи
Ки, барча олам эрди хоки роҳи.

Ичинда нури ваҳдат жўш қилди,
Они сармаст этди мадҳуш қилди.

Бўлуб чун андалиби маст у нолон,
Уюн томинға минди зору гирён.

Кўзиндин сайли хун этди равона
Ки, то сувдак борурди тома дона.

Қазодин ногаҳони беҳабарда,
Биров тўнига тегди раҳгузарда.

Чу воқиф бўлуб эрди марди чолок,
Нажасдур ушбу сув билман ёхуд пок.

Нетиб таҳқиқи бўлғай ушбу асрор,
Бу сирдин ким мени қилғай хабардор?

Ҳасан эштуб басрасми дилнавозий,
Айтди: бу тўнунгни қил намозий.

Ким ул хуни дили бечораедур,
Сиришки дийдайн ғамхораедур.

Қаю ергаки, томса осий ёши,
Ажабким, ўлса ондин кавкат боши.

Мунингдек қилдилар мардони раҳбар,
Хасидин кўрдилар ўзини камтар.

Ҳақиқат гар эурсен марди ҳушёр,
Бу сўздин панд олиб, бўл воқифи кор.

Даме, эй Қосимий осуда бўлма,
Нажас дунёсина олуда бўлма.

ТАМОМИ СУХАН

Хушо, ул бандаеким, саркаш эрмас,
Замоне дунйисидин сархуш эрмас.

Кеча-кундуз ишидур зикру тоат,
Ҳузурни ботину кунжу қаноат.

Гадоедур дарҳақиқат подшое,
Эрур зуҳди риёий худнамоий.

Етурди мойин қадрин бар афлок,
Бошеким бўлди ушбу йўлда чун хок.

Шикасти нафс ўзга оламедур,
Фаришта сувратинда одамийдур.

Ўзунга масканатни пеша қилғил,
Бу сўзнинг бобида андеша қилғил.

Ки мискин Қосимий девона бўлди,
Надомат ўтина парвона бўлди.

БОБИ СЕЙЮМ

Қани жоми шароби арғувоний
Ким, улдур мояйи умри жавоний.

Дили мажруҳимизни маст қилғай,
Тани бежонимизни ҳаст қилғай.

Кетарса лавҳи дилдин мою манни,
Тамоми руҳ қилса бу баданни.

Кўнгул бўстонидиндур бир варақ гул,
Муҳаббат жомидиндур қатрайи мул.

Кўнгул ганжу бадан вайронаедур,
Хирад шамсу жаҳон парвонаедур.

Азалдин бўлмаса ҳақдин иноят,
Саримўе ишинг бўлмас кифоят.

Бу сирдин заррае бўлсанг хабардор,
Айитғайсен аналҳақ бар сари дор.

Агар сен мардираҳсен сақлағил дам,
Чу Мансур урмағил оламини барҳам.

Ки хушдур ушбу йўлда хоксорий,
Дили мажруҳу оҳу сўзу зорий.

Эранлар соз қилди дард бирла,
Шикасти нафсу рўйи зард бирла.

Сен эй Қосимий бўлсанг маҳрами роз,
Дам урма бўл ғаму хасратға дамсоз.

* * *

...Бировни кўрди йўлнинг устида маст,
Ётур беҳуд бўлиб тупроқ киби паст.

Қусуб, барча ери майга булашиб,
Маҳалла итлари оғзин ялашиб¹.

¹ Қўлёзмада: *итларин оғзи*.

Келиб сув кўлтуруб марди худобин,
Эринмай юди оғзи бирла бурнин.

Айтди хайф эрурким бўлса дарбанд,
Оғизким, қилса ул ёди худованд.

Ки ногаҳ бўлди марди маст ҳушёр,
Тафаҳхус қилди, билди недурур кор.

Ичинда нури ирфон жўш қилди,
Ҳидоят шарбатидин нўш қилди.

Муриди¹ пир ўлуб берди иродат,
Инобат қилди, этди таркиодат.

Тариқат илмидин огоҳ бўлди,
Риёзат тортди марди роҳ бўлди.

Назар қил аҳли ботиннинг ишини,
Уётур хоби гафлатдин кишини.

Шикасти нафс этиб чун хок бўлур,
Инобат сўйи бирла пок бўлур.

Мани мақсудим улдур бу жадалдин
Ки, йўқтур беҳ(тар)ин илму амалдин.

Агар сен тарки обрўй қилсанг,
Ўзинга масканатни хўй қилсанг.

Ҳақиқат сен эурсан ҳоси даргоҳ,
Мусалламдур сенга даъвойи ҳар роҳ

Бу хасратдин бўлубтур Қосимий зор,
Ки топмас дардига бир соҳибасрор.

ТАМОМИ СУХАН

Тегар ул ринди мастга бода нўши,
Чу Иброҳим қилса пардапўший.

¹ Қўлёзмада охирги «и» ўрнида «у».

Муҳаббат дардидин афгор бўлса,
Ҳавойи нафсдин безор бўлса.

Чиқарса бошидин фосид ҳавасни,
Ўзидин кўрса ортиқроқ магасни.

Ҳақиқат оламиға урса ул кўс,
Замоне бўлмас дар банди номус.

Фидо қилса бу йўлда жону бошин,
Надоматда оқизса кўзи ёшин.

Нафас дуррига ҳушин гўш қилса
Ачиғ сўзни чу шакор нўш қилса.

Сохову марҳаматни тутса даркор
Фақире бекасега бўлса ғамхор.

Қаноат тўшасинда қилса манзил,
Ўзиндин қилса бир ғамгинни хушдил.

Тиласанг¹ Қосимий сен растгорий,
Бу йўлда обрўдур хоксори.

БОБИ ЧАҲОРУМ

Кўнгулнинг дардидин бўлсанг хабардор,
Ҳақиқат сен эурсен соҳибасрор.

Ниҳоний яхшироқдур боданўший,
Ки зоҳир зуҳди хушку худфуруший.

Кечиб бу олами дуну данийдин,
Ўзингни қутғариб мою манийдин.

Адабнинг йўлида мардона бўлғил,
Мурувват бобида фарзона бўлғил

Адабсиз одамий мақсуда етмас,
Зиённи кўрмагунча суда йитмас.

² Қўлёзмада: *тиласан*.

Адаб бирла оёғ қўйғил бу йўлда,
Агар толиб эсанг сақла кўнгулда.

Ки будур шевайи аҳли басорат,
Қилурлар хастае кўнгулин иморат.

Адабдур аҳли давлатнинг нишони,
Адабдин ҳосил ўлур комроний.

Бу йўлдин Қосимий огоҳ бўлғил,
Адаб бобинда хоки роҳ бўлғил.

ҲИКОЯТИ БАСРИЙ ХОФИИ

Машойхлар гузини Басрийи хофий,
Маъоний оламининг Кўхи қофи.

Нечаким хоки роҳи эрди гардун,
Ёлиноёқ юрур эрди туну кун.

Савол этдилар андин аҳли маъно,
Туфайли зоти покинг дину дунё.

Недин доим юурсан ёлиноёқ?
Эмастур бу нишони лутфу ахлоқ!

Жавобинда айтди марди раҳбин:
Саросарким, кўрарсен ер юзин!

Топилмас издабон бир зарра хокий
Ки, холий бўлса андин жисми токий.

Анга тегмас дурур боби адабда,
Юурсам кафш ила роҳи талабда.

Назар қил аҳли диллар дарду ҳолин,
Маъоний дарси ичра қилу қолин.

Тариқат барчаси панду адабдур,
Адабсиз давлатқа етса ажабдур.

Бу гафлат хобидин бедор бўлғил,
Агар усрук эсанг ҳушёр бўлғил.

¹ Бир бўгин етишмайди.

Надомат оламинда айла манзил,
Бу манзилда замоне бўлма ғофил!

Етурди Қосимий оҳин бар афлок
Ки, қилди бошини бу йўлга чун хок.

ТАМОМИ СУХАН

Бу йўлда аввалин манзил адабдур,
Иккинчи сидқи дил бирла талабдур.

Адабсизлардин ўргангил адабни,
Риёзат бирла ўткар рўзу шабни.

Адабни сен ўзинга айла раҳбар
Ки, етсанг манзилу мақсуда яксар.

Адабдур мойи бахту саодат,
Зиҳий давлатки қилсанг хўю одат.

Адабсиз одамий ҳуд одам эрмас,
Эрур ҳайвондин ўксук аълам эрмас.

Адабдур обрўи шоҳу дарвеш,
Адабсиздур ҳамиша хору дилреш.

Адабдур ҳосили пиру муридий,
Адабдур давлату иззат мазиди.

Агар сен Қосимий бўлсанг талабда,
Муриди пир эсанг ёзма адабда.

БОБИ ПАНЖУМ

Дам урма то тилингни кесмасунлар,
Бошингни дор узра осмасунлар.

Кўнгул дардин айитма, сақла дамни,
Ичинга ҳазм айлаб дарду ғамни.

Ки йўқтур дунйида бир соҳибасрор,
Кўнгулнунг дардидин бўлса хабардор.

Жафода қил таҳаммул аҳли дилсанг¹,
Ки будур давлати жовиди билсанг.

¹ «санг» — «эсанг»нинг қисқаргани.

Бқшинга келса юз тийғи маломат,
Дам урмаким, будур роҳи саломат.

Нединдур муттасил озода савсан,
Ки айтмас сўзини ҳеч кимга равшан.

Не учун сарв бўлди сабзу хуррам,
Бошига арра қўйсанг урмас ул дам.

Ҳамеша ғунча бағри тўла қондур
Ки, хори ғам олдинда нотавондур.

Қафасда булбули шайдо навоси,
Эрур дил хасталар жони балоси.

Маъоний бобида дам урса бўлмас,
Кишидин ушбу сирни сўрса бўлмас.

Дам урма Қосимий хомуш бўлғил,
Нафаснинг дуррина сен гўш бўлғил.

ҲИКОЯТИ АРАСТУИИ ҲАКИМ

Арастудин савол этди ҳалойиқ
Ки: эй дурдонае баҳри ҳақойиқ.

Кўрубдурсен баче яхши ёмонни,
Уқибсен бениҳоят илму фанни.

Адабда қайси хислат яхшироқдур,
Ки ақли хурдабинга муттафақдур.

Айитди марди доноким, хомуший,
Шикасти нафсу тарки худфуруший.

Фасоҳатдин эрур дармонда булбул,
Кеча кундуз қилур беҳуда ғулғул.

Мунингдак тўтиким, ширин нафасдур,
Тилидин ул гирифтори қафасдур.

Нечаким одамий бўлса суҳандон,
Сўзинда бортурур бир турлу нуқсон.

Қизил тил югруги нуқсони жондур,
Тилин тийган киши доим омондур.

Агар толиб эсанг тингла нафасни,
Узингдин кўргул ортиқ хору хасни.

Чу билдинг Қосимийким, бу на дамдур,
Бу дамни асрасанг, ўзга не ғамдур.

ТАМОМИ СУХАН

Бошинг борса бу йўлда урмағил дам,
Бу сўз басдур сенга гар бўлсанг одам.

Билурмусан бу дамниким, на дамдур,
Бу дам гар бўлмаса, олам адамдур.

Бу дамдин топди дам Исойи Марям,
Бу дамға қулдур Иброҳими Адҳам.

Оғиз очма тишингни синдурурлар,
Сани бу дарди сардин тиндирурлар.

Қабул этсанг нафас давлат ҳаминдур,
Саодат бандаю нусрат қариндур.

Насиҳат жомидин мадҳум бўлғил,
Тилингни асрағил сен гўш бўлғил.

Бу сўзда Қосимий қилғил тааммул,
Саодат топқасен қилсанг таҳаммул.

БОБИ ШАШУМ

Кетур соқий майи лаъли мураввақ,
Ки бўлсун қайғулуқ кўнгул музаввақ.

Майи айшу тараб асбобини туз,
Ки тупроқ бўлғусидур бу кўзу юз.

Дили ғамгинимизни шод айла,
Замона жавридин озод айла.

Фароғат жомидин маст айла сарни,
Бийик гар сўзласак паст айла сарни.

Саросар ер¹ юзи гарду ғуборе,
Санамлар зулфидур ёхуд узоре.

¹ Қўлёзмада биринчи ҳарф «бе».

Жаҳон боғинда буткан сарву шамшод,
Берур жаноналарнинг қаддидин ёд.

Бу дунё аввалу охир адамдур,
Адам бўлмас магар номи карамдур.

Жаҳонда ушбу беш кун ким тиригсан,
Ёмон яхшисина солма илиг сан.

Нажосатдур жаҳон, олуда бўлма,
Даме гафлат била осуда бўлма.

Юмуб очғунча кўзни кечти дунё,
Агар оқил эсанг қил фикри уқбо.

Даме, эй Қосимий, сен бўлма гофил,
Тиларсен бўлғасен давлатға восил.

ҲИКОЯТ

Камар вақти Шаҳе болою лашкар,
Ҳукуматға борур эрди чу сарсар¹.

Димоғинда ҳавойи комроний,
Чу Хизр излаб ҳаёти жовидоний.

Кўзига илмайин Заҳҳоку Қайни,
Тенг этмай бир жавига жуди Тайни.

Бўлуб озода ул ранжу аламдин,
Кўнгулни тангдуруб шодию ғамдин.

Қазодин гашт учун бўлди сувора,
Тафарруж қилса дашту кўҳсора,

Ки ногоҳ қилди оти тундхўйий,
Кўтарди урди ерга бош бўйи.

Вужудин айлади ер бирла ҳамвор
Ки, андин қолмади бир зарра осор.

Чиқарди бошидин фосид ҳавасни,
Ҳарир этди танига хору хасни.

¹ Ҳошияда: ҳукумат тахтина чун боди сарсар.

Қачон худ бор эди фикру гумони,
Жаҳонда қолмади ному нишони.

Будур Қосимий олам қору бори,
Азиз жонини айлар хоқу хори.

ТАМОМИ СУХАН

Сулаймон қўйди тахту хотамини,
Сикандар олди мулки оламини.

Қани Афросиёбу ҳашмати Қай,
Қани Нуширавону Ҳотами Тай.

Жаҳондин бордилар юз дард билан,
Дили ғамгину оҳи сард билан.

Алардин қолмади ғайри ҳикоят,
Бажуз афсонаю нақлу ривоят.

Фаридун бўлсанг бо раъйу тадбир,
Чу Рустам дунёни олсанг ба шамшир.

Ажалнинг жомидин бўлгунчдурур маст,
Фалакнинг жавридин тупроқ киби паст.

Будур дунёни дуннинг қору бори,
Ки йўқдур ҳеч кишига пойдори.

Қўзининг ёши чун Жайхун бўлуптур,
Бу ғамдин Қосимий мажнун бўлуптур.

БОБИ ҲАФТУМ

Тафарруҳ қил саҳарнинг оҳи сардин,
Қизартур хуни дилдин рўйи зардин.

Юзидин қон ёцин айлаб равона,
Миниб султони анжум осмона.

Нидо айлар қамуғ халқи жаҳонга
Ки, қилманг тақя бу давру замонга.

Бурунқи яхшилардин ёд айланг,
Яна бир ўзгача бунёд айланг.

Ки йўқдур дунёнинг меҳру вафоси,
Жафою жавр эрур лутфу атоси.

Соғинма дўст отангнинг душманини,
Айурди қасд этиб жондин танини.

Улуғ ёронларинг боғлади раҳтин,
Равон бўл кечка қўйма эрта вақтин.

Сафар қилмоқ яроғин айла тайёр
Ки, эл кўчганда юрда қолма афғор.

Ўзунгни солмағил мардона бўлғил,
Бу фоний дунёдин бегона бўлғил.

Сен, эй Қосимий, марди роҳ бўлсанг,
Керакким ўзунга огоҳ бўлсанг.

ҲИКОЯТ ҚАЙСАРИ РУМ ВА САНГСОР

Ғазот қилмоққа Рума навжавоне,
Черинг тортдики бўлса қаҳрамонне.

Жамолу ҳусн ичинда моҳ эрди,
Малоҳат кишваринда шоҳ эрди.

Ҷаодат бирла давлат бўлмади ёр,
Уруш қилганда бўлди ул гирифттор.

Тутуб келтирдилар Қайсар қошина,
Назар қилгач кўзи бирла қошина.

Жамолингга аиндак бўлди ҳайрон
Ки, ишқинда фидо қилса дилу жон.

Айитди: қасди жонин қилса бўлмас,
Бу одам, ё парийдур билса бўлмас.

Магар бу фитнани бир ёри жоний,
Салоҳ этгай баважҳи кордоний.

Ехуд побаста қилгай мол бирла,
Кетургай динимизда кол бирла.

Қабул этса даме ул кеши Ийсо,
Анга қул бўлгай эрди қавми Мусо.

Насиҳат неча ким қилди халойиқ,
Йигитга бўлмади бири мувофиқ.

Бу ишдин Қайсар ўлди асру ғамнок
Камоли ақл бирла қилди идрок.

Топар тадбир ила ҳар иш саранжом,
Бўлур пухта муҳаббат ўтида хом.

Бор эрди бир қизи чун моҳи тобон,
Сочи куфрида зоҳир нури иймон.

Они йигитга кўрсатди равоний,
Дилу жонинга қўйди юз балони.

Асири зулфу ҳолу нози бўлди,
Фидойи ғамзайи ғаммози бўлди.

Замоне қолмади сабру қарори,
Туну кун иши бўлди оҳу зорий.

Чу Қайсар билди кўнглин сўрди билга,
Айитдиким йигитга, эй, тенг элга,

Агар сен ошиқу содиқ эурсен,
Бу Узро ишқида Вомиқ эурсен.

Муҳаммад динидин бегона бўлғил,
Бу ишнинг бошида мардона бўлғил.

Олайн гар десанг ул нозанини,
Бўйи тўбий юзи худди бариини.

Йигит ҳам қайғудин афгор эрди,
Балойи ишқ элинда зор эрди.

Кўнгулга келмади, бас бўлди шайдо,
Ўзини ҳақ қошинда қилди расво.

Сочи зуннорини боғлади белга,
Кўнгул мақсудини кўлтурди элга.

Ўзига ҳамдам этди ул санамни,
Мубаддал қилди роҳатга аламни.

Бўлур эрди дамодам ишқи афзун,
Ки айди ул бути тарсой бир кун:

— Нетар бир дам чу булбул соз қилсанг.
Каломуллоҳни оғоз қилсанг.

Эрикибман замоне гўш қилсам,
Чу гул кўнглум очилса хун қилсам.

Равон ул бошлади сақлаб нафасни,
Ўқиди сурайи нахлу абасни.

Кўзидин қон ёшин айлаб равона,
Хотун кўлтурди иймон содиқона.

Шаҳодат шарбатидин айлади нўш,
Уруб бир оҳ кори бўлди хомуш.

Иигит то ҳолидин бўлди хабардор,
Бўшатди тан уйидин жонни дилдор.

Ҳақиқат оламинда манзил этди,
Абаднинг давлатини ҳосил этди.

Иигит кўргач анингдак зулфу юзин,
Кўтариб онча урди ерга ўзин,

Ки андин қолмади ному нишоне,
Қилиб ҳосил азоби жовидоний.

Биров кофир келур, борур мусулмон,
Биров мўъмин атанур¹ етмас иймон.

Бу дарду ғуссадиндур Қосимий зор,
Ки билмас не бўлури охири кор.

ТАМОМИ СУХАН

Билиглик киши урмас ўзидин лоф,
Дам очмас бошина қўйсанг Кўҳи қоф.

Киши кам лоф урар доим ўзидин,
Бўлур маълум қамуғ иши сўзидин.

¹ Қўлёзда «нун» ҳарфи ўрнида «ё» ёзилган.

Ки эрмен деган этмас худфуруший,
Қўлидин келса айлар айбпўший.

Бу йўлда жону бошингни фидо қил,
Эранлар ҳимматидин илтижо қил!

Эр улдур ич кўзини боз қилса,
Балою дард бирла соз қилса.

Кишиким аямас хуш сўз кишидин,
Эмас ғофил даме тангри ишидин.

Кишиким бозусинда бордурур зўр,
Узиндин айламас озурда бир мўр.

Қазоға суд қилмас зўру зорий,
Ажал келганда бермас ихтиёре.

Урур ҳасрат ўтинда Қосимий жўш,
Табақдин тушса¹ етқай, ушбу сарпўш.

БОБИ ҲАШТУМ

Замона бирла мутриб, соз қилғил,
Маҳал бирла ғазал оғоз қилғил.

Қилиб сен нағмае чун булбули маст
Баланд кўлтар, ўзунгни қилғил паст.

Кетургил бизга оби зиндагоний,
Пир ўлдуқ, кечти айёми жавоний.

Замона чангидин топар мажоле,
Берур чун уд бизга гўшмоле.

Ки билсун ҳар гадоу ойини шоҳий,
Ки ҳаргиз қилмағандур додхоҳий.

Билур сарроф гавҳар қийматини,
Қилиптур пири доно хидматини.

Анингким, ботининда бордур оне,
Қачон зоҳир қилур ҳар кимга они.

¹ Қўлёзмада «тушта».

Саодат ҳар кишига рўзий бўлмас
Ки ўтсўз уду анбар сўзи бўлмас.

Улуғлардин ярашур лутфу ахлоқ,
Кичиклардин тавозуъ бирла ишфоқ.

Иноят бўлмаса рўзи азалдин,
На ҳосил қийлу қолу бу жадалдин.

Бурунғи яхшилардин бир масал бор
Ки, қилмас яхшиликдин¹ ўзга зинҳор.

Саросар Қосимий кони ҳунардур
Ки ҳар бир сўзи чун дурру гуҳардур.

* * *

Ғазо қилмоқ учун Маҳмуд бир кун
Борурга Ҳинд элига бўлди берун.

Черигин йиғди беҳадду ниҳоят,
Қилиб ҳар бирига бошқа иноят.

Тилаб ҳақдин ҳаёти жовидона,
Ниёзу сидқ ила бўлди равона.

Чу етти Ҳинд элига шоҳи сафдар,
Уруш бошлади душман бирла яксар.

Қочирди душманининг лашкарини,
Алийдак олди шаҳри Ҳайдарини...

Саросар ҳинд мулкин қилди ғорат,
Йиборди барча оламга башорат.

Саодат бирла ёнди манзилига,
Ҳазорон офарин обу гилига.

Шаҳаншоҳ Ғазнага тушгач саломат,
Қилиб бир неча кун анда иқомат.

¹ Қўлёзмада «дин» ўрнига «ни».

Буюрди ҳинд шаҳин кўлтурунгуз,
Равон дор узра тортиб ўлтурунгуз.

Кўруб то ибрат олсунлар халойиқ,
Жаҳондин бош олиб йитсун мунофиқ.

Тилаб аҳли саодат яхши соат,
Ани қутғардилар айлаб шафоат.

Ва лекин бўлди ҳукми подшоҳий
Ки: ҳинд шаҳзодасини субҳигоҳий,

Чу банда бар сари бозор айланг,
Баҳосин бир неча динор айланг.

Чу шом ўтди етди субҳи содиқ,
Шаҳаншоҳ ҳукми бирлан бор халойиқ,

Кетурдилар сари бозор они,
Кўриб даллоли шаҳр этгач баҳони.

Шаҳи ҳинд англадиким, не туруп кор,
Бу нангу ғуссадин йиғлади бисёр.

Айитди: шаҳ қилур ҳуд лутф бисёр,
Ани қилсунким, ул давлатға ўхшар.

Тани озода ҳаргиз банда бўлмас,
Кишиким ўлди, ўзга зинда бўлмас.

Эмастур бори бу давлатға лойиқ,
Ки султон бўлмағай қавлида содиқ.

Кишиким банданин озод айлар,
Қачон ул ўзга они ёд айлар.

Карамда ҳар наким, султон қилинур,
Наким аслиндадур ондин билинур.

Жаҳонда ўлмаган номи карамдур,
Карамдин ўзгаси бори адамдур.

Тиларсен Қосимий қул бўлса офоқ,
Ўзинга пеша қилғил лутфу ахлоқ.

ТАМОМИ СУХАН

Анингким, аслида йўқдур жалодат,
Эрур ул душмани аҳли саодат.

Сўгутдин олмади ҳечким самарни,
Ғаровдин лаззати шаҳду шакарни.

Қуёшнинг нурида йўқдур муштарийда,
Нишони одамиятлиқ парийда.

Емондин яхшилик келмас вужуда,
Ки мумсик бўлмағай тенг аҳли жуда.

Онадин сўр ўғулнунг гавҳарини
Ки, ҳеч ким билмас онинг жавҳарини.

Қимунг бўлса карам феълунг сифоти,
Ейилғай элга кундак яхши оти.

Улуғлардин карам яхши кўрунур,
Карамсиз жон чекар беҳуда урунур.

Мурувват одамийнинг айбин ўртар,
Бўлур сарвар жаҳонга иззи ортар.

Дам урма, эй муқаллид сен карамдин,
Чу кечмассен ҳақиқат бир дирамдин.

Эранлар ботинидин илтижо қил,
Бу йўлда Қосимий жонинг фидо қил.

БОБИ НУХУМ

Зиҳий дарвеш машраб подшолар,
Ғаний эркан гадои бенаволар.

Муҳаббат жомидин сармаст бори,
Эмаслар лаҳзае беёди ёре.

Ғаҳи манзур эрурлар, гоҳ нозир,
Ғаҳи ғойиб бўлурлар, гоҳ ҳозир.

Қаноат кунжида фориф жаҳондин,
Бўлиб осудадил суду зиёндин.

Макону ломакондин дам урурлар,
Сало бар Исои Марям урурлар.

Қилурлар соз рўйи зард бирла,
Чу субҳи содиқ оҳи сард бирла.

Уликни тиргузурлар дам ичинда,
Қилурлар шодмоний ғам ичинда.

Гаҳи мотам тутиб гирён бўлурлар,
Гаҳи гулғунчадак хандон бўлурлар.

Қилурлар гаҳ харобат ичра манзил,
Этарлар гаҳ тавофи каъбайи дил.

Бўлурлар гоҳ дона, гоҳ чун дом,
Гаҳи мусҳаф олурлар элга гаҳ жом.

Бале оламга тўрт такбир ўқурлар,
Дами ваҳдатда борин бир ўқирлар.

Ҳақиқат оламиндин бўл хабардор,
Сен эй Қосимий бўлсанг соҳибасрор.

*ҲИҚОЯТИ ИМОМ МУҲАММАД ҒАЗЗОЛИИ
ВА НАФСИ У*

...Маъоний баҳрининг дурри самини,
Ҳақиқат ганжининг руҳу-л-амини.

Инисинга айтди: к-эй хирадманд,
Эшитмассен неча берсам сенга панд.

Неча сен қилғасен беҳуда гарде,
Қабул эт ҳидмати бир аҳли дарде.

Жавобинда айтди ринди сар маст:
Бийик кўрма ўзингни бизни ҳам паст.

Нечаким, хастаю афгор эрурбиз,
Маъоний касбина даркор эрурбиз.

Қилиббиз хидмати аҳли дилени
Ки, ҳал қилсак жаҳоннинг мушкулени.

Шикаста нафсу рўйи зардимиз бор,
Дили ғамгину оҳи сардимиз бор.

Чекиб жон айладинг сен илм ҳосил,
Не ҳосил, бўлмадинг маъноға восил.

Чекиб сен наҳву фиқҳдин бу идрок,
Мулаввасдин ёниб бўлғай киши пок.

Неча машғул бўлдунг қол бирла,
Замоне ҳамдам ўлиб ҳол бирла.

Назар бар оламижону дил эткил,
Макону ломаконда манзил эткил.

Инонмассен назар қилғил замоне,
Тафарруҳ айлагил мулки бақони.

Имоми дин қолиб андин ажабда,
Очиб ич кўзини роҳи талабда.

Тамомий кўрди маҳдин то ба моҳий,
Бўлиб раҳбар анга лутфи илоҳий.

Ҳақиқат бўлди чун айну-л-яқини,
Тариқат кунжининг бўлди амини...

Тариқат йўлига урди қадамни,
Кутубни ташлади ёқди қаламни.

Машойих хидматинга бўлди машғул,
Ки бўлса ҳазрати иззатда мақбул.

Чу ботин илмидин огоҳ бўлди,
Талаб бобинда марди роҳ бўлди.

На ҳожат хатми қуръон кашфи кашшоф,
Бўлур ҳиммат била коҳе Кўҳи қоф.

Эранлар ҳиммати мисни зар айлар,
Қаро тупроқни чун тожи сар айлар.

Бу йўлда Қосимий бўлғил талабгор,
Талабдин яхшироқ дунёда не бор.

ТАМОМИ СУХАН

Эранлар мазҳари нури худодур,
Қачон бир лаҳза ёдидин жудодур.

Эрурлар икки олам подшоҳи,
Қилурлар сайр аз маҳ то ба моҳий.

Муҳити фақт ичинда Нуҳ эрурлар,
Фаришта сувратинда руҳ эрурлар.

Бўлурлар гоҳ ҳозир, гоҳ ғойиб,
Эрурлар ҳазрати иззатда нойиб.

Бори яксон қилиб тарки алойиқ,
Эмаслар лаҳзае беёди холиқ.

Гаҳи толиб бўлурлар, гоҳ матлуб,
Гаҳи ошиқ бўлурлар, гоҳ маҳбуб.

Гаҳи шамъу гаҳи парвонадурлар,
Гаҳи оқил, гаҳи девонадурлар.

Гаҳи султон эрурлар, гоҳ дарвеш,
Гаҳи хуррам бўлурлар, гоҳ дилреш.

Икки дунёсидин озодадурлар,
Талабнинг йўлида уфтодадурлар.

Яди байзо чу Мусо кўргузурлар,
Улукни Исо янглиқ тиргузурлар.

Эрурлар хусрави мулки тариқат,
Урарлар дам зи асрори ҳақиқат.

Бу ишдин Қосимий қолма ажабда,
Бовингни қил фидо роҳи талабда.

БОБИ ДАҲУМ

Сен, эй суфий, сафодин урмоғил кўс,
Эрурсен пойбанди нангу номус.

Кеча-кундуз ишингдур чоплусий,
Қилурсен ҳақ йўлинда жолинусий.

Айтурсен, эрурмен суфийи соф,
Уурсен муттасил беҳуда кўп лоф.

Неча тилку кибин қуйруқ солурсен,
Ҳиял бирла жаҳондин бош олурсен.

Ичинг тошинг била эрмас мувофиқ,
Тасаввуфдин дам урма, эй мунофиқ.

Тариқатда эрурсен муртади роҳ,
Ҳақиқатдин эмассен зарра огоҳ.

Ишинг кечаю кундуз хоксорий,
Қилурсен зарқ бирла оҳу зорий.

Қаламдек сустмағзу дийдатарсен,
Ўзингни кўрсатиб элга сотарсен.

Қилурсен ҳар замон бир шоха парвоз,
Анинг учун аюрлар сени ғаммоз.

Тариқатда агар собитқадамсен,
Қилич келса бошинга урма дам сен.

Тасаввуф барчаси панду адабдур,
Ниёзу сидқи дил бирла талабдур,

Бу йўлда Қосимий мардона бўлғил,
Муҳаббат ўтина парвона бўлғил!

ҲИҚОЯТ ШАЙХКИ, ЗОҲИРАШ БА БОТИН РОСТ НАБУД

Эшитдим вақте шайхи гўшанишине,
Асири нафсу бадбахти лаъине.

Чу шайтон азғуруб ул одамийни,
Мурид этди ўзига оламийни.

Етуруб пояйи қадрин бар афлок,
Уриб ул оҳу айлаб жуббани чок.

Гумон бирла қарин аҳли яқинга,
Ҳамеша пайрав деви лаълинга.

Кўнгулдек қалбу ўрни муттасил садр,
Фалакдак сарфарозу пешаси ғадр.

Тошинда хирқаю ичинда зуннор,
Дирамни сақламоқ побанди динор.

Узини кўрсатиб зоҳирда дарвеш,
Ҳасаддин ботинида заҳр ила ниш.

Гумон бирла қарин қилди халойиқ
Ки, зоҳирдек эмас ботинда содиқ.

Жаҳонға қавли феъли бўлди равшан,
Бўлуптур ул асири нафси тавсан.

Кийиптур хирқани тазвир бирлан,
Тирилур дунйида тазвир-бирлан.

Даме ул қилмағандур хидмати пир,
Бўлуптур бошидин оёғи қосир.

Кишиким хидмати аҳли дилени,
Қилибтур, ул билур жон мушкилени.

Бу йўлда тортмаған жавру жафони,
На билсун пиру шайху пешвони.

Онадин сўр ўғулнунг асли покин
Ки, недур гил бўлуптур обу хокин.

Бурунқи яхшилардин бир масал бор,
Эшиткил гар эрурсен соҳибасрор.

Асилдин келмагай ҳаргиз хатое,
Азиз эркан умур қилмас вафое.

Сен, эй Қосимий, бўлсанг юз жафода,
Хатое қилмағил меҳру вафода.

ТАМОМИ СУХАН

Анга ким худпарастиий бўлди одат,
На билсунким, недур пиру иродат.

Чу Қорун сийму зар мағрури бўлур,
Хасосат дардининг ранжури бўлур.

Эмас пир йўли ихтиёри бирла,
Азиз умрин кечирур хорий бирла.

Ушатмай бубути нафсу ҳавони,
Оғзиға олмағил ёди худони.

Ҳақиқат қилмайин тарки алойиқ,
Эмассен хидмати холиқға лойиқ.

Бошиким ҳақ йўлинда хок эрмас,
Эрур мурдори роҳ ул, пок эрмас.

Бу сўзни ҳар киши идрок қилмас,
Нажас дунёдин ўзин пок қилмас.

Ўзидин кечмаган етмас худоға,
Бу даст бермас гадою подшоға.

Нетарсен манъ айлаб Қосимийни,
Юрутсун лаҳза ваҳдат дамани.

БОБИ ЕЗДАҲУМ

Дам урғул бир дам, эй мўрғи саҳархез,
Гаҳ оҳанги ҳижоз эт, гоҳ таб рез.

Зиҳий иқболу бахту шодкомий,
Жаҳонда ҳосил этсанг некномий.

Бу йўлда масканатдур сарфарозий,
Муҳаббат бўтасинда жонгудозий.

Кима ким бўлди эҳсон хўю одат,
Анга қул бўлди бахту ҳам саодат.

Қарамдур аҳли давлатнинг нишони,
Қолур оламда оти жовидоний.

Тегар сўзга киши эрмас харидор,
Қарамга барча оламдур талабгор.

Сенга мен айтайин рўйи кушода,
Эранлар етди хидматдин мурода.

Қабул эткил эранлар хидматини,
Тиларсен Қосимий дин давлатини.

ҲИКОЯТ

Бор эмиш вақте бир остондор,
Ганию судхӯру бўстондор.

Қамуғ бозор тўла неъматидин,
Халойиқнинг умиди ҳимматидин.

Анга бозорийлар майли тамомат,
Кеча-кундуз иши оҳу надомат.

Намуна манзили боғи эрамдин,
Йўқ андин шаммайи бўйи карамдин.

Саховат луқмасиндин холий хони,
Топулмас суфрасинда ним ноне.

Анга бир хастае ким, бўлди меҳмон,
Даме сув ҳайратинда берди ул жон.

Ки ногаҳ урди шайду-л-оллоҳ гадоёе,
Фақире дардиманде бенавое.

Айитди шайхаким: эй кони ихсон,
Буюр ходимға берсин бир таҳи нон.

Неча кун бўлдиким, мен басталабман,
Кетармен эрта, меҳмон ушбу шаб ман.

Келиб шайх аччиғи айдики, гўстоҳ,
Недин мундоғ кўлурсен бир даври кох.

Асосин кўлтариб урди бошиға
Ки, мискин гарқа бўлди қон ёшиға.

Чу бўлди захмидин мажруҳу дилреш,
Айитди, бемуҳобо шайха дарвеш:

На ҳосил одамий беқадамдин,
Ки бермас бир таҳи ноне карамдин?!

Ниҳол аслидинким, бесамардур,
Кесиб ташла агар шохи шакардур.

Хасосат ҳар кимунг бўлди мизожи,
Улимдин ўзга йўқдур ҳеч иложи.

Ангаким лутфу эҳсон бўлди ҳамдам,
Малойик сувратинда эрур одам.

Мурувватдин дам урма, Қосимий, сан
Ки эрмас ҳар киши побанди бу фан.

ТАМОМИ СУХАН

Ўлиб пандимни сен, эй марди оқил,
Замоен бўлмағил хидматда ғофил.

Анингким, қуввати руҳи хуни дилдур,
Қачон ул пойбанди обу гилдур.

Қилур хидмат йўлида бошини хок,
Ўтар иззу шараф ичра бар афлок.

Бошинг кўлтармагил хоки қадамдин,
Кушоде гар тиларсен банди ғамдин.

Мурувватни ўзинга айла одат,
Ки улдур давлату бахту саодат.

Анингким суфрасида йўқдурур нон,
Нетар тилга олиб ул номи эҳсон.

Бошиндин кечкан айлар сарфарозий
Ки, сарбозий эмасдур жорбозий.

Кетур элга дили аҳли дилени,
Қабул эт хидмати бир муқбилени.

Кимаким лутфу хидмат ҳамдам эрмас,
Эрур ҳайвони нотик, одам эрмас.

Тиларсен Қосимий, сен подшой,
Эранлар ботинидин қил гадоий.

БОБИ ДУВОЗДАҲУМ

Кимунгким кўнглида бор сўзи дарди,
Гувоҳи ҳоли эрур рўйи зарди.

Муҳаббат дардини бўлғай хабардор,
Эрур дил хастаю мажруҳу афгор.

Эрур бегона қилған раҳнамой,
Кўрунмас анда бўйи ошноий.

Тариқат пирина бергил иродат
Ким, улдур давлату бахту саодат.

Саодатсиз киши олмас насиҳат,
Бўлур нафси бад олиндин фазиҳат.

Тиларсен ҳосил этсанг номи мардий,
Бошингни қил фидой аҳли дарде.

Ки осон одабий мақсуда етмас,
Риёзат тортмайин маъбуда етмас.

Кўнгулким, бўлмади ғам поймоли,
Яқиндур йўқтур анинг дарду ҳоли.

Ҳақиқат дарду ғамдур шодмоний,
Фано бўлмоқ ҳаёти жовидоний.

Бу ишда, Қосимий, собитқадам бўл,
Фано бўлмасдан аввал сен адам бўл.

*ҲИҚОЯТИ ХИЗР ВА ПОДШОҲ
ВА ПИРИ МУҚАЛЛИД*

Қилурлар аҳли диллардин ривоят,
Ки вақте подшоҳ бар вилоят,

Хизрнинг суҳбатинга эрди толиб,
Анингдек иштиёқи бўлди ғолиб.

Ки бу дам қолмади сабру қарори,
Физойи руҳи бўлди оҳу зори.

Қилиб бечоралар кўнглин иморат,
Қамуғ оламга еткарди башорат.

Хизрдин ким манга кўлтурди пайғом,
Анга мен қилғайимен чандон инъом.

Оғизга олмағай номи гадоий,
Манингдак қилғай ул ҳам подшойй.

Чу шаҳ кўрсатди элга луфту ахлоқ,
Сўзиндин бўлди воқиф халқи офоқ.

Халойиқ бўлдилар банди талабда,
Гаҳи Ҳинду гаҳи Руму Арабда.

Бор эрди пирмарде бе навое,
Ғаму меҳнат элинда мубталое.

Анинг етмишка етмиш солу моҳи,
Навойи шоми оҳи субҳгоҳий.

Замона фикр этиб андеша қилди,
Узига ушбу фанни пеша қилди.

Хизрдин шаҳға ул айса нишона,
Миёнаҳўр бўлиб қилса гарона.

Анингдек бўлди маҳкам иттифоқи
Ки, сарф этса бу йўлда умри боқий.

Тулуъ эткач саҳар хуршиди ховар,
Жаҳонни нуридин қилгач мунаввар.

Ериндин турғач ул пирий гирифтор,
Фалокат дардидин мажруҳу афгор.

Адойи суннат айлаб фарз қилди,
Бориб султон қошинда арз қилди:

— Хизрнинг мен эрурмен ҳамнишини,
Бўлурман гоҳ гоҳе мен қарини.

Шаҳаншоҳи жаҳон қилса ишорат.
Ани кўрган замон айтмай башорат.

Қилиб андин бу сўзни шоҳ бовар,
Бериб хилъат бошиға қўйди афсар.

Етурли пояйи қадин фалакка,
Ниҳоли давлати бехин самакка.

Муқаррар қилди бори неъматини,
Мусаллам тутди жоҳу давлатини.

Бу сўздин муддате кечтики ногоҳ,
Анинг асроридин эл бўлди огоҳ.

Ки ул каззобу қаблу дун эрмиш,
Иши афсонаю афсун эрмиш.

Тутуб кўлтурдилар шаҳнинг қошиға,
Қўйуб давлат кулоҳини бошиға.

Анинг аҳволидин огоҳ бўлуб,
Хизр келди била ҳамроҳ бўлуб.

Бор эрди шоҳининг неча вазири
Ким, эрдилар жаҳоннинг беназири.

Савол этди олардин шоҳи одил:
— Нега лойиқдурур ушбу пири жоҳил?

Жавобинда бири айди равона:
— Ҳаёти шоҳ қолсун жовидона.

Ижбозат бўлса андин сўйсалар пўст,
Кўриб то ибрат олса душману дўст.

Яна бири айтди: ҳукми шоҳий,
Анингдек бўлса вақти субҳигоҳе.

Халойиқ жам ўлиб урса танура,
Ани ёндирсалар солиб танура.

Яна бири айди: к-эй, шоҳи жаҳондор,
Саҳову марҳаматни айла даркор.

Кимунгким, шамъи бахти тийра бўлур,
Агар ул ою кундуру хийра бўлур.

Кишиким, бўлди меҳнат пойи моли,
Эрур беҳуда барча қийлу қоли.

Агарчи пирнинг кўптур гуноҳи,
Эрур андин зиёда лутфи шоҳий.

Агар ўлтурса қулин, шоҳ билур,
Шикоят йўқ турур не қилса қилур.

Ки, ҳам бу дамда — ўқ, Хизр ўлди ҳозир,
Гаҳи манзуру бўлди гоҳ нозир.

Табассум қилдию айтдики: эй шоҳ,
Ҳақиқат оламинда бўлғил огоҳ.

Вазирким деди: сўйдурғил они,
Эрур қассобзода бегумоне.

Танур уйинга қилган раҳнамой,
Абоғача қилибтур нонвой.

Ушулким, хайр учун айлар далолат,
Анинг бор зоти покинда асолат.

Шаҳаншоҳ хидматинда лойиқ улдур,
Вазири некройи содиқ улдур.

Наботу қанд изда най шакардин
Ки, баҳру кон эмас холий гуҳардин.

Анингким, исму расми бўлди зотий,
Сахою марҳамат келди сифоти.

Нечаким Қосимий бўлғай гунаҳкор,
Ҳимоят бўлса лутфунг не ғами бор.

ТАМОМИ СУХАН

Зиҳий хушдавлат ул подшое,
Анга бўлса вазир некрое.

Шаҳиким, йўқ турур яхши вазири,
Эрур бечоралар оҳи асири.

Мусалламдур анга мулки вилоят,
Раъийят ҳолина қилса ҳимоят.

Табиб улдурки, қилса дарда тадбир,
Мурид улдурки топса суҳбати пир.

Қиличнинг қиймати ортар ўтардин,
Қилур номус ҳосил эр ҳунардин.

Хирадманд одамий ўхшар ҳумоя,
Етар давлатга кимга солса соя.

Урур дам Қосимий фақру фанодин,
Эмас холий даме ёди худодин.

ДАР ХАТМИ КИТОБ

Эранлар ботинининг қувватидин,
Гадойи хаста диллар ҳимматидин.

Ҳумойи ҳимматим урди пару бол
Ки, бўлди ҳосилим бу иззу иқбол.

Муҳаббат куйида қилдим иқомат,
«Ҳақиқатнома»ни этдим тамомат.

Маъоний дуррини оламға ёйдим,
Қўнгулнунг дардидин бир шамма айдим.

Саккиз юз олтмиш учда бўлди тайёр,
Раббу-ул-охир ойинда бу гуфтор.

Айитдим неча байти ғамгусоре,
Ки мендин қолса элга ёдгоре.

Умидим бор турур лутфи худодин,
Тилимни сақлағай саҳву хатодин.

Зиҳий иқболу бахту дину дунё,
Сўзум бўлса қабули аҳли маъно.

Агарчи сўзларим айни хатодур,
Валекин аз сари сидқу сафодур.

Уқурда Қосимийни ёд айланг,
Дуойи хайр ила дилшод айланг.

САДОҚАТНОМА

Бор эрди вақте бир соҳибжамоле,
Нигоре нозанине бемисоле.

Малоҳат кишварида подшоҳе,
Кўзи лашкаркашу ҳусни сипоҳе.

Латофат суйидин бўлмиш сиришта,
Камоли ҳуснина ҳайрон фаришта...

Юзи юз равзайи ризвондин ортиқ,
Лаби сарчашмайи ҳайвондин ортиқ.

Нигори нозанине руҳпайванд,
Кўзи фитна, лаби шаккар, сўзи қанд.

Сочи куфринда юз иймон нури,
Камоли ҳусн ичинда йўқ қусури.

Анинг жондин эди зоти сиришти,
Жамолиндин хижил ҳури биҳиштий.

Кўзи сарфитнайи офоқ эрди,
Жаҳонда жуфт қоши тоқ эрди.

Парий юзлуг санам бир одамийзод,
Қадди шамшодина қул сарви озод.

На хотун дейсан, эрди шарт мард ул,
Амину порсову аҳли дард ул.

Анинг маъсума эрди яхши оти,
Қуёшдак дунёни тутмиш сафоти.

Амину муттақий эрди ҳалоли,
Эмон, яхши била йўқ қийлу қоли.

Тавофи Каъбаға бўлди равона,
Ки касб этса савоби жовидона.

Узиндин бор эди кичик ўбаси
Ки, бор эрди ота бирла онаси.

Анга топшурди ул аҳли аёлин,
Ки сарф этса анга моли ҳалолин.

Айтди: қилмағил хидматда тақсир,
Наким дилҳоҳи бўлса, барчасин бер.

Ажал берса амон, келсам саломат,
Биринга ўн эваз берай тамомат.

Иниси сақлаб оқаси ҳурматини¹,
Қабул этди уюнинг хидматини.

Қилиб ҳозир ҳамиша бору неъмат,
Юрур эрди қилиб жон бирла хидмат.

Ҳар икки кунда борур эрди ҳар бор,
Етар эрди қилиб ишлари тайёр.

Агарчи маҳрами асрор эрди,
Адабнинг ҳаққини асрар эрди.

Ки хотун эрди олам порсоси,
Музайян эрди андин зуҳд асоси.

Туну кун пардада эрди ниҳоний,
Ки ногаҳ аз қазойи осмоний,

Йигитнинг кўзи тушди ул санамға,
Илинди кўнгли қуши доми ғамға.

Асиру ошиқу девона бўлди,
Жамоли шамъина парвона бўлди.

Замоне қолмади сабру қарори,
Чу мажнун бўлди иши оҳу зорий.

Таҳаммул кўйлагини чок қилди,
Ўзини ғарқи хуну хок қилди.

¹ Қўлёзмада: *хидматини*.

Чу ожиз ўлди дарди чорасина,
Дили оворайи хунхорасина.

Бориб айтти ўшул зебо санамга,
Даво недур балойи дарду ғамга.

Қарорим қолмади девона бўлдум,
Санга то эй парий ҳамхона бўлдум.

Муродим бир менинг қилма баҳона,
Қулунгдурмен санинг ман жовидона.

Эшитгач ушбу сўзни ул парийрўй,
Анга айттики: эй, малъуни бадхўй.

Санингдак бўлмағай мардуди роҳе,
Ики оламда бир номаснёҳе.

Сенга қўйди мани оқанг амонат,
Диёнат бумудур қилсанг хиёнат.

Эрур мушкил санга мен ёр бўлсам,
Оғангнинг аҳдидин борар бўлсам.

Бу сўзни эштуб ул бадбахти нопок,
Қилиб пирохани номусини хок.

Айтди: эр эман гар ишламаям,
Сани туҳмат ўтига шишламаям.

Муайян билди ҳамки охири кор,
Бу ишдин тортғусидур ранжи бисёр.

Қилибтур юз турлуг раъйу тадбир
Замоне қилмайин ҳеч ерда таъхир.

Бориб қозийи шаҳра рамз қилди,
Зино бирла хотунни ғамз қилди.

Қилиб ҳосил неча ёлғон гувоҳие,
Қи собит қилса хотунга гуноҳе.

Бориб дор-ул-қазоға барча кибор,
Зиносиға анинг қилдилар ихбор.

Улумига чу фатво берди муфтий,
Ҳукм қилмоққа ўлди қозий муқтий.

Буюрдиким: ани сангсар айланг,
Терисин сўйдуруб бардор айланг.

Ани кўлтурдилар бир раҳгузара,
Халойиқ урди онча сангу хора,

Соғиндиларким, ул бежон бўлди,
Вужуди ер била яксон бўлди.

Они ибрат учун қўйдилар анда,
Ва лекин бор эди жони баданда.

Етур эрди ўлукдек беҳуд ул моҳ,
Ки келди ўзига ногаҳ саҳаргоҳ.

Замона жавридин гирён бўлди,
Вужуди дардидин нолон бўлди.

Айитди: ё илоҳий, бекасемен,
Балою, тухмат ўтинда хасемен.

Гуноҳим йўқтурур сенсен гувоҳим,
Санинг лутфунг эрур нисту борим.

Қилиб зорий уруб оҳи жигарсўз,
Замона жавридин оҳи дилафрўз.

Бир аробий вақти саҳарда,
Эшитти ноласини раҳгузарда.

Айитди: кимдурур нолон мунунгдак.
Бу сўздур дард ила гирён мунунгдак.

Назар қилди кўрар бир мубталое,
Фақире дардманде бенавое.

Фалакнинг жавридин афгор бўлган,
Маломат тошидин сангсор бўлган.

Тевасидин тушиб келди қошига,
Тараҳҳум бирла эл қўйди бошига.

Қилиб кўб марҳамат итдию ноқа,
Етурди хужраю коху равоқа.

Айитди хотунига: эй вафодор,
Бу мискин бекаса бўлгил хабардор

Элинг текканда тут уфтодаени,
Ўзингдин хушдил эт озодаени.

Ки будур шевайи мардона маъно,
Карамдин топдилар дунёю уқбо.

Хотунга бердилар юз неъмату ноз,
Ки бўлди раҳмате роҳатга дамсоз.

Яна усрук кўзи махмур бўлди,
Малоҳат равзасида ҳур бўлди.

Кўруб аробий ул ҳусну жамолин,
Бўлуб ошиқ ўгун қилди хаёлин.

Айтди: эй, парий рухсора дилдор,
Балойи ишқ элинда бўлдум афгор.

Висолинг дардининг недур давоси
Ки ҳаддин ўтти ҳижроннинг балоси.

Манга гаҳ-гаҳ кўз учидин назар қил,
Гадойи бенавони мўътабар қил.

На бўлғай сен маним бўлсанг ҳалолим,
Ки зулфунгдак паришон бўлди ҳолим.

Ародин кўлтариб шарму ҳижобин,
Айитди ул санам зебо жавобин.

Ки: бир хотунга икки эр бўлурму,
Муҳаммад шаръида фатво бўлурму?!

Бутурур бемурувватлиғ камоли
Ким, элтурсен менга ботил хаёле.

Ҳақиқат шермардим¹ хотун эрман,
Алифмаен тузлук ичра нун эрман.

¹ Вазн талаби билан «ман»—«им» шаклида ишлатилган.

Эрур гулдин ариғ бу зоти поким,
Диёнат суйидин йўғрилди хоким.

Бўлуб аъробий сўзидин пушаймон,
Қилиб ул моҳи бирла аҳду паймон,

Тутунди ўзина они қариндош,
Фидо қилса бу йўлда жон била бош.

Бор эрди бу арабнинг бир ғуломи,
Сияхрўе лаъине нотамоме.

Кўруб ул дилбарақ ҳусну жамолин,
Туз этди кўнглида эгри хаёлин.

Ки васлига анинг ҳамроз бўлса,
Лаби гулқандина дамсоз бўлса.

Қилиб кўнглида ул бу фикри ботил,
Ки қилса давлати васлини ҳосил.

Бориб айтти ўшул жону жаҳонға
Ки: ҳижрон илгидин иш тегди жонға.

Агар сен қилмасанг ҳосил муродим,
Муборак бўлмасун бу шоди одим.

Сенга мен айлайин фану фунуне
Ки, бўлғайсен балою ғам забуни.

Айтди хотун: эй, малъуни мурдор,
Мунунгдак демагайсен ўзга зинҳор.

Хожанг ҳам қилди бир мундоқ тахайюл,
Вужуди тўнмади қилди таҳаммул.

Сен ит ҳуд дунйисида ким бўлурсен,
Мунингтак фикри ботилни қилурсен.

Бу сўзни эштуб ул ҳиндуйи бадрой,
Улардин қилмайин бир зарра парвой.

Бор эрди хожасининг уйда ёши,
Йилу ойинда етмай эрди ёши.

Пичоқлаб ул ани бежон қилди,
Пичоқни кўлтуруб пинҳон қилди.

Ушул бечора хотун ёстуқида,
Ки ўлса тухмат ичра зажру, қинда.

Онаси сут берурга қўпди ногоҳ,
Ки боқса ёндадур фарзанди дилҳок.

Кўрар бечора бўлмиш пора-пора,
Қизил қонға бўланмиш гаҳвора.

Чу булбул нолаю афғон қилди,
Кўзининг мардуми гирён қилди.

Айтди: не бало келди бошимға,
Ёмон кўз учради яхши ёшимға.

Уенди уйқудин аъробий якбор.
Жигар гўшум қани, деб йиғлади зор.

Ҳалойиқ қолди бу ишдин ажабда,
Ва лекин бўлдилар борча талабда.

Ки пайдо қилсалар бу иш қилонни,
Тафаҳхус қилдилар яхши, ёмонни.

Хотуннинг ёстуқидин чиқди пичоқ,
Муайян кўрди ани жумла офоқ.

Анга туз этдилар эгри гумонин,
Ки ул қилмиш бу ўғлон қасд жонин.

Айтдиларки: эй нодони аҳмақ,
Надин қилдинг мунундек хўйи ноҳақ.

Айтдиким: худо эрур гувоҳим,
Бу ишда йўқтурур зарра гуноҳим.

Писанд этмадилар андин бу сўзни,
Қоратдилар қизил қонинға кўзни.

Танин билдурдилар захми таёққа
Ки, то еткурсалар они ясоққа.

Яқин қилди араб йўқдур гуноҳи,
Халос этди қилиб кўп узрхоҳий.

Сучук сўз бирла айтти: эй сарафроз,
Маним хизматларимга бу эрур оз.

Хотун айди: мани қардош дединг,
Ҳақиқат ўзунга сирдош дединг.

Яқин қилма менга ушбу гумони¹
Қим, ул эрди қазойи осмоний.

Гумониҳгдин пушаймон кўп туз этмак,
Раво эрмас манга бу ишни этмак.

Арабга бу сўзи таъсир қилди,
Кетарига анинг тадбир қилди.

Агар мунда яна қилса иқомат,
Халойиқдин анга келган маломат.

Ани кўруб егай ўглин ғамини,
Икинчи топа қилғай то аламини².

Биҳил айлаб анга ул жовидона,
Бериб уч юз дирам қилди равона.

Хайробод айлабон кетди ўшул моҳ,
Юрурди муддате кўрсаки ногоҳ —

Йиғилмиш йўл бошинда халқ бисёр,
Бировни тортадурлар бар сари дор.

Назар қилса кўрар бир нав жавоне,
Ки жаллод этмиш онинг қасди жони.

Савол этди: мунунг недур гуноҳи
Ки, ўлуминга бўлуптур ҳукми шоҳий.

Айитдилар: будур қобизҳароже,
Раъийят айласа боқий хироже.

Ани ибрат учун бар дор айлар,
Ярим қилса тақий сангсор айлар.

¹ Қўлёзмада: *гумонни*. Бу ҳолда қофия бузилади.

² Вазн талаби билан *толамини* деб ўқилади.

Чу хотун тортиб эрди бу жафони,
Замона илгидин жавру жафони.

Айитди: ихтиёжи ҳоли недур,
Анинг вожиби берур моли недур.

Айитдилар: бу дам уч юз дирамдур,
Анинг берса дағи ўзга на камдур.

Халос этди бериб уч юз дирамни,
Ўзига сотқун олди юз аламни.

Улимдин у йигитни қилди озод,
Бу ишдин оламийни этди дилшод.

Айитди: сен менга қардош бўлғил,
Керак қилғил керак йўлдош бўлғил.

Йигит чун ҳуснидин оғоҳ бўлди,
Дилу жони била ҳамроҳ бўлди.

Айитди: бу на зебо нозаниндур,
Кўнгул асрорина руҳу-л-аминдур.

Парийдин туғмағай мундоқ яна ҳур,
Баный одамға худ йўқдур бу мақдур.

Чу мажнун волаю нолон бўлди,
Муҳаббат дардидин гирён бўлди.

Кўриб Узро юзини бўлди Вомиқ,
Кечиб жондин қилиб тарки алойиқ.

Айитди ул парий рухсора ёра:
— Назар қил ман гадоён хоксора.

Улимдин сен мени озод қилдинг,
Балою қайғудин дилшод қилдинг.

Раво кўрмакка ўлсам дарду ғамдин,
Чу қутғардинг мани сан ранжу аламдин.

Ародин кўлтариб шарму ҳаёни,
Хотундин издади меҳру вафони.

Хотун айттики: Эй, бадбахти бадкор,
Инобат қил бу куннинг эртаси бор.

Маним яхшилигимга бу сазодур,
Емонга яхшилиғ айни хатодур.

Йигит эштиб онинг гуфру шаниди(н),
Хотундин мунқатъ қилди умиди(н).

Уруб йўлга қадам шому саҳаргоҳ,
Пиरोқдин кўрдилар дарёни ногоҳ.

Ки бир ёлғуз кема боқмиш канора,
Ичинда тўла халқу суфу хора.

Йигит бир хожаға айтти: равоне,
Сотурмен олсангиз зебо жавоңе.

Юзи гулбаргу бўйи сарви озод,
Қошининг адлидин жон мулки обод.

Агарчи ҳусн ичинда зуфунундур,
Будур айбиким ул аҳли жунундур.

Қайу ерда сотар бўлдум ман они,
Бөшимга йиғди ул бирла жаҳони,

Сотармен ани байъи пок бирла,
Ки жонға текдим ул нопок бирла.

Қабул этди кўриб хожа жамолин,
Юзи гулнори бирла зулфу холин.

Хотун айтти: мани сен олма сотқун,
Бу ишдин бўлғусидир охири хун.

Мани ким банда этур бор ҳалолим,
Бу сўзда йўқ турур бир зарра олим.

Сўзига боқмади бўлди харидор,
Қим эрмас шакли савратға талабгор.

Бериб хожа равон уч юз дирамни,
Йигитдин олди сотқун ул санамни.

Узидин чунки они қилди хушдил,
Кемага минди қилди қатъи манзил.

Ели ўнг келди чекти бод-бонин
Ким, топдим деб ҳаёти жовидонин.

Муҳаббат жомидин сархуш бўлди,
Наҳанги шахвати дар жуш бўлди.

Хотунга қўл узатди, қилди фарёд
Ки, не зулму ситамдур бу, не бедод?

Абушқам бор турур мен банда эрман,
Ки зоҳир хотуну ботинда эрман.

Хотунга раҳм этиб барча халойиқ,
Қилиб манъ айтиларким: эй мунофиқ,

Нағу бу номурода қотилурсен,
Шариатдин тош ишларни қилурсен?

Бири биринга бўлдилар ниғаҳбон
Ки, ҳеч ким қилмағай қасди ўшул жон.

Валекин бориси кўргач жамолин,
Кўнгулда тикдилар ишқи ниҳонин.

Бори саргаштаю афгор бўлди,
Балойи ишқ ичинда зор бўлди.

Тилаб топмай кўнгул дардига дармон,
Бўлуб чун андалиби масту нолон.

Бори яксон қилиб тарки алойиқ,
Бири биринга бўлдилар мувофиқ.

Ёвуқлуқ қилсалар хотунга бори,
Валекин қилмади иқбол ёрий.

Бу сўздин бўлғач ул хотун хабардор,
Чекиб оҳи жигар сўз аз дили зор.

Айитди: ё илоҳий бекасемен,
Фақиру бенавою муфлисемемен.

Чу сандурсен меним ҳолим гувоҳи,
Маним фарёдима еткил илоҳий.

Қабул айлаб анинг тенгри дуосин,
Юборди ул лаъинларға балосин.

Азоб ўтинға ёнди барчаси зор,
Емондин қолмасун оламда осор.

Хотун ҳамду сано айтиб худоға.
Совурди кулларин боди ҳавоға.

Айитди: бер муродимни тамомат,
Бу ғам дарёсидин қутғар саломат.

Иноятнинг ели бўлди равона,
Саломат кемасин элтди карона.

Бор эрди анда бир шаҳри муаззам,
Ҳавоси созвору сабзу хуррам,

Иироқдин кўргач ул элнинг қаросин,
Хотун кийди эранларни (нг) либосин.

Кема етгач йиғилдилар халойиқ
Ки, недур рахтдин девонға лойиқ.

Боқарлар ўлтуриб зебо жавоне,
Латофат ичра моҳи осмоний.

Айитдилар: қани ҳамроҳу ёринг,
Недин ёлғизлуқ ўлди ихтиёринг?

Айитди: сиз эмассиз маҳрами роз
Ки, қилсам қиссайи ҳолимни оғоз.

Бориб шаҳ қошида айтунг саломи
Ки, бордир ҳазратида кўб паёмим,

Бу сўздин шаҳни қилдилар хабардор,
Саодат бирла давлат бўлди даркор.

Айитди: кўлтурунг бод ул кишини
Ки, маълум айлайин недур ишини.

Бориб келтурдилар бир дамда они
Ки, айтса қиссайи рози ниҳоний.

Шаҳ айтти: келмагинг мақсуди недур,
Бу савдо қилмогингнинг суди недур?

Недин ёлғузлуқ ўлди ихтиёринг,
Қани ҳамроҳ у ёру кору боринг.

Айтди: ҳамроҳим бор эди бисёр,
Борини ёқди ўтга қаҳри қаҳҳор.

Манга қилди бори фикри хиёнат,
Ародин кўтариб дину диёнат.

Ниёзу сидқ ила айдим илоҳий
Ки, сенсен бекаселарнинг паноҳи.

Маним қасдим қилиб бу жамъи бебок¹
Ки, қилсалар ариғ зотимни нопок.

Ижобат қилди бу банда дуосин,
Йиборди ул лаъинларга балосин.

Борини куйдуруб хокистар этди,
Азоби охиратни муяссар этди.

Келибтур барчаси молу маноли,
Киши йибортиб олғил они ҳолий.

Аён қилғач кўнгулнинг дарди ҳоли,
Халёйиқ бирла қилғай қийлу қоли.

Бўлуб шаҳ бирла беклар ҳокроҳи,
Каромотиға бердилар гувоҳий.

Айтдилар: сенинг банданг эрурбиз,
На ишким сен буюрсанг биз қилурбиз.

Ҳазорон дард бирла ул дилафруз,
Кўнгул, жондин чекиб оҳи жигарсўз.

Айтди: бу турур шаҳдин иноят
Ки, қилса гушайи холий кифоят.

¹ Қўлёзмада: «нопок».

Қи қилсам кеча кундуз анда тоат,
Ки будур лаззати фақру қаноат.

Бу дунёдин маним бодур малолим,
Керак уқбода яхши бўлса ҳолим.

Икки дунёисиди бир хирқа басдур,
Ангаким, ёди бирла ҳамнафасдур.

Сўзининг сўзи қилди шаҳға таъсир,
Иморатгаҳ қилурға қилди тадбир.

Бериб аҳли саодатға башорат,
Бир икки кунда биткурди иморат.

Ҳавоси ҳурраму васфи сафобахш,
Латифу нозуку мавзуну дилкаш.

Қаромату мақоматинга лойиқ,
Муножоту ибодатқа мувофиқ.

Музайян қилди тоат бирла они,
Чу кунжи ўртади анда ниҳоний.

Қаромоти жаҳонга бўлди машҳур,
Дамидин топди сиҳҳат жумла ранжур.

Бор эрди кунжи узлатда ҳузурн,
Қилиб гўёю бийно гунгу кўрий.

Қим ул шаҳ ўтди бу дору-л-фанодин
Хабар келтиргали мулки бақодин.

Васият қилди ички бекларига,
Қилич чопғучи эрклик бекларига:

— Тиларсизким раъийят бўлса хушқол,
Ҳамиша элда бўлса иззу иқбол.

Жавони порсони шоҳ айланг,
Сурайё мазаллатлиқ моҳ айланг.

Қим улдур ушбу давлатға сазовор,
Бу ишга қобил андин ўзга қим бор?!
!

Бу ишга бўлдилар бориси розий,
Амиру навкару муфтию қозий.

Саҳар ким олди элга жоми заррин,
Юзига солди бурқаъ моҳу парвин.

Жамолиндин жаҳон бўлди мунаввар,
Насиминдин машом жони муаттар.

Жавони порсо қошига бори,
Бориб айтдилар: к-эй лутфи борий.

Сани шоҳ этти ўз қойим мақоме
Ки, адлингдин жаҳон топса низоме.

Будур бизга шаҳаншоҳдан васийят
Ки, сен султон бўлсангу биз раъийят.

Жаҳонда сургил энди комроний
Ки, қолсин яхши отинг жовидоний.

Аларға айтди: эй, лутфи илоҳий,
Мени мискинга етмас подишоҳий.

Чу бўлдум гўшайи узлатға восил,
Эман бу иззату давлатға қобил.

Қаноат кунжида қилдим фурукаш,
Манга то бўлмасам бу ғулу ғаш.

Бекишлик кишини султон айланг,
Тани бежонингизга жон айланг.

Айтдилар анга: қилма баҳона,
Ки сенсан аҳли давлатға нишона.

Халойиқ юз кетурди, бўлди ночор,
Хароб обод жонға бўлди меъмор.

Жаҳонни адли бирла қилди обод,
Ғанию банда бўлди ғамидин озод.

Бекишлик беклара инъом қилди,
Жаҳон аҳлин ўзига ром қилди.

Айтди беклара кунлардин бир кун:
Манга пайдо қилинг бир шакли мавзун.

Нигори нозанине — дилситоне,
Латифе, қобиле мақсуди жоне.

Ким, ул ўлса маним ёрим ҳалолом,
Хадис айласа ул дафъи малолим.

Чу йўқдур бизга чора ҳамдамедин,
Париваш ҳур юзлук одамийдин.

Бори беклар бу сўздин бўлдилар шод,
Баси кўб бандани қилдилар озод.

Айтдилар: баче шаҳзодалар бор,
Бу давлатга нойиб бўлгай сазовор.

Агар шоҳи жаҳон қилса ишорат.
Аларга айтали ушбу башорат.

Бу давлатхонада бўлсун ҳозир,
Алар манзуру шаҳаншоҳ нозир.

Айитди шаҳки, айтунг ушбу сори
Онаси бирла келсун бунда бори.

Айитдилар бажон мундоғ қилали,
Оносин бирла борин келтиали.

Парий руҳлар йиғилдилар сароға,
Хайр қилди нойиблар подшоға.

Аларга шаҳ этиб хайрмақдам,
Кўнгулга сиггонини қилди дарҳам.

Ародин кўлтариб шаҳ пардаи роз,
Узининг қиссасини қилди оғоз.

Аларга қилди тақриб бирла тақрир,
Ки: бордур менда юз минг дарду тақсир.

Ки мен ҳам сиз кибин бечорадурмен,
Фақирю ожизу ғамхорадурмен.

Вужудин қилди зоҳир, билди бори
Ки недур қиссайи ул лутфи борий.

Айитди: қобули бу давлат эрман,
Сазойи тожу тахту иззат эрман.

Будур аҳли саодатнинг заволи
Ки, тобса ноқиси давлат камоле.

Мани беклар керакким қилса бурхон,
Улусга қўйсалар бир ўзга султон.

Мани мискинга тегмас подшой,
Ман у бир гўшаею бенавой.

Бориб бегларини қилди хабардор,
Ки недур қиссайи шоҳи жаҳондор.

Ародин кўлтариб кибзу нифоқе,
Кенгашиб қилдилар бир иттифоқе.

Агар хотуну гар эр бўлса султон,
Керакким адли бўлса элга яксон.

Биза султонимиз қилди васийят
Ким, ул шоҳи жаҳону биз раъийят.

Биза мундин улуг султон керакмас,
Тани фарсудамизга жон керакмас.

Киши топмас мунунгдак подшони,
Амину муттақию порсони.

Лаби жонбахшида Исо дами бор,
Дили мажшухимизга марҳамн бор.

Ки андин тегмади мўрега озор,
Қачон етсун бу ерга, кимки озор.

Эрур юз иззату давлатга қобил,
Анинг шоминда бўлмиш бори нозил.

Бу кунга тегса бу давлат замоне,
Совургай жумлайи халқи жаҳони.

Қаромати билан тутди жаҳонни,
Яқин қилди қамуғ элга гумонни.

Бўлуб эрди қилиб тарки алойиқ,
Қабули хосу ом мақбули холиқ.

Бу навъе муддате мақбули даргоҳ
Ибодат бирла машғул эрди ногоҳ,

Тавофи Қаъбадин келди ҳалоли,
Кўрар уйун, йўқ аҳлию аёли.

Эву эли бори вайрон бўлмиш,
Саройи ер билан яксон бўлмиш.

Инининг не аёқи, не эли бор,
Икки кўзидоғи йўқ, бир тили бор.

Харобу хастаю афгору нолон,
Азоб ўтига бўлмиш бағри бирён.

Инисидин савол этди оғоси:
— Уйу элим қанию кадхудоси.

Айитди: сўзи андин бир сипоҳий,
Қўлум қўнши бори берди гувоҳий.

Чу фелъидин худо эрмасди розий,
Буюрди шаръ ҳукми бирла қозий.

Они сангсор қилдилар халойиқ,
Нағу қилдинг зино деб, эй мунофиқ.

Азалдин бу эмишдур сарнавишти,
Жаҳонда ҳосил этса номи заштий.

Они мундин ўтун сен ёд қилма,
Дуойи хайр ила дилшод қилма.

Жаҳон боринча отинг бор бўлсун,
Саодат бирла давлат ёр бўлсун.

Эшиткач ушбу сўзни марди маҳжур,
Ғаму ҳасрат емакдин бўлди ранжур.

Халойиқ таънидин афгор бўлди,
Замона жавридин гамхор бўлди.

Инини ҳам онингдак кўзи афгор,
Анинг учун тақи кўп йиғлади зор.

Айтди: эй маним жону жаҳоним,
Қариндошим ҳаёти жовидоним.

Эшитдим шаҳрида Исо даме бор,
Даминда хастадиллар марҳами бор.

Амину порсою сўзи маъқул,
Дуоси ҳазрати иззатда маъбул.

Баси тилсиз даминдин бўлди гўё,
Басе кўзсизни этди вақте бийно.

Сени мен элтай ул шаҳру диёра,
Даминдин топғасен дардинга чора.

Борурға йўл яроғин қилди тайёр,
Миниб ҳиммат отини бўлди даркор.

Ки ҳимматдур дури дарёси раҳмат,
Масалдур, қушқа — қанот, эрга — ҳиммат.

Кириб йўлга иков бўлди равона,
Юрубон турмайин субҳу шабона.

Қазодин етдилар бир манзилега,
Мусоҳиб бўлдилар аҳли дилега.

Аларни қилди меҳмон манзилида,
Кўтурди неки бор эрди уйида.

Замоне қилмади хидматида тақсир,
Бу эрди ул арабким, бўлди дастгир,

Ушул хотунни сангсор айлаганда,
Вужуди покин афгор айлаганда.

Кетурди уйига бўлди ҳимоят,
Иноят айлабон қилди ривоят.

Дариг этмади андин неъмату ноз,
Ки бўлди дарди роҳат бирла дамсоз.

Ҳикоятдин ҳикоят бўлди пайдо,
Савол айтди булардин марди доно.

Манга айтунгки, сиз қайда келурсиз,
Бу манзилда кўчиб қайда борурсиз.

Жавобинда деди: к-эй, соҳибасрор,
Фалон мавхуъда бир аҳли диле бор.

Топар сиҳҳат дамидин хастадиллар,
Етар мақсудина мафлужу ғуллар.

Қилур таъвиз ила кўзсизни бийно,
Этар ҳиммат била тилсизни гўё.

Маним ушбу иним мафлужу ғулдур,
Кўзи кўрмас бўлуптур неча йилдур.

Онга элтатурурмен бўлса ҳиммат,
Даминдин топса бу бечора сиҳҳат.

Ҳикоят қилди аробийки: оре
Ки, мундин қилди бир хотун гузоре.

Амину порсою бас хирадманд,
Муқим ўлди бу ерда муддати чанд.

Хато гар қилмасам ул бўлғусидур,
Басе кўп дарда дармон бўлғусидур.

Бу ҳинду қул уни озор қилди,
Шикастга хотиру афгор қилди.

Ушул дамдин эрур афгору маҳжур,
Эли тутмас бўлиптур кўзлари кўр.

Ўлук эса киши они, тирикдур,
Ҳақиқат билса бўлмас бу на игдур.

Сизу мен камтарин қардош бўлай,
Они ҳам элтайин йўлдош бўлай¹.

¹ Бир бўғин етишмайди.

Эгарлаб бориси оту улогин,
Борурға қилдилар йўлнинг ярогин.

Неча кун бордилар манзил-баманзил,
Ки ногаҳ бўлдилар бир ерга восил.

Ки, тортиб эрдилар дора жавоне
Ки, хотун раҳм этиб қутғарди они.

Анинг қошинда тушдилар қазодин,
Ки йўқтур чорае ҳукми худодин.

Йигитнинг бор эди қари аноси,
Ки эрди ўғли дарди мубталоси.

Савол этдики ушбу хасталарни,
Кўзи кўрмас эли шикасталарни:

Не ерга элтадурсиз хору афгор,
Не бўлди қилсангиз бизни хабардор.

Айитдилар: даме хомуш бўлғил,
Бу дурдак сўзумизни гўш бўлғил.

Эшутдук бордурур бир комилени,
Дуоси мустажоб аҳли дилени.

Бу мискинларни анда элтадурбиз,
Дуойи хайр учун жон тортадурбиз,

Ки ғамдин бўлсалар роҳатға ҳамдам,
Дуое қилса ул Исоён Марям.

Қори билгач оларнинг қиссасини,
Айитди кўнглидаги ғуссасини:

— Бир ўғлум бор, деди, икки кўзи йўқ,
Эли тутмас, тили оғир сўзи йўқ.

Иноят қилсангиз йўлдош бўлай,
Тапуғ бандадек хидмат қилай¹.

Олиб ўғлин аларға бўлди йўлдош,
Кўзиндин оқтуруб ол қону ол ёш.

¹ «Бўлайин», «қилайин» бўлиши керак.

Юрубон турмайин шому саҳаргоҳ,
Саодат манзилига элтдилар роҳ...

...Саҳарким, урди дам султони ловар,
Ибодатхонасиндин чиқди дилбар.

Ушул Исодаме фархунда иқбол,
Амини кунжи ваҳдат, соҳиби ҳол.

Назар қилдиса, кўрди ўз ҳалолин,
Заволи давлати топди камолин.

Чекиб чун субҳи дамдек оҳи сард ул,
Туман минг ғам била айлаб набард ул.

Ҳалойиқ қошида сақлади дамни,
Ичинда ҳазм айлаб дарду ғамни.

Айтди: мен натиб кўргаймен они,
Ки то фош ўлмағай рози ниҳоний.

Таҳаммулни ўзига пеша қилди,
Бу иш бобинда кўп андеша қилди.

Яна кўз учи бирла боқса ногоҳ,
Ҳалоли бирладур ул неча гумроҳ.

Қилиб эрди бориси қасти жонин,
Туз этиб эрдилар эгри гумонин.

Айтди: кўнглида к-эй рабби аъло,
Ки сенсан қодиру ҳайю тавоно.

Борисин кўру шалу кар қилибсен,
Балода ожизу абтар қилибсен.

Етар ушбу маним ҳолим гувоҳи,
Аларға бўлса собит рўсиёҳий.

Абушқасиға айди: сўзла ҳолинг,
Ки недур келмакингдин қийлу қолинг?

Уруб ҳасрат била оҳи жигарсўз,
Равон эттики: эй, шоҳи дилафрўз.

Муродим бу турур қилсанг дуони,
Иним топса бу заҳматдин шифони.

Айтди: ул эрур беҳад гуноҳқор,
Шифо топмасдур онча қилмай иқрор.

Савол этди инидин марди ҳожий:
Недур так турмоғинг йўқдур иложи?

Жавобинда баса кўп қилди таъхир,
Чу ожиз бўлди охир қилди тақрир.

Ки йўқ эрди ўшул хотун гуноҳи,
Берурмен рўзи маҳшарда гувоҳий.

Они тухмат била сангсор қилдим,
Бу нафси дун учун афгор қилдим.

Бу ишдин мен баса шармандадурмен,
Анинг ўлтуртурубмен бандадурмен.

Чу чинликка келиб қилдиса иқрор,
Оғо ҳам инидин ўткарди ночор.

Замоне кўнглида қилди тааммул,
Ки йўқтур чорае ғайри таҳаммул.

Хотун ҳам афв этиб қилди дуони,
Ини тобди ҳамон лаҳза шифони.

Бориб аъроби кўлтурди қулини,
Солиб бўйинга ғули янглиф қўлини.

Баса кўп зорию дархост қилди,
Қамуғ эгри ишини рост қилди.

Бўлиб аъробий ғарқ кўзи ёшиға,
Қулиға айтти: кел тузлук ошиға.

Айтман, деди: гар юз пора қилсанг,
Жаҳондин сен мани аввора қилсанг.

Анга аъробий айтдиким: худони
Гувоҳ этдим, сенга қилма (н) жафони.

Чу билди хожаси аҳдинда содиқ,
Равони айлабон тарки алойиқ.

Халойиқға айтди ошкора:
Ман этдим қасди тифли ширҳора.

Бу ишдин хотун эрмастур хабардор,
Бу ишда ман ҳам — ўқдурмен гунаҳқор.

Эрурмен бошдин-оёқ фарқи тақсир,
Ки йўқтур ғайри ажзу зорий тадбир.

Чу ўз сўзинда содиқ бўлди ул қул,
Хотун ҳам сидқи бирла кўлтариб қўл.

Тилади тангридин ул мубталони,
Ҳамон дам дардидин топди шифони.

Қари ҳам сўзлади ўғил сўзини,
Қўйубон хоки пойинга кўзини.

Айтди: тавба эт сидқу ниёзин,
Айтсун ўзгалардек барча розин.

Баён қилсун наким билган ҳадисин,
Айтсун қиссайи нафсу хадисин.

Чу билди ўзга ҳеч инкора йўқдур,
Бажуз тузлукдин ўзга чора йўқдур.

Айтди: вақте ман афгор бўлдум,
Сазойи қину зажру дор бўлдум.

Халос этди мани бир дилрабое,
Амини гўшанишине порсое.

Анинг ҳақиға қилдим фикри ботил,
Ўзумга айладим бу ғамни ҳосил.

Тегар-тегмасга сотдим ул санамни,
Ўшандин тортадурмен бу аламни.

Чу ноҳақ айладим бўлдум гирифтор,
Бағайри ажзу зорий не сўзим бор.

Қилиб таъсир они (нг) сўзу ниёзи,
Хотин сидқу бирла айлаб намозе.

Замоний бўлди хожат бирла машғул,
Дуоси бўлди хақ қошида мақбул.

Халос этди ани дарду балодин,
Қутулди меҳнату жавру жафодин.

Худо айлаб анга лутфу иноят,
Қамуғ мушкулларин қилди кифоят.

Қилиб ҳиммат била кўп ҳалли мушқил,
Ўзидин борисини қилди хушдил.

Халойиқдин топиб бир лаҳза фурсат,
Абушқасин кетурди қилди хилват.

Юзи гулноридин олди ниқобин,
Чу дафъ этгач ародин ул ҳижобин,

Абушқаси анинг даржўш бўлди,
Уруб бир наъра у мадхуш бўлди.

Ўзига келдиса кўрди ҳалолин,
Тани фарсуда топди жон висолин.

Хотин айтди: надин даржўш бўлдунг?
Мунудак бе худу мадхуш бўлдинг?

Айитди: бор эди вақте ҳалолим
Ким, эрди мунису дафъи малолим.

Бўлуптур ул бу дам раҳматга восил,
Агар ўлтурсам ўзимни на ҳосил.

Сани мен ул соғиндим, эй парийрўй,
Ки йўқтур орангизда фарқ бир мўй.

Хотун айди: эй ғамхори содиқ,
Иноят айлабон еткурди холиқ.

Эрурмен ман ҳамон жуфти ҳалолинг,
Биҳамдиллоҳ яна кўрдум жамолинг.

Агарчи сенсиз эрдим юз жафода,
Хатойи қилмадим меҳру вафода.

Замона жавридин афгор бўлдум,
Маломат тошидин сангсор бўлдум...

Икков суртуб юзуни, хоки роҳа,
Саною шукри ҳақ айтиб илоҳа.

Замоне бўлдилар хилватда дамсоз,
Бири-бирига айлаб ишваю ноз.

Бу сирдин ичкилар бўлди хабардор,
Билинди бошқаларға ушбу асрор.

Келиб беклар муборакбод қилди,
Басе кўп бандалар озод қилди.

Холойиқ онча сочди сийму зарни,
Мурассаъ қилдилар кўху камарни.

Чу адлидин халойиқ эрди розий,
Қамуғ беклар билла муфтию қозий.

Ҳалолин қилди ўз қойиммақоми,
Мутиъу банда бўлди эл тамомий.

Ушул аъробийға берди вазорат
Ким, эрди ул басе зебо басорат.

Кечурди ул ёмонларнинг гуноҳин,
Бошингға қўйди нақшининг кулоҳин.

Ғаний қилди борини мол бирла,
Асиру банда қилди ҳол бирла.

Басе кишварни олди яхши оти,
Жаҳонни сарбасар тутти сифоти.

Қабул айлаб ўзи кунжу қаноат,
Фурукаш айлади то қилса тоат.

Бу на жуду асосу ҳиммат эрур,
Вужудинга ҳазорон раҳмат эрур.

Илоҳийномаи Аттор бу дур,
Давайи сийнаи афгор бу дур.

Они турки бирла Қосимий айди,
Маъоний гуҳарини элга ёйди.

Чу эрди шайх руҳидин талабгор,
Анга ҳал бўлди ушбу мушкул асрор.

Тикансиз гул жаҳонда ҳосил эрмас,
Ҳақиқатга мажозий восил эрмас.

Искандар етмади обу ҳаёта,
Хизр феъли керак ушбу сифота.

Қани Қай Хусраву Заҳҳоку Жамшид,
Жаҳондин бордилар бориси навмид.

Замона нетди, кўр Ковусу Тусни,
Фалакда урдилар номусу кусни.

Фалак Рустамга берди гўшмоле
Ки, бўлди ҳар хасенинг поймоли.

Эшитгил қиссайи Дораю Қайни,
Ажалдин нўш қилди жоми майни.

Назар қил Ҳотаму Нушийравона,
Жаҳондин қилдилар оҳир карона.

Агар сен Қайсару Фағъфур эрурсен,
Чу мўр охир асири гўр эрурсен.

Жаҳондин топмади ҳеч ким вафое,
Чу йўқтур зотида сидқу сафое.

Бу гардун илгидин юз доду фарёд
Ким, андин бўлмади ҳеч кимса дилшод.

Қилиб тарки алойиқ бўл мужаррад,
Агар кўнглингда бордур заррайи дард.

Қаноат кунжида бўлғил фурукаш,
На қолдинг пойбанди...

Нечаким Қосимий сен муфлисесен,
Бу ёлғон дунйисида бир касесен.

Қилиб сен хидмати шоҳу гадони,
Кўрубдурсен ганию бенавони.

Алардин кўрмадинг жуз ранжу хорий,
Булардин ғайри ажзу оҳу зорий.

Бу сўз маънисида андеша қилғил,
Таваккулни ўзинга пеша қилғил.

Кўнгул қон йиғлади бу дарду ғамдин,
Ки йўқдур чорайи охир адамдин.

ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙНИНГ «ГУЛШАН-УЛ-АСРОР» АСАРИ ҲАҚИДА

Ҳайдар Хоразмий XIV асрнинг иккинчи ярми, XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод этган мутафаккир шоир. У ўзининг лирик газаллари, «Гулшан-ул-асрор» номли фалсафий-дидактик дostonи билан шуҳрат топган.

Ҳайдар Хоразмийнинг «Гулшан-ул-асрор»и анъанавий боблар билан бир қаторда мақолот, мавъиза ва асарнинг асосини ташкил қилувчи қуйидаги ҳикоятлардан ташкил топган: Пулини йўқотган киши ҳикояти. Бўз тўқувчи кампир ва баззоз ҳикояти. Ҳотами Той ҳикояти. Маҳмуд Ғазнавий ҳақида ҳикоят. Хорун била Баҳлул ҳикояти. Темурбек ҳикояти. Жами 623 байтдан ошиқроқ. Бу ҳикояларда ўрта аср зулумотида одамийликни тарғиб этган, оддий инсон ва унинг юксак туйғусини куйлаган Ҳайдар Хоразмий ўзи яшаган жамият воқеаларининг энг муҳим масалаларини дадил кўтариб чиқди.

«Гулшан-ул-асрор»да одоб-ахлоқ, меҳнатга, меҳнат аҳлига муҳаббат, сўз, бадний асарнинг қудрати ҳамда даврнинг бошқа муҳим масалалари ҳам қамраб олинган. Шоир ижодига хос бўлган хусусият воқеаларни фалсафий мушоҳада қилишдир. Дostonда лирик ҳолат билан эпик ҳолат, эпик тасвир билан лирик тасвир бирилашиб кетган. Дoston бобдан-бобга, ҳикоятдан ҳикоятга ўта борган сари янги-янги бадний-тасвирий воситалар, тиниқ образлар билан бойиб боради.

Ҳайдар Хоразмий ижоди Урта Осиё халқлари маданиятида узок тарихга эга бўлган фалсафий-дидактик дostonчиликнинг янги даврини бошлаб берди ва реал ҳаёт ҳақиқатини ифода этувчи, феодализмнинг ярамас томонларини фoш этувчи сатирик ва фалсафий ҳикоятлар билан ўзбек адабиётини янада бойитди. Шу сабабли унинг асарлари ўз давридаги ижод аҳлининг қалбини забт этган каби, бизнинг замонамизга келиб ҳам қимматини йўқотгани йўқ.

ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙ

ГУЛШАН-УЛ-АСРОР

СУЗ ТАРИФИННИГ БАЕНИ

Умр чу қатъ этти адам манзили,
Сўзга рақам урди одамнинг тили.

Сўз гуҳари билгувчи сарафроз,
Бўлди билиг наътида мансуба боз.

Жилва қилиб сўз насақи ичра завқ,
Шавқу талаб бўйни узра солди тавқ.

Ишқ бу ҳангомада урди нидо,
Файбу шаҳодатқа ёйилди садо.

Илм маҳал тобтию қилди зуҳур,
Шуъла уриб партавини солди нур.

Қут ичида неким эрди ниҳон,
Барча бу қудрат била бўлди аён.

Солди адад сояи такрорини,
Сифрга топшурди ўз изҳорини.

Бўлди адад сифр ўти ломеъи,
Сифр бўлиб жабр эвининг Жомеъи.

Нуқта билан нуқта топиб интизож,
Кўйди алиф фарқина шоҳона тож.

Тушгач алиф қоматининг сояси,
Топти ҳам ул сояни ҳам сояси.

Тож зилли, нуқта алиф зиллини,
Исми алиф, наъти алиф ломини.

Бўлди бу бир нуқта муаммойи ғайб,
Нуқта неким нуқтаю туғройи ғайб.

Нуқта неким вои вилоятқа ҳарф,
Ҳарф неким бибидоятқа зарф.

Нуқта бўлиб ҳарфқа сифрул хитоб,
Ҳарф бўлиб нуқтага уммул китоб.

Абжади таъриф қилиб издивож,
Маърифат арқомина берди ривож.

Айлади имло назари кўзга-кўз,
Доира бирла улониб сўзга-сўз.

Улфат ила беги уланди алиф,
Вуқусидин қофия топти радиф.

«Маҳзани асрор» бу рамз эрди бил,
Нотиқа бу кўзгудин ўгранди тил.

Мундин улошилди мураттаб тамом,
Сифр сафи ушбу дурур вассалом.

Оқил муни улум одам деди,
Барча улуқ исмдин аъзам деди.

Оқил агар сўз бирла сўзни ёпар,
Ориф ўшул сўзда ўзини топар.

Улки билур сўз гуҳари қийматин,
Сўзда топар сўзлағучининг отин.

Аҳли назар шевасини сўз била,
Нури басар мевасини кўз била.

Сўз кўзидур улки кўрар ҳолни,
Ўз сўзидур улки сўрар қолни.

Сўзда кўзу сўзлағучида назар,
Йўқ эса сўз қизлағучида хабар.

Зоҳиру ботин хабари сўздадур,
Ўзгада йўқ, ҳар неки бор ўздадур.

Ул кишиким топмади сўз ганжини,
Қилди ҳабоу ҳадар ўз ранжини.

Кимки назар мазҳаридин юмди кўз,
Қўймади мерос ўзидин ғайри сўз.

Умри гаронмоя чу бўлғай талаф,
Сўз дуру сўз дунйида қилғай ҳалаф.

МУСАННИФНИНГ ВАСФИ ҲОЛИ

Бир неча ғам бирла эдим ҳамнафас,
Мунису дамсозим ул эрдию, бас.

Кўз ёшидин — бода, бағирдин — кабоб,
Дарди дилим — нуқлу, фиғоним — рубоб.

Қайдағи андишаларим жўш уриб,
Буюми бошдан-оёқ оғуш уриб.

Оҳи жигарсўз суниб дасти зўр,
Нолаи дилсўз қилиб шарру шўр.

Сийна бароз дарду бало хонидин,
Сер бўлиб ўз юраги қонидин.

Дард сепиб эски жароҳатқа туз,
Шўриши шўробаси тинмай ҳануз.

Шамъ сифатлиқ юраким шуълазан,
Дуд бошимда, оёқимда лаган.

Жон тиламай бир йўли тан сихатин,
Айлаки тан гўру кафан суҳбатин.

Кўзима кенг дунё бўлиб тангу тор,
Рўзи қиёматни кўриб ошкор.

Ҳар даму, ҳар лаҳза бир ўтқа ёниб,
Гояти йўқ оташ била ўртаниб.

Ут ичида муфлису бечоравор,
Нолаи жон сўз тузиб сад ҳазор.

Ҳар нафас оҳанг қилиб бир наво,
Дунёда ҳар лаҳза солиб бир садо.

Умр ўтиб кўрмайин уйқуда туш,
Нолаларимдин уюмай қурту қуш.

Чархи фалак ташна бўлиб қонима,
Дуняи дун қасд қилиб жонима.

Сабр биносини бакуллий бузуб,
Ҳосили йўқ умрдин уммид узуб.

Тоир андеша уриб болу пар,
Фикр аёқи бирла кезиб хушку тар.

Гоҳ малак авжида тайрон этиб,
Гоҳ фалак буржида сайрон этиб.

Гоҳ талаб дарди дилига даво,
Гоҳ сўруб ранжи ғамина шифо.

Мен бу даму тоса билан тимсаниб,
Гайрат аччиқ устида берди наҳиб.

Неча бу бесабрлик, эй носабур,
Эр керак эмгак била тобса ҳузур.

Банду бало дунёда эрга тушар,
Мунча бало эр кишига не бўшар.

Эр эсанг эрдек юрагинг ташлагин,
Кечган эронларнинг ишин ишлагин.

Тут ғаму меҳнат била кўнглунгни хуш,
Оқил эсанг марҳаму дармонинг уш!

Омисифат бўлма фароғатпараст,
Хок бикин бўл оёқ остинда паст.

Сабр ила Аюбқа ҳамдаст бўл,
Жўръасининг сарқутидин маст бўл...

Аҳлу бало силсиласиндин нахуст,
Машрабинг устодини қилгин дуруст.

Гар юрагинг сушт эса, меъданг заиф,
Бўлма сен ул шевалик элга ҳариф.

Маъниси йўқ лофни қўй, эй фузул,
Рақсга шойиста дагул беусул.

Қисса узун қилма, кўтарма алам,
Торт бу давиъ рақаминга қалам.

Зарра киму кунга ҳаводорлиқ,
Сен киму ул нурга сазоворлиқ.

Лойиқ эмассен шу шараф буржина,
Муштарин бўлма бу гуҳар дуржина.

Моя қани ким тиласанг судини,
Билсанг ишинг ғояти беҳсудини.

Йўлға қадам қўймаки бегона сен,
Силсила тебратмаки, девона сен.

Чунки эшитгим бу бузургона сўз,
Тушти вужудимга бир ўт ўздин-ўз.

Телбаликим тутти димоғим йўлин,
Тўлғади бу нағма қулоғим йўлин.

Тортти ул пояни ҳушёрлик,
Жон кўзина сурман бедорлик...

Бош чиқариб ишқ кўнгул жайбидин,
Бошлади сўз нусхаи лорайбидин.

Завқу ҳавас тилға равонлиқ бериб,
Сўз дамина руҳфишонлик бериб.

Гарчи ки андиша отин сурди рахш,
Фикр бу таркибга боғлади нақш.

Ородаким тушти бу гулбонги тез,
Нотиқа «лаббайи» уриб қилди хез.

Маънийи бикр олди юзиндин ниқоб,
Жилва қила бошлади хуш беҳижоб.

Жоми сабуҳий қилибон рафъи шарм,
Сақийи ғайб айлади ҳангома фарм.

Тушти харобат ичида хойу ҳуй,
Солди менинг бўйнима бу гуфтугўй.

Мен тағи мастона чоғим чоғладим,
Сўз юзун очтиму белим боғладим.

Ейдим улус ичра бу жоми сафо,
Икки жаҳон халқина урдум сало.

Кимгаки бор иштаҳаи эттим ҳалол,
Қурсоғина тушти бу жоми зулол.

Ҳазм қило билмаса, кўб емасун,
Куч била ҳалвони аччиқ демасун.

Менки бу ният била қўйдим қадам,
Жон тамури учини қилдим қалам.

Хос кўнгул нақдидур ушбу рамуз,
Ғавсни кўрсатма гуҳарни ужуз.

Ақл тенгиз эрдию андиша кон,
Ўртасида гуҳари — маъни ниҳон.

Жон тиши бирла қозиб ул қонини,
Қилдим ўзум ғавс бу уммонни.

Ул киши қўйғай чу Низомий бу ганж,
Қозғана олғай гуҳари даст ранж.

Йўқ эса ҳар муфлиси бе дастгоҳ,
Ҳеч топа билгайму «маҳзан»га роҳ.

Ганж иёси кон ила дарё керак,
Жумлаи асбоби муҳайё керак.

Берса неким издаса ҳар жавҳари,
Харж бирла ўксумаса гавҳари.

Ҳар нечаким сочса яна қилса жўш,
Баҳрасидин бойиса жавҳарпурўш.

Гар тиласанг сайъ била бу сифат,
Сайъинг эрур ҳар зоҳи бемарифат.

Эр назариндин очулур эр кўзи,
Эр нафаси бирла юрур эр сўзи.

Ҳукм била донода бордур шажар,
Феълга келтурса егайлар самар.

Тўкмаса деҳқон ароқ, пойи бел,
Емишининг фойдасин топмас эл.

Тарбияту саъй қилур боғбон,
Тоза бўлур мева берур бўстон.

Ул ким эрур руҳу, калиму Халил,
Тобмади бе воситаи Жабраил.

Йўлни қуловуз била топса бўлур,
Рамзни ҳикмат била топса бўлур...

Улким эрур нашъу намосиз жамод,
Боғламагай намояга эътиқод.

Гарчи қилур табл ўзидин хурўш,
Лек урар тош қозон ўртукли жўш.

Ки, доғи бордур улуқ болу пар,
Борму хумо хосиятиндин асар?

Улким эрур лоф бу даъви била,
Рост керак даъвиси маъни била.

Аввал анга мўъжизатек сўз керак,
Ёхуд кўриб англагутек кўз керак.

Сўз била ҳам бўлса не бўлгай эди,
Мендин очун сўз била тўлгай эди.

Сўзда керак маънию маънида завқ,
Сўзлагувчида сўз учун дарду шавқ.

Арага кирса маҳаки имтиҳон,
Сўз иёри бўлур ул ҳам аён.

Бу не фусуну бу не афсонадур,
Бу не уну, нағмаи мастонадур.

Тутти жаҳон замзамаи Ҳайдарий,
Тўлди садо гунбази нилуфарий.

* * *

Андаки бу доира урди хаёл,
Ўртага келтурди бу тангсуқ мисол.

Чунки бу сўз бекасини қилди нақш,
Меҳри эди мадҳшоҳ тож бахш.

Тўрт бўлунг, етти улус султони,
Олти жиҳат, икки жаҳоннинг хони,

Подшо Искандар Доро ҳашам,
Даври даврон шоҳи, соҳиб карам.

Мулк иёси барлос ўмоқлик қиёт,
Соёи ҳақ мазҳари зоту сифот.

Адли била дунёю, дин муфтахир,
Яхши оти ер юзингда мунташир.

Шаҳ вилоят ерининг маҳрами,
Нуру набувват дамнинг ҳамдами.

Суврату маънида вужуду тукуз,
Зоҳиру ботинда таваллоси туз.

Илмда маълуми ҳақиқат била,
Тузди шариятни тариқат била.

Сийрати мустаҳсану хулқи ҳасан,
Ҳар фанида мундариж анвойи фан.

Ҳикмати тумон дамидин бир нафас,
Икки жаҳон ширасида бир мағас.

Тортса эрлик кунда зулфиқор,
Рустами Достондин ошурғай дамор.

Ханжарининг зарбасини кўрса бабр,
Қилмағай ов ичра кийикларга жабр.

Шастидин ул дам ки, бўлур ўқ жудо,
Қофда симурғ бўлур зоғпо.

Чирғи олур чархи фалакдин уқоб,
Бозий олур панжа билан офтоб.

Ҳукми қачон қилса нафоз ошкор,
Баҳридин авж бирла қўпорғай губор.

Меҳри ўти шуъласи гар бўлса тез,
Ер юзига тушгай улук рустахез.

Лутфи агар дунёда қилса зуҳур,
Жаннату Фирдавсқа тушқай қусур.

Барча ҳунарларда адимул назир,
Тахт иёси Хисраву иқлим гир.

Баҳри карамдур доғи кон ато,
Шоҳу шаҳаншоҳ, отодин ото...

Разм кунда шаҳр или иқлимгир,
Базм туни лутф ила хизматпазир.

Беша агар соясида топса жой,
Давлатининг фаридин этгай хумой.

Фар Фаридун юзидин билгулук,
Жумлаи қонун сўзидин билгулук.

Барча ҳунар даврида топти камол,
Урди ҳунар тарбияти бирла дол.

Зоҳирида ҳал дақойиқ қилур,
Ботинида кашф ҳақойиқ қилур.

Дол эрур қудратина улву ёт,
Лол бўлур қувватида сифла ёт.

Гайб рамузи била зеҳни қарин,
Фикри фунун ичра фунун офарин.

Ҳар не камол ичра десам беназир,
Барчаси бири-бирини беназир.

Етти ато бирла бу тўрт уммаҳот,
Тобтилар имкон била сиру сабот.

Малак нишон бермади бу шоҳдек,
Даҳр кўзи кўрмади бу моҳдек.

Токи фалак давр қилур солу моҳ,
Даврини сурсун бу улуғ подшоҳ.

Ҳар не муродотки қилса ҳавас,
Тобсун анинг ғоятина дастрас.

Бўлсун очун ичра улуғ, кўнгил шод,
Барча улус устина сурсун мурод.

КИТОБ ЕЗИЛИШИННИНГ БАЕНИ

Андаки бу азм ила йўндум қалам,
Шоҳ дуоси била урдум рақам.

Очтим анинг мадҳина бу яхши фол,
Фотиҳаси хотимаға келди дол.

Бўлди маъонида кўнгул нақшбанд,
Жон тили гулбонгни қилди баланд.

Жилва қила бошлади роз нухуфт,
Хотирам андеше била бўлди жуфт.

Номаи сарчашмасини тушди жўш,
Булбули маҳбус қўпарди хурўш.

Ганж эшигин очти иноят қўли,
Бошлади тавфиқу ҳидоят йўли.

Ганжанишин орифи соҳиб сарир,
Ганж ичининг кунжидин урди сафир.

Ташна сифат бўлдим оёғинда паст,
Жўраъсидин илди димоғимни маст.

Бу қаро тупроққа қилиб жўраъ рез,
Лутф била тутти қўлумники: хез!

Турк зуҳуридур очунда бу кун,
Бошлар улук йир била туркона ун!

Рост қил оҳанги «Наво»у «Ҳижоз»,
Туз ётуғон бирла шутурғуни соз.

Турк сурудини тузук бирла туз,
Яхши аёлғу била кўкла Қўбуз.

Сўзда менинг таврум эрур дилписанд,
Табъға гулқанд кибин судманд.

Мен битиган хат била йўнғил қалам,
Мен юрурган йўл била ургил қадам.

Чиқма изимдинким, эрур жаъда рост,
Йўл юрумак бўлса кўнглунгда хост.

Нақд сенинг дурки, сазоворсен,
Ганжни сен сақлаки бедорсен.

Арсада сен-сен бугун, ул шаҳвор
Ким, сенга бердук баримиз ихтиёр.

Сендин адаб бирла бу бел боғламоқ,
Биздин адаб қоидасин сақламоқ.

Сендин аёқ босмоқу, биздин нуфус.
Тенгридин илҳому, ҳунардин жулус.

Чун назари ғайб ёрутти чирог,
Партавидин бўди мунаввар димоғ.

Топти кўнгул кулбаси нуру сафо,
Берди ҳунар тахтига нашъу намо.

Менки пишурдим бу лазиз ошни,
Шайх Низомийдин олиб чошни.

Шайх Низомий дамидин жон топиб,
Маънисидин ёрлиғу бурҳон топиб.

Қўптим эса ўпти элимни билиг,
Ганж фашонлиқ, била очтим илиг.

Келдим этаклаб гуҳари шаҳвор,
Қилса қабул ўз қўлидин шаҳриёр.

Жубосали бўлса сочайин анча дур,
Ўйлаки бўлсун етти иқлима пур.

Дуняда чун Ҳайдари соҳиб ҳунар
Қим, жавади мунча туганмас гуҳар.

Ҳар неки қозғандиму йиғдим тамом,
Қилдим олиб сийпағучиға ҳаром.

Ошин ичиб ўтини сўндурмангиз,
Суфра бошидин иёсини сурмангиз.

Мол иёсиндин аяманг бир дуо,
Фотиҳа такбир йиборинг манго...

МАВЪИЗА

Билгил, аё косибу соҳиб аёл,
Қим, санга эрликда эранлик ҳалол.

Улки тузар шаъри била дуняни,
Тенгри ҳабибим деб этти они.

Ростлиқ устида тарозуни туз,
Ростлиқ асбобини сақла тўқуз.

Эгри озар, тўғри ўзар, эй фалон,
Тузлуқ эт, тенгрини кўр дармиён.

Рост керак одамега эътиқод,
Эгри киши томбади ҳаргез мурод.

Арратек эт базл кейин-илгари,
Теша бикин йўнма ўз-ўзунг сари.

Бўлма харидор била сахт рўй,
Қилма забунларга қатиқ гуфту-гўй.

Яхши-ёмон ким не керак бир бил,
Шайхдин айруғини тазвир бил.

Ҳар неки сотсанг букун эй ҳушёр,
Ҳам санга — ўқ сотқай ани рўзгор.

Ул кишиларким бу дўкон туттилар,
Судини сармойдин ўксуттилар.

Бўлмағил ўздин ғаниларга хусуд,
Ўзгага соғинма зиён, ўзга суд.

Тангри не ким берса ризоманд бўл,
Берганина қонъе ва хурсанд бўл.

Бўлма ўтуз олиб, оғир сотқувчи,
Унга кебак, сиркага су қотқувчи.

Ҳар ким эрур максаб учун қахт хоҳ,
Вориси мерос олур аввал гуноҳ.

Улки ғани, улки тавонгир эмас,
Қимматидин ортиқу ўксук эмас.

Берган олур, эккану еган қолур,
Ортуғини душман алинга солур.

Соқла амонат била ўртоқ ҳақин,
Ортуқ авжлама дўкон тупроқин.

Хожаким ўртоқлиқ этар ихтиёр,
Бўлса керак боркашу пардадор.

Ўлмаса ўртоқлик ичинда фиреҳ,
Боғламаса кишида — оғзин гиреҳ.

Одамега тажриба доя этар,
Ростлиқ эр ўғлина моя этар.

БЎЗ ТЎҚУВЧИ ҚАМПИР ВА БАЗЗОЗ ҲИКОЯТИ

Куфада бир пири ладани сабақ,
Сайр эта бозорга қўйди аяқ.

Маъни била ганж, вале тангдаст,
Тим ичида кирдию қилди нишаст.

Хожай баззоз анга рўбарў,
Билгувчи савдо ишини мў-бамў.

Оллида ҳар жинсдин ажноси хос,
Ўзгадин ўзгача топиб ихтисос.

Сарф қилиб умри тижорат била,
Қилни ёрар эрди басорат била.

Токи ушул ҳол ичида бир ажуз,
Бўйи икки қот бўлуб, арқоси кўз.

Бўйи боши раъша била беқарор,
Дам уруши, йўл юруши мурдавор.

Не кўзида нуру на оғзинда сўз,
Дунёсидин қўйнида бир вусла бўз.

Бўзини бу баззозга берди ким:— Ол,
Ҳарна баҳо бўлса илигима сол!

Кўрди бу баззоз бўзини очиб,
Пурғуради бир неча тупрук сочиб.

Ким момуғи пасту ипидир йўғон,
Бўзчи ошуқуб не керак тўқуғон.

Тўнға ярамаски, бўятса киши,
Ювса худ анчоқдурур анинг иши.

Қўйлаку иштонга чу лойиқ дагул,
Ҳарна баҳо бирла мувофиқ дагул.

Қайси харидорға бўлсин писанд,
Қайда топайин мунга мен бир лаванд.

Хожа сўзина қилибон этимид,
Кесди ажуз ўз тўмасиндин умид.

Дедиким: — Эй хожаи соҳиб карам,
Чархифалак гардишидин кўрма гам.

Тулману бечораю соҳиб аёл,
Ожизу, мискину пароканда ҳол.

Сайъ қилиб, бердим ики ҳафта жон,
То санга келтурдум ани бу замон.

Бир сурук ўғлон, ушаким хору зор,
Йўлга боқиб телмурадур интизор.

Ҳар не десанг, тенгрига солдим сени,
Ҳарна баҳо бўлса, ўзатғил мени?!

Газ била ҳам келтуриб ул бўғзини кам,
Берди анга хожа бир-икки дирам.

Тортиб оёқ устида турлуқ малол,
Йиқила қўла ўз эвина борди зол.

Билгудади бўзни, ул абдоли роҳ,
Кўз учидин ёқа тутиб қийна хоҳ.

Келди бўз олмоққа бирав ногоҳон,
Дедиким: — Эй, хожа, равон бўл, равон?!

— Бўз керак андоқки катондин фириҳ,
Бўлмағай андин бу жаҳон ичра биҳ.

Иничкау нознику ҳамвору пок,
Бўлмасун иплигиндин ҳеч айибнок.

Хожа не бўз берса харидор яна,
Айблар этур бўзининг барина.

Хожа айтиким: узутма сўзунг,
Бўз берайин кўрмамиш аввал кўзунг,

Момуғидур пилладин ортуқ зариф,
Иплиги катон ипидин ҳам латиф.

Пухтаю ҳамвор тўқулгон бўзи,
Кўрма-ку арусидин аригроқ ўзи.

Кўрмас эгоч бўлди харидор лол,
Тобладию қилди баҳосин савол.

Урди баҳосини тенгиздин тейранг,
Сотти ўшул бўзин катон бирла тенг.

Пири муҳаққиқ кўруб ул турли ҳол,
Келди сотиқчи кошина бемалол.

Деди: — Бу сандуқ ичида, эй фалон,
Бергил ижозат кирайин бир замон

Ким, тиласанг ер юзида асрбасар,
Топмагайсен дунёда мендин асар.

Зоҳиру ботин била ошуфта мен,
Мўъмин эгач кофири нуҳуфта мен.

Мунча савомғаки қилдим ғўзор,
Саъи била тобмади нақдим иёр.

Ҳар неча кездим, бу улук дунёни,
Қутби мукамал сени кўрдим, сени.

Бўзким эрур момуғи худ бесафо,
Иплиги бетоби, ўзи бўриё.

Сенким анга бир нафас эттинг назар,
Бўлди катондин ҳам доғи мўътабар

Ким, помуғи била тенг ўлди йипак,
Соғталиги ровшану ҳамвортак.

Лол бўлиб Хожан ошифта дил,
Қолди хижолат эвинда мунфаъил.

Жазб қилиб топти муаммо кушой,
Урди не ким, ҳосилина пушти пой.

МАВЪИЗА

Эмдики бозор эрур гарми тез,
Суду зиёнида бўл, эй субҳи хез.

Ком ила топсанг доғи бозорни,
Бир йўли куйдурма харидорни.

Хожаки ортуқини таъма қилди суд,
Моясидин ювгай илик зуду зуд.

Эй ким, улустин ёшурурсен, ҳисоб.
Муҳтасиб уртукли қилур эҳтисоб.

Ҳарнаким ўксутсанг ўлур чоғда тарх,
Арз куни борчани тенгашар бу чарх.

Ғайб миёнчиси чу ҳозир турур,
Барча тафовутқа музд текурур.

Улки берур мевага бу таъму ранг,
Кўрмасму билмасму тарозую санг?!

Улки берур кўзга бу нашву намо,
Кўзчига билмасму недур муддао.

Уртададур киф, нақлиб кифи,
Қалбни кимдин ёшурур сирифи.

Арпа экиб буғдой ўрурман дегон,
Кўрмадук ошлиғчини буғдой егон.

Туз бўлибон тилни, тузулукда оч,
Тушса дағи теша емас туз йиғоч.

Одамига яхши қилиқтур биҳишт,
Етти тамуғдин баттар, ул хуи зишт!

Суд кўриб қилма зиёнинг унут,
Судни савдода зиён бирла тут.

Хайр этагина узун тут қўлунг,
Мўру малаҳдин аяма сарқутунг.

Жомда шарбат нечаким бўлса кам,
Ерга тўқар журъани соҳиб карам.

Ҳар неча торож хазон кўрса раз,
Ерга тўқар атласу иксунни хаз.

Хуштур эронларга карам давлати,
Улса доғи ўлмас эмиш ҳиммати.

ҲОТАМ ТОЙ ҲИҚОЯТИ

Қофилаи бир арабдан магар,
Қилди бани Тай ҳашамина гўзар.

Йўл озиқиб ўткали қўрқушдилар,
Ҳотами Той тарбиятина тушдилар.

Қофиланинг ўртасидин бир фузул,
Деди ким: эй Ҳотами соҳиб қабул.

Дунёда номус ила қилдинг маош,
Яхши отинг бўлди карам бирла фош.

Чун санга меҳмонбиз, эй соҳиб карам,
Ҳар нечук эт, бизни оғирла бу дам?

Сўзладию тарбиятина тикди кўз,
Рост ҳануз оғзинда эрди бу сўз.

Ким теваларинда семизроқ бири,
Бўлди сақат, кўргин эронлар сирӣ.

Бўлди йигит сўзлаганидин хижил,
Қўп тегура бошлади Ҳотамга тил.

Ким каримин кўрга, бу ҳоли била,
Йўлчин оғирлар киши, моли била.

Халқ деди:— Ҳожа тилинг боғлағил,
Қўй бу фузулуқни, адаб сақлағил.

Ул кеча алқисса, не ким хоси ом,
Едилар ул бирак этини тамом.

Тонг ёруди, субҳу саҳар урди дам,
Тикди Хўтан хусрави олтун алам.

Боқса йироқдин кўринур бир гўбор,
Чиқти аросиндин бир аштар сувор.

Ел каби жомозасини билдуриб,
Бир сара бисрак тева ёндоштуруб.

Айру йўқ ўлган тевадин бир туки
Эт била, этмак тўла бисрак юки.

Қофила халқини муни кўрдилар,
Келмагининг кайфиятин сўрдилар.

Дедиким:— Ушбу кеча Ҳотам ўзи.
Кирди тушумизга ёшариб кўзи.

Бизга хабар бердики, бир меҳмон,
Келдию мандин тилади базлу хон.

Бир тева бурч олдим алардин деди:
Ул теванинг белгиларин сўзлади.

Бизни ошуқтурдики, ҳам дам замон,
Тонг бошида кўчгусидир карвон.

Ҳеч нимага боқмай этикранг сурунг,
Ул тевасининг ўзин еткурунг.

Кўрди эгин ул тева учун малол,
Узр, қулунг ким, манга қилсун ҳалол.

МАВЪИЗА

Улки саховоттин урур бўлса дам,
Кўргузар эрликда сабот қадам.

Тангри азалдан бери очмиш бу хон,
Ўнга юзу, юзга мингу, бирга ўн.

Кимки бир экса, ўзи минг топар,
Барча майибни саховат ёпар.

Бухл азиз одамини хор этар,
Эл кўзида ит каби мурдор этар.

Улки тилар хайр учун дастгоҳ,
Сен ани билгилким эмас хайрхоҳ.

Эмдиким кечмас қаро йўлдин кўнгул,
Ганж тоғи топса сен андин тўнгул.

Бой даул сен, дирामинг бор эса,
Фақр ғанидур караминг бор эса.

Муфлису, озод ғани моя бўл,
Йўқни, йилонларни йиғиб доя бўл.

Ярим оёқ ошки, топарсан насиб,
Ярмини берки есун бир ғариб.

Метда тамуғиким, эрур душманинг,
Тўймағусидир агар, ичса қонинг.

Ҳар нимаким, тонг тилаки юрт учун,
Ўздин ўғурлаб ўзунгга бергучун.

Сарф қил ортуқини сарроф эсанг,
Дўрдни дафъ айла, агар соф эсанг.

Чун қаро туфроқдин эрур ногузир,
Танга не этлас, не катон, не ҳарир.

Ҳар неча тун бўлса тўра ўпранур,
Ўпрамоғин хулқу карам тўнидур.

Улки бу ҳилъатқа сазовор эрур,
Талаб киши Ҳайдари каррор эрур.

Одам атонганга мурувват керак,
Орифу оми(га) футувват керак.

Сарвтек озода бўлу росткор,
Ё ўрики олма бикин мевадор.

Нафъи текур барчага ёмғур бикин.
Ё тенгиз ўртасида жумдур бикин.

Бордиру бермас не едурур, не ер,
Ўзи била гўргаму элтур, не дер?

Эрди Сулаймон бу улус султони,
Будур улус, сўрки Сулаймон қани?

Ийғди Фаридун ҳашаму, молу ганж,
Нени олиб борди бажуз дарду ранж.

Гар ўзин англатмаса бу хонасўз,
Эртагилар демагай эрди бўғуз.

Хор қилур эрни бўғузнинг гами,
Шум бўғузин бўғса у зўр одами.

Чархки қон бирла тилар гардишин,
Қўймагай эл кўнгли учун ўз ишин.

Гарду губорки сочар ер юзи,
Бир қаро сочининг юзидир ё кўзи.

Сунбули тарким сочар ул мушкноб,
Токи не соч рангидин олди хизоб.

Кўрди қаро ерда санамлар юзин,
Наргис ўшул сурмадин очти кўзини.

Кимки нечук йиғди анингдек қўяр,
Ортуқ усурган қусар, итлар тўяр.

Олмоқу бермак била хуштур жаҳон,
Олгину бергинки, будур қуту жон...

МАВЪИЗА

Мулк эрур дилбару соҳибжамол,
Эй, хуш агар, топмаса эрди завол.

Бир неча кун дунёда жон хушлуғи,
Салтанат эрур, бу жаҳон хушлуғи.

Хуш кўринуб, эл ичида эътибор,
Ком дилу кавкабау ихтиёр.

Йиғмоқ учун барча талабгор эрур,
Қўймоғу кетмак иши душвор эрур.

Йиғса бўлур, дўзди ниҳон бўлмаса,
Дилкаш эрур боғи хазон бўлмаса.

Хуш нимадур, умри бақоси қани?!
Шоҳи гадо бирла вафоси қани?!

Давлату иззат эрур, эй хожа бош,
Оқибатул амр бузарлар маош.

Гарчи хуш оянда эрур молу жоҳ,
Бўлмаса эй дўст, маоллингда чоҳ.

Кўрмакка хуштур бу йигитлик гули,
Келмаса сўнгра қарилик гул-гули.

Дуняда, ким кулди, хуш, эй хушёр,
Ким, сўнгида йиғламади сад ҳазор.

Қайси кўнгулким, нафасе урди шод,
Елга совурди кулини тундибод.

Ким ётибон тинч уюди бир замон,
Ким шабихун урмади ушбу жаҳон.

Тебрангали бу фалак тундхўю,
Тўқтамайин эврулоди боши кўю.

Мунча туман қонки, тўкар беқиёс,
Тўймадию тўлмади, бу етти тос.

Эйки урурсен, билгинг бирла лоф,
Билгувчи ҳаргиз, сени тутмас маоф.

Ақлмудур ушбуки, шому саҳар,
Ризқ тилай исқоғасен, дарбадар!

Чун кечалик умрга йўқ, эътимид
Кеч бу ўюндин, не топарсен умид.

Ақл ҳузуринда, жаҳолат нечун?!
Ҳарза, тамаъ бирла, малолат нечун?!

Манзили йўқ йўлга юрурсенки, не?
Ўз-ўзунга бозий берурсенки, не?

Эйки, отанг деди: «Менингдур бу мол
Элда танирсен, юру меросинг ол!»

Бир дам ўзунг бирла бўл, эй нафас кўб,
Бод тутар дунё, санингдакни кўб.

Қилдинг ўйун бирла, тирикликни сарф,
Бода тугандию таҳи қолди зарф.

Не учун айдилар эй, ғофил сани,
Қайда эдинг, неттингу ҳосил қани?

Неча фалак даврини қилмоқ ҳасиб,
Эр эсанг, охир ўзингга бер наҳийб?!

Тебран агар бор эса жондин рамақ,
Қил мени такрор живурма варақ.

Ул кишига ким асар этти бу дард,
Қолмади андин, бу жаҳон ичра гард.

Қўҳ нишин бўлдию саҳро кезар,
Доирадин чиқтию тутти канар.

Силкитти бу хархашлардин этак,
Хок нишин бўлди, тушуб кўлгатак.

МАҲМУД ҒАЗНАВИИ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

Қиш куни Маҳмуд тафриж қила,
Қуш сола отланди ноиблар била.

Кўрди қулатуз ичида бир хароб,
Шоҳ ани кўрмакка қилди шитоб.

Етти, ичинда не кўрар, бир қари,
Сочи паришон, чиройи соб сари.

Дунёда не, кўза ва не бўриё,
Не су ва ибриқу не кафши асо.

Бошдин-аёқ бўйнида бир лавҳи бас,
Лавҳу қалам сири била ҳамнафас.

Ҳолина мустағриқу завқида маст,
Етти фалак ҳиммати оллинда паст.

Шоҳ кўриб сачради отдин равон,
Турди адаб шарти била кўб замон.

Пир анга қилмади ҳеч илтифот,
Не деди, ўлтур, не сўруб, деди:— Кет!

Шоҳ ёвуқ келдию қилди салом,
Пир чу аврадини қилди тамом.

Сўрди:— Бу келмакда муродинг недур?
Не кишисан, Ғазнада отинг недур?

Мунда киши келмасу қилмас гўзар,
Келмаку тушмак, не эди беҳабар?

Шоҳ деди:— Бордур улук шуҳратим,
Фазнада Маҳмуд атарлар отим.

Қиш кунидур, ёзи ҳавоси совуқ,
Шаҳр сафо бахту иморат ёвуқ.

Тоат учун забт этайин гўшае,
Ҳар нимадин йиғдурайин тўшае.

Боғла бу вайронадин, эй пир рахт,
Қилма тирикликни ўз-ўзунгга сахт.

Пир тағайюр била қилди итоб,
Силкиб, аччиқ устида берди жавоб!

«Бизки бу йўл устида ўтгучимиз,
Айла келдук, яна кетгучибиз.

Менки раҳм жавфидо эрдим жунин,
Не сен эдинг анда, не руҳ оламин.

Ризқ иёси ёзу кузу ва ё қиш,
Воситасиз қилди мени парвариш.

Улки ёнар ўтни гулистон қилур,
Эмди тоғи қиш совуқини билур.

Фақру фано давлатида ул ғани,
Қилмади муҳтож сенингтеқ мани.

Гар тамаъ этсам сенга, сендин батар,
Ризқ даминда кезайин дарбадар.

Эй бу сия ҳол ичида шаҳрбанд!
Ўғри кибин бошдин-оёқ даркаманд!

Ҳар сўнгахнинг бандида юз минг гиреҳ,
Силсилау банд, зиреҳ — дар зиреҳ.

Токи ажал келса нечук қилғасен?
Қай бирини қатъ қило биласен?»

Келди бу сўз шоҳга беҳад офир,
Тийра бўлиб дедиким:—«Эй тошбағир!

Санки, қилурсен манга бу сарзамиш,
Сен нечук ўлғайсан, агар тушса иш?»

Пир табассум қилибон урди жўш,
Тўтиси учтию қафас қолди бўш..

Шоҳ бўлиб сўзлаганидин хижил,
Қўптию кетти эвина мунфаъл.

МАВЪИЗА

Бу не, даму бу не сифат жон бериш,
Бу не юрумак, бу не осон юриш.

Ўзгаларга ўхшамас абдол иши,
Ҳаргез алар таврина етмас киши.

Шарбату хунобу гиза дарду ранж,
Сурати вайронаю маъниси ганж.

Гарчи кезар чиркину урэн ўзи,
Лафзи иборатсиз айтқон сўзи.

Англаса ҳар рамзида минг сири бор,
Ким билур ул рамзни жуз биру бор.

Ҳар дами Исо дамидин чошни —
Ким, тешар олмас бикин тошни.

Кўктагилар титрар алар дардидин,
Сурма қилурлар оёғи гардидин.

Ҳамдамию ҳамнафаси бори ишқ —
Ҳам атоси, ҳам аноси, ёри ишқ.

Бешалари раҳмату, сидқу вафо,
Шевалари ҳиммату, завқу сафо.

Илму амал баҳсу жадалдин кетиб,
Мўмину куффор била сулҳ этиб.

Маҳу кўнгул лавҳидин ало-вало,
Тай қилибон пок қати-ул само.

Ҳолоту таммот алардин мажол,
Мозию, мустақбал аларга чу ҳол.

Дорс ичида Хизр била ҳам сабақ,
Жуъ эвида Исо била ҳамтабақ.

Мазҳари ояти калому Карим,
Мазҳари ахлоқи сифоту қадим.

ХОРУН БИЛА БАҲЛУЛ ҲИҚОЯТИ

Бир кеча Хорун била Баҳлул маст,
Бўлди хилофат эвида ҳам нишаст.

Деди Халифаким:— Аё пиру роҳ,
Тахт иёси тожвари бе сипоҳ.

Узга яланг тутма, аёғинг изи,
Ҳайф бу давлатни топар ер юзи.

Сурма қилур арш изинг тупроқин,
Кафш кийу қилма тобингни қин.

Гул юзини қилма тикон бирла неш,
Кафш кийу қилма табонингни реш.

Пир деди:— Кафшниким сақласун
Ким, аёғин кафш била боғласун.

Деди Халифа:— Беройин қўл санга,
Сақламаға кафшни топшур анга.

Пир деди:— Эй шоҳи олий нажот,
Қорни очиб не есун ул номурод.

Деди Халифа:— Берайин тўшасин,
Яхши муайян қилайин гўшасин.

Сўзлади Баҳлул жавоби фасих:
Кафш нетар арш юрушлук Масих.

Улки алойиқни қилубдур талоқ,
Анга таълик била не иттифоқ?

Мунча алойиқни бир кафш учун,
Сарфа қилурмуки, элинсам кучун.

Кафшим эрур ушбу ёрилмиш тобон,
Хилъатим уш эски ямоқлик чопон.

Тожи халофат — бу пароканда соч,
Меъда вазир, ул тоғи пайваста оч.

Олами ашбаҳ менинг кишварим,
Замраи арвоҳ, менинг лашкарим.

Тахтгоҳим эски зиёрат боши,
Маснаду фаршим улулар мафраши.

Гайб тажаллиси ҳам огуши ноз,
Ишқ мураббийси нигоҳдорроз.

Кафш жуъ эвида ҳақойиқ жалис,
Самт ичида ҳал дақойиқи анис.

Фақрда ҳамхирқа Масиҳо билан,
Жамъ қилиб қатрани дарё билан.

Баҳр киби мавжи зан ало ҳамўш,
Ганждек эгнида вале хок пўш.

МАҚОЛАТ

Неча бу гофил кўнгул, охир уён!
Кўзингни оч, бир тоғи боққин буён!

Улдунг эса, вақтудур, эмди тирил!
Сўзга кетур, бор эса оғзингда тил!

Ташна эсанг бир оёқ ол, нўш қил,
Сен тағи жонинг бор эса, жўш қил.

Елдай пеш оҳанг миниб сорбон,
Юклади шабгир билан карвон.

Йўли ёмон чўлдиру манзил йироқ,
Неча юкунг бўлса, энгил яхшироқ.

Ҳар ким эрур тақвию тоат била,
Бўлса керак фақру қаноат била.

Хирсу ҳавас нафсу ҳаво бўйнин уз,
Фақру қаноатни ризо бирла туз.

Нафсни ҳақ, берганига рози эт,
Ўз амолини ўзгина қози эт.

Итлиги тутса, сўнгак олдинда қўй,
Қийнаки: «Емак бу турур, ёю тўй!»

Уй киби доим тиласа кўнгли қут,
Сен тоғи ассор сифат ишга тут.

Бир-бир этиб хайри камоллиқларин,
Олинда қўй , барча ямонлиқларин.

Гар худ эсанг пўлату шаҳватпараст
Эски ёмонлиқ била қил пойбаст.

Кўз юмуб орқангда юрутур чу ниш
Харгез анинг раъйи била қилма иш.

Мунча йил Одам чоғидин то бу дам,
Барчага бозий берадур якқалам.

Тўкти абўканг ичагингнинг қонин,
Дўст соғиндингму отанг душманин.

Кўргузур ўзин кишига меҳрибон,
Кўз юмиб очкунча қилур қасду жон.

Одамиёд ёғи яроғин билур,
Уйдаги душманга не тадбир қилур.

Хийла била олию алдоғи кўб,
Макру дағо тўни била бўю жўб.

Гоҳ ибодат била тўсқой йўлунг,
Ваъзу насиҳат била тутқой қўлунг.

Шўъбадалар бирла этиб чашмбанд,
Бергай ул иш бирла санга ришханд.

Берди эсанг эвида анго ихтиёр,
Қолмади бир жавча сенга эътибор.

Барча эвингни ўзига мангирур,
Ўзга қачон ҳеч кишини сангирур.

Отки юрур ёзида ёйи киши
Уқламағунча тутолмас киши.

Нафсни қилғил ҳам ул оттин тамиз,
Сақлама ул пойида асру семиз.

От семизи бир давон ошқач ҳорар,
Эти йироқ бўлса, юришга ярар.

Бўлса риёзат била нафсинг йироқ,
Йўл кишисига қани андоқ улоқ.

Олдинг эса нафас элиндин инон,
Борки, санинг бўлди бу икки жаҳон.

Ул кишиларким бу улоқ, миндилар,
Борча йўл эмгакларидин тиндилар.

Кўз юмиб очқунча кезиб ер юзи,
Ўз еридин тебрамагандек ўзи.

Борму бу тан маркабидин яхшироқ.
Нақа аёқлик киши бошлиқ бироқ.

Ҳеч киши кўргайму жаҳон ҳалқида,
Хожа аёқ кезгаю, от илқида.

Билгин, эй солиқ муни, бас билгулук,
Барча ибодат бошидир бу сулук.

Этма ҳар иш қилмоқ учун ер керак,
Ер (бу) турур ишламакка эр керак.

Йўл будур охир қани девонае,
Йўлга қадам урғувчи фарзонае.

Урса ҳарифона бадоу шинахт,
Икки жаҳон нақдина бир тахту бахт.

Ҳар балога солмаса ўз гавҳарин,
Сақласа ўз поясинда лаангарин...

МАҚОЛАТ

Эй шараф ичра ики оламға тож,
Етти фалак маснадунга бир давож,

Тахту ҳалокатга сазоворсен,
Доирада нуқтаи паргорсен.

Ҳимматинг ул ергаки силкар этак,
Ажз ила «лоилмалано» дер малак.

Ақл эса сендур сен анинг махзани,
Ишқ эса жонингдур анинг маскани.

Андаки сен йўқ эдинг, эй жон-жон,
Ҳеч нима ҳам йўқ эди, билгил аён.

Хилқат асосиндағи бу торупуд,
Васита сен бўлдинғу тобти вужуд.

Ҳар не таайюнгаки жон бердилар,
Ҳосилни сенда нишон бердилар.

Исм десам, айн мусаммоси сен,
Зот десам, ҳарфи муаммоси сен.

Қуту қаноат йўлидин олти кун,
Кун ва макон бўлди бу икки очун.

Қирқ сабоҳ устида ҳикмат эли,
Қилди хамир ушбу вужудинг гили.

Олами суғра сену кубро будур,
Дурри самин сен-сену дарё будур.

Сендадур ул ганжки топмас ўзунг,
Сен-сену, сен гофилу, кўрмас кўзинг.

Бир нафас ўзинг била машғул бўл,
Машғуллардин бори маъзул бўл.

Фикр аёғи бирла сафар қил даме,
Ғайб қазосина гузар қил даме.

Қайдаки етсанг ўту бўлма муқум,
Ким эрур андин нари нозу наим.

Саъй қилиб, бир неча борсанг йироқ,
Ҳар биридур бир-биридан яхшироқ.

Бил ким эрур сиру сулук асли бу,
Ушбу сафар сонидадур тағнаму.

Авд қилиб топсанг ўшул сайрдин,
Англағосенким бу улуқ дайрдин.

Сенсену-сен мақсаду, мақсуду бас,
Сендин эрур борчаси мавжуду бас.

Сен тўлун ойсан бу танингдур чўмиғ,
Войким ўзунгни танимассен, дариг!

Шишани солғилки, ушолсин тамом,
Кўргул ичида не қолур вассалом.

Шом нафас чектию субҳ урди дам,
Қолди аро ерда шафоқ муттаҳам.

Зулфини кести буд хуршид рўй,
Тўлди мажолис ичида гуфтуғўй,

Боғлади ул ғамза аро ерда роҳ,
Бўлди аёлғон кишидин бож хоҳ.

Қилди нидо гулшан ичида насим,
Зилзила ул соат саъйи азим.

Менки наззора била солдим назар,
Кўз учиндин боқтиму қилдим гўзар.

Сўзда этурдим хабарин англамай,
Ҳарфда топдим ўзунни тингламай.

Сен доғи ҳиммат била урғил қалам,
Сайру сулук ичра кўтарма алам.

Ҳикмат аввал эрга назарлар қилур,
Хор соғинмаки, асарлар қилур.

* * *

Чушки Темурбек бурун этди хуруж,
Давлати топмайдур эрди бу уруж!

Ожизу муфлук кезар эрди у зор,
Қилди ўз андишасини ошкор.

Саъй этагунни тутиб ҳиммати,
Элтур эди қойда керак давлати.

Тенгри қазоси била ахтар гўзор,
Бу шикув жо қилди илкин захмдор.

Кесди умед ул тилагиндин тамом,
Кўнгли бу андешасиндин бўлди хом.

Ҳиммати олий яна берди наҳийб,
Кимне тўнгулга била қилдинг шикиб.

Зоҳир элинг топти эса бу шикаст,
Ғайб кучи бергай анча зўр даст.

Солма ўзунгни талаб устида бўл,
Ким очабергай талабинг саъй йўл.

Бек яна боғлаб белини мардвор,
Бўлди қадим тенгридин уммедвор.

Токи азал ҳукми била даст ғайб,
Солди аёқини шикаст узра айб.

Бўлди бу кез чарх ишидин ноумид,
Кўнгли кўтарди ўзиндин эътимид.

Бир илиги, бир аёғи мубтало,
Қолди ғарибликда бу душман аро.

Захму жароҳат била бедастии пой,
Ҳеч киши йўқ теграсида жуз худой.

Кўлга учун том тубинда ётиб,
Мунглуқ эди, туз ичинда ётиб.

Кўрдикки, бир мур аёғи эли йўқ,
Бўксаси мажруҳу ёрим бели йўқ.

Келдию ул томга ёпишди равон,
Саъй ҳамон эрди, йиқилмоқ ҳамон.

Ушбу йиқилганга тўнгулмади мўр,
Ерманиб ул томга яна қилди зўр.

Чиқти ярим йўлга ёвушқунча тунд,
Тирноғи сустайди, тиши бўлди кунд.

Тушти яна бош қуйи ул томдин,
Келди ёпушти яна нокомдин.

Олти-ети қатла туша ёрмана,
Чиқти ўшул том бошина тирмана.

Бек этиб ул ишдин ўз ишини ёд,
Бўлди ўшул рамз била кўнгли шод.

Кучланиб ул дам юраги жўш этиб,
Заҳмати хуш бўлғуча хомуш этиб.

Ҳиммат эли давлат аёғи била,
Элик аёқ сўнди яроғи била...

Кимгаки ҳиммат назари туш бўлур
Кўкни талашкучи учар қуш бўлур.

Ҳиммат эли давлат этагин тутар,
Эр киши ҳиммат ила ишга етар.

Ҳиммати бўлса кишининг жонда дурур,
Эр йўлида жон берур осон дурур.

МАҚОЛАТ

Бир нафас эй, дунё ишидин маълум,
Оқил эсанг қил бу насиҳат қабул.

Сийнада савдо уруғин экмагил,
Ҳиммат этагидин илик чекмагил.

Ҳеч нимага тегмасанг эй дўст, даст,
Ҳиммат аёғинда бўл эй дўст, паст.

Эр кишига ҳиммат агар бўлса ёр,
Оқибатул — амр муродин топор.

Эр киши эмгакда тетикроқ бўлур,
Шиша неча синга итикроқ бўлур.

Қолмас аёқ остида дурру ятим,
Ҳиммати ўқсурму неча синса сийм?

Тегса бутун лаълдин элга футуҳ,
Синса муфарриҳдуру тафриҳи руҳ.

Утқа ёқар анбар сарони шоҳ,
То исидин тоза бўлур боргоҳ.

Куймаса мажлис ичида шамъ шом,
Бўлмас эди меҳрга қойим мақом.

Кимгаким эш бўлмаса пеш уфтод,
Ҳеч иши, ҳеч иш била топмас кушод.

Тажрибасиз эрмудир эл ҳамнафас,
Тажрибадур эрга мураббию бас.

Ҳар ғалат эр ўғлига бир панд эрур,
Ўз ғалатин билса хирадманд эрур.

Эр керак ўз жаъдасин бузмаса,
Борса тақи йўлга ёниб озмаса.

Ғафлат ўлимдир, тақи навмуд ўлик,
Ғофилу навмид недур, билгулук.

Оқил эсанг бўлгил умид устида,
Суд бил эй дўст, қосид дастида.

Ҳар неча кунким фалак этган ситез,
Қилма забунлар киби азму гурез.

Шабадалар ғайбта бордур ниҳон,
Бир чоғи бирлан кима қолди жаҳон?

Қилма билуклик била кўнглингни реш,
Ким, биладур хору гулу нўшу неш.

То ҳаракат қилди фалак гардиши,
Қолмади жовиди ғам ичра киши.

Айн ҳаётиким эрур ул аён,
Хизр берур зулмат ичида нишон.

Ҳар ғаму меҳнатки кўринур газанд,
Яхши кўрар бўлсанг эрур судманд.

Шеваси кўб, «самиоллоҳу» дард,
Куч била тупроқни қилур марди-мард.

Меҳнат эвиндаки жигар хорлар,
Фақр йўлиндаги талабкорлар.

Эй ерингиз тузи уётлиғ юзум,
Барча сўзунг биладур ушбу сўзум.

Дард йўлинда қўюнгиз устивор,
Сабри таҳаммул қадамин роствор.

Беғалат этмаки, будур роҳи рост,
Мен нетайин токи недур анга хост.

Ҳар неки таҳқиқ бўлубтур манга,
Барчасини бир-бир айтгим санга.

Қобул этсанг яхши қобул эт, нафас,
Мақбулу муқбулға бир ҳарфи бас.

СУНГГИ СУЗ

Эйки, бу манида талабгорсан,
Тебран агар воқибу асрорсан.

Борғанича йўлдир улуктин улук,
Бошдин-аёқ келгулуку борғулуқ.

Гарчи санга асиру йироқтур будам,
Рағбат этар бўлсанг эрур бир қадам.

Қилғил эронлардек ўзунгни фидо,
Ошиқу Мажнунға этар бир садо.

Ғафлат ишин ақл этарсенки не?
Нукта билла нақл битарсенки не?

Урма ўз олинда бу девор каж,
Сотма иёр аҳлима маъёр каж.

Ишқ этагин қўйма агар борса бош.
Бошни қочирмагил агар ёғса тош.

Дур кони қимматки, бутундир садаф,
Кон ичида лаълға борму шараф.

Шиша агар қилмаса шабнамни банд,
Сеҳр ила кўргайму эди у газанд.

Улким эрур ишқ била пок тийнати,
Нетсун анга жону жаҳон зийнати.

Улким эрур ҳамнафасу руҳи пок,
Тантуқи бирла бўлурму ҳалок.

Улким эрур завқ ичида маскани,
Талх эта билгайму кудурат ани.

Ишқ фидосина балодин не ғам,
Сарзанишу жавру жафодин не ғам.

Эйким ишинг йўқ бу маломат била,
Кет йўлунга хайру саломат била.

Ғолия севгучи димоғинг қани?
Анбар саройи нетар гулхани?

Судин агар уркса саҳро қуши,
Суд билур мавжни дарё қуши.

Дард керак жондаки кўргай сафо,
Маъда керак токи сингургай бало.

Сувга балиқ, ўтқа самандар керак,
Ғамга муҳиб, дардга Ҳайдар керак.

Эй, ким эрур керсагинг усру заиф,
Борки бу мажлисда дагулсен ҳариф.

Эйки, қўярсан аёғинг йўлда чаб,
Бу йўл эрур бошдин-аёқ бўл ажаб.

Кўрқар эсанг қилма ўзунга ситам,
Йўқки бош устинда бўлур ул қадам.

Йўлда турар юз маҳаки имтиҳон,
Заҳми парокандаю ниши ниҳон.

МУНОЗАРА ЖАНРИ НАМУНАЛАРИ ҲАҚИДА

Мунозара — адабий жанр сифатида халқ оғзаки бадий ижодиётида шакллана бошлаган эди. Буни бизнинг кунларимизга қадар оғиздан-оғизга, авлоддан-авлодга ўтиб, ёзув шарофати орқали етиб келган «Ёз билан Қиш тортишуви» асарида кўрамиз. Асарни яратган меҳнаткаш халқ бадий конфликтга киришувчи кучларни халққа етказган фойда ва зиёнларига қараб баҳолайди, уларни кураштиради. Бу асар ҳозирги адабиётшунослик илмида ибтидоий жамоа тузумининг емирила бошланиши ва синфий жамиятнинг куртак ота бошлаши давлари бадий ижод маҳсули сифатида баҳоланиб келинмоқда.

Ёзма адабиётда мунозара аввало «Қутадғу билиг», «Ҳиббатул-ҳақойиқ» асарлари таркибида келган бўлса, кейинчалик мустақил адабий асар шаклига кўтарилган. Бунинг мисоли сифатида Юсуф Амирий, Яқиний ва Аҳмадийлар мунозараларини кўрсатиш мумкин.

Маълумки, Юсуф Амирийнинг «Чоғир ва Банг» мунозарасида ўша даврда авж олиб кетган майхўрлик, банг истеъмол қилиш иллатларини бадий ижодга олиб кирган.

Яқиний эса «Уқ ва Ёй» мунозарасида Уқни тўғрилиқ, Ёйни эғрилиқ симболи даражасига кўтаради ва ўзаро қирғин урушларни, жабр-зулмни қоралайди. Аҳмадийнинг «Созлар мунозараси»да феодал жамиятига хос иллатлар, амал талашини ва фисқу фасод ҳамда бўҳтон тарқатишлар, ноиттифоқлик фош қилиниб ташланса, Нишотий мунозараларида ўз даврининг бутун бир ахлоқий масалалари комплекси кўтариб чиқилади ва меҳнаткаш халқ манфаатлари нуқтаи назаридан талқин қилинади.

Алишер Навоий даврида ва ундан сўнгги даврларда мунозара жанрининг масал жанри тараққиётига сезиларли таъсир ўтказганини кузатиш мумкин: Гулханийнинг «Зарбулмасал»даги мунозаралар шундан далолат беради.

Мунозара бутун ўзбек ёзма адабиёти тараққиётининг барча давларида мустақил адабий жанр сифатида тараққий этиб келди ва бу анъанадан ўзбек классик ва ўзбек совет адабиётини туташтирувчи Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ҳам ижодий озиқланди.

Биз қуйида ана шу жанрнинг нодир намуналаридан бир гулдаста тақдим этаётимиз.

ЮСУФ АМИРИЙ

ЧОҒИР ВА БАНГ

Оғози сухан: бир кун манга азизеким, балоғат Мисрида Юсуф масаллик эрди ва зеҳни эъжози изҳоринда Мусо сифатлиқ мутойиба бобинда таклиф билан тарғиб қилдимким, форс услуби билан турк алфозини тартиб этиб, банг ва чоғир орасинда мунозара тортиб қилғилким, бу чоққа тегру ҳеч эрса бу таврнинг уҳдасидин чиқмайтур... Бу тарҳнинг меъмори, бу шаклнинг мухтариин, бу расмнинг мубтадин, бу ҳарфнинг мураккиби, бу лафзнинг мураттиби, бу сирнинг соҳиб замири, яъни... Анинг-тек кўргузурким, бир кун асҳод фурқатидин ва аҳбоб ҳасратидин мутафаккир ва мутаҳаййир ўлтурур эрдим, ичим бўшти, ногаҳ бошимда боғ ҳавоси тушти, сайр эта чиқтим. Боғ ичра гашт этиб юрур эрдим сабо бикин, дедимки: «Учрагай манга бир сарвқомате.» Ногаҳ бир неча мувофиқи ҳамсуҳбатни кўрдумки, бир гўшада ўл-

туруб эрдиларким, аларнинг орасида муҳолиф рост келмас эди. Назм:

Арода чанг эди эгрию ҳардам
Ани ҳам эгри деб урурлар эрди.

Барчалари, назм:

Ширу шакартек бири бирлан қарин,
Ҳамсабақу ҳамнафасу ҳамнишин,
Завқу томоша била мажлис қуруб,
Ичкуга машғул эдилар ўлтуруб.

Ўзум бирла дедим: «Бу жамоатқа ким файз алардин хориждур, агар ўзумни дохил қилсам тариқ тутқайлар, ёвукроқ бордим эрса».

Байт:

Ўтру келиб борча аёқ туттилар,
Бош қўюб барча қулоқ туттилар.

Ўзри қулуб дархост қилдимким: «Мени маоф тутунг, муддате бўлдики, чоғирни қўюбтурмен». Бориб бир кесак маъжун келтурдилар. Олдим, ташладим. Бир дам ўлтуруб буларни синчиладим эрса, назм:

Баъзи шугуфта хотиру хушвақт гул бикин,
Баъзи бинафшатек солибон бошларин қуйи,
Баъзи кулоча бирла овуниб очуқ-ёруқ,
Баъзи қотиб, томоғи қуруб оғзида суйи...

Назм:

Бу кайфиятни эмди сўрса бўлмас,
Тааммул кўзи бирла кўрса бўлмас.

Ногоҳ бир яхши хирқалиқ сўфи ва бир гулгун тўнлуқ йигит мунозара ва мубоҳасага машғул бўлдилар. Мажлис ичинда иккаласи яшил, қизил қавс ва кузах бикин бир-бирига қотилиб эрдилар. Ул сўфи савол қилди йигиттинким: «Сен не нимасен ва отинг недур ва хосиятинг не?» Йигит жавоб бердиким: «Мен узум наслидурмен. Узумнинг фахри менинг биландур ва манга сармастлар май от қўюбтурлар. Ҳар қачон отимни эвурсам «Ям» бўлурмен. Зоҳиран бу нозукликни кўруб айтибтурлар». Назм:

Бода дарёу эл андин кеча олмас кематек,
Айб қилмасменки, йўқтур элга дарёдин гузор.

Ва баъзи мункирлар мени муттаҳам қилурларким,
қл жавҳарин зойил қилур. Ҳол улким, қазийян акстур
а Салмон порсида бу диққатни кўруб, мамдуҳ сифати-
а айтибтур.

Мисрав:

Дили поки ту дурри ақл рўенад зи қалби ям.

Дунёда сўз жавҳарининг саррофлари ва лафз ақи-
ининг ёмон ва яхшисин тониғучилари менинг васфимда
йтибтурлар.

Байт:

Қабо лаълу, камар лаълу, гулу лаъл,
Лабаш ҳам лаълу, бини лаълу, бў лаъл.

Ва риндлар мазҳабида мен ул маҳбубедурменким, ме-
инг учун чандин қонлар оқибтур ва чандин қонлар чи-
ибтур. Менинг мажлисимда гоҳ аёқ бошқа қўялар ва
оҳ бош аёққа. Назм:

Турубтурлар аёким ўпмак учун,
Суроҳитек бори бўйнин узотиб.

Ва мени қайдаким тиласалар, топорлар ва ошиқлар
бу маҳалда айтибдурлар. Назм:

Эй валвалайи ишқи ту бор сари кўе,
Риндони сари кўйи ту маст аз ту ба бўе.

Ва зеҳни югурук ширин сўзлуқлар манга гулгун от
сўюбтурлар. Ҳар кимнинг паймонаси тўлубтур менинг
билан ўчашур: ўчашгач шаксиз чопармен. Тенгри менга
бу даврда онча куч ва таҳаввур берибтуким, агар баҳо-
дирлар бир-бирига чиқсалар, мен юзга чиқармен ва
кигардори эранлар иш куни менинг сифатимда ўқуб-
гурлар.

Байт:

Юраксизни юракликларга қотғон,
Сориқ юзни қизил қилғон чоғирдур.

Ва Салмон тағи менинг зўрумни кўруб айтибтур. Назм:

Зи оби сурхи май уфтодааст Золи хирад
Чи жойи Зол, ки Рустам бияфтад аз сурх об.

Ва манфаат оламинда ул хизматгоредурмен то жо-
ним бор элга куч берурмен ва ҳақ таоло мени қуръонда
зикр қилибтурким, нафъ бобинда оятедурмен ва ҳар
нечукким, зикр қилибтур ул ҳурмат манга етар.

Байт:

Ҳайҳотки, номам ба забони ту барояд,
Ё ҳаҷчу туеро чу мане дар назар ояд.

Ва менинг хосиятимни ул киши билуджим, ўзини ҳикмат қонунинда Бу-Али тутар. Анинг учунким, муддатлар куб ичинда Афлотун бикин риёзат тортибтурмен ва ҳаким муни кўруб айтибтур. Назм:

Эй давоин нахвату номуси мо,
Эй ту Афлотуну Жолинуси мо.

Ва мен авбош истилоҳи билан ул алломае дурурменким, хароботилар менинг қошимда тажрид шарҳин уқурлар. Чун мабҳас бу ерга етти, йигит ҳам сўрди суфидинким, сен тағи кайфиятингдин шаммае баён қилгин ва асрорингни ороға келтур. Сўфи теди: менинг турур ерим дарвешлар такасидурур. Вале хирқа ул пири сабзпушким, хиёвон кўчасида ўлтурур, анинг илигиндин кийибтурмен ва мени дардмандлар дору дерлар ва бедардлар банг ва менинг ҳақимда айтибтурлар. Назм:

Сабзе ки шифойи мардуми дилтангаст,
З-ў маънавиёнро адабу фарҳангаст.
Ҳарчанд назар ҳаме кунам дар кораш
Айбаш ба жуз ин нестки номаш бангаст.

Ажаб ҳолаттурким, бадномдурмен, бовужуди улки, банг нек тасхифидур. Яна менинг асли отим канабтурким, эл ани эвурубтурлар, «банг» бўлубтурмен. Баъзи орифлар асрор дерлар, ул сабабтинким, ҳар кимни тутсам берк тутармен. Мардона киши керакким, менинг билан турушқой.

Мисраъ:

Масалдур эл аро «гурдию марди».

На мубошарат бобинда текма киши менинг ёйимни торта олмаским, қаттиқ тортқучидурмен ва маҳкам урғучи ва суҳбат майдонинда ул қадрандоздурменким, баднафслар менинг сифатимда айтибтурлар. Назм:

Ҳар неча ким, бўлса узук айш оро,
Тушмас анинг ҳеч газ ўқи хато.

Ва машҳурдурким, Убайди Зоконий айтибтур: «Ҳар хотун ва отунеким, эллик ўғул, қиз онаси бўлуб юз яшаб, дунёдин нақл қилса, агар банги суҳбатиға мушарраф бўлмайду, таҳқиқ билингим, дунёдин бикр борибтур.

Лўттудек полон уруштурмоқликда худ не дерсен, тас-
биҳ тошлоғондин сўнгра, агар қовундин тоғ-тоғ бўлса
ва узумдин боғ-боғким, юз эвурмон, андоқким, банги-
лар айтибтурлар. Назм:

Мо қўҳи куличаро палангем,
Мо баҳри муҳичаро наҳангем.

Ва менинг хосиятим кўптур. Баъзи худ мени санг,
таржеҳ қилибтурлар андоқким, айтибтурлар:

Ақле ки, э кавнайи фузун меояд,
Дар дасти майи ноб забун меояд,
Ҳам банг ки, ранги зиндағони дорад,
Каз ранги шароб бўйи хун меояд.

Чоғир эшитгач, аччиқ устиндин тедиким, сонга те-
гармуким бу сўзни оғиз тўла менинг юзумга айтқойсен?
Мен сени пухта соғинур эрдим. Эмди бу хомхаёлни бо-
шингдин чиқорғил, йўқ эрса, онча янчайин сениким, ду-
дунг бошингдин чиқсун.

Банг эшитгач, калла хушлуқ бунёд қилди — теди:
«Не бўлубтур санга мени ялмаб, ютқали турурсан? Бу
оқжумлуқни ўзга ерга элтким, агар букундин сўнгра ўз
иззатингни асрамай, ҳаддин ошурсанг онча тептурайин
сенижим, ширанг остингдан оқсун. Сенинг ортағоша ор-
туқлуғинг йўқтурур, ҳар қайдаким сенинг зикринг қил-
салар, менинг фикримни қилурлар ва ҳар қачонким се-
нинг ҳикоятингни қилсалар, менинг ривоятимни қулур-
лар, бо вужуди улки, Ҳофизи Шерозий сенинг маддо-
ҳингдур, менинг риоятимни қилибтур. Назм:

Бошад эй дижки, дари майкадаҳо бикишоаянд,
Гиреҳи юри фурубастайи мо бикишоаянд.

Хисрави Дўҳлавий худ сариҳ қилибтурур:

Бе лаълу зумуррад нотавон хуррам буд,
Чун лаъл набошад, ба зумуррад созем.

Муқаррардур ҳар маҳфилдаки, сени лаъл отасалар,
мени зумрад ўқурлар ва ҳар ердаки, сени сув десалар
мени ўт дерлар ва ҳар мажлисдаки, сени Илёсқа нис-
бат қилсалар, мени Хизрга ташбиҳ қилурлар ва ҳар ма-
қомдаким, ошиқлар сенинг шаклингни маъшуқ лабига
менгзатурлар, менинг рангимни маҳбуб хаттига ўхша-
турлар, сенинг мендин орланмоғинг бағоят бемаъиндур.
Мен сени агарчи яхши билмон, вале яхши билурмен ай-
тибтурлар.

Назм:

Эй духтари раз, ту порсойи мафуруш!
Қас нист ба олам ки, туро наниҳодаст.

Албатта то сенинг аёгингни кўтармагунча ёронлар
лаззат қилмаслар.

Чоғир эшитгач, қони қайнаб инфиолдин қизориб, те-
ди: бу не дандонзанлиқтур?! Пўст — пўшлар қўйнида
улғайғон, кўп занах урма ва тек турким, журъадондин
чиққинча сени абнон қилурмен. Сен бир ўтсенки мажмуъ
эл сенинг илгингдин куюбтурлар. Ҳар кимки, санга ўг-
ранди ўртанди.

Бу фанда сеҳр қулурсанки, одамани бир дамда эшак
этарсен. Фаҳмнинг оғир қилғучиси ва ваҳмнинг зоҳир
қилғучиси. Мисраъ:

Кимки кўпроқ ер сени бўлур эшак.

Андоқни айтибтурлар. Назм:

Ҳар каски алафвар хўрад хар гардад.

Ва шаклинг тағи эшак тезакига ўхшар борчадин но-
зукроқ буким тўқум ва пордум била тиларсенким, байт:

Тезак янглиғ қуюшқонга қисилиб,
Қуш отлиғлар била йўл тенг юрусанг.

Ва сен бағоят шум гиёҳедурсан. Назм:

Кишиким, бир сенинг юзунгни кўрди,
Ул ўзга яхшилик юзини кўрмас.

Эй лавандлар сармояси ва эй танандлар пирояси, эй
бад шакл дегдони ва эй бадбахт оташдони, чусту чолок
йигитларни коҳил ва танбал қилғон сен. Чандин одами
ва одамизодларни қаро ерга ёндурғон сен.

Мисраъ:

Илоҳики тухмунг қуруғай сенинг,

Банг эшитгач теди. Мисраъ:

Жоно, зи жамоли хеш огоҳ найи.

Ғолибон ул бир неча байтни эшитмайтурсенки, се-
нинг ҳаққингда айтибтурлар.

Қитъа:

Сармояйи фасоду калиди дари ситам,
Беҳи дарахти фитнау тухми ниҳоли ғам,

Бунёди ҳар палидию қонуни ҳар бади,
Анжоми ҳар шақовату оғози ҳар надам.

Асли фасоду, арбадау хасми мулку мёл,
Нуқсони ақлу дину балойи зару дирам.

Дар заръи шаръ оташу дар чашми ақл хок.
Боди димоғи нахвату оби рухи ситам.

Хамри палид донки, бувад охираш фасод,
Жоми азу чу хурди, агар ҳаст жоми жам.

Мени шаъризи билан ташниъ қилурсенки, элли эшак этарсен. Элли билмон, боре сени эшак эта билурмен. Анинг учунким, сени хамр дерлар, ҳаминки ўртанг ёриб замири мимини ичингдин чиқорсам, «хар» бўлурсен ва мундин ортуқроқ оюрушсам «тар» бўлурсен.

Чоғир эшитгач жўш ва хуруш этиб теди: «Эй кўкайи кесулгур, сен ёзиларда ўз бошинг билан ўлгайгонсен. Кўп кўрмаган ва ҳам одаме сенинг сарвақтинга тушмайдураким, сени хабардор қилса, бу шохи ношикасталигиндурки, ҳар ким тепар сени чидагинча янчар ва сенинг учун айтибтурлар». Байт:

Эй банги фуруруъ ба худат фикре кун,
Бо ҳарки расну калла хушки нанамойи.

Банг эшитгач, бу сўзга кўнглинда туғулуб ўзидан — тўнгулуб, деди: сен доим менинг мазамматимга машғулсену мазаллатимга машъуф жамоатеки сени ҳалол дерлар — ҳаром. Агар диёнатдин аларга бўё бўлғай ва тоифаеки, сени мубоҳ дерлар, ажаб, агар амонатдин аларга ранге бўлғай. Сени ичган киши мудом бало ва дом оситида ва муҳтасиб дастида. Мени егон кишига ҳеч нима йўқ, ҳазл варақин очиб қарни туқ, кула-кула, сенинг бобингда ўқур. Мисраъ:

Ки кас мабод зикирдори носовоб хижил.

Ҳол бу турур, сен ўзингни мендин ортуқ тутарсен.
Назм:

Сен эмди рози бўлгин сар басарга,
Тарозитек бош эндур тек турарга.
Тўлинойким камолин қилса изҳор,
Бўлур нуқсон илигига гирифтор.

Чоғир эшитгач мутағаййир бўлиб, теди: «Агарчи, зохирда ҳайъатимиз муҳолифтур, аммо ботинда ҳолати-

миз мувофиқтур. Вале сен қайдау мен қайда? Менинг хосиятим юзни қизартмоқтуру сенинг одатинг сарғайтмоқ.» Назм:

Кимиё хоннад онон каз хирад бегонаанд,
Рост мегўянд оре, чеҳраҳошон чун зараст.

Банг эшитгач, мутафаккир бўлиб, теди: «Сен менинг хосиятим дин гофилсен ва моҳиятимдин қосир; не қилиб тониғайсен ва не билиб тониғайсен». Шеър:

Рўйи зардам рақиб нашиносад,
Хар чи донанд ки, заъфарон чи бувад.

Бу ҳолатда Бол Чоғирни сўра келдики, ҳаммашраб эди ва ҳамдамлик даъвосин қилур эрди. Назм:

Чоғир теди: мени сен сўрма эй Бол
Ки, эл оғзида туштум Банг элиндин.

Менга бу банг доим тил тегурур,
Ўлубтурмен маҳолу нанг элиндин.

Болга кайфият маълум бўлди, ширинкорлиғ билан ораға кириб, аларни бир-биридан айирди. Чоғир хуш бўлиб, дуо қилдиким: «Эй Бол, тенгри санга учмоқ рўзи қилсун ва ҳурни беқусур қучмоқким, мени бу ҳамри илкидин қутқардинг. Чун сўз бу ерга етти, барчалари суҳбат бисотин бузуб ҳар тарафга силотин уруб тарқадилар. Назм:

Ул ёри парвин бикин жаъм эрдилар бир гўшада,
Охир набоат ул-нақштек бир-бир паришон бўлдилар.

Илоҳе мажмуъни залолат паришонлиғидин ва жаҳолат вайронлиғидин асрағайсен...

«УҚ ВА ЕЙ»

Ногоҳ хўблар черкасидин от чиқорғон бир яхши отлик йигит жавлон қилиб, илкина ўқ олиб, эгнига ё солиб, қабақ отқоли майдон бошига азм қилди. Назм:

Бўз отлик йигитки, жаҳоннинг сафосидур,
Ошиқ кишининг отлиғу човулиғ балосидур.

Банда шафақтек қон йиғлаб дедимки: «Оё! Бу не хуршедтурки, қавс буржунда тулуъ қилибтур ва ё не кавкабтурким, чархнинг ўқидек пояси кўкка етибтур. Отининг юрушига боқтим эрса, дедимким, «агар бу от муниингдек ҳаддин ошачолик бўлмаса ер-кўкта мунинг ҳамтоси йўқ эрди». Бу сўзни жилавдоре эшитиб, чилбуриллик пайдо қилди. Айттимки: «Бу майдонда боре санга не, қуюшқунга ғазаб қилиб жовужи чайнарсен!» Охир сўзумга жавоб топа олмай дами тутулди. Алқисса, бу хаёлда мутафаккир ва бу аҳволда мутаҳаййир эрдим, чун ул йигитнинг ёсининг сўзи тилимда ва ўқининг хаёли бошимда экан, кўнгламда кечтиким: «Бу кунга дегру ҳеч кимарса турки тилининг жавҳарин ва форси алфозининг гавҳарин таркиб қилиб, «Уқ Ёнинг орасинда мунозара тартиб» қилмайдурки, бу важҳдин оламда андин шишоннае қолгай деб». Чун ушбу сўз марғуб ва бу бонс маҳбуб кўрунди, бу мунозара таснифина шуруъ қилдим ва умид улким, хуш таъьлар тобуғида мақбул матбуъ бўлгай...

МУНОЗАРАНИНГ ИБТИДОСИ

Бир кун бир неча соҳиб тарик, аҳли қабза отимчи баҳодир йигитлар ёдек мажлис асбобин қуруб ва ўқтек маҳфилни тузуб, бир гўшада гаштга чиқиб эрдилар, ногоҳ, Туркистон тарафиндин бир эги букилган қари бирлан бир сарв бўйлиғ йигит етиштилар. Қарига иззат йўлидиндин ўнг қўл сори, йигитга сўл қўл сори юрт бердилар.

Йигит туз йўлидин келиб, садоҳ бирла баронғорга чиқти ва қари чап тушуб, сўл қўлдин жавонғорга тушти ва қари номусин соғиниб, таарруз била йигиттин савол қилдиким: «Сен не жиҳатин қарини иззат тутмай, ўнг қўлга чиқтинг».

Йигит жавоб бердиким: «Мен Чингизхон чоғида садоққа черка тузуб, ёғиға тегишкали илгари юруган учун секурғаб баронғорга чиқорди ва қари паскашлик қилиб, кейин тортилғон учун ани ёзғуруб жавонғорга юборди ва Ёнинг қариган чоғинда бир сўзлар қулоғиға етгач, оғзи елимдек йилмошиб, ўзига сингура олмай айттиким, «Сен мени қари кўруб, кучсиз соғиниб, йигитликинга мағрур бўлуб, юз кўрмай, мунунгдек юзсиз сўз айттинг ва ўзунг билмасмусенким, бу даврда ҳеч кимарса менинг ғошимни торта олмас ва агар гижаким қотса йигитларни маракада бўйнин юмшатиб инфиол берурмен. Яна таҳаммул бобинда анингдек турменким, ёйчилар қарнлар сингиримни тортадилар ичимда асраб кишиға дарди дил қилмодим.

Басе мен ул соҳиб сарменким, тенгри таборак ва таоло жалла жалолоҳу ва ҳабиби орасинда — алайҳиссалом — мендин ўзга киши маҳрам эрмас эди, андоқки, «қоба во қавсайн» ояти қуръонда мендин хабар берур ва ҳазрати саййидул-аҳрор амир Қосим Анвор қаддасаллоҳу сирраҳу — мени сендин муқаддам тутуб қобил толибларға кўргузуб айтур. Назм:

Қамон абру битирам зад зи завқи тири мижгонаш,
Басар ғалтидаму гуфтам фидоят бод жонам раҳ!

Яна мавлоно Муҳаммад Мағрибийки, маърифат машриқни қуёштек ёрутти, менинг васфимда «Жоми жаҳоннамой» отлиқ доира тартиб қилди ва тавҳид сирини аҳли таҳқиқ учун ишорат ўқи бирла аҳолис ва воҳидийят қавсида кезлай ва номаҳрамлардин буларни менинг отимға отаб яқин қилди. Яна ибодат тариқинда малоийкадек аввали умрумдин охирға дегру рукуъдадурмен ва тақво таврида аксари авқот чилладурмен. Яна ииёзмандлиқта яхши-ямаиға қулоқ тутормен, ҳар неча манга қулоқ тутмаслар ва ҳар қачон иззат билан хитоб қилсалар ё дерлар ва агар зарофат бирла отимни айурсалар маҳуб қошиға менгзатиб ой дерлар.

Байт:

Янги ой ўшар нигорим қошина,
Балки ул ҳам кам кўрунур қошина.

- Яна баҳодурлуқ майдонида ҳар кимнинг қурумсоғи-
да бўлсам ўзумни қурбон қилайин дермен. Басе ҳар ким
менинг бирла саҳархезлик варзиш қилса, дин ва дунё-
да бархўрдор бўлур. Яна Паҳлавон Маҳмуд Сабза(во)
рийдек қадрандоздурмен. Сенга тегармуким, ўзунгни
илгору ташлаб ўнг ённи талашурсен.

Уқ бу сўзларни эшитгач, газ-газ секира бошлади ва
аччиқтин айтиким, сенинг икки бошинг бордурким, ме-
нинг юзумда мунунгдек даъволар қулурсен, андоқким,
мавлони Юсуф Амирий айтур:

Чу абруйи ту камон хешро агар дорад,
Зиҳи тасавури кажи у магар ду сар дорад,

Ва ҳар қачон Яздонбахши чангина тушсанг эгрили-
гингни кўруб удтек ўтқа тутуб, рубобдек қулоғингни
тулғар ва агар гурур жоминдин эсруб бошинг бир ён
борса гушагир қулоғингга уруб, бўғачи бирла бўғзунгни
бўғор ва агар хато қилсанг, ўлдурур кишилардек бўй-
нунгга чириш солурлар. Уёлмай баҳодирлуқ талошур-
сен. Басе ул эмасмусенким, газа кун санчишқоли баҳо-
дирлар олинда манглай чиқсам, сен қўрқунчтин сарға-
риб тус орасинда ёшунурсен ва мен ҳар қайда етсам,
қолғоннинг ол қонин оқизиб, юзига ўта чиқормен. Яна
ҳар кимнинг савоб назари бўлса, хатосиз булурким, мен
қил ёрармен. Яна мен ул қуштурменким, ошиқларнинг
кўнглин овлаб, рақибларни қувлармен ва менинг тилим-
дин муаллиф айтур. Назм:

Сар дар пайи ҳар кас, ки ниҳам, то ба қиёмат
Бигуризаду як чашм задан назарад аз паст.

Басе отим кайбурдур, андоқки шоир айтур.
Назм:

Доғе ки, ҳаст бар дили кушман кунад ду ним,
Он тири тез парри тукаш ном кайбураст.

Басе ҳар қайда сеvirтек қанотимни ёйсам, менинг
сахмимдин қочарнинг арвоҳи учар ва агар туғдариға
тузларда йўлуқсам менинг ваҳмимдин ёзиларни булғар
ва агар тоғлар орасида жайрон кўзлук муғул, чину хи-
тойларнинг новакидек ирғолининг қўлиға тикилсам қо-
ниға кирармен, андоқки муаллиф айтур, Байт:

Новакинг кирса кийикнинг қониға,
Ҳеч ҳойи (қ) мас этибон гуна ёзуқ.

Басе гоҥо инояттин алифтек ошиқларнинг жони орасига кирармен ва гоҥе ўқ била найдек ҳар кимга қадалсам, менинг заҳримдин жон элтмас. Яна мен ул қуштурменким, ошиқлар мени ҳаводин тутарлар андоқки, муаллиф айтур. Байт:

Ҳаво қилса ўқунг жон сайди учун,
Ани кўнглум қуши тутқай ҳаводин.

Гар ҳаво қилса юрактин ўтгали новакларинг
Жон била кўнглум қуши тутқай ҳаводин, эй бегим.

Яна жаросундек йигитлар майдонда менинг қанотим бирла учарлар. Яна мен ул ҳумойи авжи изаттурмен ким, агар парвоз қилсам форигбол озодалар менинг юнгулни жон қушининг қаноти деб қувонурлар, андоқки, Хожаги Атойи айтур.

Байт:

Ул шаҳсувор тиркашининг ўқининг юнги
Жон қушининг тириклата юлғон қанотидур.

Яна агар карвониларга бадрақа бўлмаса йўлни озинкурлар ва мен бадрақасиз йўлни туз борурмен. Басе ҳар қайда тарозу бўлсам, мени тортай деган кишилар жон тортарлар, андоқки, Хожа Хисрав Деҳлавий Маҳбуб энгиндин жонга тегиб, айтур:

Дар дилам тират тарозу мешавад
К-аз даруни сина жонро бар кашад.

Яна найшакарким, имон ҳаловатининг тотлиқ сўзиндиндур менинг бирла бир ерда бутуб улгайибтур. Эй уётсиз ё, сен мени кўргач қўрқув, саҳмимдин ўзунгга тўлдурурсен.

Эй бу йўлўки сўзларни эшитгач, бағри қотғунча кулди. Аммо бир зарра юмшамади. Қаттиқ сўз бошлаб оийитти, андоқким, жунуний шоғр ойтибдур. Байт:

Ман он наям ки, зи тири маломат андешам,
Фуломи рўйи камон абрўвони бадкешам.

Яна сени ўқчилар банд-банд қилиб, ўртангдин ёрмоғунча менинг бирла қовуша олмадинг. Басе ўғрилар бирлан ҳамсуҳбатлик қилғон учун барги най тўнуғни сўюб, ичингни ёрдилар.

Эй хокийи хоксор, неча ўзунгни ранж тутарсен, эй ғайратсиз, бир бошшоқ учун ҳар бутанинг тубинда хўшачинлардек туфроққа ботиб, хирмонингиз елга берур-

сен. Басе паҳлавонлар қошида менинг эвимдин қочиб, ёзиёбонда бошинга туфроқ совурусен. Эмди санга бу журъат қайдин пайдо бўлдиким, менинг олимда туз турруб ўқ учидин сўзлашурсен ва мени пайваста соҳиб хуснлар қошина мензатиб айтурлар. Назм:

Он ду абруйи муқаввас ду камонанд баланд,
Ки ба сад қарн чунин турфа камон натавон сохт.

Яна ошиқлар маъшуқ қошина пайваста ташбиҳ учун ўқурлар.

Байт:

Ҳар кужо мурғи диле бол кушояд, филҳол,
Бу камон гушаи абру з ҳавош андозад.

Басе ўқ бу сўзларни эшитгач айттиким: «Зиҳи нодонки, сен-сен! Магар қариган жиҳаттин ҳариф бўлуб-сенки, ўзунгни тия тутмайсен!» Басе шайхи фасоҳатки, гулистонда булбулдек ҳазор достони бордур, мен гулузор қоматина ташбиҳ қилиб айтур. Назм:

Бирабуд дилам дар чамане сарви равоне
Зарин камаре, тор қаде мўл миёне.

Басе Хожа Ҳофизи Шерозий мени мустажобуд давватларнинг дуоси деб айтур. Назм:

Аз ҳар гарона тири дуо кардаам равон,
Бошад қазон миёна яке коргар шавад.

Басе Хожа Қамолки, латофат ва зарофат бобинда соҳиб камол эрди, мени норван қоматлиқ сим андомлар қаддина ташбиҳ қилиб айтур. Назм:

Ҳарки бар тири қадаш чашме наредузад, Қамол,
Ростиро рост бояд духтаи чашмаш ба тир.

Яна Ҳожа Салмон шамшоддек ростлигимни кўруб, мени дилшод ғамзасина менгзатиб, айтур. Байт:

Тири хаданги ғамзаат аз жони мо гузашт,
Бар мо зи ғамзайи ту чигўям, чиҳо гузашт?

Яна Саккокийким, турк шоирларининг мужтаҳидидур, менинг муносиб ҳолимға айтур. Назм:

Жоним фидо бўлсун сенинг ғамзанг ўқина нечаким,
Ҳар неча қошинг эгмаси ўқтек бўюмни ё қилур.

Яна мавлоно Лутфий ки лутфи таъб бирла зураф орасинда машхур эрур, мени жафочи бевафо маҳбубларнинг ғамзаси деб айтур:

Хаданги ғамзасини кўргач айттим:
«Манинг жонимга ўт солгон сен — ўқсен!»

Яна муаллифки, ушшоқ аро муҳаббат ўқина нишона бўлди, мени оҳга нисбат қилиб айтур. Байт:

Зи дил бар мекашам сад новаки оҳ
Ки, аз жон бигузарад тири ту ногоҳ.

Яна сен зиёда сарлиқ қилиб ўзунгни хўблар қошина менгзатқон учун, мувофиқи ҳолинга биайниҳи муаллиф айтур. Назм:

Ба абрўйи ту ки, дар айни дилбари тоқаст
Гумони (каж)ни, камонрост аз зиёда сарист.

Яна айттингким, манинг эвимдин қочиб туз талошурсен деб. Бу сўзни худ рост ойттинг, агарчи эгри сену, мен рост. Аммо бизнинг орамизда ҳеч навъ жинсият йўқтурки, мудом ва аслият бўлғой деб, бу рубойини ўқуди:

Бо бад манишину ҳам марав хонайн ў,
Дард дом бияфти чу хўри донайи ў.

Тир аз сари рости камонро каж дид
Диди ки, чи гуна жаст аз хонайн ў.

Басе Ёй Ўқнинг ўтқун сўзларин эшитиб, таҳамул қила билмай, ҳимоят учун ўзин Гиришга боғлади ва кечган мунозара ва мубоҳасани тақрир қилиб айттиким, ўқ саҳмидин мунунгдек икки букулубтурмен ва йиллардурким Зиҳгир (ила) бирга бош қўшуб, сени барлос деб хизматингга турубтурбиз.

Эмди тенгри учун бизнинг орамизда ҳакам бўлуб ҳакамлардек бу баҳсни айрит қил.

Гириш бу сўзни эшитгач, хомлиғидин печу тоб уруб, суман бўйлар сунбулидек ўзига тулғониб, тоб келтура олмай Зиҳгирга айттики: «Агар мен барлос бўлсам, сен тархонидурсен. Раво бўлғаймуким, ё куч қилмай, ўқ ёга куч қилғой. Эмди маслаҳат улдурким, ани андоқ проқ ташладиким, Ёнинг тўрини тўтиё қилиб топмағай».

Зиҳгир эшитгач, «Хуш бўлғай!»— деб ятимона гиру баст кўрсатиб бармоғ кўзига қўйди. Гириш бирла итти-

фоқ қилиб ўқни ўзига яқин тортилар. Ўқ аларни ўзи-
дек рост соғиниб илгари борғоч, Гириш оғзига андоқ
таптиким, ўқнунг оғзи тўла қон бўлуб, торундек тубан
қаро ерга кирди ва бу мунозарадин мақсад улким, бу
даврунунг каж табларининг қошинда ҳар ким о дек
эгри бўлса, ёнларидан йироқ бўлмас ва ҳар ким ўқтек
рост бўлуб, туз юруса, Яқинидек йироқ тушар андоқки,
Асий шоирнинг қитъаси бу сўзнунг ростлиғина гўёдур:

Ҳар ки шуд рост андари майдон,
Ҳар кужо рафт беҳузур уфтод.

Аз кажи шуд камон ба паҳлуйи шоҳ,
Тир аз рости ба дур уфтод.

Агарчи бу сўзнунг соҳати васиъ эрди, шаниъ кўрун-
гай, деб сўз иқтисор бўлди. Умид улким, рост табиат,
мустақим зеҳнларнинг маҳаккида бу нақд тамом иёр
бўлғай ва бу сафҳани мутолиа қилиб, бу номанинг си-
ласи ўрнига азизлардин таваққуъ улким. Назм:

Яқинийнинг равони шод қилғай,
Дуойи хайр бирлан ёд қилғай.

Туганди ўқ-ёйнинг мунозараси..

АҲМАДИЙ

СОЗЛАР МУНОЗАРАСИ

Бир кеча ғам бирла хиромон эдим,
Меҳнати даврон билан шодон эдим.

Кулбан ихзон ичида хору зор,
Ултурубон дийдаи жон интизор.

Мунисим ул ёр хаёлию бас,
Ул эди фарёдима фарёдрас.

Нуқл ғаму бода юрак қонидин,
Уд хижил нолишим афғонидин.

Ҳардам оқиб кўз ёшидин сели хун,
Жонда алам, бошта ҳавои жунун.

Чиқти фиғон ул дили ғамноктин,
Ўтти бу нўҳ пардаи афлоктин.

Ақл ҳувайдо бўлуб айлади бок,
Пираҳани сабр яқосин чок.

Энтикибон ташқари чиқтим равон,
Тун ярими ўтуб эди ул замон.

Халқи жаҳон барчаси ором эди,
Тийрау торик ажаб шом эди.

Юлдузу ой кўкта падидор йўқ,
Тундин уза партави анвор йўқ.

Кўрди хирад, қолди бу ҳолатта лол,
Борди замириндин ўшал қийлу қол.

Келдим ўшал ҳолда жондин батаиғ,
Чиғди харобатта ғавғойи жанг.

Ўингладим ул ҳолни ҳайрат туни,
Етти фалак бомида ғавго уни.

Дедим: э ёраб, бу не овоз эрур?
Ҳар нафаси ўзга сазовор эрур.

Бўлдум ўшал лаҳза баяк ногаҳон,
Суйи харобот ошуқуб равон —

Еттим эса, пири ҳаробот маст,
Жому қадаҳни қуюб ул дам зидаст.

Қолибидин руҳ бориб эрди пок,
Етиб ўлуклар киби баррўйи хок.

Мажлисида ҳозир эди жамъи соз,
Ҳар бири бир пардада гўёйи роз.

Ҳар бири ўзини ситойиш қилиб,
Савту амал нақши намойиш қилиб,

Барчаси бир-бирини қилиб имтиҳон,
Ўртада баҳс эрдию, жангу фиғон.

МАБҲАС ИБТИДОСИ. АВВАЛ ТАНБУРА СЎЗИ

Танбураи ғамзагари фитна жўй,
Мажмаи ул созға келтурди рўй.

Деди:— Бу не фитнау ғавго эрур,
Бошингиза беҳуда савдо эрур?

Арбадау жанг недур аз газоф?
Парда била сўзлалди, токай бу лоф?

Пардае мендек тузук оҳанг не?
Нолаи зорим эритур сангни.

Пардада ул мурғи сухансоз мен,
Фитна эшикин қилойин боз мен.

Барчаға айтай зитариқи савоб,
Жумла мақоматта бир-бир жавоб.

**УД УЗИН ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛҒОНИ**

Уд эшитиб куйди анинг сўзидин,
Ўртанибон бошлади сўз ўзидин.

Дедик:— Мен барчангиза шоҳмен,
Жумла мақоматтин огоҳмен.

Нолаларим уд бикин сўзнок,
Қайси қилур мен киби оҳанги пок?

Соз ичида барчадин отим улуқ,
Васф ичида барча сифотим улуқ.

Бўлди халойиқ аро машҳур отим,
Лойиқ эрур шоҳға хосиятим.

Танбураи бе хиради носавоб,
Қайси ҳунар бирла манго дер жавоб?

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙТҚОНИ

Танбура ул сўзни эшитиб равон,
Деди:— Ҳало хожаи ишкам калон.

Қўйғин ўшал даъвийи бироҳни,
Мот қилай сен киби юз шоҳни.

Қуйма бу сўзга чу билурсен билик,
Бос юракинг, қорнингға қўйқин илик.

Барча мақоматларингдин қолиб,
Ҳомила хотун киби қорнинг солиб,

Эгри бўлиб бўйингу бошинг сенинг,
Қолмади беҳуда талошинг сенинг.

**ЧАНГ УЗИН ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛҒОНИ**

Чанг орадин бўйнин узотиб равон,
Тузди ўшал лаҳза туман минг фиғон.

Деди:— Билинг, барчанинг устоди мен,
Айшу тарабнинг тақи бунёдимен.

Шаъбада таркибу амал, нақшу савт,—
Қилмадим ул жумлани бир лаҳза фавт.

Ғамзаларим барчадин афзун эрур,
Лайли менинг ғамзама мажнун эрур.

Халқнинг эгинда мақомим мудом,
Мен киби йўқ тўтийи ширин калом.

Дойим эрур шоҳ билан суҳбатим,
Аҳли табиат билладур улфатим.

Танбурадек юзини қилай поймол,
Айлади ўғлонлар ани дастмол.

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙФОНИ

Танбура деди:— Халатек, эй фузул,
Бошитин аёқ эгри сен беусул,

Мен сени қўймон бу урушмоқ била,
Ўйнатайин мен сени бармоқ била.

Бир неча бармоқни есанг русту бок,
Нолаларинг, баски келур дарди нок.

Эл аёғингни кўтариб, э дани,
Энингга солиб хуш урарлар сени.

Мунча доларом санга гўштоб,
Берди тюзолмадинг, аё, ҳеч боб.

Ақлинг эрур қисқау бўйнинг узун,
Лоф уруб юрмагин кундузун.

*ҚЎБУЗ ЎЗИНИ ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛФОНИ*

Уртада келди қўбузи беқарор
Деди:— Менингтеқ қани бир пири кор?

Ишқ гулистонида мен андалиб,
Нолаи зоримға муҳибтур ҳабиб.

Мен киби йўқ мурғи сухансози ишқ,
Жумла мақом ичра деган рози ишқ.

Мамлакати ҳуснда шахзодалар,
Машғалаи даҳрдин озодалар.

Барча мусоҳиб менга шому саҳар,
Йўқ зурафо аҳлини мендин гузар.

Жумла йигит яхшисидур чокарим,
Хожа Сафаршоҳ камини навкарим.

Танбурадек жумрийи бозорини,
Синдурайин нархи харидорини.

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙФОНИ

Танбура деди: — Қўбузе беҳаё,
Очмағини оғзимни, баройи худо.

Ким санга тегмас дегасен моуман,
Юзунга чоруқ киби тортиб созан.

Модари бичканмусен эй беадаб,
Неча йигитларни қилурсен талаб?

Тахтаи тобут киби қоматинг,
Сур эшагинг илгари, қолсун отинг.

Яхши билурмен шарафингни сенинг,
Керди Сафаршоҳ, дафингни сенинг.

*ЎТУҒОН ЎЗИН ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛФОНИ*

Келди такаллумда тотиб Ўтуғон,
Деди: — Менингдек қани бир турфа жон?

Пояи қадрим боридиндур фузун,
Мен киби йўқ дунёда соҳиб фунун.

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙФОНИ

Танбураинг феъли ошиб ул замон,
Деди: — Надерсен, ётиб, эй ётуғон.

Даъвий донишму қулурсен ётиб,
Лоф уруб, элга ўзингни сотиб.

Маракада ётқуруб урғон сеңи,
Хушлар урар улки мидоғон сени.

Муттасил остин етиб, эй нотомом,
Нолау фарёд қилурсен мудом.

Йўқ юзингга зарра уётинг сенинг,
Ғароти йўқ, ётуғон отинг сенинг.

Шаклинг эрур наҳсу ҳаромлиқ ҳадеб,
Сақла тилинг, журағил, эй беадаб.

Ҳар нафаси шаъбада ангезмен,
Мажлиси султонда шакаррезмен.

Дарду алам баҳрида мен ғарқи ишқ,
Шуъла вужудимдин урур барқи ишқ...

Танбуранинг ботила парвардасин,
Йиртайин ул боштин-аёқ пардасин.

Саҳл баҳо бирла сотарлар они,
Яхши-яман барча урарлар они.

*РУБОБ УЗИН ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛҒОНИ*

Хирқасидин бош чиқариб рубоб —
Деди: — Манам фарқ ила олижаноб.

Гарчи шариятта чу бегонамен,
Ақли тариқат била ҳамхонамен.

Балки ҳақиқат (дин) ёрмен хабар,
Аҳли дили топсаму соҳиб назар.

Хуш ичарам фақр элидин жоми заҳр,
Йўқ манга парвойи салотини даҳр.

Барчадин озодамену мунфарид,
Жумла фунун бобида мен мустанд.

Бўлмади ҳаргиз фуқаро ҳамдами,
Танбуранинг нокасу ноодами.

Боштин-оёқ қомати талбис эрур,
Балки ўзи модари иблис эрур.

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙФОНИ

Танбура деди: ҳала қилма шаъаф,
Муртадаки, дарбадари бад алъаф.

Аҳли тариқат му сен, эй бе хирад,
Бошдин-оёғинг тўла нафсу хисад.

Лек ҳақиқатда сенингдек лаванд,
Қойда етар, тек тур, аё, ху писанд.

Сени Абубакр раббони уруб,
Қўйди мулинглар элига топшириб.

Бангги бўлиб жами мулинглар сени,
Навбат ила хушлар урарлар сени.

*ҒИЖЖАК УЗИНИ ТАЪРИФ ҚИЛИБ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛФОНИ*

Деди Ғижжак:— Ҳардаки айёрмен,
Соз ичида ринд камондормен.

Ғамзам ўқи новаки жондўз эрур,
Нолаларим барча жигар сўз эрур.

Қайдаки, мен тузсам оҳанги зер,
Халқи жаҳондин қўпар ул дам нафир.

Жамъи бўлур шоҳи пари лашкари,
Ҳар бириси ҳуснда ойдин бари.

Шоҳи паридек кишидек ҳамдамим,
Йўқ сари мў жумла жаҳондин ғамим.

Бошдин-аёғин бори тадбир эрур,
Жумла парилар манго тасҳир эрур.

Танбурадек, нокасу расвони кўр,
Бошда ул беҳуда савдони кўр!

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙФОНИ

Танбура деди: — Халатек эй хасис,
Кўрмади даврон кўзи сендек хасис.

Ул кишиким, сен чолар билгуча,
Қолди бало дастида ул ўлгуча.

Жамъи бўлурлар санго даву пари,
Жумла пари лашкарининг кофари.

Гоҳ қилич бирла суюрлар они,
Гоҳ пичоқ бирла урурлар они.

Қон ичар ул мардак ўшал ғусадин,
Ҳеч кишига демас ул қиссадин.

Сен киби расвони фақир ўрайиб,
Қолди бу ўт ичра мудом ўртоғиб.

*КЎНГУРА УЗИНИ ТАЪРИФ, ТАНБУРАНИ
ТАЪРИЗ ҚИЛГОНИ*

Бўсағадин кўнгура қўпти равон,
Деди: — Манам фитнаи охирзамон.

Соз ичида фитнаи айёрамен,
Жумладин озодау якторамен.

Ҳар нечаким ноқису худроямен,
Танбуратеклар била ҳампоямен.

Танбура кўп сўзламасун азгазоф
Ҳаддидан ортиқ анга тегмас бу лоф.

ТАНБУРА ТАЪРИЗ БИЛА ЖАВОБ АЙҒОНИ

Танбура деди: — Ҳало эй кўнгура,
Онча осай мен сениким ингура.

Бошинг-аёғинг сенинг икки каду,
Сен киби расво манга бўлгай аду.

Сен фалакдин қилсйин нопадид
Жумлаи шайхнингни қилибмен мурид.

Барчасини таъна билан ўлдуруб,
Санга етиштим борни куйдуруб.

КИТОБ ХОТИМАСИ

Оқибат ул қисса ўшал жамъи соз,
Деди: — Яминдин қилади ихтироз.

Барчаси ғайрат ўти бирла куюб,
Баҳсу мақоматга жондин тўюб.

Ушбу муҳол узра фиғон туздилар,
Муסיқонинг мажлисини буздилар.

Чиқти баяк — ногоҳ, ародин фиғон,
Пири харобат уёнди, равон.

Дедики: — Ҳай-ҳай! Бу недур моуман,
Келди магар муҳтасиби Хум шикан?

Онинг учунму қиладурсиз фиғон?
Борди менинг захраму кўчти жаҳон.

Барча қулоғин тутубон зор-зор,
Дедилар: — Эй сарваримиз пирикор.

Давлату нусрат била бўлғил зиёд,
Танбуранинг дастидин, эй пир дод!

Ушбу кеча танбура боғлаб хаёл,
Барчамиза берди баса инфиол.

Танбуратекнинг сўзи устодкор,
Бизга ўлумдур дағи, бас нангу ор.

Танбура ҳам ҳозир эди, ул замон,
Еттию филҳол юкунди, равон —

Деди: — Аё муршидимиз пирироҳ,
Бир мени бечорада йўқтур гуноҳ.

Ушбу жамоат бари ковокбиз,
Маъниси йўқ ботилу бебокбиз.

Барча бўлиб мени қилурға изо,
Кўрки нечук топтилар охир жазо.

Пир билиб кайфияти ҳолни
Деди: — Куюнг беҳуда афъолни!

Пир деди танбурага: — Гўшт тут,
Ҳар бирига бошқа бирор қўш тут.

Кўнглини ол барчанинг эй фитнагар,
Чунки санга йўқтур худ алардин гузар!

Танбура ҳам чуст кўпуб ул замон
Тутти қулогин деди: — Хурду калон.

Авф қилинг ҳар неча бeроҳмен,
Барчангиза чокари даргоҳмен.

Оқибатикор ўшал жамъи соз,
Қилдилар оҳанги ярашмоқни соз.

Келди сафо лашкарию тузди саф,
Қилди адоват черикин бартараф.

Субҳи саҳар ошти сабо елини,
Сурди Хўтан хони Ҳабаш элини.

НИШОТИЙ

БОЗ ВА БУЛБУЛ

Бир чаманий саҳнида фасли баҳор,
Боз ила булбул эдилар сўзгузор.
Бир-бирига айлар эди гуфтуғў,
Рози ниҳондин бўлубон нуқтажў,
Бозга булбул деди: — Эй жаҳласар!
Санда қани савту наводин хабар?
Ким анга бўлғай эларо пурфутуҳ,
Баст эли ани дегай шадди руҳ.
Токи лабинг сўзга қилибсан кушод,
Айламадинг бир сўзи хайр ила ёд.
Қушлараро сан киби бир бадмақол —
Мумкин эмас бўлмоғи, эй баджамол.

Дийда санга бўлди фарангийнишон,
Аблаҳ эрур пайкаринг, эй тийражон.
Мунча касофатлар ила солу моҳ —
Шоҳ қўли узра санга жилвагоҳ.
Қилмоқ учун дур сени сарфароз,
Деди, анинг оламаро шоҳбоз,
Таъма санга сийнан кабки дарий,
Таблингга овозаи исқандарий.
Манман ушул булбули гўё-у, хуш
Нағмам ушул эларо довудваш.
Таъма манга кирм қилиб рўзгор
Хона, недин қилди манга хор-зор.
Боз деди ангаки: — Хомуш бўл,
Бўлма тил, иззат тиласанг гўш бўл.
Рост сўзум айла, қулоғингга дур,
Гарчики дер фаҳм эли алҳаққу мур.
Англа яқинким мангодур ёзу қиш —
Юзни қилиб бирни демослик равиш.
Бир иши сен онгламайин вақти кор —
Лоф ила сўз чоғида дерсан ҳазор.
Ҳар киши худбин эса-у, худпараст,
Сан киби иқбол нетонг бўлса паст.

Ғолиб ўлуб нахвату ужбу гурур,
 Шаҳ қўлидин қилди маконингни дур.
 Манзили мақсад тиласанг содда бўл,
 Жода киби сарбасар афтода бўл!
 Истар эсанг ёр юзига назар,
 Кўрма ўзунг ўйлаки нури басар.
 Ҳар киши худбин эса аъмо эрур,
 Чунки кўзи хокға маъво эрур.
 Дийдаки бу пайкар хокиға жо
 Бўлди, қачон қолғувси нуру зиё.
 Кўз санга худбину сўзинг доғи лоф,
 Савт санга бошдин-оёқ бор гузоф.
 Ҳар кишининг қўли гар эрмас садид,
 Сурати ҳол ўлғуси анга шадид.
 Кўрки эрур бошдин-оёқ ифтиро,
 Офатаро айлагил андин ибо.
 Мийми даҳон бор эса доим хамуш,
 Хушлиғаро бўлғуси қилма хуруш.
 Сижи эрур нақши суҳан ҳар нафас,
 Сўзлагали очма лаб, улдур қафас.
 Бўлса суҳан гуллари ошифтавор,
 Сурати хас қилғусидур ошкор.
 Дашти маоний мангадур сайдгоҳ,
 Андин эрур жилвағаҳим дасти шоҳ,
 Рост каләм ул, тиласанг тури нур,
 Қозиб эса субҳ анга йўқ ширин нур,
 Кимки дуру: ўлса анинг пешаси,
 Ҳосил этар дўғ анинг андишаси,
 Санки ҳама захми забонсан тамом,
 Қирм ебон хор уза бўлғил давом.
 Баски баланд ўлди пари ҳимматим,
 Сийнаи кабк андин эрур қисматим.
 Хутба Сикандар отиға хўб эрур,
 Мидҳат анинг зотиға марғуб эрур.
 Пўқки даҳил отиға чексанг наво,
 Анда кўруб савту сафиру садо,
 Чархи ул соҳиби фарёд эмас,
 Чанбаридин бир киши озод эмас.
 Нолани ҳар нечаки айлар хурус,
 Еки фиғон ҳар нечаки чекса кўс.
 Кимса анинг сўзига солмас қулоқ,
 Сўздин эрур феъли ҳужуста йироқ.
 Сўзни узатдим бўлубон беҳабар,
 Эмди эшит айлагомен қисса сар.

Меҳр дафин кафга сипеҳри барин
 Олди, онингдекки гули оташин.
 Чарх кўруб они бўлуб чархзан,
 Рақс ила ўз жисмига берди шикан.
 Рақсу самоъ ила бўлуб кўҳсор,
 Гулшани давр ичра эди зарравор.
 Яъни улуғ то кичик айлаб тараб,
 Қилмоғидин ҳар сори шуру шаъаб.
 Доираи давраро тушти фиғон,
 Гулшанаро бўлди алоло аён.
 Бўйла авонким эди рақсу самоъ,
 Доираи гулшанаро ихтироъ.
 Шоҳи Фуод оллида Меҳри далир —
 Қаршу туруб чун дафн бадри мунир,
 Упмоқ ила ерни бўлуб комқор,
 Қилди дуо гулшанин онга нисор.
 Гулшанаро ундабон ул шоҳни,
 Айлади меҳмон ўзига моҳни.
 Хизматиға шаҳнинг ўлуб Меҳр ром.
 Меҳр каби косаға солди мудом.
 Ҳар соридин қул-қул этиб (валвала),
 Ҳар тарафи гул-гул эди балбала,
 Мавсими гул эрди доғи вақти мўл,
 Айшға машғул эдилар жузв гул.
 Маст эди май нашъасидин боғу роғ,
 Доираи боғаро эрди ўтоғ.
 Май бори ул базмаро гулгун эди,
 Майға на соқий эди, майгун эди.
 Соз унун золи фалак истимоъ —
 Айлаб, онга иш эди рақсу самоъ.
 Чангу чағона била савти сафир —
 Айлаб эди, чархи фалакни мунир.
 Нағмаи қонун бўлуб андешаси,
 Ондин эди даври фалак пешаси.
 Ҳар сори ноқус уни-ю, арғанун
 Савтида пайдо эди нақши жунун.
 Най елидин ўт тушуб ушшоқ аро,
 Шуъла эди дайри куҳан тоқаро.
 Рост буким ҳар сори чиний навоз —
 Айлар эди соз мақоми Ҳижоз.
 Ёд этибон хайл Сифоҳон — Ироқ,
 Қилмиш эди даҳрни пур тумтароқ.
 Кўкка чекиб дудини анвойи уд,

Доги Ажам дер эди ўтлуғ суруд.
Доираи чарх чекордин Наво,
Жушу алоло эди Ушшоқаро.
Онда неким чанг эди-ю, руд эди,
Нағмалари нағмаи Довуд эди.
Борча муғанний эди, Исо нафас,
Лахн ила савт онлари жон эрди бас.
Базму тараб борча жон эрди бас.
Базму тараб борча муҳайё эди,
Улки йўқ эди, гами дунё эди.
Соқий эди бир неча озодалар,
Жумла гуландому парийзодалар.
Кўргоч алар зотини зебо намуд,
Қилди оёғига суроҳий сужуд.
Соғ ила сўлдин юрутуб беҳисоб,
Бодаи ноб этколи элни хароб.
Этти қадаҳ, дойир ўлуб меҳрвор,
Давр элини зарра киби беқарор.
Томса тўқуз, оқса ўттуз деб хуруш —
Чекмоқ ила тушмуш эди жонға жўш.
Майга бериб лабларидин тоза жон,
Дер эдилар элгаки, ичгил равон.
Майдин арақлар эди рухсор уза,
Ўйлаки шабнам дури гулзор уза.
Баски эди масти шароб аҳли боғ,
Айлар эди ғайрдин ўзни сўроғ.
Ҳар соридин жўши алоло эди,
Хайли малак аҳли томошо эди.
Кўйида авбош элидин минг самоъ —
Зоҳир ўлур эрди бори ихтироъ.
Ҳар неки ҳаззол эди оламаро.
Ҳар неки авбош эди торамаро,
Ҳар нима ул базмга даркор эди,
Ғайри талаб борчаси тайёр эди.
Шуъбада аҳли бўлуб оташфишон,
Аҳли фусун бор эди аждарнишон.
Найранг эли кўрсатибон ончи ранг,
Айлар эди кўкда малакларни данг,
Илм элига шеър бидеҳий эди,
Шеърлари сеҳри шабиҳий эди.
Нукта элига эди маъни хаёл,
Соз элига нағма уза қийлу қол.
Май қизитиб базм элига чун димоғ,
Дийдаи жонондек эди масту соғ.
Бўлмиш эди борчаси гарми хаёл,

Гоҳ жавоб эрди аён, гаҳ савол.
 Бода олиб хулқ ҳижобин ҳама,
 Бода бериб шарм ниқобин ҳама.
 Бир-бирига таъна сориға калом —
 Очти ул элким эди маст мудом.
 Деди бу ҳолатда дафи дилнавоз —
 Гулқаки:— Эй масти майи нўшноз
 Май киби эл бошиға чиқмоқ недур,
 Ман киби эл ичра очилмоқ недур?
 Йўқ юзига пардаи нақши ҳаё,
 Бош уза чиқмоқ санго бор муддао.
 Нахли вужудингни эрур хоксор,
 Недин эрур зотинга бу эътибор?
 Сан киби йўқ бастаи доми бало,
 Кўнглинг эрур хастаи хори жафо,
 Базмким бор рашк биҳишти барин,
 Мунда туруб ман киби бир нозанин.
 Яхши эмас мунча очилмоқ санго,
 Зар киби ҳар сори сочилмоқ санго.
 Жисминг уза кўрки либосинг бутун —
 Эрмасу қасрингда фалосинг бутун.
 Боқ бу тарафлардин эрур ҳилъатим,
 Бошдин-оёқ зар кибидур талъатим.
 Ҳам яна ушшоқ ила дамсозман,
 Ишқ элига ҳамдаму ҳамрозман.
 Пўст манго оҳуйи Чиндин мисол,
 Дўст манго эларо ширик мақол,
 Кўнглим эрур махзани асрори ишқ,
 Жоним эрур матлаъи анвори ишқ.
 Гарчи қадим ғам юкидин дол эрур,
 Шакл манго аҳсанил — ишқол эрур.
 Қарчғадек бўлди жаложил манго,
 Ондин эрур давр эди ҳомил манго.
 Гарчи юзум даврародур гул киби,
 Нағмаи эрур эларо булбул киби.
 Сандек эмас пираҳаним чок-чок,
 Доғи ерим хор ила хошок-хок.
 Бўйла кўруб ҳолатингни айла фикр,
 Лофу каззоф ила ўзунг дема бикр.
 Домани хунин санго бордур гувоҳ,
 Боғаро хорхолингни этмиш табоҳ.
 Доманинга топти чу ҳар хор даст,
 Билки сани айлади ул хор паст.
 Демаки бордур манго саркаш ниҳол,
 Балки эрур жисмингга оташ ниҳол.

Оқибат ул оташ этиб жонинг об,
Шишага солди дедилар, эл гулоб.

Гули нозикбадан мадхуш Дафи таъназан пуржуш-
дин хитоби итобомиз ва жавоби шўрангиз эшитиб, ҳаё
била то фарқ фарқи арақ бўлуб, ҳар мўйи онга бир
хор, балки бир оҳанин мисморға мубаддал бўлуб, но-
ри хижлатдин ичига ахгар тушуб, сафҳаи рухсори ах-
мар бўлуб, ул дафи пурдаъвийға ва ул пўсти бемаъ-
ниға жавоби босавоб айтғонининг дақойиқи ҳақойиқи
баёни:

Гулки бу сўзларни эшитти тамом,
Дедики даф-даф ҳазаёни калом:
— Ҳарна дединг бошдин-оёқ эрди пўст,
Маъний онинг мағзига йўқ эрди дўст,
Манман ўшул мулки ҳадоийққа шоҳ,
Зотимадур хайли шақойиқ сипоҳ.
Хутба манго балбалаи гулғула,
Мадҳ манго булбулаға қулқула.
Рўйим ила бўлди мунаввар қароғ,
Бўйим ила бўлди муаттар димоғ.
Гарчи сани қўлға кўтарди гадо,
Бўлди наво истабон ул бенаво.
Лек мани боши уза шоҳлар —
Қўйдилар, ул моҳи фалак жоҳлар.
Еридин ҳар кимки сўрар бир мақол,
Ранг ила бўйимдин ангодур мисол.
Пираҳаним чокига солма назар
Ким, берур ул Юсуф исидин хабар.
Казб ила дам урма дебон қон эрур,
Ол эрур ул, қон дема, бўҳтон эрур.
Тутмасиға доманим ҳар бул ҳавас,
Маъни санон мангодурур хору хас.
Сан зар учун тортодурсан наво,
Хўрдаи зар манда эрур ганжаро.
Зотим эрур боғи жаҳон зевари,
Чунки эрур шоҳ русулнинг тари.
Аслим эрур ушбу арақ решаси,
Арш нетонг бўлса онинг шишаси.
Ондин эрур иззат ила ҳурматим,
Қилди баний ўз исиға нисбатим.
Ушбу санад бас манго чун, эй хирад,
Деди бани ўзига ман шамъ вард.
Мундин эрур хотири хуррам манго,

Лаъли равон парвар эл ҳамдам манго.
 Оламаро сан киби саргашта йўқ,
 Давр элида толеъи баргашта йўқ.
 Боз дема ўзингни вай таблбоз,
 Балки эрур бозий учун санго соз.
 Сўзинг ўзингдек бориси бўлди хом,
 Утга тутарлар сани ондин давом.
 Дун элига сан киби йўқ зердаст,
 Зарбати ғамдин сангодур юз шикаст.
 Силли уруб қаҳр ила ҳар дун санго,
 Чектурадур нолаи гардун санго.
 Ҳалқа қулоғингга солиб чун нисо,
 Занлик ишин айлама тухмат манго.
 Шому саҳар ахтарибон сийму зар,
 Турфа ғарибсан юругон дар-бадар.
 Зийнати ораз санго бордур яқин,
 Чокари лўлиға эурсан қарин.
 Оламаро сан киби бир оч йўқ,
 Даҳр фулуси сори муҳтож йўқ.
 Ҳар кеча бир ер сангодур жилвагоҳ,
 Ҳар кун ишинг нола-у, афғону, оҳ.
 Кечаки зарбатдин ўлуб рўйзард,
 Кундуз эрур пеша санго оҳи сард.
 Бўйла дебон сўзни гули оташин —
 Доирани айлади дарёнишин.
 Бу сўз ила оразига урди каф,
 Баҳри хижолатаро каф бўлди даф.

НАЙ ВА ШАМШОД

Чунки яна раъяти байзойи чарх,
 Тутти бори сохати саҳройи чарх.
 Даҳр шуоъила бўлуб нахли нур,
 Бўлди онинг меваси завқу сурур.
 Сояйи мамдуди била сарвиноз —
 Бўлди жаҳон нахлиаро сарфароз.
 Яъни баланд ўлди яна офтоб,
 Айш тилаб қилди улус тарки хоб.
 Сарв қилидек бўлуб эрди баланд,
 Нахли жаҳон ондин эди аржуманд.
 Шоҳ, қошида қомати воло гуҳар —
 Хизмат учун боғлади белга камар.
 Маскан этиб боғаро бир нахли зор,
 Бўлди тараб аҳли бори майгусор.
 Нахл дема шамъи дилафрўз эди,

Базм эли парвонаи жонсӯз эди.
 Хизмат учун қомати волоқиём —
 Этмиш эди, онда қилиб эҳтиром,
 Аҳли тараб бор эди олий насаб,
 Борча баланд ҳиммату волоҳасаб.
 Ишрат ила бор эди ул эл тамом,
 Базм дема, де они дориссалом.
 Сарв киби бир неча озодалар,
 Борча парий рухлару шаҳзодалар.
 Хизмат учун кӯргузуб ҳар ён хиром,
 Сарв масал айлар эдилар қиём.
 Неча муғанний бор эди най навоз,
 Борчаси хушқад эди, чун сарвиноз.
 Бор эди хуш лаҳжа бори хушнаво,
 Ойнаи дилға дамидин сафо.
 Уйла эди боғаро жўшу хуруш,
 Тушмиш эди нахл ниҳодиға жўш.
 Нолаи Найни қилибон истимоъ,
 Мурғи дарахт айлар эдилар симоъ.
 Солмиш эди нағмаи Най жонға ўт,
 Шўриши май боғ ила бўстонға ўт.
 Кимки ўшул базмаро соқий эди,
 Най тубидин илки, оёқи эди.
 Лола қадаҳ, соқийи савсан қиём,
 Сарвиқаду гул хаду тубий хиром.
 Бор эди ашжори жаҳондин фузун,
 Неки фузун бор эса ондин фузун.
 Ҳизмата бел боғлабон андоққи Най,
 Борча аёқ узра бериб элга май.
 Қадларидек шуълаи майни баланд —
 Айладилар, зоҳир этиб нўшханд.
 Улди баланд эларо ғавғо доғи,
 Чиқди фалак узра алоло доғи,
 Майдин эди базмаро юз шур-шар,
 Недин эди боғаро минг зеб фар.
 Оташи май Най елидин бўлди тез,
 Шуълаи таъна яна қилди ситез.
 Нукта эли сўзини мавзун этиб,
 Бир-бирига ҳазн мазмун этиб,
 Дахл юзидин яна ашъор ор —
 Зоҳир этиб, айладилар ифтихор.
 Деди бу ҳолатда Найи дилписанд
 Нахли барувмандга: — Эй ерга банд!
 Отингни шамшод эътибон шодсан,
 Билки чу фиръави зул-автод сан.

Нахват ила ўйлаки сардор олд,
 Жавфи димогинг ародур тўла бод.
 Чекма бошинг кўкга такаббур била,
 Бўлмоғосан токи тахассур била,
 Кимки жаҳон боғида саркаш эрур,
 Билгил они, ҳимайи оташ эрур.
 Муфхар эрур атвали қомат санго,
 Будур аломати ҳомақат санго.
 Яхши эмас меваи шохи нифоқ,
 Ташла ғурурингни менинг сори боқ,
 Кўр мани бу базмаро дамсоз ёр,
 Кўк бўладур нолам ила соз ёр.
 Бўлсам эл ичра не ажаб муҳтарам,
 Ёр ила оғзим бир эрур дам-бадам.
 Кимки лаби ёрга еткурди лаб,
 Бўлди муяссар онга бори талаб.
 Гарчики ёр оғзи эрур ҳамдамим,
 Бўлмаса фармон манго чиқма дамим.
 Қаддимадур зеби рашоқат доғи,
 Хаддима юз ончи сабоҳат доғи.
 Манда намоен бўладур нафҳи руҳ,
 Мандин олур дур эли файзу футуҳ.
 Борча сиҳий қадлара борман рафиқ,
 Бил мани, бил ҳодийи аҳли тарийқ.
 Шарҳи ғами ишқ қилурдин мудом,
 Сийнам эрур шарҳа-у, сарҳа давом.
 Оғзим эрур матлаъи анвори шавқ,
 Кўнглум эрур маҳзани асрори шавқ.
 Манман ўшул тўтғийи шаккар насиб,
 Бандам эрур нола чоғи андалиб.
 Меҳр киби ич била тошим ёруғ,
 Чарх киби кўз била кўнглум очуғ,
 Мундин эрур эл ичига бормоғим,
 Ун ҳунари эгоси ҳар бармоғим.
 Риққат ила нола манго бор ҳазин,
 Диққат ила шому саҳар ман қарин.
 Рост нетонг бўлса манго сўзу соз,
 Бўлди муяссар манго тавфи Ҳижоз.
 Кимки деса шеър, тараб ичра май,
 Қофиясин истар онинг деса най.
 Ишқ этибон тиф ила кўксум шикоф,
 Этти таним сода-у, сийнамни соф.
 Нолам эрур шўълат сўзони шавқ,
 Савтим эрур дард ила нийрони шавқ.
 Дуди дамим шуъладур ул бод эмас,

Пеша манго беҳуда фарёд эмас.
 Қат этибон шавқи алойиқ манго,
 Ишқ ўтидин ёнди авойиқ манго,
 Сан киби бир ҳийман оташ имон,
 Боғи такабуаро саркаш имон,
 Аслинг эруру банди балойи ҳаво,
 Сан киби йўқ даҳраро бир худнамо,
 Лойародур банд оёғинг санинг,
 Баски етар кўко димоғинг санинг,
 Билмоғил асморингни элга раво,
 Бўлмас эди хастаси бўлса шифо,
 Ужб ила зарқ ҳар кишига фан бўлур,
 Шуъла анга маскану маъман бўлур,
 Бошдин-оёқ зарқ ила борсан риё,
 Нашъу намо бор санго обу ҳаво,
 Мунча билла ҳамсорингни, йўқ, гумон,
 Айладинг, эй мурдадилу зиндасон.
 Барг ила боринг бўлубон кибру кийн,
 Лекин ўзинг даҳраросан хўшачин.
 Эгри эрур бошдин-оёғинг санинг,
 Тўғри эмас аслу бу доғинг санинг.
 Сан киби йўқ обу гила пойбаст,
 Бошигги кўкка чекоринг қилди паст,
 Боғи эрур асл санго, эй ғулом,
 Нақши хиром ондин ўлубдур ҳаром,
 Фахр баҳор ила кўб ўлма баланд,
 Боди хазон қилғуси бир кун нажанд.
 Қайси шажар шохаси топти камол,
 Бўлмади ул соя киби поймол.
 Йўқтур агар бор эса қомат санго.
 Боғи жаҳон ичра иқомат санго.

Нахли баланд боло ва сарафроз нойи бодпаймойи
 баланд овоз таъннаи сарандоз ва гуфтори жонгудоз-
 ни эшитиб, маломат ўқидин жигари хаста ва кўнгли
 шикаста бўлуб, ғайратдин танида ҳар барги бир саб-
 зоранг ханжар ва шиддатдин дийдасида ашки хўшан
 тар бўлуб, шажара меваси киби забона тортиб, забо-
 на келғони ва шери бепарво киби панжасини савр за-
 миға уруб, пешани корзорига кирғони ва ул Найи беза-
 бони сарбуридадинг ва ул тани бемағзи бедил кўр
 дийданинг оташин сўз била ичига нор уруб дамидин
 зор қилғониға Найи қаламнинг гўёлиғи:

Нахл деди Найгаки:— Эй ҳарзагу,
 Айлама ҳазён сўз ила гуфтуғу.

Ҳар неки бу базмаро чектинг наво,
 Сарбасари бор эди онинг ҳаво,
 Сонмаки кўнглунгда эрур нори шавқ,
 Жонинг эрур маҳрами асрори шавқ.
 Бедилу бедийсану безабон,
 Бесару бепосану бе жисму жон.
 Бошинга мағзу кўзингга нур йўқ,
 Ун кўз ила кўр десам нур йўқ,
 Этсанг ҳақиқатда ўзингга назар,
 Зотинг эрур мурдаи мори ду сар.
 Борсан онингдекки фусурда йилон,
 Бўлма ҳаво хирқатидин зиндасон.
 Пардаи жисмингки эруру от қав,
 Ташлаб они айладўнг эл ичра ғав.
 Кўнглингга ро бўлса эди ёди дўст,
 Сарбасаринг бўлмас эди хушкпўст.
 Боғламадинг эларо маънига бел,
 Барг қилибсан вале даъвоға тил.
 Парда дар ўлди нафасинг пардадор,
 Дерсан они жаҳл ила, эй дилфигор.
 Мунда эрур турфа ишорат санго,
 Билгунг агар бўлса басорат санго.
 Дийда санго бўлмади чун дўст бийн.
 Бармоқ онга бостилар аҳли яқин.
 Кўр, хуш ул кўзки худобин эмас,
 Дур хуш ул дилки хуш ойин эмас.
 Санки дединг эларо ҳарфи дурушт,
 Ондин эрур кўзингга ангушти мушт.
 Лофи наво бирла яна урма дам,
 Сарбасаринг бўлди гулу шикам.
 Сан киби йўқ бесару по даҳраро,
 Неки ҳув отини дерсан наво.
 Сан киби йўқ ажвафу қолиб таҳий,
 Сан киму бу боғаро сарви сиҳий.
 Зотинга йўқ барги наводин асар,
 Даҳраро сандек қони бир бесамар.
 Манман ўшул соҳиби баргу наво,
 Мандин олур баҳрани шоҳу гадо.
 Қад манго мавзуну замирим зариф,
 Таб манго поку замирим латиф.
 Хўшаи тар мандин эрур баҳравар,
 Мандин олур файзни ҳар хушку тар.
 Шоха манго силки жавоҳир эрур,
 Ҳар бирида нужми жавоҳир эрур.
 Хушаи тар хушаи зарни мудом —

Олам эли мандин олурлар давом,
 Гоҳ берур элга самар, гаҳ гуҳар,
 Онгла вужудимни манинг баҳру бар.
 Қаддим ўшул нахлки посиҳ эрур,
 Бошдин-оёқ зеби хадойиқ эрур.
 Баргу бару қадрими билгил яқин,
 Зебдеҳи равзаи хилди барин,
 Шому саҳар бир оёқ узра қиём —
 Зоҳир этиб, тоат этарман мудом.
 Завқ била сийҳа мангодур самар.
 Манда эрур не тиласанг баргу бар.
 Соя манго зийнати боғи жаҳон,
 Сояминг остида замину замон.
 Шоҳ манго ҳурраму аслим шариф,
 Қадр манго олию, таъбим латиф.
 Соя манго айла саодат шиор,
 Қўнса хумо, бўлғусидур тождор.
 Садра киби сабз ўлубон хилъатим,
 Хўбу хумоюн ҳам эрур талъатим.
 Зотим эрур зебдеҳи гулистон,
 Ман худ ҳамон урғоли ул найситон.
 Най эшитиб бу сўзи бўлди хамуш,
 Данг ўлубон айлади ул тарки хуш.
 Нахл сўзи топти бу ерда қарор,
 Шоҳ анго берди баче баргу бор.
 Уйқу ниҳолини этиб муҳтарам,
 Етти ниҳоли уза то субҳи дам.
 Най била нахлинг сўзи бўлди тамом.
 Бўлди фароғатда бори хосу ом.

КОСАИ ЧИН ВА НАРГИС

Айни оламхоб ғафлатдин бедор бўлғонида ва шамъи саҳар қасри фалакда ёнғонида Ғамзаи хунхори дилвор Фуоди бемори номварни Ҳусн тожвар амри асари била даъват этиб, маросими инсоният ва лавозими футувватни баржо келтурғони. Ул равзаи жаннатободда ва бир Наргис зори хуррам ниҳол ичра Фуоди муаллониходни меҳмон эткони. Ул косаи базм Чиннинг Наргис худбинга сарнавишт ва сарзанишининг васиқатномаси баёни:

Шоҳи саҳар очти кўзин хобдин,
 Чиқти яна гунбази сиймобдин.
 Этти жаҳон саҳнини равшан замир,

Қилди фалак ҳуснини гулшан назир.
Ювди кўзин уйқудин олам эли,
Бал бу тўқуз гунбази торам эли.
Ғамза бу ҳолатда фуода дуруд —
Деди, доғи оллида қилди сужуд.
Сўнгра деди онгоки:— Эй муҳтарам!
Лутф ила қўй дийдам уйига қадам,
Айла қадам, ранжа тилар жон сани,
Кўз уйида эткони меҳмон сани,
Бўйла дегоч қўпти еридин фуод,
Ғамза қабулидин онинг бўлди шод.
Бошлади ул равзааро жойгоҳ,
Эрдик нарғис онга эрди гиёҳ,
Нарғисаро қўймиш эди тахти ож,
Мардумаки дийдадек ул хуш мизсж.
Чиқти шаҳ ул тахт уза, тутти қарор,
Даврида мужгондек эди аҳли бор.
Бир тарафида бори атрок эди,
Борчаси қон тўкколи бебок эди.
Бори сияҳмаст эди ул эл мудом,
Ичмокидин қонини элнинг давом.
Жумласи ханжарға уруб дасти кийн,
Истар эди кирмоқ учун аҳли дин.
Ул эл эди қотили маккора ҳам,
Қофир эди, золими хунхора ҳам.
Солмоқ учун базм элига шўришин,
Тутти бу гулшаннинг ичин хури айн.
Маст эдилар дийдаи жонон киби,
Эрди фарахбахш бори жон киби.
Қимки бу мажлисаро соқий эди,
Кўз қароси эрди-ю, оқи эди.
Қўлларида бор эди гулгун шароб,
Этмоқ учун даврни масту хароб.
Қосаи Чиний била сиймин сани,
Сўнмоқ эди ҳар бирисининг фани.
Неча муғанний яна онда наво
Зоҳир этар эрди, бори дилкушо.
Борчалари бор эди чиний навоз,
Ҳар бирига банда Ироқу Ҳижоз.
Чиний эди онда доғи зарфи май,
Чин эди ҳар сориди овози най.
Ичмоқ, эшитмоқ алара чин эди,
Чин демоқ ул эларо ойин эди.
Базм эли онда бўлубон майпараст,
Чиний оёқлар била чун бўлди маст.

Ҳар соридин бўлди аён, гуфтуғу,
 Бўлди ул эл бир-биридин кийнажў,
 Косаи Чин Наргисга солди назар,
 Дийдаи маъқул ила ул бебасар.
 Бори таккаббурдин эди саргарон,
 Илмос эди кўзига яхши-ямон.
 Косаи Чин фарқи бўлуб шуълаҳез,
 Қаҳр ўтидин Наргиса этти ситез.
 Яъники Чини деди бу ҳоларо
 Наргиси худбинғаки:— Эй беҳаёл!
 Кўр кўзунг бирла недур бу ғурур,
 Илллати сафро била не сурур?
 Сан киби йўқ даҳраро бир бебасар,
 Юзинга йўқ нақши ҳаёдин асар.
 Базм муҳаззабаро хошоку хас —
 Лойиқ эмас бўлмоғинг, эй булҳавас.
 Ҳар киши ўз рутбасида хўб эрур,
 Ҳар нима ўз ҳаддида марғуб эрур,
 Ман бор экан шамъ бу махфиларо,
 Санго на бор, эй хаси хори бало.
 Қадр ила қиммат мангодур бандавор,
 Зеб ила зийнат манго нақшу нигор.
 Ойнаи соф киби талъатим,
 Анбари кофур иладур хилъатим,
 Ҳар неки бор даҳраро нақшу нигор,
 Боқ бу тарафким, манго юз ончи бор.
 Гунбази мийно мани кўрган замон —
 Ҳам қизодур, ҳам бузодур бегумон.
 Сурҳ мумаррадки қаворир эрур,
 Вазъ манго ул суза таъбир эрур.
 Гоҳ тутуб элга майн нўш ноз,
 Гоҳ чекиб савти Навоий Ҳижоз,
 Базм эли ойинасидин занги ғам —
 Зойил этар дам анго, кўр дам-бадам.
 Одам агар десам ўзим рост бил,
 Муддати тахмирим эрур қирқ йил.
 Ҳар неки хат давриаро сарбасар,
 Кўнглимаро бил они нақши ҳажар.
 Бўлди ниҳон давримаро жоми жам,
 Рашким ила кўнгли топиб занги ғам.
 Манга сарир ой киби ожий эрур,
 Чарх киби «қасри зужожий» эрур.
 Чеҳра муфарриҳ манго-у ул ҳазин,
 Мундин эрур гавҳари қадрим самин.
 Сан сориг оғзи бўлубон эларо,

Кўр кўз ила, мунча санго можаро,
 Юфқа илиқ, кўнгли кўзи, очсан,
 Олти дирам сориға муҳтожсан,
 Қаддин этиб ҳасрати зардин, жунуи —
 Дард ила сан шому саҳар сарнигун.
 Зар тилабон кўрмас оқармиш кўзинг,
 Ҳирс ўти тоби била сориғ юзинг.
 Шашдари меҳнатға гирифторсан,
 Хонаи кулфатда дилафгорсан.
 Шому саҳарлар тилабон сийму зар,
 Кўз санго кўр ўлди, қулоқ доғи кар,
 Сонма ўзинг зарфинги танги асал,
 Ер санго дур шўрау, аслинг басал.

Наргиснинг Қосаи Чинийдин тантари таън эшитиб,
 тавбих бўминиши захмидин сорғориб, ул суфлан таън-
 хок тийнат холи ботин пур озға ва ул обкаш оз табиат
 даҳанбозға хоромиз жавоб этиб, зарфи вужудин син-
 дургони. Маст Наргисдин қосаи муфлис жавобни чу
 оби соф эшитиб, ҳаёдин пой то фарқ қарқи арақ бўлуб,
 можародин илик ювғониға қалами мушкин рақамнинг
 жараёни баёни:

Дийдаи Наргиски эди масти хоб,
 Жониға чун етти бу ёнглиғ азоб.
 Очти кўзин уйқудин ул чашми маст,
 Дедики:— Эй обкаш озарпараст.
 Хок мисл суфла чу тийнат санго,
 Уйла сафол ўлди, табиат санго.
 Ҳирсу ҳаво жафосингаро тутти жо,
 Ондин эрур санго бу нақши наво.
 Жонинг эрур хайли тамаъға ватан,
 Қайда таом ўлса очарсан даҳан,
 Айлаб они жавфинга солмоқ ҳавас,
 Биррига йўқ, гарси чанго дастрас,
 Гарчи тошинг қисвати зебо мисол,
 Лекин ичинг қисвати андок сафол,
 Сан киму базм ичра мунунгдек русух,
 Олами туфроқаро сан бир кулух.
 Гоҳ мадар жисмингу, гоҳи ҳажар,
 Сан киби йўқ давраро бир дарбадар.
 Жабҳанг уза ҳар неки бор сарнавишт,
 Билгил они бошдин-оёқиға зишт,
 Бошингга гар бўлмаса мунча нифоқ,
 Демас эдилар отингни эл оёқ.

Билки оёқдехи яна қолғунгдурур,
 Санги ҳаводисдин ушолғунгдурур,
 Суврати жон бўлғулу гар нуқси чини,
 Туфроқа тошижин ушолғунг яқин.
 Суврат эли нақшга мағрур эрур,
 Маъни эли нақшдин ул дур эрур,
 Ҳар неки бор сурату нақшу нигор,
 Бўлмас онинг ҳеч бирига эътибор.
 Иста маонийки онга йўқ фано,
 Ғайри онинг онгла яқин лобақо.
 Пеша санго таъна била сарзаниш,
 Зарфи вужудингаро йўқ яхши иш.
 Манман ўшул зийнати гулзори, боғ,
 Зотим эрур даҳрға чашми чироғ.
 Давр мани курраи айним деди,
 Боғи жаҳон зеб ила зайним деди.
 Мулки раёҳинаро ман тождор,
 Шаҳри гулистонро ҳам комкор.
 Жоми зар ичра майи асфар мудом,
 Рузий эрур жонима ҳар субҳу шом.
 Кўр мани, бил мулки жаҳон сафдари,
 Илкими шашфар, бошима мағфари.
 Баргларим эгнима бордур сипар,
 Онгли мани гулшанаро золи зар.
 Ҳайиаи зарринға забаржад ситун,
 Ена танобидур онинг симгун.
 Онда эрур айш ила роҳат манго,
 Дур элидин доғи фароғат манго.
 Сандек имон, коса гадойи жаҳон,
 Илкига тутмас мани яхши-ёмон,
 Мулки қаноатида қилурман қиём,
 Бир оёқ устида ибодат давом.
 Воҳийи Айманаро борман шажар,
 Мандин олур нурни файзи саҳар,
 Балки манан мусойи муъжаз низом,
 Самари олимда деёлмас калом.
 Қимки манго бўлмоқин истар тараф,
 Бўлғуси фиръавнваш охир талаф,
 Ой киби тобанда эрур манзарим,
 Меҳри дарахшанда эрур пайкарим,
 Қимки қилур дийдаи жонон савод,
 Нисбати зотим онга бордур мурод,
 Бўйла адо айлади Наргис сўзин,
 Шоҳ онн сийлади, юмди кўзин.

Бир бинафшазор ичра саҳобдек мушкин таноб ҳай-малар ва уқобсифат олийпарвозлиғ саропардалар обод қилғони. Ул базм эли аёғига чиндин шароби мушкин ичиб маст бўлғонида чанги ҳазин бинафшаи ғаминга муориз бўлғонининг печтобининг саводи:

Бўлди чу айём зиёфат тамом,
 Қилди бино чодир мушкини шом.
 Хатти ғубор они қилиб анбарин,
 Дуда қилиб эрди чу рўйи нигин.
 Етмасига давр елидин ғубор,
 Бўлди ҳаво гулшан уза пардадор.
 Гулшани ҳузроға бинафший либос —
 Берди ўшул шоми бинафша асос.
 Гисуйи тор ушбу шаби мушкбор,
 Келди «Фуод оллиға-у, топти бор.
 Бўрди ўзи қоматиға печу хам,
 Дедики:— Эй вориси амлоки жам!
 Моҳи зиёфат санго бўлди тамом,
 Соли каби тийраға қилғил хиром,
 Амр зиёфатға бу тун бандман,
 Мақдаминг умидиға хурсандман,
 Айла мушаввашлари шодон-шод,
 Бормоқ ила, эй шаҳи волонажод.
 Бўйла дегач Гисуйи мушкин тироз,
 Қўпти Фуод они қилиб сарфароз.
 Бўлди равон истади тарфи чаман,
 Ҳамраҳ ўлуб ўйлаки жон бирла тан.
 Гушаи бўстон эди сунбулистон,
 Банд эди ҳар торифа бир гулистон.
 Саҳниаро эрди палоси бинафш,
 Базм элининг доғи либоси бинафш.
 Чодир эди онда чу мушкин саҳоб,
 Голияваш ҳар сори онга таноб.
 Очмиш эди еткони аввал қанот —
 Урмоқ ила пар топиб эрди сабот.
 Овлаб эди аҳли жаҳон кўнглини,
 Олмиш эди унс ила жон кўнглини,
 Ранг ила бўйидин эди мунфайл,
 Накҳати гул анбари тар муттасил.
 Шоҳи Фуод они кўруб хуш димоғ —
 Бўлди онингдекки баҳор ила боғ.
 Ер ўлубон толеъи маймун анго,

Евар ўлуб бахти хумоюн анго.
 Қирди ўшул чодирини мушкинаро,
 Пардаи шаб ичра чу меҳри само,
 Ул ҳашам ичра неким эрди ҳадам,
 Иззат ила қилди они муҳтарам,
 Базм иши чун бўлди муҳайё тамом,
 Нагмаға майл айладилар хосу ом.
 Ҳар соридин пардан савти Ҳижоз —
 Қилди аён чанг дебон элга роз.
 Уйлаки ро эди наврўз тун,
 Қўймас эди шиша дилни бутун.
 Зухра чу чанг қўлга олиб, моҳ даф,
 Чарх уруб рақс қоқар эрди каф.
 Дуру тасалсул эди соқий иши,
 Ичмоқ они дур элининг варзиши,
 Зоҳир этиб май ўти дуди бухор,
 Этти хирад зулфини ул тор-мор.
 Шарм саропардасини олди май,
 Гарм саропарда сори бўлди най.
 Базм эли афсун била дostonға майл —
 Айладилар назмаро унвонға майл.
 Бир-биринин бўлди яна нуктажў,
 Зулфи маоний ойириб мўба-мў,
 Чангки мадхуш эди, солди назар,
 Қўрди бинафша эди, азрак писар,
 Илкида ҳам ёна бор эрди санон,
 Зўр ила лек айлаб ўзин нотавон,
 Гулшанаро сўфийи солус эди,
 Бешдин-оёқ зарқ эди, афсус эди.
 Этмиш эди эларо тарки сиво,
 Лек тутуб жавфи димоғин ҳаво —
 Уйла такаббурдин эди саргарон,
 Нахват онга ёр эди тан ичра жон.
 Боши қуйи эрди, либоси қаро,
 Шайх эди бу расм ила ул эларо.
 Кимки қилур рангу либосин тағйир,
 Дегуси абнойи жаҳон они пир.
 Чанг бу ҳолатдин ўлуб бохабар,
 Бўлди онга бир сари мў ништар.
 Дедики: — Эй суврати маъни сароб,
 Ранг ила суврат сани этмиш хароб.
 Фикр санго тийра либосинг қаро,
 Хона санго тору палосинг қаро.
 Тўла димоғингаро намруд ўти —
 Этти қаро оразинг ул дуд ўти.

Пеша санго бўлди сияҳкорлиғ,
 Дин йўлидин иш санго безорлиғ.
 Баски бўлуб тийралигингдин хижил,
 Боши ошоқ юз қаросин мунфеъил,
 Лойиқ эмас бўлмоқинг ушшоқаро,
 Ваҳ на дедим, бал бу кўҳан тоқаро,
 Қўр маниким фойиқи офоқман,
 Сарвари сардафтари ушшоқман.
 Чексам агар завқ била бир наво,
 Беҳуд тушгуси тайири ҳаво.
 Сўзи сўзум шуълаи бедод эрур,
 Қавл ила феълим ёри маҳмуд эрур.
 Суврати зоҳир мангодур бир сон,
 Маъни ила лекин эрур ман жавон.
 Қайси жавон дилбари ҳаногари,
 Бул онинг бандаси, гул чокари.

Бинафшаи нотавон ғамин Чанг пурдостони бетам-
 киндин бу Чанги бекор ва оҳанги инкорни кўруб, ул
 бир бетадбирнинг ва ул шайхи пуртазвирнинг жумлаи
 таърифоти ботил ва тағйироти беҳосил демоқининг
 ҳангомаси. Чанг Бинафша сўзин истимоъ этиб, муноза-
 радин қайтиб ва муҳоварадин сомит ва сокит бўлуб,
 бир қунжи ғамда муنزавий ва сарафканда бўлгонининг
 бинафшазори ва гулзори баёни:

Чун бу навоники адо қилди Чанг,
 Деди бинафша онга:— Эй данг-банг!
 Мажлисаро сан киби ғамгин қани,
 Махфил зотингаро тамкин қани?
 Бир вале табъинга тадбир йўх,
 Шайх вале кўнглинга тазвир чўх.
 Тангри санинг муҳмалинг этсун маъоф.
 Сўз сангодур эларо лофу казоф,
 Кимки даний бўлди қабодоринг ул,
 Кимки разил ўлса ҳаводоринг ул.
 Тайи мақомат ила кўб урма дам,
 Кўз санго кўр ўлди доғи шал қадам.
 Қаж бўюну калбошу бадмўйсан
 Эгри қўлу ҳамқаду бадхўйсан.
 Қўнглинг эрур тўла авойиқ била,
 Жавфи димоғинг ҳам алойиқ била.
 Ишқ сўзи бирла кўп этма гулув,
 Лойиқ эмастур санго бу гуфтуғў.
 Шому саҳар пардаға сан ҳамнишин,

Парданишин ўлмади аҳли яқин.
 Даъво эли сан этибон ҳой-ҳу,
 Ишқ асаридин санго йўқ, рангу бу.
 Бил мани аттори гулистони ишқ,
 Мандин олур бўйи бўстони ишқ.
 Гулнинг эрур рангим ила бағри сув,
 Мандин эрур ер била кўк мушк бу.
 Жисмим агар тийра булутдек мудом,
 Меҳр киби бўлди замирим давом.
 Билдим они даҳр вафосиз эмиш,
 Умр дегон асру бақосиз эмиш.
 Онинг учун бўлди либосим қаро,
 Ўлдиму ҳам туттим ўзумга азо.
 Ўлмасдин кимки буруноқ қатил —
 Бўлди топор ўлмоси сори сабил.
 Ушбу ўлумдурки муаббад ҳаёт,
 Дерлар они йўқ турур онга мамот.
 Чанги ҳазин этти бу оҳанги гўш,
 Бош қуйиға солди-ю, бўлди хамуш.

ҚУШЛАР МУНОЗАРАСИ

Дўстлар, таъбим имтиҳон қилайин,
 Қушларнинг баҳсини баён қилайин.
 Қиш чиқиб, ҳут этти чун таҳвил,
 Бўлди Лаклак тамом қушға далил.
 Қатъ этиб йўлни шаҳри Кеш келди,
 Севунуб халқ деди: «Хуш келди!»
 Дийдбонлар гоҳ бир минора чиқиб,
 Ўз бошиға гаҳ шодиёна қоқиб,
 Деди: «Айнак етишти фасли баҳор,
 Мўътадиллар ҳавойи лайлу наҳор».
 Тикди чодир шукуфа бўстонда,
 Турди юз навъ гул гулистонда.
 Эрди тонгнинг фасиҳ нафис,
 Уйқудин очди кўзларин наргис.
 Чунки «Лаклак бу навъ қилди нидо,
 Тушти юз гуфтигўй қушлар аро.
 Ул кун эрдим фақир гулшанда,
 Кўзларим эрди сарву савсанда.
 Бир йиғоч тубида туруб эрдим,
 Гўшаи олиб, ўлтуруб эрдим.
 Баҳс этар эрдилар Аккау ва зоғ.
 Зоғ дедики: «Сен киму бу боғ?
 Ман чекарман маломатин боғнинг,

Боғ ичинда тамоми мева санинг.
 Доғули беҳаёи лўлисан,
 Туту зардолунинг чуғулисан».
 Акка дедикки: «Эй қаро юзлик,
 Шўр тумшуқлиқу ачиқ сўзлик.
 Сандайин Зоғдин фароғатман,
 Боғ бошиға аҳли хидматман.
 Бир макондин бу боғ мулкига
 Қирғали йўл йўқ шағол, тулкига.
 Сен киму бу боғ ичинда сайр этмак?
 Бор бузуқлиқни сақла чун чуғздак».
 Қумри келди бўлар қошиға равон,
 Қолди бу иккисига ул ҳайрон,
 Деди: «Нечун урушасиз, қуллар?
 Қушлар ичра баҳоси бир пуллар!
 Сонмангиз ўзингизни одам сиз,
 Барча қушлар аросида камсиз.
 Тангри солди азалда ўз шавқин,
 Ҳамчу бўйнимға бандалик тавқин.
 Сўфидек бўйнума ридо солдим,
 Боғи масжид ичинда жой олдим.
 Боғу бўстон ичинда бир хушхон,
 Бўлмағай ман каби фасиҳ забон».
 Булбул ул дамда қон ютуб гулсиз,
 Зор йиғлаб, бўлуб таҳаммулсиз,
 Деди: «Кўп лоф урма беҳуда,
 Айта кўрма димоғинг олуда.
 Ман боринда санга не сон бўлғай,
 Ушбу иш барчаға аён бўлғай,
 Субҳидамларки бошласам нола,
 Солурам шавқ аҳлини бир ҳола».
 Булбул эрди бу сўздаким ногоҳ,
 Бўлди Тўти бу қиссадин огоҳ:
 «Бўлма мағрур гулга, эй булбул,
 Бўстон ичра неча кундур гул.
 Лолаву гулда бўлмағай бунёд,
 Берур они хазон ели барбод.
 Муттасил Ҳинддур манга манзил,
 Хизрдек кийганим эрур яшил.
 Ичганимдир мудом обиҳаёт,
 Еганимдир мудом қанду набот.
 Эл ичида ёизом шаҳду шакар,
 Қайси бир қушда бор мунча ҳунар?!
 Эрди бу сўзда Тўтию Булбул
 Ки етишди ароға Қирғовул —

Деди: «Эй тўти, худнамо бўлма,
 Аккадек шўху беҳаё бўлма.
 Одам эрсанг, ўзингга бер инсоф,
 Еганим қанддир деб урмағил лоф.
 Юзимнинг қизилин кўруб ибрат,
 Балки ёзди мун яди қудрат.
 Қани бир қушки, бўлғай ул манча,
 Урсоқ онинг била неча панжа».
 Тушгач ўртаға зуру неча сўзи,
 Қаҳ-қаҳ уруб етишти Каклик ўзи.
 Кўзлари қип-қизил эрди қондек,
 Тоғ ичидин етишти қафлондек.
 Деди қирғовулаким: «Эй нодон,
 Барчаға мокиён уришя аён.
 Куч била ўз-ўзингни ўлтурма,
 Гўшан олу эмди лоф урма.
 Кўҳи, ҳомунда айларам қаҳ-қаҳ,
 Лаъл қонига онда топдим раҳ,
 Еганимдур ҳаминша донаи лаъл,
 Тумшуқимда эрур нишонан лаъл».
 Қарчиғой аччиғи била турди.
 Барча қушдин юқори ўлтурди,
 Деди: «Эй қушлар, ўлтурунг абсам,
 Урмағайман барингизни барҳам.
 Гаҳ тоғ устида қилиб жавлон,
 Гаҳ кўтариб қўлиға ҳазрати хон.
 Солғочин ул ягонаи офоқ,
 Олурам ўрдак ила қашқалдоқ».
 Қарчиғой сўзни мухтасар қилди,
 Андин қушлар бари ҳазар қилди.
 Қилди Товус анда жилва макр,
 Кўрсатиб ноз ила ҳазор ҳунар.
 Чатр қилди боғиға қуйруқини,
 Кўрунгиз эмди тангри буйруқини!
 Чатрининг остида туруб чун ҳур,
 Бўлди ўз ҳуснига баса мағрур.
 Деди: «Манман борингизга султон,
 Манзилимдир диёри Ҳиндистон.
 Кўрмак учун паримни савдогар,
 Шаҳрдин шаҳарларга элтурлар.
 Эрди ўрним беҳишти жовидон,
 Озгуруб солди дунёға шайтон.
 Ман чу қолдим ушбу ҳолатға,
 Учрадим юз туман маломатға».

Қилмай эрди бу сўзни Товус адо,
 Ки етишти бу ҳолат ичра Ҳумо.
 Анда қушлар бариси қўндилар,
 Келибон аёқини ўпдилар.
 Қўпмади ўрнидан магар Товус,
 Анда қилди Ҳумо басае номус,
 Деди: «Эй беадаб, не хўпдур бу?
 Яхшидур яхшиларга ҳуйи неку.
 Суратинг хубу сийратинг ноchoқ,
 Узингга боқмау аёқингга боқ.
 Анда иблиса раҳнамун бўлдинг,
 Ул сабабдирки сарнагун бўлдинг.
 Бор санда ҳануз истиғно,
 Тангри амрин кетурмадинг баржо.
 Ҳар кишининг бошига ман соя —
 Солғачин ул топар улув поя.
 Оти халқ ичра подшоҳ бўлур,
 Подшоҳи жаҳаннан, шоҳ бўлур.
 Бўлди Товуски онда шарманда,
 Деди: «Сен-сен амиру, ман банда!»
 Ўрнидан қўптию деди: «Тақсир!»
 Бўлди анда Ҳумой узрпазир.
 Ёд қилди хато табоҳиндин,
 Оша кечди анинг гуноҳиндин.
 Эрди гуфту шунуд қушлар аро,
 Тортди бир оҳ, булбули хоно:
 «Қайдасан Ҳудҳуди фасиқ забон.
 Токи қилсанг бу мушкили осон!»
 Аччиғидин Ҳумойи фарруҳ фол,
 Деди: «Оллимда Ҳудҳуда не мақол?
 Ҳадди йўқдирки мунда дам урғай,
 Поядин юқори қадам урғай.
 Дема Ҳудҳудки, ҳаддин ўзи билур,
 Келгачин аёқимга сажда қилур»,
 Мунфаил бўлди булбули мискин,
 Қилди Ҳумой сўзи гамгин.
 Ёки дедики, қайдасан раҳбар,
 Токи қилсанг бу мунсароға назар.
 Барчаға пайраву, пешво сан-сан,
 Муршиди қутби муқтадо сан-сан.
 Қўнгли тасбиҳ ила топиб таскин,
 Эрди Ҳудҳуд уйида чилланишин,
 Ки қулоқиға етди булбул уни,
 Деди: «Бўлди магар баҳор кун!»
 Чунки Ҳудҳудга етти бу пайғом,

Қолмади анда сабр ила ором.
«Ху» деди чиқди чилладин филҳол,
Гашт этиб боғ сори урди бол.
Деди: «Не баҳсдир, муни билсам,
Роҳи тадбирини онинг қилсам».
Аччиғдин Ҳумо деди: «Тек тур,
Ҳаддинга яраша бугун лоф ур.
Сонмакин бўлубон санга тобе,
Айлагай биз бу умрни зоеъ».
Тортди Худхуд бир оҳ ул дамда,
Бўлмагай андоқ оҳ оламда —
Дедиким: «Эй Ҳумо, дема зинҳор,
Мануманликни севмагай жаббор.
Эрди шайтон муқарраби даргоҳ,
Бўлди манманликида ул гумроҳ.
Эшитинг сизга бор бир тамсил,
Келтурай сизга бир назиру далил:
Бир куни тушти кўкдин борон,
Кўрсаким ер, муҳити бепоён.
Мунда туштию мунфаил бўлди,
Тушканига базе хижил бўлди.
Деди: — Ман мунда кимга жо қилсам,
Баҳр ила баҳс можаро қилсам.
Кўргач ўзиниким ўшал ёмғур,
Садаф ичига туштию бўлди дур».
Гар Нишотий эрур паришон,
Бошидин-аёқиға исён,
Лутф этиб сен кечур гуноҳин анинг,
Боқмагил номаи сиёҳин анинг.
Утди умре тамом ғафлат ила,
Юрудум субҳу шом ғафлат ила.
Жону дил бирла қилмадим тоат.
Бўлмадим бегуноҳ бир соат.
Сидқ ила қилмадим ибодатни,
Рўзи қилғил манга саодатни.

МЕВАЛАР МОЖАРОСИ

УРИҚ

Урик ўрнидан туриб,
Рангини сарғайтириб,
Келди тутнинг бошига
Шовқин солиб тик туриб.

Деди: «Эй тут талтайиб,
Дема ҳар сўз ялпайиб,
Бошгинангга бир урай,
Ерда қолгин шалпайиб.

Сани кўп еган киши,
Бодан қашимоқ иши.
Ортиқчадур устига
Юракбуруғ ташвиши.

Оре ман сандан кейин,
Сандин юз ҳисса ширин.
Айтоб адо қилайин,
Қайси ҳуснимнинг бирин.

Ўзим минг дардга даво,
Қурутса андин бажо.
Ҳатто мағзимни олуб,
Солгай қандолат аро.

Мухтасар айлай сўзум,
Мева ичра бир ўзум,
Боғ ичини ёруттар,
Оппоқ, ойдиндек юзим!

ГИЛОС

Гилос ҳаддан ошиқуб,
Хафаликдан тошиқуб,
Келди ўрук бошига,
Мушт кўтариб шошиқиб:

«Эй ўрук сан сўзлама,
Мақтанмоқни кўзлама!
Ёнбошингга бир тепай,
Боғга ҳаргиз юзлама.

Ғўранг қурсун, кеч битар,
Еган киши ичкетар,
Пишқоғинг шалпайтириб,
Қуруғингдан бот етар.

Биларсан отим гилос
Суяр мени ому хос:
Мани кўрган кишилар,
Ўзга мева хоҳламас.

Шириндурмен асалдан,
Доридурмен азалдан,
Меним сеуб егонни —
Қутғазам минг касалдан.

Қалтироқ қилай сўзим,
Мақтасам арзир ўзим.
Боғга кирган кўзига
Ёқутдек ёнар юзим.

ОЛУЧА

Олуца келди гезариб,
Қонлар томиб, қизариб —
Туриб деди гилосга
Мушт кўтариб, безариб:

«Эй гилос, лоф урмагил,
Аччиғим келтурмагил!
Тумшугингга бир солай,
Сўнгра йиғлаб юрмагил.

Маза йўқ, таъминг туруш,
Ҳўл ўларсан йўқ қуриш.
Сени еганлар бўлур,
Қўнуч безгак ич буруш.

Олуца исмим азиз,
Барча неъматдан лазиз,
Ишонмасанг ҳар кимдан
Сўрсанг дегай: «суярмиз».

Очилур еган фурсати
Иштаҳа, табиати,
Улгай юракда бўлган
Қуртлик ҳар бир иллоти.

Мақтасам, бир йил ўтар,
Богбон ҳўллимда сотар,
Ортганимни қуритиб,
Қанд била қиём этар».

МУНДАРИЖА

Муборак мактублар	5
Хоразмийнинг «Муҳаббатнома» асари ҳақида	9
Хоразмий. Муҳаббатнома (Ҳ. Мухторова) :	10
Хўжандийнинг «Латофатнома» асари ҳақида	42
Хўжандий Латофатнома (Ҳ. Мухторова)	43
Юсуф Амирийнинг «Даҳнома» асари ҳақида	62
Юсуф Амирий. Даҳнома (Ҳ. Мухторова).	63
Сайид Аҳмаднинг «Таашшуқнома» асари ҳақида	122
Сайид Аҳмад. Таашшуқнома. (Ҳ. Мухторова)	123
Сайид Қосимийнинг «Ҳақиқатнома» ва «Садоқатнома» асарлари ҳақида	144
Сайид Қосимий. Ҳақиқатнома. (Б. Қосимхонов)	145
Садоқатнома. (Б. Қосимхонов)	182
Ҳайдар Хоразмийнинг «Гулшан-ул-асрор» асари ҳақида.	210
Ҳайдар Хоразмий. Гулшан-ул-асрор (О. Жўраев)	211
Мунозара жанри намуналари ҳақида	247
Юсуф Амирий. Чоғир ва Банг (М. Абдувоҳидова)	248
Яқиний. Уқ ва Ёй (М. Абдувоҳидова).	256
Аҳмадий. Созлар мунозараси (М. Абдувоҳидова)	263
Нишотий. Боз ва Булбул. (М. Абдувоҳидова)	273
Даф ва Гул. (М. Абдувоҳидова)	275
Най билан Шамшод (М. Абдувоҳидова) : : : :	279
Қосан Чин ва Наргис. (М. Абдувоҳидова) : : : :	284
Бинафша ва Чанг. (М. Абдувоҳидова) : : : :	289
Қушлар мунозараси. (М. Абдувоҳидова) : :	292
Ҳамза Ҳақимзода Ниёзий. Мевалар можароси (М. Абдувоҳидова.	297

На узбекском языке

БЕСЦЕННЫЕ ПИСЬМА

Серия „Сад узбекской литературы“

Поэтические письма и дискуссии

Тақризчи филология фанлари кандидати **Саидбек Ҳасанов**

Редактор *А. Қутбиддинов*

Расомлар *А. Селиванов, В. Елизаров*

Расмлар редактори *В. Немировский*

Техн. редактор *Э. Саидов*

Корректор *С. Тоҳирова*

ИБ № 3673

Босмахонага берилди. 10.09.86. Босишга рухсат этилди 15.01.87. Формати 84×108^{1/2}.
Босмахона қоғози № 2. Адабий гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 15,96.
Шартли кр.-оттиск. 15,96. Нашр л. 13,38. Тиражи 60000. Заказ № 1027. Баҳоси 1с.50т.
Шартнома 114 — 86

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси. Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети
«Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 1-босмахонаси. Тошкент
700002. Ҳамза кўчаси, 21.

Муборак мактублар: (Хоразмий. Муҳаббатнома; Хў-жандий. Латофатнома; Юсуф Амирий. Даҳнома; Сайид Аҳмад. Таашшуқнома; Саййид Қосимий. Ҳақиқатнома; Садоқатнома; Ҳайдар Хоразмий. Гулшан-ул-асрор; Яқиний. Ўқ ва ёй; Аҳмадий. Созлар мунозараси; Нишотий. Боз ва булбул; Ҳ. Ҳ. Ниёзий. Мевалар можароси; / Нашрга тайёрловчилар: М. Абдувоҳидова ва бошқ; Таҳрир ҳайъати: А. Қаяюмов ва бошқ. / Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987.—304 б.— (Ўзбек адабиёти бўстони).

Сарл. олдида: ЎзССР ФА Ҳ. Сулаймонов номидаги қўлёзмалар ин-ти.

«Ўзбек адабиёти бўстони»нинг мазкур томига нома ва мунозара жанрида яратилган асарлар киритилди. Номаларда инсон қалбining соҳир туйғулари мухтасар этилади.

Мунозараларда ўз даврининг ижтимоий ва ахлоқий муаммолари мажозий усулда поэтик талқин ва тадқиқ қилинади. Нома ва мунозаралар бу тартибда илк марта нашр қилинмоқда.

Бесценные письма.